RESPONSUM SIVE
Consilium Iuris

LIQVIDISSIMUM DE EXPUGNATIS

ANNO M. D. XCIII. ADOLPHI VVEINHAUSEN ædibus, Præclarissimo Senatui Lipsensi datum

AB

AMPLISSIMO VIRO D. HIERONYMO PANSEMANNO J. C. ET PRActico Germaniæ celeberrimo.

QUO TRES GRAVISSIMÆ QUÆstiones é medio jure, ejúsq; tam Practicis, quám Theoricis Dd. pertractantur:

1. *An Magistratus Mercatoribus, in ipsius territorio dispoliatis ad reparationem damni de iure sit obstrictus?*
2. *Quanam ratione Mercatores damnum rerum spoliatarum teneantur probare?*
3. *Num Adolphus VVeinhausen ratione damni perpessi, possit Clariss: Senatum Lipsensem convenire, adeó ut de eius reparatione & restitutione d. Senatus teneatur.*

OMNIBVS CVM MAGISTRATIBVS, TVM in ipsorum territorio negociantibus: Itemq; judicibus, advocatis, caussarumq; patronis mirum in modum utile ac necessarium.

Cum Summariis & Indice rerum, verborum, Sententiarumq; locupletissimo.

Impressum Lichæ, apud Nicolaum Erbenium

Anno M. D. XCVII.

GENEROSO AC ILLUSTRI DOMINO, DOMINO JOANNI ALBERTO COMITI SOLMISSÆ, Domino Mintzenbergæ ac Sonnenvvaldi &c. Domino & patrono suo perclementi.

GRAVITER CERTE, GENEROSE ac *Illustris Comes, Domine clementiss. ac nervosé Aristoteles 5. Nic. 4. ait:* τὸ ἐπὶ τὸν δικαστὴν ἰέναι, ἰέναι ἐστὶν ἐπὶ τὸ δίκαιον. ὁ γὰρ δικαστὴς βούλεται εἶναι οἷον δίκαιον ἔμψυχον, *hoc est, Judicem adire, est jus ipsum adire. Judex enim jus quoddam animatum esse vult. Paucißimis etenim verbis illis, & in quid vigilantis magistratus animus intentus, & in quibus manus ejusdem occupatæ esse debeant, monstrat. Ille scilicet in legis sententiam: hæ autem in sententiæ executione. Quid? quód non obscuré simul innuit, quid inter illum & magistratum stertentem ac torpentem intersit. Id nimirum, quod inter Deum ipsum vivum, cujus solius inventio lex vera est, os manúsque suas certis legatis delegantem; ac statuam caput diademate cinctum habentem, vita autem ac motus omnis expertem*

in cassumq́, gladium strictum ostentantem. Quippe quæ omnibus viribus suis præstare nequeat, quo minus vel muscæ in oris hiatum alvum exonerent vel araneæ sub oculorum fornice telas expandant. Quanta ergo seipsos ignominia afficiant magistratus illi, qui à legum honestarum executione abstinent, satis promptum est hinc colligere. An non enim majestatis læsæ crimen (quod gravissimum esse quo ad Politiam, Bartolus ad leg. Jul. de adult. ait) non tam in propria persona impuné perpetrant, quám semetipsos turbulentis sicariorum gladiis similiter conficiendos objiciunt? Qua fronte, quo jure, qua conscientia igitur in aliis plectent, quod suo exemplo magis quàm voce articulatissima licitum esse clamant? sed cum illa magistratus desidia à legum ignorantia plerunq́, proficiscatur, quam consiliariorum συμπανουργία sæpius parit; ut hos non malè parricidas appellâris, ut qui magistratum ἄψυχον ἄψυχον reddunt, ita illum qui in causis perplexis juris sententiam liquidam reddit & absque ullo hominum respectu libere promit, non injuria sanctum quendam Mercurium, Dei internuncium, qui igne cælitus delato vitam magistratui largitur, dixeris. Hanc laudem haud injuria inter primos meretur vir amplis. Hieronymus Pansemannus J C. celeberrimus, qui citra palpum, senatui Lipsensi aperuit quid juris contra ipsum habeat optimus vir Adolphus VVeinhausen civis Lipsensis, cui sub hæreticæ pravitatis prætextu, 19. & 20. Maji anno 1593. ædes sunt expugnatæ & spoliatæ. Hoc illius viri responsum cum mihi à quibusdam exhiberetur idémque non modò

com-

communi paci, inprimísque ecclesiæ Catholicæ-orthodoxæ inter insolentissimos Babylonios passim exulanti plurimùm inservire posse judicaretur: verū etiam Amplissimum virū hujus scripti autorem citra tergiversationem tam publicè quam privatim pro justitiæ & veritatis Patrono agnosci cupere statuerem, typis meis describendum non invitò suscepi. Cæterùm Illustris ac Generose Comes, patriæ magnum decus, hoc scripti genus, sub T.G. alacri ac felici, nominis inclyti auspicio in lucē prodire imprimis placuit: tum propter eximiā eruditionem, variúmq; rerū usum, quæ in T.G. minimè faciunt δίκαιον ἄψυχον, *sed in ea magnam pepererunt judicandi ac rerum gerendarum dexteritatē, qua magni Heroës T.G. in oculis ac animo ferūt: tum ob sinceræ confessionis sincerum & ardentem amorem, quo nihil summo Deo carius; nihil animæ tranquillius; nihil reipub. beatius accidere potest. Quare tutius ac felicius libelli Patrocinium T.G. obtingere non intelligo. Accipiet igitur T.G. serena fronte, ipsíque acceptum esse & patietur, & contra obtrectatorum injurias tueri non dedignabitur hoc quicquid & quantulumcúnque est, quod summæ observantiæ studiíque* μνημόσυνον *typi mei T.G. consecratum voluerunt: cujus piis studiis ac conatibus ille benedictus in secula benedicat, diúque Patriæ servet. E typographia Lichiana Idibus Majis Anni 1 5 9 7.*

Tuæ Illust. Generositati
deditiss. & subiectiss.

Nicolaus Erbenius Typographus Lichensis.

CELEBERRIMI J. C. HIERONYMI PANSEMANNI RESPONSUM SIVE CONSILIUM in Causa Amplissimi Senatus Lipsensis ob tumultum Anno &c. M. D. XCIII. ibi excitatum.

SPECIES FACTI talis est.

DEmnach außgans deß Ostermarckts/ in der Zahlwochē/ Doctor Huberus Professor zu Wittenberg / von etlichen Schweitzern welche allhier zu Leipzig studiren/ vnd bey Adolph Weinhausen zu Tisch gangen/ in jetzo ermeltens Weinhausens Behausung / zu gaste eingeladen / dabey dann auch andere mehr Personen gewesen vnd bey gehaltener Abendmalzeit/ von dem Haußwirt allerley Disputationes, von dem Concordien-buche/vnd sonsten erreget/dahero entlichen Huberus, nicht alleine mit hitzigem disputiren/ Sondern auch mit bösen Worten vnd Affecten/ von Weinhausen dem Wirtte / deßgleichen auch von Johann Müllern vnnd andern vbel angelassen worden seyn sol / darob er sich vor dem Rathe/ zum höchsten beschweret vnd beklaget/ auch darüber etliche Zeugen abhören lassen/

sen / aber doch bey dem Rathe damals weiter nicht gesucht noch begeret / denn daß man jhm Abschrifft von der verhörten Zeugen außsage mittheilen wolte / welches man ohne sonderlichẽ Befehlich zuthun / bedencken getragen. Als nun dieses sonder zweiffel / durch ermelten Huberum an etliche Studenten gebracht / vnnd ruchtbar worden / offt erwehneter Weinhauß auch ohne das / deß Calvinismi halben / vnd daß er in seinem Hause vber öfftere jhme dißfals gethane ernste fürhaltunge vnd verwarnung / heimliche Conventicula gehalten / dahero er fast der gantzen Bürgerschafft vnnd männiglichen sehr verdächtig vnd verhasset gemacht worden: So sind den 19. Maji frühe an Eustachii Müllers Ecke in der Reich-strassen / deßgleichẽ an Lorentz Finckeltaussen-Ecke / Zeddel angeschlagen worden / dessen Inhalts: Da die jenigen Bürger so gut Lutherisch geboren / vñ in einem andern Zeddel / so gut Luterisch wehren / keine Handt wolten anlegen / wann die Studenten einem Calvinisten / am Marckte das Haußstürmen würden / etc. Darauff auch erfolget / daß sich deßselben Tages / gegen den Abendt / die Studenten auff den Marckt gesam̃let / darzu sich auch sonst allerley Gesindlein von Handtwercksbursche vnd andern gefunden / vnd also Weinhausen das Hauß mit außwerffung der Fenster zustürmen angefangen / damals aber doch sonsten im Hause kein Schaden geschehen. Ob

nun wol die Wache gestärckt/ die Bierschröter vnd Läder den Rathsdienern oder Stattknächten zugeordnet/ auch dreyssig Mann/ als geschworne Bürger/ auß den Kürschner/ Schneider vnnd Schuster Handwercken/ für das Rathhauß gestellet vnd verordnet gewesen/ welche auff den Fall/ da die Studenten sich etwas thätliches vnterfahen würden/ denselbigen widerstandt thun/ vnd abwehren helffen möchten/ wie sie denn solch Gesindlein abtreiben wollen: So haben sie sich doch keines weges abwenden lassen wöllen/ sondern sich zur wehre gesatzt/ vnd die Wache zurücke getrieben. Darauff entlichẽ von einem auß der Wache ein Buchsenschuß in die Lufft/ vnd nicht in das Hauß geschehen/ der Meynung/ sie solten sich dahero desto ehe schrecken vnd abwenden lassen. Ob nu wol/ wie oben berührt/ damals in Weinhausens Behausung/ ausserhalb deß Fenster außwerfferns/ kein Schaden geschehen/ so haben dennoch die jenigen/ so im Hause gewesen/ etliche Schösse mit Schroth vnd Kugeln herauß gethan/ davon etliche Personen vbel vnd gefährlichen beschädiget worden. Dahero entlichen das Gesindlein auff dem Marckte vnd für dem Hause/ dermassen provociret vñ ergrimmet worden/ daß sie je länger je hefftiger gewütet vnd getobet/ daß man jnen nicht steuren können. Deß morgenden Tages/ hat sich solch Gesindlein wider zu hauffe gefunden vnd auffs neuwe das Hauß

ange-

angezfallen / endlichen dasselbe eröffnet / darinnen alles zurbrochen / zurschlagen vnnd herauß auff die Gassen geworffen / darunter denn auch etlichen Handelsleuten / so jhre Wahren in diesem Hause vnd desselben Gewölben gehabt / solche Wahren mit weggetragen vnnd entwendet worden / welche hernacher zum theil in die Gerichte wider eingeantwortet vnd einbracht worden. Ob nun wol bey solchem ander weit-erregetem Tumult vnd Hausstürmen / die Bürgerschafft / durch den Glockenschlag / vnnd sonsten zum Abwehren vnd Widerstand erfordert / vermahnet / auch derowegen auff Befehl vnd Gutachten / der damals allhier anwesenden Churf. Sächsischen Herrn Räthen / auffs Rathhauß erfordert / vnd jhnen derowegen ernste fürhaltung gethan / jhnen auch die hiebevorn ergangene Fürstliche ernste Mandata vnd Befehliche / zu gemüte geführet worden / so haben sie sich doch dieses alles nicht bewegen lassen wöllen / sondern stracks darauff getrungen / daß man als bald etliche Personen / derer Namen sie schrifftlichē vbergeben / so deß Calvinismi halben vordächtig auß der Statt schaffen solte. Als dann weren sie erbötig / sich zum abwehren vnd widerstande williglichen gebrauchen zulassen / darunter denn mit dem Haußstürmē / von dem Gesindlein einen weg als den andern / fortgefahren / vnd diß grösse vnheil erfolget / daß also in diesen Auffrührischen gantz gefährlichen

Wesen vnd Tumult der Rath für jhre Person welche zwar selbsten in Leibens vnd Lebens Gefahr gestanden/ diesen Frevel vnd Durst/ alldieweil jhnen von der Bürgerschafft/ die hulffliche Handt vber alles verhoffen vorwegert worden/ nicht widerstehen noch steuren haben können/ jhnen auch dißfals keine Ampts nachlässigkeit zugemessen werden kan. Nun wil Adolff Weinhaussen/ gegen seines erlittenen Schadens vnd Vorlusts vnbetrachtet/ daß diß gantz vnrugige/ auffrühriſche Wesen auß ob angeregeten Vmbständen/ von jhme vnnd auß seinew Hause den Vhrsprung genommen vnnd erfolget/ vom Rathe erstattung haben/ mit dieser Fürwendung/ daß jhme als einem Bürger/ so den Gehorsam der Obrigkeit niemals vorwegert/auch seine Bürgerliche Beschwerungen/ als Schoß/ Schatzung vnd anders/je vnd allwege williglichen gereichet/ Schutz vnd Schirm geleistet werden sollen/ alldieweil nach verordnung der Rechte/ die Obrigkeit/ dero mann Schos/ vnd andere Gebühr gibt/ einem jeden für vnrechter Gewalt zuschützen vnnd zuhandhaben/ verpflichtet/ vnd da ohne das einem etwas mit gewalt genommen/ welches die Obrigkeit wol hette abwenden vnnd vorkommen können/ solches aber nicht gethan/ jhme solches erstatten vnnd vorgnügen müsse. Derowegen vnnd dahero Er suchet vnnd begehret alles erlittenen Schadens/ ergetzung vnnd erstattung/

daß

daß jhme auch sein Hauß / wie er dasselbige bewohnet / widerumb gebauwet vnnd angerichtet / vnd er in vorige posses vnd Besitz plenarié gesetzt vnd restitueret werden möge.

Vnnd demnach auch etlichen Frembden Handelsleuten / jhre in berührtes Weinhausens Behausung / hinderlassene Kauffmanns Wahren / so in Fessern vnnd Pallen eingepackt vnd eingeschlagen / eröffnet / vnd in solchem Tumult vnnd Haußstürmung entwendet worden seyn sollen / derowegen sie ebener massen / mit anzihung der Statt Leipzig Privilegien vnd der gemeinen Rechts verordnungen die Emendam, widergeltung vnd erstattung / solches Verlusts vnd erlittenen Schadens / bey dieser Commun suchen vnd fordern wöllen / vnd also de damno infecto, lucro cessante & damno emergente sampt allem entrathenem interesse, vnd was sie als Handelsleute noch ferner entrathen müssen / sicque de non perceptis & non percipiendis, jetzo vnd künfftig jhre Klage vnd Zusprüche wider den Rath anzustellen / mit bedingung / aller in solchen Fällen / verordneten rechtlichen Beneficien vnnd zugelassenen Mitteln / fürbehalten: Alldieweil sie als Handelsleute dem Römischen Reiche / Chur vnnd Fürsten / Landen vnnd Stätten / wegen jhrer Bewerbe vnnd Handtlungen die Gebühr geben vnd entrichten müsten: So solten vnnd würden sie auch sampt jhren Haab vnnd Gütern hin-

hinwider in gebürlichen Schutz vnd Verwahrung genommen / oder da hierüber jechtwas geschehe / vnd jhnen einiger Nachtheil begegnete / oder Schaden zugefüget würde / daß sie denselben bey dem jenigen / welche solchs nachgelassen vñ nit verweigert noch verhindert mit allen rechten vnd billigkeit zusuchen vñ zufordern hetten. Dann wie obberührt / dem Rathe als dem magistratui dieses Orts / solchem Vnheil vorzukommen / den / vnbesonnener weise / zu vnterschiedlichen mahlen erregten Tumult / abzuwenden vnd in jhrer verschlossenen Statt / jhre Wahren vnd Güter vor männigliches Vnrahte / Gewalt vnd Frevel zuschützen vnnd zubeschirmen / zu handhabung vnd erhaltung jhrer habenden Marckfreyheit / Keyserlichen / Königlichen / Chur vnnd Fürstlichen Privilegien vnd Freyheiten / in allen wege obligen vnnd gebühren habe wöllen.

Nun hat zwar ein erbar Rath / in diesem vnverhofften Fall vnd erregetem Vnwesen / seines theils / zu verhütung solches Vnheils vñ Schadens / das seine gethan / daß es dißfals alleine an der Bürgerschafft / so dem Rathe auff beschehenes anruffen / erfordern vnnd ermahnen / die hülffliche Hand vorweigert / gemangelt. Dann die Rathspersonen vnnd jhre Diener / für sich selbst alleine diesem Gewalt vnnd Frevel nicht widerstehen / noch demselben mit der defension begegnen können: Alldieweil sie selbsten in erregeten

geten auffrühriſchen Weſen / in Leibes vnd Lebens Gefahr geſtanden / vnnd alſo der Ampts-nachläſſigkeit halber nicht in mora vnd culpa geweſen / So wil es auch der Rath darfür achten / ſo viel jhre Marckfreyheit anreichen thut / daß die angezogene Privilegia / welche fürnemlich der Straſſen ſicherheit / darauff die Handels Leute zu vnd von den Märckten reyſen / vnd die Kauffmannsgütter geführet vnd getrieben werden / belangen / vnnd von deme was in der Statt Leipzig / dem frembden Manne begegnet gar nichts melden / oder in ſich halten / wie ſolches auß den Buchſtaben vnd Context derſelben Klage erſcheinet / vñ den hochlöblichen Keyſern / bey außgebung berührter Privilegien niemals in Sinn / noch Gedancken kommen / daß ſich dergleichen Fälle / wie jetzo geſchehen / zutragen ſolten / derowegen ſie auch hiervon in erwehneten Privilegien nichts diſponiret. Vnd es were ſonſten für ſich ſelbſt der Vernunfft vnehnlich / daß die Begnadungen vnnd Freyheiten / welche der Statt Leipzig zum beſten gemeinet / dem Rathe zum nachtheil / vber den klaren Buchſtaben / vnd der hochlöblichen Keyſer intent vnd meynungen angezogen vnd verſtanden werden ſolten. Ob ſich auch wol der Rath erinnert vnd deſſen berichten laſſen / was in ſolchen Fällen / nach den gemeinē Rechten gevrteilet wird / welche wöllen / daß die ſo in den Wirtshäuſern einen Verluſt leiden / ſich an dem Thäter /

ter / wo ferne derselbe gewiß / oder da derselbige vngewiß / vnd der Wirt im Hause oder sein Gesind daran schuld hat / sich an den Wirt halten / vnnd als dann erst an die Gerichts Herrn deß Orts / welche den Schaden abwenden vnd vorkommen mügen / vnnd solches nicht gethan haben in subsidium, wann der Wirt den Schaden nicht zu zahlen / kommen mügen.

Dieweil aber dennoch / dieses gantze Vnwesen vnnd Vnheil / auß obangezogenen Vmbständen / von dem Wirt Weinhausen / fürnemlichen sich entsponnen / vnd von jhme vnd auß seinem Hause herkömmet / er auch hierzu nicht wenig Vrsache gegeben / vnd in culpa gewesen: So solte er Weinhausen / seines suchens halber vber einen Erbarn Rath / wenig beyfal haben / ja er solte auch nicht vnbillich seinen Gästen den frembden Handelsleuten jhren Schaden zugelten schüldig seyn: Es würden auch die Handelsleute die von jhnen angegebene noch mangelnde Stücke jhrer Wahren vnnd erlittenen Schadens vnd vorlusts / auff alle fälle anderer gestalt / denn durch das blosse Jurament, zuerweisen vnd beyzubringen / schüldig seyn.

Dann es könnten wol darunter allerley alte vorlegene / vntüchtige oder solche Wahren gewesen seyn / welche jetziger zeit / vnd dieser Orter nicht zuvertreiben oder zuvorhandeln seyn können / oder auch von jhnen in einem vnbillichen werth angegeben werden. Was massen vnd womit

mit nun / ein Erbar Rath nach gelegenheit diß-
fals ſich gegen Adolffen Weinhauſen/ ſo wol
auch gegen den Handelsleuten/jhrer forderungē
vnd zuſprüche halber / zuſchützen vnnd ſie abzu-
weiſen / oder wie ſonſten dieſer Sachen/zu eines
Erbarn Raths Glimpff / vnd zu beförderung
der Gewerb vnd Commercien / am füglichſten
abzuhelffen/ vnd was darinnen weiter zuſuchen
vnnd fürzunemen ſeyn möchte: Hierüber wird
deß Herrn / Rathſames / ſchrifftliches
Bedencken geſuchet vnd ge-
betten.

FACTI SPECIES EX GERMANICO LATINÉ REDDITA.

POSTEAQUAM SUB FINEM *nundinarum Paſchalium, in ſeptimana ſolutionum ut vocant, D. Huberus Profeſſor VVittenbergenſis á quibuſdam Helvetiis, hîc Lipſiæ literis operam dantibus, & Adolphi VVeinhuſii convictoribus, in ipſius VVeinhuſii ædes ad Cœnam invitatus fuerat, cui convivio etiam alii plures interfuêre, & inter cœnandum ab ipſo hoſpite variæ diſputationes de libro Concordiæ & aliis rebus motæ eſſent, quibus tandem Huberus non tantúm iracundé diſputando, ſed etiam verbis & affectibus gravioribus tum á VVeinhuſio hoſpite, tum etiam Johanne Mullero & aliis malé exceptus & tractatus perhibetur. Ob quam rem Huberus coram Senatu graviſſimé conqueſtus, etiam aliquot teſtes productos ea de re examinari & audiri petiit, nihil tamen tum temporis á Senatu amplius præter copiam atteſtationum ſeu depoſitionis teſtium poſtulavit, quæ ne ſine certo mandato daretur, ipſi fuit recuſata. Cúm veró iſtud procul dubio, per dictum Huberum, aliquot ſtudioſis eſſet indicatum, innotuiſſetq; VVeinhuſius veró jam antea propter Calviniſmum, & quod intra ſuos parietes, ſpretis multis & ſeriis ea de re ad ipſum factis admonitionibus, clandeſtina conventicula ageret, unde toti civitati & omnibus valdé ſuſpectus & inviſus factus fuerat, decimo nono*

Maji mané ad angulum Eustachii Mulleri in platea vulgó die Reichstrassen: Item ad angulum Laurentii Finckeltausen schedulæ affixæ sunt, quarum hæc erat summa: ut ne illi cives qui genuini (Geborne) Lutherani, seu ut in alia schedula erat, qui boni Lutherani essent, manum moverent, dum studiosi, cuidam Calvinistæ in foro ædes essen expugnaturi.

Post hæc subsecutum etiam est, ut eodem die sub crepusculum vespertinum studiosi frequentes in foro, quibus etiam cerdonum & episitum manipulus sese aggregavit, convenirent, & tandem fenestras in illo furore perfringendo & lapidibus exturbando, VVeinhusii ædes oppugnare inciperent, ita tamen, ut cæteræ res domo contentæ salvæ & illæsæ manserint. Etsi veró vigilum manus roborata, cupparum cerevisiariarũ bajuli apparitoribus reliquisque publicis Senatus ministris adjuncti, triginta etiam jurati cives & ex pellionum, sartorum & sutorum tribubus ad fores curiæ dispositi fuêre, qui rebus sic postulantibus et si quid studiosi violenter & de facto tentaturi fuissent, resisterent, & repellerent, sicuti etiam istum manipulum repellere conati sunt, verúm isti nullo modo á proposito dimoveri sese passi sunt, sed magis contrá arma sumẽtes ipsos vigiles in fugam verterunt: quo factum est, ut quidam è vigilum numero, tormentũ suum in aërẽ (non autem in ædes VVeinhusii) ad ipsos turbatores absterrendos, disploserit. Etsi veró, ut supra dictum, ædes VVeinhusii præter fenestrarum jacturã, nihil damni tum passæ sunt; nihilominus tamen ii qui intra ædes fuerunt, in eos qui erant foris, tormentis & quidem

in cassumq́; gladium strictum ostentantem. Quippe quæ omnibus viribus suis præstare nequeat, quo minus vel muscæ in oris hiatum alvum exonerent vel araneæ sub oculorum fornice telas expandant. Quanta ergo seipsos ignominia afficiant magistratus illi, qui à legum honestarum executione abstinent, satis promptum est hinc colligere. An non enim majestatis læsæ crimen (quod gravissimum esse quo ad Politiam, Bartolus ad leg. Jul. de adult. ait) non tam in propria persona impuné perpetrant, quám semetipsos turbulentis sicariorum gladiis similiter conficiendos objiciunt? Qua fronte, quo jure, qua conscientia igitur in aliis plectent, quod suo exemplo magis quàm voce articulatissima licitum esse clamant? sed cum illa magistratus desidia à legum ignorantia plerunq́; proficiscatur, quam consiliariorum συμπανεργία sæpius parit; ut hos non malè parricidas appellâris, ut qui magistratum δίκαιον ἄψυχον reddunt, ita illum qui in causis perplexis juris sententiam liquidam reddit & absque ullo hominum respectu libere promit, non injuria sanctum quendam Mercurium, Dei internuncium, qui igne cælitus delato vitam magistratui largitur, dixeris. Hanc laudem haud injuria inter primos meretur vir amplis. Hieronymus Pansemannus J C. celeberrimus, qui citra palpum, senatui Lipsensi aperuit quid juris contra ipsum habeat optimus vir Adolphus VVeinhausen civis Lipsensis, cui sub hæreticæ pravitatis prætextu, 19. & 20. Maji anno 1593. ædes sunt expugnatæ & spoliatæ. Hoc illius viri responsum cum mihi à quibusdam exhiberetur idémque non modo

com-

communi paci, inprimísque ecclesiæ Catholicæ-orthodoxæ inter insolentissimos Babylonios passim exulanti plurimùm inservire posse judicaretur: verũ etiam Amplissimum virũ hujus scripti autorem citra tergiversationem tam publicè quam privatim pro justitiæ & veritatis Patrono agnosci cupere statuerem, typis meis describendum non invitó suscepi. Cæterùm Illustris ac Generose Comes, patriæ magnum decus, hoc scripti genus, sub T.G. alacri ac felici, nominis inclyti auspicio in lucẽ prodire imprimis placuit: tum propter eximiã eruditionem, variúmq; rerũ usum, quæ in T.G. minimè faciunt δίχαιον ἄψυχον, *sed in ea magnam pepererunt judicandi ac rerum gerendarum dexteritatẽ, qua magni Heroes T.G. in oculis ac animo ferũt: tum ob sinceræ confessionis sincerum & ardentem amorem, quo nihil summo Deo carius; nihil animæ tranquillius; nihil reipub. beatius accidere potest. Quare tutius ac felicius libelli Patrocinium T.G. obtingere non intelligo. Accipiet igitur T. G. serena fronte, ipsíque acceptum esse & patietur, & contra obtrectatorum injurias tueri non dedignabitur hoc quicquid & quantulumcúnque est, quod summæ observantiæ studiíque* μνημόσυνον *typi mei T.G. consecratum voluerunt: cujus piis studiis ac conatibus ille benedictus in secula benedicat, diúque Patriæ servet. E typographia Lichiana Idibus Majis Anni 1 5 9 7.*

Tuæ Illust. Generositati
deditiss. & subiectiss.

Nicolaus Erbenius Typographus Lichensis.

ſen / aber doch bey dem Rathe damals weiter nicht geſucht noch begeret / denn daß man jhm Abſchrifft von der verhörten Zeugen außſage mittheilen wolte / welches man ohne ſonderlichē Befehlich zuthun / bedencken getragen. Als nun dieſes ſonder zweiffel / durch ermelten Huberum an etliche Studenten gebracht / vnnd ruchtbar worden / offt erwehneter Weinhauß auch ohne das / deß Calvinismi halben / vnd daß er in ſeinem Hauſe vber öfftere jhme dißfals gethane ernſte fürhaltunge vnd verwarnung / heimliche Conventicula gehalten / dahero er faſt der gantzen Bürgerſchafft vnnd männiglichen ſehr verdächtig vnd verhaſſet gemacht worden: So ſind den 19. Maji frühe an Euſtachii Müllers Ecke in der Reich-ſtraſſen / deßgleichē an Lorentz Finckeltauſſen-Ecke / Zeddel angeſchlagen worden / deſſen Jnhalts: Da die jenigen Bürger ſo gut Lutheriſch geboren / vñ in einem andern Zeddel / ſo gut Luteriſch wehren / keine Handt wolten anlegen / wann die Studenten einem Calviniſten / am Marckte das Haußſtürmen würden / ꝛc. Darauff auch erfolget / daß ſich deßſelben Tages / gegen den Abendt / die Studenten auff den Marckt geſam̃let / darzu ſich auch ſonſt allerley Geſindlein von Handtwercksburſche vnd andern gefunden / vnd alſo Weinhauſen das Hauß mit außwerffung der Fenſter zuſtürmen angefangen / damals aber doch ſonſten im Hauſe kein Schaden geſchehen. Ob

nun wol die Wache gestärckt/die Bierschröter vnd Läder den Rathsdienern oder Stattknächten zugeordnet/ auch dreyssig Mann/ als geschworne Bürger/auß den Kürschner/Schneider vnnd Schuster Handwercken/ für das Rathhauß gestellet vnd verordnet gewesen/welche auff den Fall/ da die Studenten sich etwas thätliches vnterfahen würden/ denselbigen widerstandt thun/ vnd abwehren helffen möchten/ wie sie denn solch Gesindlein abtreiben wollen: So haben sie sich doch keines weges abwenden lassen wöllen/sondern sich zur wehre gesatzt/vnd die Wache zurücke getrieben. Darauff entlichē von einem auß der Wache ein Buchsenschuß in die Lufft/ vnd nicht in das Hauß geschehen/ der Meynung/ sie solten sich dahero desto ehe schrecken vnd abwenden lassen. Ob nu wol/wie oben berührt/ damals in Weinhausens Behausung/ausserhalb deß Fenster außwerffens/ kein Schaden geschehen/ so haben dennoch die jenigen/ so im Hause gewesen/ etliche Schösse mit Schroth vnd Kugeln herauß gethan/ davon etliche Personen vbel vnd gefährlichen beschädiget worden. Dahero entlichen das Gesindlein auff dem Marckte vnd für dem Hause/ dermassen provociret vñ ergrimmet worden/ daß sie je länger je hefftiger gewütet vnd getobet/ daß man jnen nicht steuren können. Deß morgenden Tages/ hat sich solch Gesindlein wider zu hauffe gefunden vnd auffs neuwe das Hauß

ange-

angefallen / endlichen daſſelbe eröffnet / darinnen alles zurbrochen / zurſchlagen vnnd herauß auff die Gaſſen geworffen / darunter denn auch etlichen Handelsleuten / ſo jhre Wahren in dieſem Hauſe vnd deſſelben Gewölben gehabt / ſolche Wahren mit weggetragen vnnd entwendet worden / welche hernacher zum theil in die Gerichte wider eingeantwortet vnd einbracht worden. Ob nun wol bey ſolchem ander weit-erregetem Tumult vnd Hausſtürmen / die Bürgerſchafft / durch den Glockenſchlag / vnnd ſonſten zum Abwehren vnd Widerſtand erfordert / vermahnet / auch derowegen auff Befehl vnd Gutachten / der damals allhier anweſenden Churf. Sächſiſchen Herrn Räthen / auffs Rathhauß erfordert / vnd jhnen derowegen ernſte fürhaltung gethan / jhnen auch die hiebevorn ergangene Fürſtliche ernſte Mandata vnd Befehliche / zu gemüte geführet worden / ſo haben ſie ſich doch dieſes alles nicht bewegen laſſen wöllen / ſondern ſtracks darauff getrungen / daß man als bald etliche Perſonen / derer Namen ſie ſchrifftlichẽ vbergeben / ſo deß Calviniſmi halben vordächtig auß der Statt ſchaffen ſolte. Als dann weren ſie erbötig / ſich zum abwehren vnd widerſtande williglichen gebrauchen zulaſſen / darunter denn mit dem Haußſtürmẽ / von dem Geſindlein einen weg als den andern / fortgefahren / vnd diß gröſſe vnheil erfolget / daß alſo in dieſen Auffrühriſchen gantz gefährlichen

Wesen vnd Tumult der Rath für jhre Person welche zwar selbsten in Leibens vnd Lebens Gefahr gestanden/ diesen Frevel vnd Durst/ alldieweil jhnen von der Bürgerschafft/ die hulffliche Handt vber alles verhoffen vorwegert worden/ nicht widerstehen noch steuren haben können/ jhnen auch dißfals keine Ampts nachläßsigkeit zugemessen werden kan. Nun wil Adolff Weinhaussen/ gegen seines erlittenen Schadens vnd Vorlusts vnbetrachtet/ daß diß gantz vnrugige/ auffrühriſche Wesen auß ob angeregeten Vmbständen/ von jhme vnnd auß seinew Hause den Vhrsprung genommen vnnd erfolget/ vom Rathe erstattung haben/ mit dieser Fürwendung/ daß jhme als einem Bürger/ so den Gehorsam der Obrigkeit niemals vorwegert/auch seine Bürgerliche Beschwerungen/ als Schoß/ Schatzung vnd anders/je vnd allwege williglichen gereichet/ Schutz vnd Schirm geleistet werden sollen/ alldieweil nach verordnung der Rechte/ die Obrigkeit/ dero mann Schos/ vnd andere Gebühr gibt/ einem jeden für vnrechter Gewalt zuschützen vnnd zuhandhaben/ verpflichtet/ vnd da ohne das einem etwas mit gewalt genommen/ welches die Obrigkeit wol hette abwenden vnnd vorkommen können/ solches aber nicht gethan/ jhme solches erstatten vnnd vorgnügen müsse. Derowegen vnnd dahero Er suchet vnnd begehret alles erlittenen Schadens/ ergetzung vnnd erstattung/

daß

daß jhme auch sein Hauß / wie er dasselbige bewohnet / widerumb aebauwet vnnd angerichtet / vnd er in vorige posses vnd Besitz plenarié gesetzt vnd restitueret werden möge.

Vnnd demnach auch etlichen Frembden Handelsleuten / jhre in berührtes Weinhausens Behausung / hinderlassene Kauffmanns Wahren / so in Fessern vnnd Pallen eingepackt vnd eingeschlagen / eröffnet / vnd in solchem Tumult vnnd Haußstürmung entwendet worden seyn sollen / derowegen sie ebener massen / mit anzihung der Statt Leiptzig Privilegien vnd der gemeinen Rechts verordnungen die Emendam, widergeltung vnd erstattung / solches Verlusts vnd erlittenen Schadens / bey dieser Commun suchen vnd fordern wöllen / vnd also de damno infecto, lucro cessante & damno emergente sampt allem entrathenem interesse, vnd was sie als Handelsleute noch ferner entrathen müssen / sicque de non perceptis & non percipiendis, jetzo vnd künfftig jhre Klage vnd Zusprüche wider den Rath anzustellen / mit bedingung / aller in solchen Fällen / verordneten rechtlichen Beneficien vnnd zugelassenen Mitteln / fürbehalten: Alldieweil sie als Handelsleute dem Römischen Reiche / Chur vnnd Fürsten / Landen vnnd Stätten / wegen jhrer Bewerbe vnnd Handtlungen die Gebühr geben vnd entrichten müsten. So solten vnnd würden sie auch sampt jhren Haab vnnd Gütern

hin-

hinwider in gebürlichen Schutz vnd Verwahrung genommen / oder da hierüber jechtwas geschehe / vnd jhnen einiger Nachtheil begegnete / oder Schaden zugefüget würde / daß sie denselben bey dem jenigen / welche solchs nachgelassen vñ nit verweigert noch verhindert mit allen rechten vnd billigkeit zusuchen vñ zufordern hetten. Dann wie obberührt / dem Rathe als dem magistratui dieses Orts / solchem Vnheil vorzukommen / den / vnbesonnener weise / zu vnterschiedlichen mahlen erregten Tumult / abzuwenden vnd in jhrer verschlossenen Statt / jhre Wahren vnd Güter vor männigliches Vnrahte / Gewalt vnd Frevel zuschützen vnnd zubeschirmen / zu handhabung vnd erhaltung jhrer habenden Marckfreyheit / Keyserlichen / Königlichen / Chur vnnd Fürstlichen Privilegien vnd Freyheiten / in allen wege obligen vnnd gebühren habe wöllen.

Nun hat zwar ein erbar Rath / in diesem vnverhofften Fall vnd erregetem Vnwesen / seines theils / zu verhütung solches Vnheils vñ Schadens / das seine gethan / daß es dißfals alleine an der Bürgerschafft / so dem Rathe auff beschehenes anruffen / erfordern vnnd ermahnen / die hülffliche Hand vorweigert / gemangelt. Dann die Rathspersonen vnnd jhre Diener / für sich selbst alleine diesem Gewalt vnnd Frevel nicht widerstehen / noch demselben mit der defension begegnen können: Alldieweil sie selbsten in erregeten

geten auffrühriſchen Weſen / in Leibes vnd Lebens Gefahr geſtanden/ vnnd alſo der Ampts-nachläſſigkeit halber nicht in mora vnd culpa geweſen / So wil es auch der Rath darfür achten/ ſo viel jhre Marckfreyheit anreichen thut/ daß die angezogene Privilegia / welche fürnemlich der Straſſen ſicherheit / darauff die Handels Leute zu vnd von den Märckten reyſen/ vnd die Kauffmannsgütter geführet vnd getrieben werden / belangen / vnnd von deme was in der Statt Leipzig / dem frembden Manne begegnet gar nichts melden / oder in ſich halten/ wie ſolches auß den Buchſtaben vnd Context derſelben Klage erſcheinet/ vñ den hochlöblichen Keyſern/ bey außgebung berührter Privilegien niemals in Sinn / noch Gedancken kommen/daß ſich dergleichen Fälle / wie jetzo geſchehen/ zutragen ſolten/ derowegen ſie auch hiervon in erwehneten Privilegien nichts diſponiret. Vnd es were ſonſten für ſich ſelbſt der Vernunfft vnehnlich / daß die Begnadungen vnnd Freyheiten / welche der Statt Leipzig zum beſten gemeinet/ dem Rathe zum nachtheil/ vber den klaren Buchſtaben / vnd der hochlöblichen Keyſer intent vnd meynungen angezogen vnd verſtanden werden ſolten. Ob ſich auch wol der Rath erinnert vnd deſſen berichten laſſen / was in ſolchen Fällen/ nach den gemeinẽ Rechten geurteilet wird/ welche wöllen/ daß die ſo in den Wirtshäuſern einen Verluſt leiden/ ſich an dem Thäter/

ter / wo ferne derselbe gewiß / oder da derselbige vngewiß / vnd der Wirt im Hause oder sein Gesind daran schuld hat / sich an den Wirt halten / vnnd als dann erst an die Gerichts Herrn deß Orts / welche den Schaden abwenden vnd vorkommen mügen / vnnd solches nicht gethan haben in subsidium, wann der Wirt den Schaden nicht zu zahlen / kommen mügen.

Dieweil aber dennoch / dieses gantze Vnwesen vnnd Vnheil / auß obangezogenen Vmbständen / von dem Wirt Weinhausen / fürnemlichen sich entsponnen / vnd von jhme vnd auß seinem Hause herkömmet / er auch hierzu nicht wenig Vrsache gegeben / vnd in culpa gewesen: So solte er Weinhausen / seines suchens halber vber einen Erbarn Rath / wenig beyfal haben / ja er solte auch nicht vnbillich seinen Gästen den frembden Handelsleuten jhren Schaden zugelten schüldig seyn: Es würden auch die Handelsleute die von jhnen angegebene noch mangelende Stücke jhrer Wahren vnnd erlittenen Schadens vnd vorlusts / auff alle fälle anderer gestalt / den durch das blosse Jurament, zuerweisen vnd beyzubringen / schüldig seyn.

Dann es könnten wol darunter allerley alte vorlegene / vntüchtige oder solche Wahren gewesen seyn / welche jetziger zeit / vnd dieser Orter nicht zuvertreiben oder zuvorhandeln seyn können / oder auch von jhnen in einem vnbillichen werth angegeben werden. Was massen vnd womit

mit nun / ein Erbar Rath nach gelegenheit dißfals sich gegen Adolffen Weinhausen/ so wol auch gegen den Handelsleuten/jhrer forderungẽ vnd zusprüche halber / zuschützen vnnd sie abzuweisen / oder wie sonsten dieser Sachen/zu eines Erbarn Raths Glimpff / vnd zu beförderung der Gewerb vnd Commercien / am füglichsten abzuhelffen/ vnd was darinnen weiter zusuchen vnnd fürzunemen seyn möchte: Hierüber wird

deß Herrn / Rathsames / schrifftliches
Bedencken gesuchet vnd ge-
betten.

FACTI SPECIES EX GERMANICO LAtiné reddita.

POSTEAQUAM SUB FINEM *nundinarum Paschalium, in septimana solutionum ut vocant, D. Huberus Professor VVittenbergensis á quibusdam Helvetiis, hic Lipsiæ literis operam dantibus, & Adolphi VVeinhusii convictoribus, in ipsius VVeinhusii ædes ad Cœnam invitatus fuerat, cui convivio etiam alii plures interfuêre, & inter cœnandum ab ipso hospite variæ disputationes de libro Concordiæ & aliis rebus motæ essent, quibus tandem Huberus non tantúm iracundé disputando, sed etiam verbis & affectibus gravioribus tum á VVeinhusio hospite, tum etiam Johanne Mullero & aliis malé exceptus & tractatus perhibetur. Ob quam rem Huberus coram Senatu gravissimé conquestus, etiam aliquot testes productos ea de re examinari & audiri petiit, nihil tamen tum temporis á Senatu amplius præter copiam attestationum seu depositionis testium postulavit, quæ ne sine certo mandato daretur, ipsi fuit recusata. Cúm veró istud procul dubio, per dictum Huberum, aliquot studiosis esset indicatum, innotuissetq; VVeinhusius veró jam antea propter Calvinismum, & quod intra suos parietes, spretis multis & seriis ea de re ad ipsum factis admonitionibus, clandestina conventicula ageret, unde toti civitati & omnibus valdé suspectus & invisus factus fuerat, decimo nono*

Maji mané ad angulum Eustachii Mulleri in platea vulgó die Reichstrassen: Item ad angulum Laurentii Finckeltausen schedulæ affixæ sunt, quarum hæc erat summa: ut ne illi cives qui genuini (Geborne) Lutherani, seu ut in alia schedula erat, qui boni Lutherani essent, manum moverent, dum studiosi, cuidam Calvinistæ in foro ædes essen expugnaturi.

Post hæc subsecutum etiam est, ut eodem die sub crepusculum vespertinum studiosi frequentes in foro, quibus etiam cerdonum & opificum manipulus sese aggregavit, convenirent, & tandem fenestras in illo furore perfringendo & lapidibus exturbando, VVeinhusii ædes oppugnare inciperent, ita tamen, ut cæteræ res domo contentæ salvæ & illæsæ manserint. Etsi veró vigilum manus roborata, cupparum cerevisiariarũ bajuli apparitoribus reliquisque publicis Senatus ministris adjuncti, triginta etiam jurati cives & ex pellionum, sartorum & sutorum tribubus ad fores curiæ dispositi fuêre, qui rebus sic postulantibus et si quid studiosi violenter & de facto tentaturi fuissent, resisterent, & repellerent, sicuti etiam istum manipulum repellere conati sunt, verúm isti nullo modo á proposito dimoveri sese passi sunt, sed magis contrá arma sumẽtes ipsos vigiles in fugam verterunt: quo factum est, ut quidam è vigilum numero, tormentũ suum in aërẽ (non autem in ædes VVeinhusii) ad ipsos turbatores absterrendos, disploserit. Etsi veró, ut supra dictum, ædes VVeinhusii præter fenestrarum jacturã, nihil damni tum passæ sunt; nihilominus tamen ii qui intra ædes fuerunt, in eos qui erant foris, tormentis & quidem

dem dissectis globulis, quibus etiam aliqui lethaliter læsi fuerunt, aliquoties fulminarunt. Quo ipso tandem caterva turbatorum in foro & ante fores ita provocata & exacerbata fuit, ut magis magisque in furorem versa, sævierit atroicùs, neque quisquam eos coërcere potuerit. A mane sequentis diei hæc hominum colluvies iterum confluxit, & denuó ædes oppugnare cœpit, tandémque foribus effractis, in ædes irruens omnia confregit & vastavit, & in plateam forâs ejecit; cum quibus etiam nonnullorum Mercatorum, qui merces suas in ejus ædibus & fornicibus depositas habēbant, merces illæ direptæ & ablatæ fuerunt, quæ tamen postea ex parte in dicasteria relata & restituta sunt.

Quanquam autem in ista redintegrata seditione et oppugnatione ædium, cives campanæ pulsu ad resistendum furori, convocati & admoniti sunt, eámque ob causam etiam de consilio & mandato tum temporis præsentium Dominorum consiliariorum electoraliū, in ipsam curiam accersiti, & gravissimæ adhortationes comminationésque & cum his etiam antea publicata severissima edicta principum Electorum, proposita & in animum revocata fuerunt: nihil tamen illa omnia istos commoverunt, sed potius istud illi pertinaciter urserunt, ut in continenti nonnulli, quorum nomina scripto exhibebant et qui ipsis de Calvinismo suspecti erāt, civitate expellerentur, tum se morigeros et ad resistendū paratos futuros esse. Interea isti ut cœperant tumultuādo & oppugnādo progressi sunt, et hoc magnū malum secutū, ut etiā ipse Senatus in hoc seditioso et periculosissimo tumultu vitæ periculū sustinuerit, et huic teme-

rario

vario conatui, præter expectationẽ ob negatã á civibus obdientiam & auxiliũ, resistere non potuerit, ipsiq́ Senatui hac in re nulla officii negligẽtia seu intermissio imputari possit. Nihilominus tamẽ Adolphus VVeinhusius, licet hoc totũ turbulentum & seditiosum malũ, pro qualitate supra-dictarũ circumstantiarũ ab ipso et ex ipsius ædibus initiũ et originẽ traxerit, á Senatu jacturæ et damni perpessi restitutionẽ petit, sub hoc prætextu, quod sibi ut civi, qui Magistratui suo obedientiã debitã nunquam negasset, sua onera quoq́ civilia sustinuisset, tributa et census nunquã non prompté exolvisset, defẽsio & patrociniũ præstari debuerit; siquidem ex legum præscripto, Magistratus, cui census et tributa solvuntur, quẽlibet contra vim injustã defendere & tueri teneatur; & si quid alicui per vim ereptũ sit, quod Magistratus propulsare potuerit, nec tamẽ propulsaverit, huic ipsi restitutionẽ debeat. Quapropter integri sui damni perpessi reparationẽ ac restitutionẽ postulat, & ut domus sua sicuti antea eã possederat denuó restauretur et reficiatur, ipse etiã in prĩstinam possessionem & quidẽ plenarié immittatur et restituatur. Quia etiam quorundam Mercatorum extraneorum merces in dicti VVeinhusii ædibus relictæ, & in cuppis fascibúsq́ colligatæ, in hoc furore resolutæ dissipatæq́ perhibentur, ideo ipsi Mercatores eodẽ prorsus modo & fundamẽto Emendã, redditionem, reparationẽ & restitutionem damni dati á Senatu communitatéq́ Lipsensi petere volunt, atq́ ita de damno infecto, lucro cessante, & damno emergente, uná cum omnĩ interesse, & quicquid ipsi in posterum damni in mercatura sua percepturi essent, sicque de non

perceptis & non percipiendis jam & in posterum actionem contra Senatum intendere, civitatis Lipsensis privilegia jurisque, communis dispositionem allegantes omniáque in ejusmodi casibus competentia juris remedia sibi reservantes. Siquidem ipsi ut negotiatores, Imperio Romano, electoribus, principibus, provinciis, & civitatibus ratione commerciorum & mercium debita vectigalia solvere cogeretur, sequi ut uná cum suis facultatibus, in debitum patrocinium & tutelam etiam suscipiantur, adeó ut si qua præter expectationem injuria & damno afficiantur illius recompensationem ab illis qui indulsissent, nec propulsassent de jure æquissimo repetere posśint. Cúm ut supra dictum, Senatum ut Magistratum hujus loci, hoc malum antevertere, tumultum temere & aliquoties excitatum sedare, merces & alia à vi injusta & temerario ausu, in civitate sua munita, tueri & defendere, idque ad jurium nundinalium, Cæsareorum, regiorum, electoralium & principalium privilegiorum, conservationem omninó decuerit & oportuerit.

At-enim spectabilis & amplissimus Senatus in hoc improviso casu et excitato malo, fecit quicquid ad ejus aversionem facere potuit, ut in solis civibus qui jubenti & adhortanti senatui obedientiam & auxilium negarunt, omnis culpa hæreat. Senatus enim & ejus ministri soli huic violentiæ & temeritati neque resistere neque defensionem reniti potuerunt, cum ipsi in istis turbis vitæ periculum sustinuerint, nec propter negligentiam officii, in mora & culpa fuerint. Quod autem immunitates & jura nundinalia attinet, est

Senatus

Senatus in ea opinione, allegata privilegia, quæ principaliter viarum securitatem spectant, in quibus mercatores hinc inde commeant, merces item importantur & vehuntur, nihil de iis statuere aut continere quæ intra civitatem Lipsensem peregrinis accidunt: Id quod ex litera & contextu privilegiorum liquidissimé patet, neque laudatissimis Imperatoribus cúm illa darent privilegia, tales casus qualis hic est, contingere posse, nunquam in mentem venit, quamobrem etiam in dictis privilegiis hac de re nihil disposuerunt. Esset etiam per sese valde absurdum, iniquum & rationi dissentaneum, privilegia & immunitates in gratiam civitatis Lipsensis olim datas, nunc in fraudem Senatus, contra expressum earundem tenorem & laudatissimorum Imperatorum intentionem & sensum, allegare atque interpretari.

Etsi autem Senatus facilé intelligit, & in eo se informari passus est, quid in ejusmodi casibus secundúm jura communia judicetur, quæ statuunt, ut illi, qui in diversoriis damnum patiuntur, contra autorem, modó sit certus; sin minus, & hospes sive ejus domestici in causa sint, contra hospitem actionem instituant, tandem veró Magistratui & Domino ejus loci, qui damnum propulsare potuissent, nec propulsassent, in subsidium, si hospes damnum resarcire non possit, litem intendant. Attamen cum totum hoc malum & omnis calamitas ex suprà indicatis circumstantiis ab hospite VVeinhusio principaliter originē traxerit, & ab ipso & ex ejus ædibus, exorta sit, ipse etiam non levē causam dederit, & in culpa fuerit, tāto minus VVeinhu-

sio contra Senatum actio dabitur. Imó ipse merito suis hospitibus, peregrinis negotiatoribus omne damnum sarcire tenebitur.

Mercatores etiam indicatas ereptásq; merces et damnum datũ longé alia ratione quám solo juramento, docere & probare tenebuntur. Fieri enim potuit ut in illis exoletæ & inutiles aut tales merces extiterint, quæ hoc tempore & in hoc loco non vendibiles & nullius pretii, aut iniquo pretio æstimatæ sint.

Quo jure ergo & quibus mediis Senatus spectabilis & amplissimus pro qualitate hujus facti contra Adolphi VVeinhusii & ejus hospitum negotiatorum institutam & deinceps instituẽdam actionem sese tueri, ipsam autem ratione elidere possit, aut quacunque ratione hoc negotium sine fraude & damno Senatus ad commercia, mercaturásque eó magis promovendas commodé dirimi & componi debeat, quid præterea in eo agendum videatur, de eo Domini D. Pansemanni prudens consilium & responsum requiritur.

I. QUÆSTIO, EIUSQUE RESOLUTIO ET DECISIO.

An Magistratus Mercatoribus, in ipsius territorio dispoliatis ad reparationem damni de iure sit obstrictus?

SVMMARIA.

1. Dominus territorii, villæ, & communitates tenentur ad defensionem loci.
2. Publicè interest, ut pacata & quieta reddatur provincia.
3. A Magistratibus & provinciis omnia tutissima reddenda.
4. Dominus loci tenetur viatoribus præstare salvum conductum: Et ad custodiam & damni reparationē tenetur.
5. Publicè utile est sine metu & periculo per itinera posse commeare.
6. Securitas viatoribus de iure publico attributa.
7. Gens petenda bello, quæ vindicare neglexit, quæ á suis improbé facta sunt.
8. Pœna gravissima statuta in eos, qui deprædationes tolerant.
9. Actio securitatis violatæ, est publica, ideóque & popularis.
10. Dominus qui vectigal percipit arctiús ad defensionem loci adstringitur.
11. Privatis licitum est, accipere quid pro alterius defensione:

sensione: Quod olim dominis territorii non licebat.

12. *Dominis loci hodie concessum vectigalia percipere.*

13. *Dominus pro damno tenetur etiam ab extraneis dato.*

14. *Scientia quandoque obligat quem ex delicto absque mandato.*

15. *Vectigal percipiens, videtur se tacité adstringere pro securitate & obligatur ex quasi delicto.*

16. *Vectigal solvens pro Repressaliis non capiendus, nec etiam tempore Nundinarum.*

17. *Mercedem sive rem accipiens, ut aliquid faciat, si nō fiat obligatur ad interesse.*

18. *Vectigal pro securitate & damno dato impendendum.*

19. *Vectigal solvens nihil adeo necessarium exigit, quám quod á prædonibus non expolietur.*

20. *Deprædato magis favetur quám dominis.*

21. *Damnum præstatur in contractu locationis. Item in contractu innominato.*

22. *Magistratus ratione officii præstat exactissimam diligentiam & culpam levissimam.*

23. *Plura vincula plus ligant.*

24. *Remp. nihil magis conservat, quám fidem datam servare.*

25. *Sub custodiam rem recipiens videtur salvam fore spopondisse.*

26. *Tutus esse non dicitur qui ex moribus loci tutus non est.*

27. *Nundinæ terram impinguant.*

28. *Incommodum pro vicinis ferendum.*

29. *Securitas dicitur ligitimum præsidium.*

30. *Administrator quilibet tenetur de neglectis & levi culpa.*

31. *Procurator tenetur de levissima culpa propter tacitam assertionem industriæ, suscipientis mandatum.*

32. *Culpa est omne reprehensibile in publicis administrationibus.*

33. *In*

33. *In culpa est qui non adhibet competentia remedia.*
34. *Culpa arguitur qui non exequitur quod exequi debet*
35. *Principia & media non impediens, censetur permittere finem.*
36. *In culpa est qui differt exequi.*
37. *Debitor morosus tenetur praestare damnum.*
38. *Mora cuilibet sua sibi nociva.*
39. *Culpa est non praevidere, non facere, omittere, quae alius diligens praevidet, facit, non omittit.*
40. *Non faciens ea, quae debet, censetur fecisse contra ea quae facere debuit.*
41. *Culpa adscribitur, qui non diligenter inquirit.*
42. *Culpa est non inquirere quod alii inquirunt.*
43. *Boni Regis est, seditionibus & tumultibus popularibus resistere.*
44. *Magistratus qui tardus est in providendo, tenetur ad interesse,*
45. *Periculum quo maius, eò maior requiritur solertia.*
46. *Et maior quoque custodia.*
47. *Resistendum non cedendum est.*
48. *Negligentia in officio dicitur peccatum mortale.*
49. *Culpa inferiorum referuntur ad desides rectores.*
50. *Negligens punire, dicitur fautor delinquentis.*
51. *Consentire dicitur, qui non obviat perversis, cùm possit.*
52. *Societatis etiam occulta scrupulo non caret.*
53. *Dissimulatio animi ex coniecturis probatur.*
54. *Superior territorii, ratione depradationis etiã ignorans obligatur.*
55. *Ignorantia in rebus, quae alicuius curae sunt commissae non toleratur.*
56. *Ex magistratibus quilibet ob negligentiam obligatur in solidum.*
57. *Delictum Domini non convertendum in detrimentum Reipub.*

58. *Administratores ciuitatis, repræsentant totam ciuitatem quando utiliter agunt.*
59. *Administratores habent hoc vinculum, ut quod maior pars effecerit perinde sit ac si omnes egerint.*
60. *Ex Magistratibus non consentientes, non tenentur.*
61. *Superior tenetur pro culpa Officialis.*
62. *Superior tenetur ex quasi maleficio, ratione Officialis delinquentis.*
63. *Princeps non præsumitur abuti Regalibus.*
64. *Dominus tenetur ad sarciendum damnum, quod ab eius stipendiariis est factum.*
65. *Rex habet reditus regni, ut iustitiam faciat suis stipendiis.*
66. *Ciuitas Principi subdita, non potest securitatem concedere.*
67. *Nauta, caupo atque stabularius tenentur periculum rei immissæ suscipere, etsi expresse conventum non sit.*
68. *Violentiæ & rapinæ in iure sunt exosæ.*
69. *Damnum videns dare tenetur resistere.*
70. *Ciuitas dicitur delinquere eo ipso, quod tolerat quæ illicite perpetrantur, ne delicti particeps reddatur.*
71. *Communitas ut teneatur, requiritur convocatio: Nisi delictum habeat causam successivam.*
72. *Delinquere dicuntur, si eis approbantibus delictum sit factum ab iis qui sunt ex eorum corpore.*
73. *Ad delictum habẽs causam successivam non requiritur convocatio communitatis.*
74. *Cõmunitas ut obligetur sufficit factũ maioris partis.*
75. *Communitas tenetur & obligatur, quando deprædatio facta est in loco eminenti & publico.*
76. *Communitas si quid fecit, si non fecit, prout facere debuit, & ita minus bene ad damnum obligatur.*
77. *Ex communitate qui contradixerunt non tenentur.*
78. *Communitas videndo & ridendo, nec debito modo incendio opem ferendo, obligatur.*

79. *Omne malefactum censetur pravè factum.*

80. *Delictum quādo commissum in finibus duarum villarum & utraque neglexit obviare, utraque de damno tenetur.*

81. *Communitas quæ tenetur malefactores capere, si non capit, non liberatur quamvis ex alia causa sint capti.*

82. *Communitas tenetur damnum datum ab hostibus reparare, licet damnum sit datum á persona incerta.*

83. *Senatus obligat communitatem pro securitate Nundinarum.*

84. *Ex delicto sive odio alterius neminem prægravandum.*

85. *Pœna suos autores teneat.*

86. *Culpa ubi non est ibi non debet esse pœna.*

87. *Statutum non valet quo inducitur patrem ob delictum filii cadere de feudo.*

88. *Statutum non valet si unus ex villa non sit solvendo quod ab aliis de villa sit exigendum.*

89. *Pactum inter consortes nō valet, si quis ex iis de maleficio condemnetur ut omnes pro eo contribuere teneantur.*

90. *Dominus non tenetur pro delicto subditi nec civitas pro delicto sui civis.*

91. *Alteri per alterum non debet iniqua cōditio inferri.*

92. *Statuta quibus quis pro delicto alterius obligatur, dicuntur odiosa, iniusta, iniqua & contra ius divinū.*

93. *Statuta quibus quis pro alio punitur, sunt restringenda, nec ad delicta quæ clam fiunt vel de noctu extendenda.*

94. *Mandatum requiritur ad hoc ut quis de delicto alterius teneatur vel ratificatio.*

95. *Facti quæ sunt non præsumuntur.*

96. *Domini territorii tenetur de damno dato, si factum sit iis scientibus & prohibere valentibus.*

97. *Igne-*

97. Ignorans quid omittere non dicitur, nec etiam delinquere aut esse in culpa.

98. Scire dicitur qui scit & prohibere potest.

99. Domini terrarum tenētur vel resarcire damnum vel exhibere delinquentes.

100. Domini qui habent potestatem exhibendi, liberantur.

101. Magistratus qui convenitur de delicto alterius tenetur tantum in subsidium.

102. Ordinarium facit cessare extraordinarium.

103. Quoties quis ex delicto alterius obligatur, intelligēdum est nisi sub sit causa excusationis.

104. Ad negligentiam convincendam non sufficit probare quod non fecit, sed quod facere potuit & non fecit.

105. Magistratus qui malefactores non cepit propter insufficientiam non tenetur.

106. Multitudo resistentium excusat à culpa & delicto.

107. Domini territorii excusantur malefactore non capto ad confinia, qui statim ad alterius districtum transivit, vel se contulerit ad aliquam munitionem quod capi non potuerit.

108. Ubi princeps ibi securitas.

109. Faciens quantum in se est, excusatur à culpa.

110. Nemo suæ saluti alienam anteponere tenetur.

111. Potentia à lege requisita intelligitur, si commodè & sine scandalo fieri possit.

112. Afferens potestatem prohibendi affuisse, probare tenetur.

113. Prohibere non potens, nisi rogando dicitur culpa carere.

114. In officialibus bona fides præsumitur.

115. Officialis magis præsumitur bona quam mala mente quid fecisse vel omisisse.

116. In officialibus diligentia, cura & solicitudo præsumitur.

117. Di-

117. *Diligens quilibet præsumitur.*

118. *Diligentia probatur accursione et acclamatione.*

119. *Alleganti quid contra præsumtionem iuris, probatio incumbit.*

120. *Probationes pleniores requiruntur contra eum qui conVenitur ex alterius delicto,*

121. *Impossibile à iure non exigitur nec leges & statuta ad id accõmodantur, aliâs esset diabolica & horrẽda.*

122. *Negligentiam alterius in eo quod potuit per alium gerere probaturus, probare debet, quod erat facile factu, alteri committere.*

123. *Diligentia probatur si quis fecit quod alioqui in similibus casibus facere consuetus erat, & quæ alii facere Vel omittere solebant: Vel qui fecit quod multi facere solent, Vel quod erat faciendum secundùm opinionem multorum.*

124. *Animus præcedens colligitur ex actibus subsequentibus.*

125. *Arbitrio boni Viri factum, censetur diligenter factũ.*

126. *Habitus detentus diu retentus, non præsumitur depositus.*

127. *Ex delicto quocunque ciViliter ad damnum, et criminalter ad pœnam agi potest.*

128. *Constitutione Electorali is qui corporaliter punitur non emendat damnum.*

129. *Actio criminalis & ciVilis quando tendunt ad Vindictam, tunc una tollitur per alteram.*

130. *Omittẽs, nullum commodum inde sentiens, nõ præsumitur dolo egisse.*

131. *Omissum bona fide pœnam non meretur.*

132. *Quod fit fide bona benè fieri dicitur.*

133. *Culpa leVissima quæ in omittendo consistit non est considerabilis.*

134. *Argumentum à delicto in committendo ad delictũ in omittendo non procedit.*

135. *Diligentia probatur per insecutionem latronum faciendo*

ciendo rumorem pulsando campanas.

136. Depositarius non tenetur de rapina & furto etiãsi pro custodia mercedem acceperit.

137. Custos non tenetur de damno dato in re custodita, quando eidem negligentia imputari non potest.

138. Casus fortuitus non praestatur in contractu locationis & conductionis.

139. Inter casus fortuitos referuntur damna fatalia aggressorum & latronum.

140. Casum fortuitum praestans, non praestat insolitum.

141. Casus insolitus est qui communiter evenire non solet, vel qui in centum annis non semel contigit vel in annis 40.

142. Delictis obviandum non indulgendum.

143. Nemo cum damno alterius locupletari debet.

144. In dubio iudicandum pro reis, etiãsi iura actoris in aliquo excederent,

145. In dubio delictum & poena, evitanda.

146. Melius nocentem impunitum relinquere quàm innocentem condemnare.

147. Qualitatis natura est ut restringat subiectum cui adiicitur.

148. Magistratus non tenetur de delictis sine culpa.

149. Verba privilegii quando aliquid non dicunt, nec nos dicere debemus.

150. Casus unius inclusio dicitur alterius exclusio.

151. Dominus non tenetur depraedato extra itinera solita.

152. Causa limitata producit effectum limitatum.

153. In favorem alicuius introducta nõ debent in eius odium retorqueri.

154. Ordinaria via iustitiae existente, ad extraordinarium non transeundum.

155 Culpa & negligentia non praesumuntur sed probanda.

156. Cul-

156. *Culpa certa & limitata probanda, nec sufficit in genere probare.*
157. *Negligentia est privatio diligentiae & omnis privatio est negatio.*
158. *Negativa loco & tempore adstringenda.*
159. *Magistratus obligatus ad quid faciendum, interpellari debet.*
160. *Communitas non tenetur de delicto nisi communicato consilio & praecedente deliberatione ad delinquẽdum fuerit processum.*
161. *in poenalibus liquida debet esse probatio.*
162. *Delictum nemo tenetur patefacere.*
163. *Damni causam dans, ferre id debet.*
164. *Dominum territorii teneri de depradatione facta, usus, Camera et ius Saxonicum approbant.*
165. *Negligentia subditorum praesumitur de Dominorũ voluntate facta.*
166. *Dictionis (Maximé) ea est natura ut includat casum magis dubitabilem.*
167. *Statutum ad unguem servandum, ut aliquid iuri communi addat, ac operetur aliquid ultra ius cõmune, ne sit frustratorium.*
168. *Dispositio generaliter loquens generaliter etiam est intelligenda.*
169. *Statuta quibus Dominis, communitatibus, villis et castris restitutio damni iniungitur, sunt favorabilia et iusta, quia.*
170. *Sunt damni emendativa et culpa punitiva: et n. 78.*
171. Intellectus ad §. Quod in Auth. ut Nulli judic.
172. *Patientia habetur instar mandati.*
173. *Poena intermissio publicam laetitiam interturbat.*
174. *In Magistratu praesumitur notitia facti.*
175. *Metus depradationis idem operari debet quod ipsa depradatio.*
176. *Factum nihil esse censetur nisi etiã fuerit perfectũ.*
177. *Paria sunt non facere vel in facto non perseverare vel non benefacere.*

178. Ma-

178. *Magistratus debet habere stationarios ad referendum sibi quid ubique agatur.*

179. *Publicè & palam quæ fiunt neminem latere existimandum.*

180. *Oppressionibus hominum subueniendum est aliàs in culpa esse redarguitur magistratus.*

181. *Magistratus facultatem & impediendi & prohibendi habere præsumitur, ratione potestatis & iurisdictionis & si non facit consentire censetur.*

182. *Prohibendi facultatem habere præsumitur qui de facto & de iure prohibere potest.*

183. *Territoria dicuntur à terrendo quod à Dominis omnes qui nocere possunt terreantur.*

184. *Castrum & custodia militaris, tenetur opem ferre*

185. *ad arcendos latrones. Et censentur habere mandatũ à lege etsi non à principe: & numero 185.*

186. *Officiales si non possunt subditos domare, debent implorare auxilium aliorum iudicum.*

187. *Officialis non prouidens in casibus, qui prouideri possunt, dicitur esse in culpa.*

188. *Vniuersitas tenetur resistere Dominis notoriè delinquentibus: aliàs videntur participes & venerari vitia eorum.*

189. *Collatio casus de quo Zasius consuluit in nostra facti specie.*

190. *Periculis ab initio resistere, longè tutius est quàm post vulneratam caussam remedium quærere.*

191. *Exhibitio delinquẽtiũm non liberat Dominos, quãdo ex propria negligentia teneantur.*

192. *Exhibitio locum habet in iis qui publicum officium exercent non qui priuatum.*

193. *Intellectus ad l. Cum si exhibuissem de public.*

194. *Exhibitio tum demum obtinet quãdo exhibiti sunt*

195. *soluendo & non difficilis exactionis: & numero 195.*

196. *Mercatores non sunt implicandi iuris apicibus.*

197. *Principis gratia criminosis facta non remittit ius partium.*

198. *Pa-*

198. Paria sunt delinquere, vel delinquenti non resistere.
199. Officialis tenetur probare summam diligentiam.
200. Custodiam sustinens, tenetur de levissima culpa.
201. Aliud est debité peragere, aliud fictè sive negligenter.
202. Culpa in suis culpatur, in alienis damnatur, nec culpa caret qui non cogitat id quod facilé evenire potest.
203. Custodiam præstare obligatus, tenetur probare culpam abesse ac casum.
204. Magistratus tenetur probare culpam & dolum abfuisse, cùm tutores dederit, & tum eos sufficientes fuisse.
205. Sic etiam si quis rem salvam fore in se suscipit.
206. Rex vel princeps suorum subditorum causam & defensionem usq; ad sanguinem suscipere debet, omnibus posthabitis.
207. Officialis, omittens ad quod ex officii necessitate tenebatur, graviùs peccat, ac si malé & iniustè faceret.
208. Omittens, vel faciens æqualiter puniuntur.
209. Culpa non caret qui non facit impensam necessariam, in custodiendis rebus sibi commissis.
210. Defensio iure naturali permissa.
211. Aedibus carere debet qui éas non defendit.
212. Casus fortuitus non dicitur, qui humana providentia provideri potest.
213. Casum allegans, tenetur ad eius probationem.
214. Furtum censetur factum, culpâ custodientis.
215. Casus fortuitus non dicitur quem culpa præcedit.
216. Dolus & fraus non præsumuntur nisi probentur.
217. Securitate publica perfruens, neq; per directum nec per indirectum incommodo affici debet.
218. Securitatem promittens efficere debet, ut nullam læsionem incurrat is, cui promissio facta est.
219. Securitatis spe et fiducia quis defraudari non debet.
220. Securitas est legitimum præsidium, quod nulli denegandum.
221. Securitatem habens eundi, censetur habere etiam redeundi.

 222. Ter-

222. *Territorii tuitio indiVisibilis est.*
223. *Per quod unum quodq; tale est, illud magis tale est.*
224. *Antecedens qui Vult, etiam eius consequens Vult.*
225. *Totum habere non dicitur qui eius partem habet.*
226. *Pactio contra utilitatem publicam inValida est & ideó pactionem non Valere de securitate non prastanda.*
227. *Magistratus non est interpellandus circa ea quæ ex officii necessitate illi incumbunt.*
228. *Alioqui tenetur actione iniuriarum & ad interesse damna & expensas.*
229. *Confirmatio plus operatur quám electio.*
230. *Confirmans censetur dare.*
231. *Delictum commissum per populum nocet uniVersitati & singulis qui illud tolerarunt.*
232. *Damnum per accidens datum, non Venit in considerationem.*
233. *Magistratus potest conVocare inhabitantes pro arcendis pradonibus.*
234. *Et si auxilium præstare recusant, tenentur ex condictione l. 2. C. De his qui latr. occult.*
235. *UniVersitas dicitur negligere etiamsi contigerit per negligentiam regentium,*
236. *In delictis causa proximior inspicienda.*
237. *Ex alternatiVis sufficit unam Verificari ut dispositio obtineat.*
238. *Delinquentium quilibet tenetur in solidum.*
239. *Ex delicto uniVersitatis procedendum ad Collectas.*
240. *Et si unus ex uniVersitate non potest solVere, tunc reliqui de uniVersitate Vel qui sunt culpabiles solVunt.*
241. *Vel saltem hi quos causa contingit.*
242. *Exhibere est ostendere & facere in publico potestatem ut ei qui agit experiundi sit copia.*
243. *Et Reum exhibere est repræsentare.*

244. Eo-

144. *Boni regis est scandala & seditiones removere.*
145. *Iuris Saxonici dispositio secundum Ius commune, accipienda, ubi contra non est dispositum.*

QUOD IGITUR AD PRIMAM quæstionem attinet: utrúm amplissimus Senatus mercatoribus qui in Nundinis violentia deprędati fuerint ad reparationem damni, de jure sit obstrictus, in diversas partes agitatur. Et quód Senatus mercatoribus ad sarciendum damnum teneatur, subsequentibus rationibus & fundamẽtis demonstratur.

Primó: † Domini territorii, Principes, civitates, communitates, castra, villę, ad defensionem loci, omniáque peragere quæ ad locum tutum reddendum spectant, insuper etjam custodiam & securitatem totius territorii, omni cura, diligentia & solicitudine, prę- 1
stare tenentur, ut habitatores ab omni vi atq; injuria sint immunes. Idq; maximé naturalis ratio suadet, ut á nobis omnem vim atq; injuriam, qua nos vel res nostrę impetuntur, propulsemus, atq;, quacunq; ratione id fieri possit, omnem injuriam, á nobis, instinctu naturæ deflectamus & avertamus *l. ut vim ff. de Instit. & jure. l. 1. C. Unde vi c. 2. de homicid. c. significasti eod. tit. c. 3. c. perpendimus. De sent. Excom. Salic. in l. quoniam C. Ad l. Jul. de vi publ.* † Quinimó su- 2

 peri-

periores ad hoc obligatos esse, maximoperé suadet utilitas publica ac communis omnium salus exposcit: ac etiam mandata principum exigunt, ut curet is qui provinciæ præest, malis hominibus eam purgare, pacatam & quietam provinciam, quam regit, reddere, atque solicité facinorosos, sacrilegos, latrones, plagiarios, fures, cóquirere ac in eos pro ut quisq; deliquerit animadvertere. *l. 3. l. congruit ff. de offic. præs. Bald. Flor. in l. sciendum. Ad l. Aquiliam.* Alioqui enim si hæc intermitterentur, malitiosis fenestra ad delinquendum aperiretur, latrociniis sterneretur via, conatus ad delinquendum foveretur, ac nequitiæ indulgeretur, contra *l. in fundo. De rei vindic. &*
3 *l. si unus. §. pacta. De Pactis.* † Reddenda itaque sunt á magistratibus, in civitatibus et provinciis, quibus præsunt, omnia tutissima. Itaque Lex quoque eó intenta fuit, ut itinera redderet secura; quia publicé intersit, per ea sine metu ac periculis commeare, alioquin si damnum detur, id resarciendum & reparandú esse jussit. *l. 1. §. summa. ff. De his qui dejec. vel effud. ubi Flor. Bart. Bald. Idem Bald. in l. conventionem. De Pactis.* Nec enim ferendus est qui patitur, ut maleficium in suo territorio committatur.
4 *l. 1. C. de falsa moneta.* Hinc etiam profluit † quòd Dominus territorii teneatur viatoribus salvum conductum impartiri, atque curare, ut itinera & viæ sint securæ ac tutæ. Unde si

per

per alicujus territorium commeanti, sit damnum illatum, id Dominus resarcire cogendus est, *gloss. communiter ab interpretibus approbata in l. Ne quid. ff. De incend. ruin. & naufrag.* Ubi JC. in Dominum, quem ad custodiam astringit, periculum damni transfert & quidem in simplum. *gloss. ibi alleg. l. 1. C. de Fals. monet. & l. 2. C. de his qui latron. vel aliis crimin. reos occult: & d. l. 1. §. Summa ff. de his qui deiec. vel effud.*

Summa cum utilitate, inquit JC. Ulp. id Prætoré edixisse, nemo est, qui neget. † Publicé enim utile est, sine metu & periculo per itinera commeare, atque potissimum in hoc iter facientibus prospicitur. Quo in loco *Bart, Ang. & Flor. & in d. l. Ne q. d. Bald. in l. fin. ff. de Captiv. & postlim. revers.* Et communiter omnes DD. tradunt, Dominos territorii ad loca & itinera tuta reddenda obligatos & si quid damni detur, id iter facientib. á Dominis terrarum esse reficiendum. *Francisc. de Capic. cons. 40. inter Consil. Calcan.* 5

Itaque ex his apparet † quód securitas de jure publico sit viatoribus attributa. *facit etjam l. 1. C. de littor. & itiner. custod.* Ibi: ET QUÆCUNQUE NAVES EX QUOLIBET PORTU SEU LITTORE DIMITTUNTUR NULLAM CONCUSSIONEM VEL DAMNA SUSTINEBANT, ut non solúm terræ, sed & mari securitas hæc sit attributa. Atque pro hac sententia est textus manifestus *in l. in nomine C.* 6

De off.Præfecti Præt.Africæ. Qui textus dicitur ab Andr.Barbat. singularis & aureus *in addit.ad Bald. in leg. si quis non dicam rapere. in verb. possit. C. de Episcop. & Cleric.* Ubi Imperat. hortatur, ut omnes diligenter pro commissis suæ custodiæ provinciis, invigilent, & ab omnium hostium incursione subjectos tueantur illæsos. Et adhoc festinent, die noctéq; Dei invocando auxilium & diligenter laborando, ut in securitate & pace, ꝓvinciæ integræ conserventur: optimus est text. *in c. Domi-*
7 *nus noster. 23. quæst. 2.* Ubi statuitur † gentem sive civitatem bello petendam, quæ vel vindicare neglexerit, q̃ á suis improbé facta sunt, vel reddere, quod per injuriam ablatum est. Spectat etiam ad superiorem Ecclesiasticũ, conservare pacem publicam & in violatores animadvertere *c. 1. §. Episcopos. de pace juram. firmand.* Sic & Domini tenentur defendere subditos, qui ab aliis vim & injuriã patiuntur, cũ sint obstricti ratione tuitionis susceptæ· hoc enim Christiana pietas exposcit, & apud Deũ eleemosyna dicitur. *Bald. in §, Ne potentiores. Qui*
8 *feud. dar. pos.* † Gravissima quoq; pœna in Dominos statuitur qui scientes & præsentes, deprædationes, spolia & offensiones tolerant. *d.l.2. C. de his, qui latrot. vel aliis crim. reos occul. d.l.2, C. de off. Præf. Prætor. Afric. c. 1. extra de Treuga. et pace. d.l. Ne quid. ff. de Incẽd. ruin. naufr. l. servos. C. ad l. Jul. de vi publ.* & infra latius ꝓsequemur, *l. 3. §. divus Hadri-*

Hadrianus.ff.de sepulc. violat. † Et quia haec actio 9
securitatis violatae publicam utilitatem respicit, ideo quoque est popularis *l.5.§.fin.ff. de his, qui dejec. vel effud.* ut cuilibet de populo concedatur. Ex quibus necessarió efficitur, ut statuamus Senatum prudentissimum, ad defensionem loci, & ibi versantium, de jure communi ex officio esse adstrictum, & si aliquod damnum in eorum territorio datum sit, ad illius emendationem compellendum.

Secundó fortificatur haec sententia. † Nã 10
si Dominus territorii, ad defensiones loci tenetur ex officii necessitate; quantó magis id obtinebit, si iter facientes vectigal sive pedagium solvant, & sic securitatis consequendae ratione aliquid pendunt & persolvunt. † Per- 11
missum sané est privatis, absque turpitudine recipere mercedem, ut quem á vi, aggressu & incursu latronum & hostium defendant ac tueãtur, licitéq; in hoc operas suas locare cõceditur *l. metũ §. sed licet. ff. quod met. causa.* Quod olim iis, qui provinciis & civitatibus praeessent, vel Dominis territorii non licebat, ut pro custodia loci, ad arcendos latrones absque turpitudine quid reciperent. *Bartol. in d. §. sed licet.* *Ubi alleg. tit. Ad l. Jul. Repetund. per tot. l. fin. C. Vectigalia nova instutui non posse. c. super quibusdam. extra de verb. signif. ubi Joan. Andr. Panorm. & reliqui.* Cujus quidem rei ratio satis in promtu est, siquidem Domini,

cum de jure communi, absque pensitatione aliqua reddere loca & vias securas teneantur, videbantur turpiter pecuniam recipere, ad quod alioqui ex officii ratione obstricti essent. † Postea tamen ex indulgentia Impp.
12 Regum & concilii Lateranensis, ac consuetudine immemoriali obtinuit, ut quod antea turpe & illicitum erat, licitum fieret & absq; metu pœnę iis permitteretur aliquid pro defensione recipere. *d.c. super quibusdam. l. 1. C. de Canon. largit. titul. l. 1. Ad l. Jul. de Ambit. Specul. in tit. de causa possess. & proprie. §. 1. versic. quid de colligentib. pedagia. c. innovamus. de censib.* Hæc licentia & consuetudo exigendi nulla alia ex caussa recepta fuit, quám ut loca & itinera viatoribus á prædonibus & latrunculis redderentur tuta, ut commeantibus iter, usquequaque securum præstaretur. *Bart. in l. Si publicanus. §. in omnib. vectigalibus. ff. de publicā. & vectigal. & commiss. Joan. Bertachin. in tract. Gabell. part. 1. quæst. 14. Hostiensis in summa de censib. num. 10.* Atque etiam huc referenda est gloss. Juris Sax. infra alleg. *art. 8. in verb.* Müntz vnd Zoll/ Weichbildt. Cúm itaque ad securitatem præstandam licité pedagia sive vectigalia percipiantur, omnibus sané modis cōsequitur, hanc securitatem exactius, quám antea moris fuerat præstandam adeó quidé, ut si damnum aliquod alicui cōtingat, id ab ipsis restituatur. Inde enim deprædatis securitas & quidé plena præstatur.

Bart.

*Bart.& Dd.in d.l. Ne quid.ff. De incend. ruin. naufr. Ubi Alex. in addit.Bart.Flor.Rom.in l.1.§.summa.ff. De his qui dejec.vel effud.Et in l.scientiam ff. Ad l.Aql. Odofred.in Auth.Habita.C.Ne filius pro patre.Alberic. de Rosate in l.Fluminum.§.quanquam.ff.de damn.infect.Archid.in c.si quis Romipetas 23.quæst. 4. Host. in summ.de Censib.§.Ex quib.num 3. Idem Bald.in c.1. §.Marchio. Quæ sint Regal.& in §. Navigia. De statut:& consuet.Bald.in l.fin.C.de Capt. & postlim. & in d. l. conventionum. De pactis. Bart. in l. Divus. De milit.testam.Bart.& Bald.in l.Si quando. C. vnde vi. Alex.consi.88.num.36.vol.5.Jacob.de S. Georg.in verb. Marchio.§.Quæritur etiam nunc 4.mihi.fol.32.Joan. Bertach.in tract.de Gabell.in 7.quæst.4.part.Princip. Matth.de Afflict.in §.illicitas:De pace juram.firm.*ubi tradit totum damnum esse sarciendum. *Cæpoll.de servitut. tit.de aquæductu. num.91.& in tit.de via.Jul.Clar.in lib.5.sent.§.fin.quæst. 82.statuto primo. Roman.in l.1.§.1.de publican. Calcan. cons.39. in Casu Thadæi. Et Roland. de curte inter eadem consil. cons.63.Joan.Mar.Jacob. Rimin.cons.391.num.13.vol. 2.Anton. de Butr. Joan. de Lignano. Panorm. Cardin. Beroius.in c.1.extra de restit.spoliat.& in c.fin. Quod met.causa. Francisc. Ripa in tract.de peste. §. Accedo num.46.Guido pap. decis.413.num.2.Grammat.consil.150.num.5.*

Quibus in locis & illud elicitur, † quód 13
Domini loci teneantur nedum pro subditis, sed etiam extraneis; & hujus rei rationem reddit textus *in d.l.3.De off.præsidis.* Quod do-

mini imperium habeant adversus extraneos æqué ac in subditos, si quid in alium manu commiserint. *glos. Bart. & Dd. in d. l. nequid*: Ubi
14 Bart. mirabile esse adserit † per solam scientiam Dominum obligari, cum regulariter ex sola scientia quis de maleficio non teneatur, nisi jussus vel mandatũ intervenerit *l. 1. ff. si famil. furt. fecis. dic. l. si sciẽs. ubi idẽ Bart. de Parric. Et optimé probat. text. in d. l. Ne q̃d*: ubi lex custodiã loco rũ in Dominos trãstulit *& Bart. in l. unic. §. Servi veró. ff. Furti adversus nautas, caup. stab. Et probat etiã text. in §. Quod si receperit eadem.* Ac hujus deter-
15 minationis ratio est manifesta. † Nam ex perceptione pedagii, videtur percipiens præter jus cõmune, tacité se adstringere, quód intra fines is, q vectigal solvit, securus ac tutus esse debeat *l. Nauta ff. Naut. Caup. Stab.* seqtur enim fidem assecurantis, unde si Dominus ratione pedagii soluti securitatem & custodiam non pręstet, ut proinde solvens á pręedonib. detrimentum patiatur, ex quasi delicto tenebitur *Bald. in d. c. 1. quæ sint Regal. & in d. §. Conventicula*
16 *Andr. de Isernia in §. Navigia. de stat. & consuet.* † Adeóq; strícté securitas ei, qui vectigal pendit præstanda est, ut ne quidẽ pro repressaliis capi possit. *Odofr. in d. Auth. Habita C. ne fil. pro patre. Bald. in d. c. 1. & in d. §. Conventicula. Qui feud. dar. pos.* Prout etiam tempore Nundinarum quis pro repressaliis capi vetatur. *Bart. Bal. Salic. in l. unic. C. de Nundinis.* Ubi etiam prohibetur ab

Impp.

Impp. ne sub prætextu privati debiti alicui in loco Nundinarũ molestia inferatur. Quantó igitur magis á vi & deprędatione abstinendũ, eorũq; defensio maximé tũ, cum summa solicitudine suscipienda, cum & generaliter cautum reperiatur. † Quotiescunq; quid datur 17
ut aliquid certum fiat, tunc recipiens mercedem vel rem, obligat se ad faciendũ id, ꝓpter ꝙ fuit data res, sive verbis apertis id expressũ sit, sive ex natura actus id tacité subintelligatur *l. legem. C. de pactis d. l. Nauta. ff. Naut. Caup. Stab. l. cũ qd. ff. si cert. pet.* Et si non faciat, succedit obligatio ad interesse *l. stipulationes non dividuntur: ubi glos. in verb. dare oportere ff. de V. obl. l. si quis ab alio §. fin. ff. de re judic.*

† Nec etiam vectigal sive pedagium bona 18
fide percipitur, nisi in eum usum, in quẽ percipitur elargiatur, videlicet ut securitas præstetur. *Canonistæ in d. c. innovamus extra de censib.* Et si eo tempore quominus impenditur, in lucro quid Domino supersit, id postea eveniente necessitate erogandum est, vel ad recõpensandum damnum eorum, qui á latronib. læsi fuerunt. Nam & hoc modo ad Reipubl. salutem & emolumentum impenditur, ut justitia foveatur & quilibet securus reddatur. Cúm igitur custodia suscepta sit, ad nullum alium quám ad Dominum, periculum deprędationis pertinebit *l. si ut certo. §. si de me periisset. ff. Mandati. ubi glos. & Bart. & in l. 1. §. quemadmodũ*

ff. De

ff. de liber. agnosc. Bald. in l. ex Divi C. de locato & conduct. Facit l. si soluturus. ff de solutionibus. & liberat. d. l. 1. ff. Naut. Caup. Stab. & ita in terminis traditum reliquit Jason. in cons. 139. num. 1. vol. 4.
19 † Nec Mercatores solvendo vectigal videntur quicquã tam necessarió exigere, quám quód tuti sint & ne á prædonibus vi exspolientur. *l. fundus qui locatus. ff. de fundo instruct. vel instrum. legat. gloss. in l. pediculis. §. Item cúm q̃reretur. ff. De auro & argent. legat. Bald. in l. liberti. C. de bon. libert.* Quód si domini, civitates, castra, loca sua indefensa dimitterent, nihil certé aliud perpetrarent, quám ut latrunculis & prædatoribus omnia devastanda exponerent. Cúm igitur amplissus Senatus, vectigal sive pedagiũ vel quamcunque aliam pensitationem pro præstanda securitate acceperit, & damnũ á prædonibus datum sit, minúsque diligenter fuerint res custoditæ, ad sarciendũ damnum devinctus erit.
20 †. Et hoc in casu plus deprædato, qui se fidei Senatus commisit, favebitur, quám ipsi Magistratui, qui hanc curam in se suscepit. Itaque ei magis etiam subveniendum erit argumento *l. si fidejussor. §. necessaria ff. Qui satisdar. cog. l. si ut certo. §. Nunc videndum ff. Commodat. d. l. 1. §. summa:* Ubi potissimum iter facientibus prospicitur. Idque maximé cúm ad hoc jure communi præstandum, etsi nihil accepisset teneretur. *Hostiens. in sum. de Censibus. num. 10. Cœpolla. de servit. Rustic. præd. in tit. de servitut. Aquæd. num. 91. c. 4.*

Ter-

Tertió ad hanc damni dati restitutionem Dominos teneri summoperé suadet:† sive e- 21
nim contractum hunc ad locationis & conductionis contractum referamus, tunc sané dispositum reperitur, si non fiat, quod promissum est, ad damni reparationem locatorem teneri *l. mercedem, l. Si in lege. §. si colonus: ubi gloss. & in l. si fundus ff. locati.* Sive ad contractum innominatum, do ut facias. Quod quidem magis probandũ, pari modo ad hoc obligabitur *l. naturalis. §. At cum do. ff. de præscript. verbo.* Quippe contractuum innominatorum ea est conditio, ut regulentur secundúm naturam contractuũ nominatorum, cui proximé accedant. *l. 1. §. si quis servum: ubi glos. ff. Depositi. Notant Dd. in Rubrica. ff. De verb. obligat.* † Nam 22
cum Magistratus in his quæ ad officium ejus spectant exactissimam præstare debeat diligentiam. *Bart. in l. Quod Nerva. ff. Depositi. Bald. cons. 404. vol. 2. Socin. cons. 2. vol. 1. Anchor. cons. 158. Gravetta cons. 132. num. 4. Bened. Capra in tract. regul. cap. 78. Jacob. Menoch. De arbitr. jud. casu. 390. nu. 5.* Quinimó cúm non desint, qui existiment, eum quoque de levissima culpa teneri. *Alex. cons. 41. num. 6. vol. 3. Paris de puteo in tract. Syndic. in verb. Carceratus. cap. 3. num. 5.* consentaneum maximé erit asseverare Senatum amplissimum & hoc casu ad periculum sustinendum esse arctandum.

Quartó fortius urget Senatum clariss. ad

hanc diligentem cuſtodiam, & ſecuritatem præſtandam obſtrictum videri, ex promiſſione, quam fecit civitas eo tempore, quo Nundinarum privilegium ab Imperatore conſecuta fuerit, videlicet quod velit eos, qui mercatus cauſſa eó venirent, ſecuros, tutos, & immunes ab omni periculo reddere; adeó quidem ut is non ſolúm de jure cõmuni, & quia vectigal, pedagium, & alias penſitatiunculas percepit, & deniq; quia Senatus ſtipendio pfruitur, pro officio diligentiſſimé perfungendo ad hoc teneatur: Verúm etiam, quód expreſsé hoc conventum fuerit, á Cæſarea Majeſtate, & etiã vice-verſa á civitate & Senatu pmiſsũ: Ita quod quadruplici vinculo ad hoc ſit devinctus, ut ideó magis ad obſervationẽ promiſſorum & damni reparationem obli-
23 getur. † Plura enim vincula plus ligant atq; adſtringunt, quám ſimplex *Auth. Itaq; communi C. de ſucceſſ. & in Auth. de Conſang. & uter. fratr.* Et triplex fortius, quám duo *Angel. in §. Hoc de eo. In Auth. Quomod. oport. Epiſc. Decius conſ. 504. n. 9. & conſ. 619. num. 7. & c. 1. De Treuga & pace.*

24 Siquidẽ † civitates & Rempubl. nihil magis conſervat, quám fidem datam ſervare *Cic. in offic. lib. 1.* Cúm grave ſit fidem fallere *l. 1. De conſtit. pec.* Fides enim data á perſona publica, dicitur fides publica, & ideó religiosé ſervanda *§. ſed neque. In Auth. de mandat. Princ. Ibi & ubique ſervato, notatur in leg. is qui reus. ff. de public. judic.*

Judic. Parisius consil. 31. numer. 65. vol. 1. Cúm igitur Mercatoribus, pro securitate fides sit data & quidem á personis publicis, cúm etiam & ipsa securitas sit publica, ea modis omnibus præstanda erit, ut scilicet eos defendant, pro quibus fidem interposuerunt. † 25
Censentur enim res eorum; quibus fidem dederunt, sub custodiam suam & salvum conductum recepisse, & sic rem salvam fore spopondisse *Joan. de platea in l. fin. C. de erogat. milit. annon. Octavian. Cacheran. Decis. 88. num. 35.* Securitati autem nihil magis contrarium est, quám periculum & damnum *l. ut vim. ff. de Just. & jur.* Tutus quoque dici non potest, qui ex moribus loci tutus non est. *Felin. in cap. accedens. extra ut lite non contest.* † Ut proinde 26
officium Senatus prudentissimi fuisset, solicité, anxié, & studiosé providere secundúm conditionem & mores obreptos *cap. aprof. ubi gloss. 98. dist. leg. Quod si nolit. §. Qui mancipia. ff. de Aedilit. Edicto. Cœpolla in tractat. simulat. 21. præsumt.* Quod cum factum non sit; damni reparationi Senatus subjacebit; securitates enim ideó promittuntur & fiunt, ut hi, quibus factæ & promissæ sunt, defendantur, ac tuti & securi reddantur, & quidem contra eos, á quibus pericula & offensiones potissimúm reformidantur vel metuuntur. Nam cúm ob nundinationes & commercia tota feré civitas commodum & utili-

&c utilitatem reportet, & prout *gloſſ. in l. unic. C. de Nundin. in verb. locorũ*, inquit, QUOD PROPTER FORUM TERRA EORUM IMPINGUETUR *argumẽto l. 1. De aqua pluv. arced. q̃ gloſſam Salicetus ibi notare jubet.*
27 † Naturâ quoque æquũ eſt, ut indemnes conſerventur, omnésque inſidiæ tollantur, ut qui commodũ ſentit, etiam incommodum & onus ſentiat, *c. naturâ æquum eſt. de Reg. jur in 6.*
28 † Quinimó & pro vicinis incommodum ferendum eſt. *l. 1. §. ſunt qui putent. ff. Ne quid in flum. publ. Oldrad. conſ. 227.* multó magis pro utilitate patriæ, & civitatis ac iis præſertim, qui fidei noſtræ innituntur. *l. veluti ff. de Juſt. & jur. l. minimé ff. de relig. & ſumt. fun.* Alioqui ſi damnum his non repararetur, tunc remanerent ſub ſecuritate ac fide publica decepti & quidem ſub legitimo præſidio.
29 † Dicitur enim ſecuritas legitimum præſidium *l. illicitas. §. Ne potentiores ff. de off. præſid.* Ubi *Bald.* & ſic ſub legitimo clypeo *perjuria*: quod minimé eſt committendum.

30 † Quintó: quilibet Adminiſtrator, cujuſcunque officii ratione, de neglectis & geſtis, levi culpa tenetur. Sic enim traditur de adminiſtrante rempubl. *l. 2. C. de adminiſtrat. rer. public. lib. 9.* Qui textus ad hoc ſatis eſt manifeſtus: ſic enim habet: CONTRA EOS QUI REMPUBL. ADMINISTRANTES PER OFFICII NECESSITATEM SUB CONDITIONE RELICTI FIDEICOM-

COMMISSI, SATIS ACCIPERE DEBUERUNT: QUANTI REIPUBL. INTEREST, SATIS NON ACCEPTUM, DIRIGENDAM ESSE ACTIONEM PERSPICITIS. Et hic textus loqtur de Administratore, qui in omittendo peccaverat. Quod cúm & in ꝓposito, Administratores Reipub. negligẽtes in præcavendo, ne vi mercatores in ipsis nundinis deprædarentur, de levi culpa rectè coarguuntur: igitur ad id, quanti mercatorũ interſit, in eos actio instituẽda est: quod cúm ſæpius tumultus excitati & etiam ædes expugnatæ fuerint; nec tamen Senatus clarissimus in facinorosos animadverterit, satis certé culpæ & negligentiæ reus coarguitur. Idem † quoq; in Procuratore dispositum reperitur *l. á Procuratore. C. mandati*: ubi gloss. in verb. (*omnem culpam*) asserit, Procuratorem etiam de levissima culpa teneri. Quod etiam est de mente *Cyni, Jacobi de Aretio & Dyni in l. cõtractus. ff. de reg. jur.* ubi rationem afferunt, tacitam assertionem industriç suscipientis mãdatum: quæ ratio in nostro quoque casu militat, ut vel hinc etiam de levissima culpa Magistratum teneri, rectè inferatur. Culpa † enim est omne reprehensibile in Magistratu & publicis administrationibus, argumento *l. si per imprudentiam. ff. de evict. Bald. in l. quæ fortuitis. C. de pignorat act. num. 11. allegat. Parid. de puteo in tract. de Syndic, in verb. Carceratus, cap. 3. num. 3. Bur-*

31 32

33 *satus consi. 193. conduxit. numero 10.* Similiter † si Administrator non adhibet competentia remedia, in culpa esse dicitur, *Bald. consil. 395. Pro Domino Renaldo. lib. 2. Gravetta consi. 97. num. 7. & consi. 321. num. 1. per text in l. præsertim. l. idemque. §. si ignorantes. ff. Mandati, Socin. Sen. consi. 273. In præsenti consultatione num. 6. volu. 2. allegat. c. licet Episcopus. de præbend. in 6. & c. commissa. de elect. eod. lib. & in c. licet. cum gloss. in verbo, etenim, eod. Cardin. in c. cum si plures. de præbend. in 6. Bursat. consi. 193. conduxit d. Joseph. num. 9. cum ibi per eum allegatis.*

34 Pariter quoque, † si quis non exequitur, quæ exequi potest, ex culpa obligabitur *l. dolus ff. Mandati Socin. in d. consi. num. 6.* ubi arguitur ejus negligentia, qui in carcere quem retinere potuit & non retinuit: allegans *Petr. de Anchor. in consi. 273.* In auxilium veritatis: ubi subjungit: † *Qui impedit principia & media, per quæ*
35 *pervenitur ad finem, videtur quoque finem impedire, argumento l. 1. §. 1. de mort. infer.* Igitur qui non impedit principia & media, censetur permittere & promovere finem. Sic etiam † in culpa
36 is esse dicitur, qui aliquid differt, nec statim exequitur *l. qui Romæ §. Callimachus de verb. obl.*
37 *Aymon. Gravett. consi. 137.* † regulariter obtinet, debitorem existentem in mora, ob damnum datum teneri etiã in civilib. *l. quod te, ibi Dd. ff. si cert. pet. l. nemo § 1. ff. de V. O.* Sed hîc negari non potest, Senatum fuisse in mora, non adhibẽdo satis maturé competentia remedia: Ergo etiam

etiam damnum supportabit: Nã † mora cuilibet sua, & quidem sibi non aliis nociva esse debet *l.mora ff.de Reg. Jur: Angel in l.si Insulam. de verb.obl.Aret.consi.149.num.9.* Nec non † in culpa & is dicitur, qui non prævidet ea, quæ q- libet diligens prævidisset, vel facere, quæ non faceret, vel omittere, quæ nõ omitteret *l.illud ff.de ritu nupt. l.si quid venditor ff. de Ædil. Ed.* Exemplum adfert. *Bald.in. d.l.quæ fortuitis C. de pignor.act.n.12.* In fœneratore, qui in rebus, pignoratis, non diligenter excussit tineas: Item, in eo qui nimis est pavidus & meticulosus *l.item quæritur §. Exercitus ff.locati:* Item, in eo qui adhibet operarios inertes *l.si inertes §.pen. l.videamus in princ.l.Item quæritur §.si navicularius. ff.locati l. idem quod §. tutores ff. Mandati.* Qui autem non prævidet prævidenda, non solúm est in culpa, sed & de damno subsecuto tenetur *l.si putator l. qui occidit §.fin. ubi Bald. ad l. Aquil.* Cúm igitur Senatus amplissimus verisimiliter cogitare debuisset, hoc evenire posse *c fin.de homicid.in 6.l.qui bona §.inter ff.de damn.infect. Alex.consi.41.n.5.lib.3. Bald.in l.ult.§.sed quia communia ff.de leg. Gravet.cons.79.n.4.et cons.170.n. 11.et cons.179.n.1.* Ergo si nõ anteverterit, de damno dato tenebitur. † Cẽsetur.n. is qui nõ facit ꝙ debet, adversus ea fecisse, q̃ debuit *l. post legatũ §.omittere de his quib.ut indign. l.si quis sepulcrorum §.funus ff.de Relig.et sumt.fun.* Ideóq; á culpa & negligentia non excusabitur *gloss.in l.solo*

38 39 40

obsequio C. de liberali causa Francisc: Curt. consil. 41. num. 4. Et per consequens ipse hoc fecisse cēsendus est, cúm potuerit impedire, & non fecit *l. fluminum §. Quanquam de damn. inf. d. c. constitutus ext. de testib. Gravett. consi. 57. num. 7. & consil. 175. num. 5 & consil. 193. num. 2.*

41 In † culpa quoque esse dicitur, qui non diligenter inquirit, sic enim culpam & negligentiam arguit *Bald. in consi. 463. Statuto communis Papiæ vol. 3. & consi. 463. vol. 5. Rol. á Valle. consi. 54. num. 5. vol. 1. Socin. consi. 168. vol 2. Gravetta. consi. 132. num. 13. & consi. 170. num. 2. & consi. 115. num. 3.*
42 *& consi. 319. num. 15.* Ubi † asserit latā eam culpam esse, qui non inquirit, quod alii inquire-
43 re solent. *Menoch. consi. 118.* Boni † enim regis est, seditionibus & tumultibus popularibus qui pacem & quietem publicam perturbant omnibus vicibus resistere, & obviare, ac in malefactores diligenter inqrere *l. 1. & 2. C. de sedit.* Et Imper. Justinianus ut quietem subditis præpararet, curas & labores voluntarié in se suscipere nō recusavit, ut ipsemet profitetur *in Authent. ut divin. jussion. & in §. 1. in proem.*
44 *instit.* Cúm itaque † ad Magistratus officium spectaverit intrepidé civitatis & afflictorum defensionem suscipere, atque principiis obstare, pœnæq; severitate terrorem delinquétibus incutere: hoc autem factum non sit, & diligentia debita in animadvertendo contra delinquentes, tempore antegredienti, non adhi-

adhibita insuper nulla prorsus inquisitio, ut conspirationes detegerentur, & jam imminens periculum & malum impediretur & averteretur, facta: sané Magistratus omnibus modis ad interesse tenebitur *l. fin. ff. de Var. & extraord. cognit. Bart. Bald. in l. mancipia. C. de servis fugitivis.* Et † quó majus subfuit piculum, eó 45
etiam majori solertia & diligentia opus fuisset *c. ubi periculum de elect. in 6. Cacheranus decis. 70. num. 1. Sebast. medic. in tract. de Cas. fortuit quæst 11. n. 4.* Ex † qualitate enim periculi & eventus fu- 46
turi, amplior requiritur custodia *Bald. in l. nemo in fin. C. de Episcopali aud. l. in nomine C. de offi. Præf. pt Aff. cap. 1. de restit. spol.* Quód si Principibus, trepidus adeó animus esset, nemo in toto terrarum orbe tutus foret, & in eorum Regnis latrocinia exorirentur nefanda ac devastationes, interitúsque Reipubl. propagaretur *c. nihil 83. dist.* Ubi nihil miseriús Prælato existimatur, qui lupis placere ad perniciem ovium velit. Non † enim cedendum sed re- 47
sistendum est dúmodó possit resisti. *l. Itẽ quæritur §. exercitus l. in lege ff. Locati.* Longé quippe utilius est periculis imminentibus tempestivé resistere, quám post vulnus tandem illatum remedium quærere *Petr. de Anchor. consil. 277. num. 11. Sebast. Med. d. tract. de Cas. fort. quæst. 11. num. 58.* Qui autem hoc non facit, dicitur negligens. Negligentia † veró in eo qui ex offi- 48
cio obligatur ad aliquid faciendum, dicitur

peccatum mortale. *Socin. consi. 2. lib. 1. Calderin. consi. 4. de consuet. c. dicto 81. dist. c. cura 1. quæst. 1.* Sic etiam qui non adhibet eam diligentiam, quá in officio debet, graviter peccare dicitur prout arguit *Calcan. consil. 39. numero 2.* allegans *c. ut animarum de constitut. in 6. ubi Gemin. & c. relatum ne Cleric. vel Monach. ubi Anton. de Butr. Gravetta consi. 132. numero 4. Riminald. consil. 210. num. 57.* Et est pulcer text. *in c. 1. dist. 87.* ubi sic inqt
49 Gratian: † *Inferiorum culpæ ordinum ad nullos magis referendæ sunt, quám ad desides negligentésque rectores, qui multam sæpe nutriunt pestilétiam, dum au-*
50 *steriorem dissimulant adhibere medicinam.* † Negligens enim punire delinquentem, dicitur ejus fautor *c. quantó de sent. excom. c. nec regiminis 1. quæst. 7. c. negligere 2. quæst. 7. c. error. 23. dist 1. quantæ ext. de sent. excom. c. petens de homicid.* ac latiús prosequitur Gravetta *d. consi. 132. num. 3. q. 45. Bart. in l. 1. C. de desert. & in l. fin. C. præb. lætic. lib. 12. l. pen. de sacr. palat. l. fin. C. ne Sanct. Babt. iteretur l. si quis in hoc genis C. de Episc. & Cler. Paris de Puteo in d. tract.*
51 *de syndicatu in verb. negligentiam cap. 1. nu. 9.* † Qui enim desinit obviare perversis, cúm possit, ipsemet consentit. *§. si veró refutaverit in Auth. ut diff. jud. c. consentire 83. dist.* Consentire videtur erranti, qui ad resecanda, quæ corrigi debent non occurrit. Nam dissimulans scelera, ansam delinquendi præbere, ac qui non resistit fovere delicta tradit, *text. in c. est injusta 23. quæst. 4. Alvarot. in §. receptatoribus de pace juram firm.*
num.

numero 2. ubi loquitur in eo, qui violatorem pacis non capit, vel fugam promovet: Et hęc perſeverantia in non puniendo ſatis arguit negligentiam & approbationem *l. Polla §. ut autem ibi Bart. C. de his quib. ut indig. l. capitalium §. ſolent de pœnis d. l. nemo de Epiſc. aud. l. Papinianus §. meminiſſe de inoffi. teſtamento:* Sic etiam probat *c. conſtitutis l. 1. ext. de teſtibus.* ibi: Et † ob hoc 52
non caret ſcrupulo ſocietatis occultæ eó, quód ſi voluerit, potuerit prohibere, & ita defenſionis copiam adverſario ſubtrahit. Idem probatur in *c. ſicut dignum §. illi etiam qui non ferirent, de homicid.* ubi dicitur: *Qui potuit hominem liberare á malo & non liberavit eum occidit:* Non enim caret ſcrupulo occultæ ſocietatis. Ita quoq; dicitur *in c. facientis 85. diſtinct. facientis* (inquit textus) *culpam proculdubio habet, qui quod poteſt corrigere, negligit emendare, ſcriptum quippe eſt, non ſolúm qui faciunt, ſed etiam qui conſentiunt facientibus, participes judicantur.* Et negligere cúm poſſis, perturbare perverſos, nihil aliud eſt quám fovere. Et probat odiſſe vitia, qui condemnat errantes, neque reliquit ſibi locum deviandi, qui non pepercit erranti. Ac primus innocentiæ gradus eſt, odiſſe nefanda, é contra latum pandit delinquentibus aditum, qui jungit cum pravitate conſenſum. † Diſſimu- 53
latio veró in anim[illegible] concep[illegible] [illegible]ris per con-[illegible]jectu-

jecturas colligitur *l. apud Celsum de doli except. c. significasti de homicid. gloss. & Bald. in l. cúm proponas de bon. autor. jud. possid.* Dd. *in l. Fulcinius §. quid sit. Quib. ex caussis in poss. eatur.* Quæ mens facilé ex affectione cujúsque colligi potest. *l. reprehendenda C. de Instit. & substit. Et Imp. Justin. in §. pen. in Auth. ut diff. Judic: Quoniam* (inquit) *qui debet vindicare oppressum, ipsum opprimere reperitur. Et in §. fin.* Ut *studeant cum timore Dei justé judicare, ne nos imperantes justitiam, cogamus homines relinquere, proprias civitates atque provincias & in loca qualibet alia iniqua concurrere.* Cúm itaque Senatus, dissimulatione non careat propter negligentiam, in non animadvertendo contra facinorosos, á quibus civium ædes aliquoties expugnatę fuerint, ut ita Incolæ licentiosiores inde facti, tandem etiam ad deprædationem & rapinam manu armata processerint, neque remedium conveniens ocyús adhibuerit; ac negligens in uno, censeatur etiam negligens in alio *gloss. in l. fin. C. si quis á non &c.* á damno quoque sarciendo, de prædatis, immunis nó erit & quidem non ex alieno, sed ex proprio delicto.

54 Sextó: Ad hæc † ut quis de restitutione damni teneatur, scientia hoc in casu non requiritur, quin & superior obligatus censetur, quámvis [illegible] ignorans; nec etiam necesse est cer[illegible]æ personæ factum a[illegible]quere, sufficit enim

nim, quod appareat factum, licet ignoretur á quo *l. si cum exceptione §. In hac actione quod met. causa. Bald. in consi. 174. Casus est talis num. 3. lib. 2. Calcan. consi. 61. Myns. obs. 70. cent. 5. Zasius consi. 10. num. 86. Bursat. consi. 222.* Ubi allegat *Bart. d. l. Ne quid cũ Apostilla. Et Hippol. de Marsil. in tract. de bannit. versic. in villa rapere, num. 12.* ubi asserit, idem esse in delictis, de nocte commissis ut obligétur, pro ut in clandestinis, & sic, etsi de iis scientiam non habeant. Præterea justa ignorãtia hîc allegari non potest. Nam prætérquã, quód delictum fuerit manifestum, omnibus etiam scientibus & videntibus perpetratum, ignorantia non toleraretur, cúm † ignorare ea, quæ committuntur in rebus, in quibus 55
quis curam & administrationem habet, valde incivile esset *Salicet in l. 1. C. de fals. monet.* Igitur justam ignorantiam prætendere Senatus nõ poterit, multominus á damno dato læsis reparando excusabitur.

Septimó fortius urget, quod adeó † ne- 56
gligentia & culpa Magistratus, qui non præstitit officium á ll. perstringatur, ut quilibet ex iis, in solidum teneatur, ac pinde damnũ non de publica pecunia, sed de proprio patrimonio emendare teneatur *l. in Magistratus de Magistr. conven. l. quemadmodum §. si Magistratus ad l. Aquil ubi Bald.* ibi dicitur si Magistratus pignus cepit, & res tritas ac corruptas reddat

 legi

ne administrationis, non venit potestas obligandi ex delicto *l. creditor §. tutius ff. mandati.* Nó mirum ergo erit, quód Decuriones, ex quasi delicto obligentur, ut damni reparatio, non ex publico sed ex cujúsque proprio patrimonio refundatur.

60 Quamvis hi, † qui contradixerint ab hoc onere reparationis sint eximendi *Bart. in l. aut facta §. nonnunquam de pœnis, num. 7.* ubi inquit: *Saltem eos puniri, qui consenserunt, per text. in l. 1. de Magistr. conven.* Dum ibi dicitur (*qui præsentes fuerunt*) & sub *num. 8.* ubi voluit, quód illi qui non deliquerunt, non debeant contribuere in solutione collectæ *Abb. Joan. de Anan. in c. dilectas de Simon. & c. Genere de elect. Joan. Andr. in c. Felicis §. 1. de pœnis in 6. ubi Geminian. Cardin. in clem. 1. in verb. civitas de pœn. Angel. consi. 163. Alex. in addit. ad Bartol. in d. §. nonnunquam Albert. Brun. consil. 28. num. 11.*

61 Octavó. Quin & † Princeps pro damno dato cõveniri potest & superior tenetur pro culpa & negligentia Officialis *l. 1. C. de cond. in publ. horr. lib. 10. ubi gloss.* Sic autem textus inquit: *Nam si per incuriam officii tui, fartorum tectorum, neglecta procuratione aliqua, pluviis infecta perierint, ad damnum tuum referētur.* probatur etiam *l. 1. Ad l. Jul. repet.* ubi judex tenetur de cõmissis in officio, de eo ꝙ malé & indebité per suos Officiales & ministros fuerit exactum *l. 3. C. de as-*
62 *sess. l. 1. §. familiæ de publican.* Ubi † præpositus ad vectigal

vectigal tenetur ex facto familiæ, quam sibi adjunxit, pro illo ministerio, ubi *Bart.* Et quoque tenetur ex quasi maleficio §. *fin. Instit. de oblig. quæ ex q. deli. Bart. in l debet Naut. Caup. Stab.* & quidem suo nomine insolidũ tenetur *Bart. in l. videamus Locati, l. cum exhibuissent ff. de publican. ubi gloss. et in l. et ita Naut. Caup. Stab: Canonistæ in c. 1. de restit. spoliat.* Et supra ostẽdimus, quod ipsemet Dominus territorii teneatur de deꝑdatione facta in territorio *Bartol. & Dd. in d. l. Ne quid de incend. ruin. nauf.* cum aliis ibi allegatis: Et ideó Principi Regalia sunt concessa, ut is, propter excellentiã regaliter utatur, hoc est, ut regia manu, vias publicas & totam provinciam securam & tutissimam reddat. Nec † 63
præsumendum est, principem velle Regalibus abuti, sed potius salvum conductum, & securitatem publicam, summa fide conservare, & non solúm subditos, sed & exteros mercatores, á quibus propter commercia & nũdinationes, ærarium Electoris lúcrum percipit, defendere *l. 1. C. Qui ætat. ven. impet.* Principis enim officio incumbit, personas ac res á violentis opprimentium manibus defendere *c. princeps c. regum c. administratores 23. quæst. 5. Cacheranus decis. 88. num. 15.* Adeó quidem ut & ignorans obligetur, prout ex sexto fundamẽto colligitur, ita ut sententia minimé expectanda sit, cúm is, qui servus est justitiæ, á se ipso intelligit, ad quid sit alligatus. † Sic quo- 64

que

que Dominus tenetur ad damna sarcienda, quæ ab ejus stipendiariis data sunt *gloss. in l. 2. §. si quis non vi hominis ff. vi bon. rapt. Bald. inl. 1. C. de serv. fugit. Angel. in l. 1. ff. de probat.* Quod enim fit per Officiales, Dominus ipse fecisse intelligitur *Bart. in l. de pupillo §. si quis ipsi Prætori de oper. novi. nunc l. fluminum §. quãquam de damn. inf. text. in d. c. constitutis ext. de restib. Innocent. in c. dilectis filiis ext. de Simõ. Angel. in l. 1. de probat.* Nam cum Dominus pro custodia vectigal & pedagium percipit, ꝑut etiam supra monuimus, tunc nõ solúm tenetur pro Officialibus, verum etiam pro aliis, extraneis quoque: Et sic periculum ad eum spectat, á quocúnque id datum sit, adeóq; de facto omnium tenetur. Non igitur id solúm considerandum, quid Senatus omissione peccaverit, sed etiam quid ab aliis quibuscunque etiam, in securitate infringenda commissum & perpetratum sit. *Et Andr. de Isernia in constit. Regni, edita per regem Robertum super Incisionib.* ait, de jure in terris Dominii, Regem teneri pro robaria clandestina: idẽ sentit *Lucas de pœna in l. annonas C. de erogat. militar. an. lib. 12.* ubi dixit: Quod ob defectum Regis insurgant latrones in territoriis, & ideo debere Regem restituere damna spoliatis. Allegat ad hoc *Thom. de Aquinat. in* 65 *2. quæst. 63.* † Nam Rex habet reditus regni, ut justitiam faciat, suis stipendiis, & propter tributa sibi soluta, debet subditos defende-

re

re *c. tributū 23. quæst. 8. §. cogitatio in Auth. ut judic. sine quoque suffrag. §. ne autem in Auth. de judicib.* Ex quibus omnibus efficitur, & ne Principem quidem á damno reparando exemptum esse, imó Principem absoluté conveniendum, † cúm traditum sit, civitatem Principi sub- 66
ditam, non posse securitatem cõcedere: Hoc enim ad solum Principem spectat *l. relegati ubi Bart. & Alber. de pœnis Angel. in l. utimur de sepulc. viol. l. 4. §. si quis mortis causa de inoff. testamento Decian. responso. 18. num. 120. vol. 1.*

Nonó clari juris est, Dominum non solúm in publicis negotiis & officiis teneri, de facto suorum, sed etiam in privatis rebus *l. unica furti. advers. Naut. Caup. Stabul.* ubi textus his verbis inquit: † *In eos qui na-* 67
ves, Cauponas Stabula exercent, si quid á quoquo eorum, quosve ibi habebunt, furtum factum esse dicetur, judicium datur, sive furtum ope & consilio exercitoris factum sit, sive eorum qui in ea nave, navigandi causa essent, & datur actio in duplum: Quód si receperit salvum fore Caupo vel Nauta, furti actionem non Dominus rei surreptæ, sed ipse habet, quia recipiendo periculum custodiæ subiit. Ex quo textu satis evidenter apparet, quód etsi Caupo, exercitor vel Stabularius, salvum fore non receperit, eum de furto nihilominus obligari, pro ut supra in primo fundamento ostendimus, Magistratum teneri,

neri, si in ejus ꝑvincia deprædatio facta fuerit: si veró salvum fore receperit, quod periculum custodię subeat, & hoc casu, Dominus magis de periculo obstrictus est, prout etiam in nostro casu, ubi tacita & expressa securitatis & custodiæ est promissio. Quando autem quis de periculo tenetur, tunc si res fuerit surrepta, tenebitur is, qui periculum suscepit. Sic etiam traditur *in l. 1 ff. Naut. Caup. Stab.* ubi textus ait: *Maximam utilitatẽ ejus edicti esse, quod necesse sit plerumque eorum fidem sequi resque eorum custodiæ committere, salvum autem recepisse non solum is intelligitur, si in navem res missæ, ei assignatæ sunt, sive non assignatæ, modó in navem missæ sint: Et non solúm factum nautarum præstare debet; sed & vectorũ; a in l. seq. sicut & caupo, viatorum: Et is qui salvum fore recepit, non tantum á furto sed etiam á damno recipere videtur l. Nauta. ff. Naut. Caup. Stab.* Quod cúm hæc in iis obtineant, qui nullam mercedem pro custodia accipiunt, prout in Nauta Caupone & Stabulario accidit, hi enim pecuniam non pro custodia, sed ut Nauta vectores trajiciat, Caupo ut viatores in Caupona manere patiatur: & Stabularius ut permittat juméta penes eum stabulari, multó magis obtinere debent, in Dominis & superioribus qui pecuniam & emolumentũ pro custodia accipiunt, & quorum fidem illi sequũtur. Quód si illi de levissima culpa teneantur *Bald. in l. certi C. Locati:* multó potius & Magi-

gistratus

ſtratus qui diligentiam hanc pecunia accepta in ſe recepit. Sic igitur Senatus ampliſſimus, in propoſito non ſolúm factum ſuum; ſed & factum inhabitãtium & etiam extraneorum, adeóque & viatorum præſtate debet, ſi res civium & peregrinorum hoſpitum deprædatæ ſint. Rem enim ſalvam fore, in ſe recepit, vectigal percipiendo & promiſſione facta in privilegio Cæſareo.

Decimó † violentiæ & rapinæ ſunt de jure 68 exoſæ adeó, ut etiam quibuscúnque modis & rationibus leges potuerũt, ſubvenire ſpoliatis, id ſumma contentione & maximo ſtudio præſtiterint. Unde pluribus remediis deprędatis ſuccurſum fuit, & nedum per viam agẽdi, ſed etiam excipiendi, aliisq; modis quámplurimis *c. cum dilectus c. ſuper ſpolio ext. de ordi. cognit. l. 1 §. ne quid autem §. illud de vi. & vi. arm. l. ſi quis in tantum l. invaſor. l. redintegranda l. meminerint & l. fin. C. unde vi. & laté Jacob. Menach. in tract. de Recuper. poſ. Ferrar. in forma libelli. in cauſa ſpoliatæ poſſeſſionis §. coram vobis numero 1.* Itaque eó reſpiciendum eſt, ut læſis atque oppreſſis ſubveniatur & ut indemnes conſerventur.

Undecimó. Evidentiús hæc ſententia oſtenditur. Nam non ſolúm ad defenſionem ædium & rerum ablatarum, Senatus ampliſſ. ratione officii, ſibi incumbentis, obligatus fuit; ſed etiam ipſa communitas, per regulam generalem. † Quod videns damnum dare, 69

 vel

vel maleficium cõmittere, reſiſtere tenetur *not. in l. 1. §. item quæſivit ad Syllan. c. culpa non caret de reg. j. in 6. & c. non eſt ſine culpa eod. tit. notatur. in l. ut in vim ff. de juſt. & j.* Et in terminis noſtris tradit *Angel. in d. l. ne quid. ff. de incend. ruin. naufr* ubi expreſsé dicit: *Quod ſi in territorio alicujus villæ vel caſtri committatur robaria, villa vel caſtrum tenetur emendare damnum, ſi modo potuit prohibere, & non prohibuit ne robaria fieret.* Et ſequitur. *Jul. Clar. lib. 5. ſent. §. fin. quæſt. 62. In primo Statuto verſic. quod villa teneatur pro damnis. Rimin. conſi. 116. numero 17. volum. 4.*

Quod autem communitas potuiſſet impedire, de hoc ſané dubium nullum eſt, cùm á Senatu diligentiſſimé ad auxilium ferendum admonita fuerit, adeó quidem, ut non ſolúm deprædatores repellere recuſaverint, ſed etiam quoad fieri potuit, reſti-
70 terint, ne depulſio fieret. † Civitas autem dicitur delinquere eo ipſo, quod tolerat, quæ injuſté & licité perpetrantur á ſubditis *c. felicis §. civitas de pœnis lib. 6. c. quanquam de uſuris lib. 6.* Sic etiam quando non punit ubi poteſt· nam talem vindictam negligere, fovere, jubere, nihil aliud eſt quám delinquere *l. qui patitur ff. Mandati l. omnes judices ff. de appell. & ibi not. l. per hanc C. de advocat. diverſ. judic. l. 1. C. de Præpos. ſacr. ſcrin.* ubi nolunt quod etiam ſuperiori reſiſtendum

ſi in

si injuſté agat. Et ſatis eleganter hoc proſecutus fuit *Anchor.conſ.158.*ubi puniuntur ſubditi, qui non reſtiterunt prælato,aliam Eccleſiam violenter ſupprimenti & ſpolianti. ac juribus jam ſupra allegatis probatum fuit. Subditi enim tenentur reſiſtere, ne delicti participes reddantur. *c. admonendi 2. quæſt. 7. Ant. Capicius deciſ. 130. numer. 69.* Et quamvis alioqui ad hoc † ut communitas teneatur, re- 71
quiratur convocatio & congregatio *Bartol. in l. aut facta §. delinquunt ff. de pœnis. Panorm. in c. dilectus l. 2. de Simon.* ubi etiam *Joan. de Anan.* Attamen vix negari poterit, quin á communitate conventicula ſint habita, conventiones & pacta inita, cum non ſolúm totus populus, eó, ubi deprædatio facta eſt cócurſum fecerit, & delinquentes non ſolúm non depulerint, verum etiam impedientes, & reſiſtentes, qui á Senatu ampliſſimo eó ablegati fuerunt, minis, manu armata, retró coegerint, nec etiam verbis duntaxat oſtenderint, rectiſſimé ac juſtiſſimé hoc delictum perpetrari ſed & ipſo facto. Ex quibus omnibus, animus quis ad impediendum delictum fuerit ſatis evidentiſſimé colligitur *c. dilecti filii de appellat. l. de quib. ff. de ll. l. certum ff. ſi cert. pet.* Cæterú † delinquere illi re- 72
cté dicuntur, ſi eis approbantib. delictum fiat ab iis qui ſunt de eorum corpore, præſertim ex facto omnium in delicto concur-

 ren-

peccatum mortale. *Socin. consi. 2. lib. 1. Calderin. consi. 4. de consuet. c. dicto 81. dist. c. cura 1. quæst. 1.* Sic etiam qui non adhibet eam diligentiam, quã in officio debet, graviter peccare dicitur prout arguit *Calcan. consil. 39. numero 2.* allegans *c. ut animarum de constitut. in 6. ubi Gemin. & c. relatum ne Cleric. vel Monach. ubi Anton. de Butr. Gravetta consi. 132. numero 4. Riminald. consil. 210. num. 57.* Et est pulcer text. *in c. 1. dist. 87.* ubi sic inqt

49 Gratian: † *Inferiorum culpæ ordinum ad nullos magis referendæ sunt, quàm ad desides negligentésque rectores, qui multam sæpe nutriunt pestilétiam, dum au-*

50 *steriorem dissimulant adhibere medicinam.* † Negligens enim punire delinquentem, dicitur ejus fautor *c. quantó de sent. excom. c. nec regiminis 1. quæst. 7. c. negligere 2. quæst. 7. c. error. 23. dist 1. quantæ ext. de sent. excom. c. petens de homicid.* ac latiús prosequitur Gravetta. *d. consi. 132. num. 3. q. 45. Bart. in l. 1. C. de desert. & in l. fin. C. præb. lætic. lib. 12. l. pen. de sacr. palat. l. fin. C. ne Sanct. Babt. iteretur l. si quis in hoc genis C. de Episc. & Cler. Paris de Puteo in d. tract.*

51 *de syndicatu in verb. negligentiam cap. 1. nu. 9.* † Qui enim desinit obviare perversis, cúm possit, ipsemet consentit. §. *si veró refutaverit in Auth. ut diff. jud. c. consentire 83. dist.* Consentire videtur erranti, qui ad resecanda, quæ corrigi debent non occurrit. Nam dissimulans scelera, ansam delinquendi præbere, ac qui non resistit fovere delicta tradit, *text. in c. est injusta 23. quæst. 4. Alvarot. in §. receptatoribus de pace juram firm. num.*

numero 2. ubi loquitur in eo, qui violatorem pacis non capit, vel fugam promovet: Et hęc perseverantia in non puniendo satis arguit negligentiam & approbationem *l. Polla §. ut autem ibi Bart. C. de his quib. ut indig. l. capitalium §. solent de pœnis d. l. nemo de Episc. aud. l. Papinianus §. meminisse de inoffi. testamento:* Sic etiam probat *c. constitutis l. 1. ext. de testibus.* ibi: Et † ob hoc 52
non caret scrupulo societatis occultæ eó, quód si voluerit, potuerit prohibere, & ita defensionis copiam adversario subtrahit. Idem probatur in *c. sicut dignum §. illi etiam qui non ferirent, de homicid.* ubi dicitur: *Qui potuit hominem liberare á malo & non liberavit eum occidit:* Non enim caret scrupulo occultæ societatis. Ita quoq; dicitur *in c. facientis 85. distinct. facientis* (inquit textus) *culpam proculdubio habet, qui quod potest corrigere, negligit emendare, scriptum quippe est, non solúm qui faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus, participes judicantur.* Et negligere cúm possis, perturbare perversos, nihil aliud est quám fovere. Et probat odisse vitia, qui condemnat errantes, neque reliquit sibi locum deviandi, qui non pepercit erranti. Ac primus innocentiæ gradus est, odisse nefanda, é contra latum pandit delinquentibus aditum, qui jungit cum pravitate consensum. † Dissimu- 53
latio veró in animo conceptа ... is per con- jectu-

Jecturas colligitur *l. apud Celſum de doli except. c. ſignificaſti de homicid. gloſſ. & Bald. in l. cúm proponas de bon. autor. jud. poſſid. Dd. in l. Fulcinius §. quid ſit. Quib. ex cauſſis in poſſ. eatur.* Quæ mens facilé ex affectione cujúsque colligi poteſt. *l. reprehendenda C. de Inſtit. & ſubſtit. Et Imp. Juſtin. in §. pen. in Auth. ut diff. Judic:* *Quoniam* (inquit) *qui debet vindicare oppreſſum, ipſum opprimere reperitur. Et in §. fin.* Ut *ſtudeant cum timore Dei juſté judicare, ne nos imperantes juſtitiam, cogamus homines relinquere, proprias civitates atque provincias & in loca qualibet alia iniqua concurrere.* Cúm itaque Senatus, diſſimulatione non careat propter negligentiam, in non animadvertendo contra facinoroſos, á quibus civium ædes aliquoties expugnatę fuerint, ut ita Incolæ licentioſiores inde facti, tandem etiam ad deprædationem & rapinam manu armata proceſſerint, neque remedium conveniens ocyús adhibuerit; ac negligens in uno, cenſeatur etiam negligens in alio *gloſſ. in l. fin. C. ſi quis á non &c.* á damno quoque ſarciendo, de prædatis, immunis nó erit & quidem non ex alieno, ſed ex proprio delicto.

54 Sextó: Ad hæc † ut quis de reſtitutione damni teneatur, ſcientia hoc in caſu non requiritur, quin & ſuperior obligatus cenſetur, quámvis [illegible] ignorans; nec etiam neceſſe eſt cer[illegible]æ perſonæ factum a[illegible]quere, ſufficit enim

nim, quod appareat factum, licet ignoretur á quo *l. si cum exceptione §. In hac actione quod met. causa. Bald. in consi. 174. Casus est talis num. 3. lib. 2. Calcan. consi. 61. Myns. obs. 70. cent. 5. Zasius consi. 10. num. 86. Bursat. consi. 222.* Ubi allegat *Bart. d. l. Ne quid cũ Apostilla. Et Hippol. de Marsil. in tract. de bannit. versic. in villa rapere, num. 12.* ubi asserit, idem esse in delictis, de nocte commissis ut obligētur, pro ut in clandestinis, & sic, etsi de iis scientiam non habeant. Præterea justa ignorãtia hîc allegari non potest. Nam prætérquã, quód delictum fuerit manifestum, omnibus etiam scientibus & videntibus perpetratum, ignorantia non toleraretur, cúm † ignorare ea, quæ committuntur in rebus, in quibus 55
quis curam & administrationem habet, valde incivile esset *Salicet in l. 1. C. de fals. monet.* Igitur justam ignorantiam prætendere Senatus nõ poterit, multominus á damno dato læsis reparando excusabitur.

Septimó fortius urget, quod adeó † ne- 56
gligentia & culpa Magistratus, qui non præstitit officium á ll. perstringatur, ut quilibet ex iis, in solidum teneatur, ac ꝑinde damnũ non de publica pecunia, sed de proprio patrimonio emendare teneatur *l. in Magistratus de Magistr. conven. l. quemadmodum §. si Magistratus ad l. Aquil ubi Bald.* ibi dicitur si Magistratus pignus cepit, & res tritas ac corruptas reddat

legi Aquiliæ locum esse *l. 3. §. sed vim. quod met. causa l. eum qui de peric. et com. rei vend. l. lectos cum l. seq. eod. tit. l. 2. Quod quisque juris*; ubi dicitur: si Assessoris imprudentia jus aliter dictum sit, quã oportuit, non debet hoc Magistratui officere sed ipsi Assessori *l. mãcipia C. de serv. fugiti.* ubi Bald. notat. quód Officialis in suo officio negligens condemnetur. Ubi etiam colligit quomodo negligens dicatur, puta si noluerit recipere libellum querimoniarum. Item si non fecit restitui furtum, vel damna, qui ea pertulit: Addens quod talis negligentia sit lata culpa & ideó teneatur in solidum ut ibi est textus *& l. fin. ff. de var. & extraord. cognit. ubi Bart. & Bald. in l. si quando invitos num. 2. C. de testibus et in l. pen. C. de pactis. Andr. Barba. cons. 76. vol. 4. Paris de Puteo in tract. de syndic. in verb. (negligentia) c. 1. n. 15. cum seqq. Bursarus cons. 193. n. 1.* Nec excusatur Magistratus quamvis putet se justé facere *d. l. 2. quod quisq; juris d. l. fin. ff. de variis & extraord. cognit.* Et hęc quidẽ obtinent, quando Magistratus est in dolo & lata culpa. Quod si dũtaxat in levi culpa existat, æquius JC Celsus existimavit, pro portione in quémq; eorum actionem dari, *d. l. in Magistratus.* Quod tamen Raph. Cuman. ibi interp̃tatur si solvẽdo sint omnes, alioq; eos qui solvendo sunt, in solidũ
57 teneri. † Delictum. n. Domini vel subditorũ, non est convertendum in dãnum Reipub. vel Ecclesię *c. fin. 23. q. 3. Archid. in c. Dominus in vers. in gloss.*

gloss. 23.q.2. Et † quávis ea quæ p Administratores, Decuriones, Antianos, & Priores geruntur, si major pars collegii consentiat, tota civitas obligetur. Nã consilium generale repsentat civitatẽ *Bart. in l. civitas ff. si cert. pet. Bald. in c.1.n.12. et 13. quibus mod. feud. amitt. Dec. cons. 404. n.3. & cons. 407. & consi. 528. n.1. Ripa. lib.1. Respons. c. 6. Bellon. cons. 38. n.1. Menoch. cons. 134. n.14.* Et † administrantes hoc publicũ inter se habeãt vinculum, ut q major pars effecerit, perinde sit, ac si omnes egerint. *l. Nominationum C. de Decurion. & l. quod major ad municip.* Alioqui enim malé expedirentur universitatis negotia, si á majore parte Decurionum, non definirentur, cúm feré semper in ejusmodi ordine sit contrarietas, ut si majori parti non obtemperaretur, tunc causæ publicæ indeterminatæ relinquerentur cum exitio & interitu Reipub. ut proinde etiam de pecunia publica sumtus sint faciendi & damna reparanda. Hoc tamen intelligendum est si quid actum sit á Decurionibus salubriter: Nã administratio eorum est civilis, nec causam delicti continet. Quare si delictum cõmittant, sit sané hoc in faciendo, sive omittendo, homines de universitate non obligantur, sed saltem eo in casu, quãdo Reipub. conditionẽ meliorẽ non autem deteriorem efficiunt, nisi singulis de communitate vocatis *l. pen. C. de jure Reipub.* Nam in generali concessione

58

59

ne

ne administrationis, non venit potestas obligandi ex delicto *l. creditor §. tutius ff. mandati.* Nó mirum ergo erit, quód Decuriones, ex quasi delicto obligentur, ut damni reparatio, non ex publico sed ex cujúsque proprio patrimonio refundatur.

60 Quamvis hi, † qui contradixerint ab hoc onere reparationis sint eximendi *Bart. in l. aut facta §. nonnunquam de pœnis, num. 7.* ubi inquit: *Saltem eos puniri, qui consenserunt, per text. in l. 1. de Magistr. conven.* Dum ibi dicitur (*qui præsentes fuerunt*) & sub *num. 8.* ubi voluit, quód illi qui non deliquerunt, non debeant contribuere in solutione collectæ *Abb. Joan. de Anan. in c. dilectas de Simon. & c. Genere de elect. Joan. Andr. in c. Felicis §. 1. de pœnis in 6. ubi Geminian. Cardin. in clem. 1. in verb. civitas de pœn. Angel. consi. 163. Alex. in addit. ad Bartol. in d. §. nonnunquam Albert. Brun. consil. 28. num. 11.*

61 Octavó. Quin & † Princeps pro damno dato cóveniri potest & superior tenetur pro culpa & negligentia Officialis *l. 1. C. de cond. in publ. horr. lib. 10. ubi gloss.* Sic autem textus inquit: *Nam si per incuriam officii tui, sartorum tectorum, neglecta procuratione aliqua, pluviis infecta perierint, ad damnum tuum referētur.* probatur etiam *l. 1. Ad l. Jul. repet.* ubi judex tenetur de cōmissis in officio, de eo ꝙ malé & indebité per suos Officiales & ministros fuerit exactum *l. 3. C. de as-*
62 *sess. l. 1. §. familiæ de publican.* Ubi † præpositus ad

vectigal

vectigal tenetur ex facto familiæ, quam sibi adjunxit, pro illo ministerio, ubi *Bart.* Et quoque tenetur ex quasi maleficio §. *fin. Instit. de oblig. quæ ex q. deli. Bart. in l debet Naut. Caup. Stab.* & quidem suo nomine insolidū tenetur *Bart. in l. videamus Locati, l. cum exhibuissent ff. de publican. ubi gloss. et in l. et ita Naut. Caup. Stab: Canonistæ in c. 1. de restit. spoliat.* Et supra ostēdimus, quod ipsemet Dominus territorii teneatur de depdatione facta in territorio *Bartol. & Dd. in d. l. Ne quid de incend. ruin. nauf.* cum aliis ibi allegatis: Et ideó Principi Regalia sunt concessa, ut is, propter excellentiā regaliter utatur, hoc est, ut regia manu, vias publicas & totam provinciam securam & tutissimam reddat. Nec † 63
præsumendum est, principem velle Regalibus abuti, sed potius salvum conductum, & securitatem publicam, summa fide conservare, & non solúm subditos, sed & exteros mercatores, á quibus propter commercia & nūdinationes, ærarium Electoris lúcrum percipit, defendere *l. 1. C. Qui ætat. ven. impet.* Principis enim officio incumbit, personas ac res á violentis opprimentium manibus defendere *c. princeps c. regum c. administratores 23. quæst. 5. Cacheranus decis. 88. num. 15.* Adeó quidem ut & ignorans obligetur, prout ex sexto fundamēto colligitur, ita ut sententia minimé expectanda sit, cúm is, qui servus est justitiæ, á se ipso intelligat, ad quid sit alligatus. † Sic quo- 64

que

que Dominus tenetur ad damna ſarcienda, quæ ab ejus ſtipendiariis data ſunt *gloſſ. in l. 2. §. ſi quis non vi hominis ff. vi bon. rapt. Bald. in l. 1. C. de ſerv. fugit. Angel. in l. 1. ff. de probat.* Quod enim fit per Officiales, Dominus ipſe feciſſe intelligitur *Bart. in l. de pupillo §. ſi quis ipſi Prætori de oper. novi. nunc l. flumimum §. quãquam de damn. inf. text. in d. c. conſtitutis ext. de teſtib. Innocent. in c. dilectis filiis ext. de Simõ. Angel. in l. 1. de probat.* Nam cum Dominus pro cuſtodia vectigal & pedagium percipit, ꝑut etiam ſupra monuimus, tunc nõ ſolúm tenetur pro Officialibus, verum etiam pro aliis, extraneis quoque: Et ſic periculum ad eum ſpectat, á quocúnque id datum ſit, adeóq; de facto omnium tenetur. Non igitur id ſolúm conſiderandum, quid Senatus omiſſione peccaverit, ſed etiam quid ab aliis quibuscunque etiam, in ſecuritate infringenda commiſſum & perpetratum ſit. *Et Andr. de Iſernia in conſtit. Regni, edita per regem Robertum ſuper Inciſionib.* ait, de jure in terris Dominii, Regem teneri pro robaria clandeſtina: idẽ ſentit *Lucas de pœna in l. annonas C. de erogat. militar. an. lib. 12.* ubi dixit: Quod ob defectum Regis inſurgant latrones in territoriis, & ideo debere Regem reſtituere damna ſpoliatis. Allegat ad hoc *Thom. de Aquinat. in*
65 *2. quæſt. 63.* † Nam Rex habet reditus regni, ut juſtitiam faciat, ſuis ſtipendiis, & propter tributa ſibi ſoluta, debet ſubditos defendere

re

re c. tributū 23.quæst.8. §. *cogitatio in Auth. ut judic. sine quoque suffrag.* §. *ne autem in Auth. de judicib.* Ex quibus omnibus efficitur, & ne Principem quidem á damno reparando exemptum esse, imó Principem absoluté conveniendum, † cúm traditum sit, civitatem Principi sub- 66
ditam, non posse securitatem cōcedere: Hoc enim ad solum Principem spectat *l. relegati ubi Bart. & Alber. de pœnis Angel. in l. utimur de sepulc. viol. l. 4.* §. *si quis mortis causa de inoff. testamento Decian. responso. 18. num. 120. vol. 1.*

Nonó clari juris est, Dominum non solúm in publicis negotiis & officiis teneri, de facto suorum, sed etiam in privatis rebus *l. unica furti. advers. Naut. Caup. Stabul.* ubi textus his verbis inquit: † *In eos qui na-* 67
ves, Cauponas Stabula exercent, si quid á quoquo eorum, quosve ibi habebunt, furtum factum esse dicetur, judicium datur, sive furtum ope & consilio exercitoris factum sit, sive eorum qui in ea nave, navigandi causa essent, & datur actio in duplum: Quód si receperit salvum fore Caupo vel Nauta, furti actionem non Dominus rei surreptæ, sed ipse habet, quia recipiendo periculum custodiæ subiit. Ex quo textu satis evidenter apparet, quód etsi Caupo, exercitor vel Stabularius, salvum fore non receperit, eum de furto nihilominus obligari, pro ut supra in primo fundamento ostendimus, Magistratum teneri,

neri, si in ejus provincia deprædatio facta fuerit: si veró salvum fore receperit, quod periculum custodiæ subeat, & hoc casu, Dominus magis de periculo obstrictus est, prout etiam in nostro casu, ubi tacita & expressa securitatis & custodiæ est promissio. Quando autem quis de periculo tenetur, tunc si res fuerit surrepta, tenebitur is, qui periculum suscepit. Sic etiam traditur *in l. 1 ff. Naut. Caup. Stab.* ubi textus ait: *Maximam utilitatẽ ejus edicti esse, quod necesse sit plerumque eorum fidem sequi resque eorum custodiæ committere, salvum autem recepisse non solùm is intelligitur, si in navem res missæ, ei assignatæ sunt, sive non assignatæ, modó in navem missæ sint: Et non solùm factum nautarum præstare debet; sed & vectorũ; a in l. seq. sicut & caupo, viatorum: Et is qui salvum fore recepit, non tantum á furto sed etiam á damno recipere videtur l. Nauta. ff. Naut. Caup. Stab.* Quod cùm hæc in iis obtineant, qui nullam mercedem pro custodia accipiunt, prout in Nauta Caupone & Stabulario accidit, hi enim pecuniam non pro custodia, sed ut Nauta vectores trajiciat, Caupo ut viatores in Caupona manere patiatur: & Stabularius ut permittat jumẽta penes eum stabulari, multó magis obtinere debent, in Dominis & superioribus qui pecuniam & emolumentũ pro custodia accipiunt, & quorum fidem illi sequũtur. Quód si illi de levissima culpa teneantur *Bald. in l. certi C. Locati*: multó potius & Magi-

gistratus

ſtratus qui diligentiam hanc pecunia accepta in ſe recepit. Sic igitur Senatus ampliſſimus, in propoſito non ſolúm factum ſuum; ſed & factum inhabitātium & etiam extraneorum, adeóque & viatorum præſtare debet, ſi res civium & peregrinorum hoſpitum deprædatæ ſint. Rem enim ſalvam fore, in ſe recepit, vectigal percipiendo & promiſſione facta in privilegio Cæſareo.

Decimó † violentiæ & rapinæ ſunt de jure exoſæ adeó, ut etiam quibuscúnque modis & rationibus leges potuerūt, ſubvenire ſpoliatis, id ſumma contentione & maximo ſtudio præſtiterint. Unde pluribus remediis deprędatis ſuccurſum fuit, & nedum per viam agēdi, ſed etiam excipiendi, aliisq; modis quámplurimis *c. cum dilectus c. ſuper ſpolio ext. de ordi: cognit. l. 1. §. ne quid autem §. illud de vi. & vi. arm. l. ſi quis in tantum l. invaſor. l. redintegranda l. meminerint & l. fin. C. unde vi. & laté Jacob. Menach. in tract. de Recuper. poſ. Ferrar. in forma libelli. in cauſa ſpoliatæ poſſeſsionis §. coram vobis numero 1.* Itaque eó reſpiciendum eſt, ut læſis atque oppreſſis ſubveniatur & ut indemnes conſerventur. 68

Undecimó. Evidentiús hæc ſententia oſtenditur. Nam non ſolúm ad defenſionem ædium & rerum ablatarum, Senatus ampliſſ. ratione officii, ſibi incumbentis, obligatus fuit; ſed etiam ipſa communitas, per regulam generalem. † Quod videns damnum dare, 69

vel maleficium cõmittere, reſiſtere tenetur *not. in l. 1. §. item quæſivit ad Syllan. c. culpa non caret de reg. j. in 6. & c. non eſt ſine culpa eod. tit. notatur. in l. ut in vim ff. de juſt. & j.* Et in terminis noſtris tradit *Angel. in d. l. ne quid. ff. de incend. ruin. naufr* ubi expreſsé dicit: *Quod ſi in territorio alicujus villæ vel caſtri committatur robaria, villa vel caſtrum tenetur emendare damnum, ſi modo potuit prohibere, & non prohibuit ne robaria fieret.* Et ſequitur. *Jul. Clar. lib. 5. ſent. §. fin. quæſt. 62. In primo Statuto verſic. quod villa teneatur pro damnis. Rimin. conſi. 116. numero 17. volum. 4.*

Quod autem communitas potuiſſet impedire, de hoc ſané dubium nullum eſt, cúm á Senatu diligentiſſimé ad auxilium ferendum admonita fuerit, adeó quidem, ut non ſolúm deprædatores repellere recuſaverint, ſed etiam quoad fieri potuit, reſti-
70 terint, ne depulſio fieret. † Civitas autem dicitur delinquere eo ipſo, quod tolerat, quæ injuſté & licité perpetrantur á ſubditis *c. felicis §. civitas de pœnis lib. 6. c. quanquam de uſuris lib. 6.* Sic etiam quando non punit ubi poteſt: nam talem vindictam negligere, fovere, jubere, nihil aliud eſt quám delinquere *l. qui patitur ff. Mandati l. omnes judices ff. de appell. & ibi not. l. per hanc C. de advocat. diverſ. judic. l. 1. C. de Præpos. ſacr. ſcrin.* ubi nolunt quod etiam ſuperiori reſiſtendum

ſi in

ſi injuſté agat. Et ſatis eleganter hoc proſecutus fuit *Anchor.conſ.158.* ubi puniutur ſubditi, qui non reſtiterunt prelato, aliam Eccleſiam violenter ſupprimenti & ſpolianti. ac juribus jam ſupra allegatis probatum fuit. Subditi enim tenentur reſiſtere, ne delicti participes reddantur. *c. admonendi 2. quæſt. 7. Ant. Capicius deciſ. 130. numer. 69.* Et quamvis alioqui ad hoc † ut communitas teneatur, re- 71
quiratur convocatio & congregatio *Bartol. in l. aut facta §. delinquunt ff. de pœnis. Panorm. in c. dilectus l. 2. de Simon.* ubi etiam *Joan. de Anan.* Attamen vix negari poterit, quin á communitate conventicula ſint habita, conventiones & pacta inita, cum non ſolúm totus populus, eó, ubi deprædatio facta eſt cócurſum fecerit, & delinquentes non ſolúm non depulerint, verum etiam impedientes, & reſiſtentes, qui á Senatu ampliſſimo eó ablegati fuerunt, minis, manu armata, retró coegerint, nec etiam verbis duntaxat oſtenderint, rectiſſimé ac juſtiſſimé hoc delictum perpetrari ſed & ipſo facto. Ex quibus omnibus, animus quis ad impediendum delictum fuerit ſatis evidentiſſimé colligitur *c. dilecti filii de appellat. l. de quib. ff. de ll. l. certum ff. ſi cert. pet.* Cæterú † delinquere illi re- 72
cté dicuntur, ſi eis approbantib. delictum fiat ab iis qui ſunt de eorum corpore, præſertim ex facto omnium in delicto concur-

 ren-

rentium, pro ut arguit *Anchoran. in d. consi. 158. n.*
73 *12.* Præterea quando † delictum habet causam successivam prout in seditione, rebellione, bello & similibus: convocatio & communicatum consilium non est necessarium, cúm tamen hìc per intimationes factas, satis convocatio coarguatur & censetur propter tolerantiam delictum ab universitate & communitate ratificatum. *Alber. Brun. consil. 28. num. 11.*
74 *Anton. Capic. decis. 130. num. 59.* † sufficit ad hoc, ut communitas obligetur, factum majoris & præcipuæ partis, ob quam causam non solúm puniuntur qui deliquerint, sed tota universitas *Bart. & Dd. in d. §. delinquunt: Petr. de Anchor. consi. 154. & in cl. m. 1. de pœnis ubi Card. Flor. Joan. de Anan. in d. c. cum dilectus Salicet in l. 1. C. de sedit. Jason in l. civitas ff. si cert. pet. & in consil. 139. vol. 4. ubi*
75 *consuluit.* † Quód communitas & non singulares personæ sint conveniendæ, quando bona in casu rebellionis sunt deprædata, in loco eminenti & publico, ubi facilé in omniũ notitiam potuit pervenire ut omnes patiendo, tacité consentiendo & ratificando videantur deliquisse *l. sed si ex dolo §. 1. ff. de dolo l. 1. §. dejecisse de vi et vi armat. Innocent. in c. gravem de sent. excom. Decian. respon. 60. num. 6. vol. 1. & respon. 103. num. 14.*
76 *vol. 3.* † Quin etsi communitas quid fecisset, attamen minus bené, & non sic, prout facere debuisset ideóque ad damnum resarciendum obligatur. *Calcan. consi. 59. num. 1. ubi alleg. l. si servum*

vum. §.*ex plaustro. Ad l Aquil.l.qui occidit* §.*in hoc ff. eod.* Quantó magis tenebitur si prorsus non restiterit! † Quãvis in executione, quę fieret 77
pro pœna imponenda communitati, vel universitati, illi qui contradixerunt & innocentes forent nec adsolvendam collectam, si qua imposita, pro solutione condemnationis cõmunitatis compellendi *Albert. Brun. in d.consil. 28.num.11.* ubi quoque tradit quód communitas etiam de facto Regentium & Administratorum teneatur, ipsam tamen habere regressum contra Administratores pro interresse. *Allegat. Angel. & Joan. de Anan. in d.c. dilectus de Simon & Felin. in c. cum omnes de constit.* Itaq; ex his colligitur, quód communitas teneatur ad reparationem damni, cúm non solúm non restiterit; sed magis etiã maleficium promoverit: Et pro hac sententia etiam consuluit. *Laurent. de curte. consi. 63.* quód relatum est inter consil. *Calcanei.* ubi voluit, quód † commu- 78
nitas quæ videndo & ridendo damnum dari sive maleficium committi, & non obviarit, seque malé oblectaverit, quamvis feré omnes, ad sonum Campanæ, in illa proposita facti specie secundúm *d. Laurent. de curt.* ad igné accurrissent; tamen cum absque vasis, situlis & aqua, eó pervenerint, & sic nõ debito modo ab eis factus sit succursus, neque opem tulerint, sed cum lætitia quasi ignem sint intuiti, donec fœnile fuerit combustum, quod a-

lioqui conservatum fuisset, si auxilium legitimo modo præstitissent, ad damni restitutioné teneatur. Et est text. in *l. 1 §. hoc rescriptum ff. ad Syllan. quem Bart.* ibi summé notari jubet, ad statutum cōtra homines villarum, pro damnis datis, qui fingunt se velle capere malefactores, & id efficere non potuisse, quia pulsant campanas, & excitant rumores, attendi
79 hoc non debere. Quoniam † omne malé sive inepté factum, præsumitur pravé factum *c. 1. de præsumt. c. si quis non iratus 15. quæst. 1. & quæst. 6. c. 1. in fin. Calcan. d. consi. 39. in prin.* Nam cúm non fecerint, quod potuerunt, sed potius læsi damnum dare passi fuerint, nec restiterint pdonib. præter damni restitutionem puniendos arbitrio judicis allegat *l. 1. & 2. C. de his qui latr. Ludovic. Rom. in d. l. 1. §. subvenitur*: allegat etjam pro hac determinatione *Alberic. in secunda*
80 *parte statutorum*, qui decidit, † si delictum sit cōmissum in finib. duarum villarum & utraq; neglexit obviare, utramq; teneri pœna statuti *per text. in l. jurisperitos §. cū oriundus de excus. tut. facit l. 1. §. fin. l. 2. l. si vero §. qui ex mediano. ff. de his qui de ec. vel eff.* Et loquitur etiam *Albert. in d. lo-*
81 *co* in fortiorib. terminis. Quod † etsi malefactor fuisset alia ex causa captus, æqué villa nō excusata, sed de negligétia punienda, quámvis ex statuto obligata esset communitas saltem ad capiendos delinquentes *l. 1. ff. quem servit.*

servit. amit. ut pauló antedictum fuit; simili quoque ratione † tenetur communitas 82
reparare damnum datum ab hostibus, si sit in culpa, quamvis damnum sit datum ab incerta persona *gloss & Bart. in l. de usu ff. de var. & extraord. cognit. Ferrerius in tract. qualiter loca obsessa. hab. poss. sine pugna & in tract. de Bello justo et injust. numer. 122. Sebast. Medic. in tract. de casib. fortuit. quæst. 11. num. 56.* Fortificantur prædicta. Nam cúm Senatus in privilegio Cæsareo, ratione nundinarum impetrato pro cõmunitate † promiserint salvum conductum, 83
ipsam quoque communitatem obligaverũt, ad securitatem præstandam, cúm Senatus repræsentet ipsam communitatem *gloss. in Rubr. C. quæ sit long. consuet. & in l. 1. C. de Decurion. lib. 10. Bart. in l. nulli quod cujusque universit. & in Rubr. de Decur. in ff.* ut proinde utrinque tam Regentes quám etiam communitas ad præstandam securitatem, & si quod inde per omissionem damnum fuerit subsecutum, ad illius reparationem arctissimé sint devincti.

Pro contraria veró sententia, ex parte amplissimi Senatus facere videntur. Primó hoc juris vulgatum Axioma † NEMINEM 84
EX DELICTO ALTERIUS OBLIGARI, VEL ODIO ET CULPA ALTERIUS PRÆGRAVARI DEBERE *c. si Episcopum 16. quæst. 6.* ubi delictum personæ in damnum Eccle-

fiæ non vertendum vetatur, & *c. Episcopo: ead. quæst.* ubi propter Abbatis peccatum possessio Monasterii non tollitur. *l. si quis §. legis C. de inoff. testamento*, ubi hoc iniquum judicatur ut alieno odio alius prægravetur, & ideó penitus delendum, imó crudele esse ibi existimat Imperator. Et probatur in Reg. *Non debet de*
85 *Reg. J. in 6.* Æquissimum enim est † pœnam suos autores tenere, nec eorum personas egredi *l. Sancimus C. de pœnis: Sancimus*, inquiunt, Imperat. Arcad. & Honor. *ibi esse pœnam, ubi & noxa est, & peccata suos teneant autores, nec ulterius proggediatur metus, quám reperiatur delictum.* Idem habetur *in c. quæsivit ext. de his quæ fiunt à major. part. capit. et c. in crimen 1. quæst. 4.* ubi unusquisq; ex suo admisso sorti subjicitur, nec alieni cri-
86 minis successor cõstituitur. Quó & illud pertinet † UBI NON EST CULPA IBI NON
87 DEBET ESSE POENA *c. 2. de constit.* Atq; hinc est, quod † injustum ac invalidum dicatur statutum quo inducitur, patrem propter delictum filii cadere de feudo *Bald. in l. unic. C. de*
88 *de his quæ pœn. nomine.* Pariter quoque statutum reprobandum quod † si unus ex villa non sit solvendo, quod ab aliis de villa sit exigẽdum
89 *Bart. in l. legatorum ff. de leg. 2. Immol. in l. cum filius de. V. O.* Inde etiam descendit: quód † non valeat pactum inter consortes, ut si quis ex iis delinquat & de maleficio condemnetur, omnes pro eo contribuere teneantur. *Bart. in l.*

si á

si á reo §.fin.ff.de fidejuss. Et ideo † nec obligatur Dominus pro delicto subditi, nec civitas pro delicto civis sui, *Grammat. decis. 47. num. 1. ubi allegat. Bart. in l. 1. arborum furtim cæs. & constit. regni in verb. si damna.* Et ita etiam sentit. *Petr. Corneus consil. 123. lib. 1.* Et suadet hoc maximé ratio naturalis. † Alteri enim per alterum nõ debet iniqua conditio inferri. §. *si quis alium Inst. de inutilib. stipul. et l. non debet ff. de reg. jur.* Nec factum alterius, ei, qui nihil fecit, vel cõmisit nocere vel officere debet *l. de pupillo §. si plurium ff. de oper. novi. nunc.* Atque in nostro proposito optimé probat text. *in §. Quoniam veró in Auth. ut nulli judic. liceat hab.* ubi imperat. Justinianus constituit, ac severé prohibet, ne hi, qui nihil commiserunt, pro aliis puniantur, aut eorum vicis damnum inferatur: *nos enim,* inquit, *reos quidem ex legib. pœnam sustinere volumus, damna veró subjectis nostris inferre nullatenus concedimus.* Insuper etiam contrafacientibus gravissimas pœnas imponit his verbis: *Si enim præter hæc quid fiat, ipse provinciæ judex omne ex hoc accidens damnum læsis medebitur, et suppliciis subjectis exilio tradetur, & consiliarius ejus simile sustinebit supplicium.* valdé igitur iniquum esset, si Senatus propter delictum quorundam subjectorum damnum datũ sustineret. Et ibi quoque *gloss.* in verbo, *vicis,* notare jubet, contra potestatem, quę punit communitatem pro aliquo delinquente. Et ibi *Jacob. de Bellovi* se-

90 91

quitur,ac traditur *in l. nullam C.de execut.& exact.* ubi Imperator nullam in se possessionem alterius, pro alienis debitis publicis vel privatis conveniri, inhibet. *Et in Authent. ut non fiant pignor.* ubi in quadruplum reddendum, quod alicui pro altero per violentiam ablatum est præcipitur: Sequitur *Romã. consil. 487.*
92 Atque hinc est, quód † statuta, quibus quis pro delicto alterius obligatur, dicantur odiosa *Bald. in Rubr. C. res inter alios acta. idem Bald. in c. cognoscentes de constit.* ubi asserit ejusmodi statuta esse injusta. Quod sequitur *Salicet in l.1.C.res inter al.act. Lucas de Penna in l. jure provisum de Fabricẽs. lib. 11. Et Joã. de Platea in Rubr. C. de donat. decur. lib. 11.* docuit, iniqua esse, idcóq; non tenere de jure. Seqtur *Tiber. Decian. resp. 54. vol. 3. n. 1. Cacheran. decis. 88. n. 2. Gigas tract. crim. læs. Majest. de pœnis quas filii incur. c. 14. n. 12.* Et sunt text. *in sacris Bibl. Deuter. 24. Paralip. 2. c. 25. Ezech. 18.* Inde *Bald. in l. Sancimus C. de pœnis*, non solúm iniquũ, ejusmodi statutum esse existimat, sed etiã contra jus divinũ & *in l. dotis tua C. de j. Dot.* dicit esse durũ, & ꝙ sit cõtra jus, & naturalẽ rationem. Ideóq; passim obviũ est, talia statuta restringenda & coarctanda, non autem amplianda & extendenda. *Ange. in d. l. Sancimus C. de pœn. Dec. consi. 38. & consi. 94.* Cúm sint juris communis correctoria *c. cum dilectus ubi gloss. ext. de consuet. l. fin. §. in computatione ubi not. C. de jur. delib. Dec. Ripa in c. 1. de rescript. Corneus consi.*

consil.191. vol. 4. Rubeus consil.145 .n. 5. & 7. Socin. consi.38.vol.1.Bald.in l.si qua de his qui sunt sui vel al. juris.ubi noluit quod si statutum obliget patrem pro delicto filii,non extendẽdum illud ad patrem forensem. Nec etiam extendenda per sensum subauditũ, ne jus naturale lædatur *gloss.in l. ex restituto C. de collat. c. causam de rescript.l.2.C.de Noxal.act.* Sic etiam † non extenditur ad delicta quæ clam fiunt, vel de nocte, 93
Roman.consi.7.n.5.l.2.§.Domini C. de his qui latron. occid. Imo non desunt,qui existimãt talia statuta non esse admittenda ꝓpter iniquitatem. Nam de essentia legis est,ut sit æqua,non iniqua *c. erit autẽ lex dist.* 4. Quib.de causis legislatores moti fuerũt, ut disposuerint, ad hoc, † ut quis teneatur de delicto alterius, mãdatum requiri *Bart.in l.non solúm §. si mandato ff. de injur.l.2.§.1. l. si ex duobus. de noxal. act. l. in delictis. eod.tit.§.ait prætor & §.quod ergo adjicitur l.1.§.quoties de vi & vi arm.Bald.in l.1. n. 7. C. de serv.fugit.l. fin.C.ad Maced.l.1.§.1.si fam.furt.fecis.dic.Mariã.Socin. in c. proposuisti numero 22. de foro compet.Bossius de foro compet.numero 109. Clarus in pact.crim. lib.5. §.fin.quæst. 89. versic.scias autem vel quod nomine alterius aliquid factum, vel ab eo ratificatũ sit, vel quod res deprædata ad aliquem pervenerit c. cum ad sedem §.fin.c.cum sæpe de Restit.spol.l. 1. l. ait prætor §. dejecisse & l.3 .§.cum Procurator & l. cum á te de vi & vi arm. c. ratum de Reg. j. in 6. Cacheran. decis. 183. n. 17.* Extra hos casus neminem gravandum 94

ex

ex alterius delicto, æquissimum judicarunt. Sed hic nullum mandatum Senatus intervenit, nulla etiã ratificatio, imó summus dissensus, quoad delictum perpetratum, ut mox dicetur: Nec etiam res deprædata ad Senatũ pervenit, neque aliqua utilitas inde ad eum rediit, imó detrimentum & maximum incõmodum. Itaque ex delicto alterius, Senatus clarissimus non erit obligandus: mandatum enim in facto consistit: igitur erit probandũ.
95 Nam † quæ facti sunt, minimé præsumuntur *l. consilio ff. de curat. furios. cum in jure de offic. deleg. l. in bello §. in factæ ff. de capt. & postl. reversi. l. 1. C. de probat. Bald. in Rubr. C. de fide. instrum. Abbas. in consi. 69. & consi. 36. lib. 2.* Nunquam autem probabitur, mandãte Senatu, hoc gravissimum delictum fuisse commissum, imó eo reclamante prohibente, & resistente. Igitur nec in eũ hujus delicti nomine actio danda erit.

Secundó, pro defensione Senatus prudentissimi fortissimé urget, quamvis ex fundamentis, quæ ad fundandam opinionem affirmativam supra, primo & secundo loco, fuerunt adducta, appareat; quod Dominus territorii, ꝓpter deprædationẽ factam tenetur ad restitutionẽ damni, ita ut pro delicto alterius cõveniri possit; attamẽ si autoritates adductæ accuratiús perpendantur, manifestum fiet, magis ea sententię negativæ, in favorem Senatus adstipulari, quám quod eam impugnent,

gnent, aut subvertant. Non enim simpliciter juris Interpretes, damni emendationem Dominis loci imponunt, sed cum adjuncta qualitate & quibusdam additis requisitis. Nã etsi *Bart. in d. l. Ne quid de incend. ruin. naufr. post gloss.* illum textum accipiat generaliter de Domino, videlicet tã de Domino possessionis quã de Domino universali, castri vel villæ vel de universitate, si facta esset robaria in eorũ territorio vel possessione: Nõ aliter tamẽ † eos 96
de damno sarciendo teneri autumat, quám si ipsis Dominis scientibus & prohibere valentibus datum sit, allegat *l. 1. ff. si fam. furt. fecis. dic.* ubi text. inquit: *Scientia itaque primũ requiritur.* Quomodo autem in hac nostra proposita facti specie, Senatus sapientissimus scire aut p̃scire, sive etiam sperare unquã potuit, cives in officio suo, ad quod ratione fidelitatis & subjectionis tenebantur defuturos, & defensionem Reipub. recusaturos? aut quis potuit cogitare subditos ad illã deprędationis audaciã, in tam optimé constituta Repub. præsentib. cõsiliariis Principis & Duce VVolffgango Brunsuicẽsi, totq; exterarũ nationum hominibus prolapsuros, & q̃dem eo tempore, ubi securitatis pręsidium, mercatoribus & omnib. quidem ibi obversantib. denegari non solet. delicta .n. cum ne quidem pręsumendã sint, quomodo poterit Magistratus de scientia coargui. Ignorans † enim, omittere quid, 97
dici

dici non potest *l. si ignorans locati multó minus delinquere l. ex maleficiis §. longius de obl. et act. ubi glos. Bart. in l. §. hoc interdicto de itin. actúq; privato: Paris. consi. 21. n. 50. vol. 4.*
98 Nec etiã † culpa ignoranti imputari potest *l. argentum ff. cõmodati. Gravetta consi. 104. n. 21. Menoch. cõs. 12. n. 6.* Is autẽ accipitur scire, qui scit & potuit prohibere, cúm paria sint, nescire & prohibere nõ posse *l. in actione §. plane ff. de furtis d. l. 1. ff. si fam. furt. fec. dic.* ubi dicitur: *Scientiam spectare debemus, quæ habet & voluntatem.* unde apparet non de simplici scientia, requisitum Bartoli intelligendum, ut puta ꝙ delictum palám & publicé sit factũ, & ꝙ in conspectu fuerit, sed de ea, q̃ habet & voluntatem admixtam, ꝙ maleficium fiat. Additur p̃terea ibi in textu: *Cæterúm si scit et prohibuit, tum dicendum est, usurũ edicti beneficio:* Ex quo textu & id annotandum, quód sufficiat prohibere: Et glos. ibi in verb. (& prohibuit) admonet, idẽ esse si prohibere non potuit per text *in l. 3. & 4. ff. de noxal. act.* allegat etiam *Bart. in l. si sciẽte ad l. Pomp. de parricid.* At in nostro ꝓposito satis manifesté doceri potest, quód amplissimus Senatus prohibuerit, & convocatis per sonum campanæ civibus, eis præceperit, ut prædonibus resisterent, insuper & custodias multiplicaverit, eásq; ad depellendos prędones adlocũ delicti ablegaverit, quę tamẽ omnia frustra fuerũt tentata: Ita ut etjã exactissima diligentia adhibita, maleficiũ nec

im-

impediri nec ꝓhiberi potuerit. Atq; hanc sententiã repetit *Bart. in l. 1. §. occisorũ ad Syllan.* ubi dicit illum textũ esse argumento ad quæstionem per Italiã, ubi sunt statuta, quod villæ & castra teneantur capere malefactores; Nam hoc intelligendũ esse inquit: *si potuerint.* Bald. verò *in c. 1. §. cõventicula,* loqtur alternativé, q † 99 colligentes pedagia debeant tenere itinera tuta, unde si fiat aliqua robaria in eorũ curia vel territorio seu districtu, tenentur ea restituere vel malefactorem exhibere. Allegatur feré ab omnib. & qdem ꝓmiscué Archidiac. *in c. si quis Romipetas 24. q. 3.* ubi inqt: *Is qui recepit pedagiũ, vel vectigal, tenetur salvare in ꝑsona et rebus, & salvare solventẽ juxta suũ posse, in suo districtu:* Et ꝓpter hoc solvitur vectigal. Alioq tenetur ad emẽdationẽ ꝑditorũ, si in defectu justitiæ inveniatur, allegans *c. Dominus 23. q. 2. & c. administratores quæst. 5. & c. qui sine 3. q. 7. et §. pen. in Auth. ut differ. Judic.* Verúm Senatus hîc incusari nõ potest, quód sit in defectu justitiæ repertus, vel q non ꝓ suo posse omnia diligẽter & circumspecté peregerit ꝓ ut id eum facere cõveniebat. Et ante Archidiac. hoc tenuit *Hostiens. in sum. de censib. n. 10.* Et seqtur *Frãcisc. Marc. decis. 889. n. 1. part. 2.* Baldi alternativam, ut vel damnũ resarcire vel malefactorẽ Dominus exhibere teneatur. *Alexan. de Immol. in apostil. ad Bart. in d. l. neq d.* Easdẽ qualitates tanq necessarió reqsitas, referũt & sequũtur *Panorm. Ant.*

de Bu-

de Butrio & reliq. Canonistæ, ubi etiam ex nostris *Melchjor Cling. in c. 1. de restit. spol. num. 9.* ubi unanimiter concludunt, una sive altera qualitate accedente Dominum liberari, inquientes: *Si Dominus tam modicæ sit potentiæ quód prohibere non possit, vel quod malefactorem exhibeat, tunc eum non teneri*: Sic quoque sentit *Grammat. decis. 47. numer. 1. Guido Pap. d. decis. 413. num. 2.* Joan. *Bertachin. tract. de Gabell. quæst. 7. part. 4. n. 14. Corneus cōsi. 113. vol. 1. Francisc. de capit. cons. 40. n. 5. inter consi. Laur. Calcan. Idem Francisc. Marc. decis. 765. part. 1. Cæp. L. de servit.* ubi sup. ac cōmuniter feré omnes. Optimé in hanc rē facit *l. in omnibus de Nox. al. act.* ubi Florus dicit: *Non puniri receptantem bannitū quem prohibere non potuit.* Refert & sequitur *Hip- pol. in l. 1. §. Item divus & l. 2. §. Item si is cuius ff. ad l. Cornel. de sicar.* Joan. *de Arno in dialog. quæst. 45. Bald. consil. 103. numer. 4. vol. 1. Roman. consi. 11.* ubi ita arguit; in specie nostra loquens de statuto Bononiensi quo cavebatur, quod potestas teneretur pro suis Officialibus & *consil. 434. in fin. Felin. in c. potens de homicid. Decius in l. 1. quod quisq; juris. Decian. respons. 25. n. 16. vol. 2. Aug. Berous q̄st. 39. n. 3.* Curtius quoq; senior cōsuluit *consi. 20. in secunda q̄st. n. 102.* ubi determinat, Officiales & civitatē excusari, quando qd non possunt, ꝑpter delinquentium multitudinem, vel non sine magno scandalo, ut quia se defendant, vel loci difficultate se protegant; Non enim hoc casu dicuntur habere fa-

re facultatem *c.quæritur 22.quæst.2.l.si quis in hoc genus C.de Episc.& Cler.l.1.C.de his q.latro:* Ex quib. Interpp.traditis, duo potissimúm colliguntur, videlicet ad hoc, ut Domini terrarum ad damni restitutionem teneantur, duas qualitates requiri. Alteram quod Dominus fuerit sciens & in administranda iustitia negligens, & quód prohibere potuerit & non prohibuerit, ac ratio hujus requisiti est, quia quilibet Administrator tenetur de neglectis & omissis in sua administratione: & supra fusiús in quarto fundamento contrariæ opinionis deductum fuit. Alteram quod malefactorem exhibere non possit: Nam si † exhibendi po- 100
testatem habeat & eum exhibeat Dominus, liberatur á damni præstatione *Bart, in d. l. 1. §. familiæ de public.* Et est text.apertus in *l. cum exhibuissent eod.tit.* ubi *Bart.Jo. de Immol.Raph. Guman.& in l.si post C.de assessor.Roman. cons. 7. Bald. cons.203.num.3. vol. 1.* Atque hæc modificatio Interpretum est valde æqua ac jurium rationibus maximé consentanea. Nam certum est, quód † Magistratus qui ex delicto alterius 101
convenitur, saltem in subsidium teneatur, ideoq; ita demum si Rei qui delictum perpetrarunt, non possint exhiberi *tt.tt.ff. de Magist. conven.* Et quatenus ab aliis non possit exigi *Luc.de curte cons.62.num.17.vol. 2.cons.crim.* Est enim obligatio extraordinaria *l.licet.§.possumus ff.Naut.Caup.Stab,* Et *in Instit.si quadr. paup.fec.dic.*

102 † Ordinarium autem facit cessare extraordinarium *l. in caussæ ff. de minorib. Bald. cons. 203. vol. 1.* ubi naturalem & æquiorem dicit esse sententiam. Et tenetur quilibet ex exhibitis in solidũ ut eó magis Senatus á præstatione damni vacuus evadat *l. 1. §. plures ff. de eo per quem fa. e-*
103 *rit.* Ac * quoties quis ex delicto alterius obligatur, id intelligendum est nisi aliqua justa excusationis causa subsit: nam & hic, a regulis juris excessus, quoad fieri potest, restringendus est: & quód causa excusans, generaliter relevet, tradit *Bart. in d. l. 1. §. occisorum. ad Syllan.* Et *in l. si quis in gravi §. subvenitur eod. tit.* Et *in l. si ideo C. eod. tit. Bald. in l. fin. de quæstion. leg. semper §. si quis jusserit ff. Quod vi aut clam. leg. in omnibus l. in delictis ff. De Nox. al. l. sæpe §. cum autem ff. de Re. judic. A d. cons. 57. Roman. d. consil. 7. num 6. Gravett. cons. 3. num. 16. Bart. Socin. cons. 121 num. 1. vol. 1.* & quod magis est, id quoque procedit, quamvis versaremur in crimin. læsæ Majestatis *Plott. in l. si quando num. 876. C. unde vi Decius consil. 64.* Sed in proposito, quoad primum requisitum, dici non potest, amplissimum Senatum negligentem fuisse in prospiciendo & justitiam administrando, & quod non prohibuerit. Nam præterea, quæ jam pauló ante ex parte Senatus, adducta fuerunt, negari non potest, aliquos ex Decurionibus cum periculo vitæ ad locum delicti accurrisse, custodias & satellites ad depellendum

dos facinorosos adhortatos fuisse, ipsos quoque subditos & cives adstantes, & hæc omnia spectantes ad malum hoc urgens declinandũ commonefecisse, quamvis omnia propter nimiam resistentiũ multitudinem, frustra suscepta fuerint. Ex quo facilè elicitur, Senatum amplissimum potestatem impediendi & prohibendi non habuisse, neque de aliqua negligentia rectè inculpari posse, cúm subditi inobedientes & repugnantes ac rebelles fuerint. Ad * convincendam enim 104
alicujus negligentiam, non sufficit probare quod non fecit, sed necesse est probare, quod facere potuit & non fecit *Bartol. in leg. si ab hostibus* §. *fin. sol. matr. l. idemque ff. pro socio & leg. Tutor qui repertorium* §. *pen. de admin. tut. Bartol. in tract. de testibus in verb. (Lata culpa.) Joan. Andr. in c. statutum de Rescript. lib. 6. Carol. Ruin. consil. 12. num. 8. vol. 5.* Ubi in terminis nostris ad convincendam negligentiam Officialis non sufficere, ait: *Quód testes deponant, Officialem non fecisse ac negligentem in persequendo, & capiendo malefactores fuisse, sed etiam illud deponere debet, quod illos capere potuisset si voluisset.* Ut quia potestas sive Magistratus habuerit familiã, & quód in loco comparuerit, quodq; delinquentes capi potuissent, si voluissent. Igitur, inquit, *si probaretur quód * familia Officialis non fuisset sufficiens, quia adversa pars obversabatur congregata et armata,* pro- 105
ut in nostro casu contigit, túc satis appareret

 de

de legitima excuſatione & defenſione. Et in ſimili caſu ſic arguit *Bald. in l. ſi ideo de his qui... ut indign.* Ubi voluit excuſari Villam, ſi non cepit malefactores, quia erant fortiores *per not. in c. fin. de pœn. lib. 6.* Et *Bart. in d. l. 1. §. occiſorum. ad Syllan.* textum illũ ſummopere notari jubet, ad ſtatuta Italiæ, quibus villæ & caſtra tenentur capere malefactores: Id enim intelligendum eſſe dicit, ſi capere malefactorem potuerint. *Quid enim,* inquit, *ſi quis in Villam venit cum tanta gente & commiſit maleficium, quod non potuit tota villa reſiſtere, certé non tenebuntur.* Allegat *l.*
106 *addictos C. de Epiſc. aud.* Nam † multitudo reſiſtentium excuſat Magiſtratum á culpa & delicto *l. raptores C. de raptu virg. l. ſi cum a hac autem actio.* Ubi *gloſſ. ff. Quod met. cauſa. Roman. in d. l. ſi quid in gravi. §. ſubvenitur ff. Ad Syllan. Decius conſ. 64. Joan. Andr. in c. fin. de pœnis in 6. Afflict. in conſtit. Regni ſuper inciſionibus d. l. impoſſibilium, ubi Decius ff. de reg. jur.* Quæ omnia in contractibus, ſententiis & præceptis obtinere tradidit *Cardin. in c. Nemo poteſt, de regul. jur. in 6. Joa. Jacob. Leonard. conſ. 117. num. 113.* quod relatum eſt inter conſi-
107 lia feudalia Alberti Bruti. † Ex eodem quoq. ſtatuto excuſantur ſi malefactores capere nõ potuerint, ſi delictum ſit commiſſum ad confinia, ita ut ſtatim in comitatum vel diſtrictũ alterius potuerint tranſire *l. 2. C. de Noxal. l. Naturalem de aqr. rer. dom. l. ſi quis ſit fugitivus de Aedil. Ed.* Sic etiam obtinet, ſi ſe contulerint ad aliquam

quam

quam munitionem, quod capi nõ potuerint *l.4.ff. Ad l.Jul.Majest. & in c.1.de forma fidel:* Quod & in Vasallo procedit. Nam etsi is amittat feudum si Dominum non defendat, hoc tamen intelligendum sané est, puta si potuit. Prout traditur *in tit. Quæ fuit prima causa benef. amitt.§.Sed non est alia l.omnes §.fin.de re milit.* Ubi parcendum est ei qui non defendit. Præpositum, si resistere nõ potuit, *facit d.l.1.§.occisorum. Ad Sc.Syll. & l.cũ Dominus eodẽ tit. Cacher.decis. 138. n.23.* At cũ in ꝓposito, in autoritate, præcepto & jussu cõsiliariorũ Principis, cives dimoveri á ꝓposito nõ potuerint, iisq; moré gerere recusarint: quantò magis apparebit, Senatum amplis.hoc efficere nõ potuisse per Reg. SI VINCO VINCENTEM TE, MULTO MAGIS VINCO TE *l.illã ubi Aug.C.de Collat.* p̃sertim veró in p̃sentia illustrissimi Principis VVolfgangi: †Ubi enim est Princeps ibi est securitas *secũdũ* 108 *Bald.in l.1.C.de his qui ꝓpter met.jud.nõ appel.l.fin.ff. Quod met. causa. Decianus resp. 41.n.24.vol.2.* Imó cũ prædicti Consiliarii á Senatu requisiti fuerint, ut consilio & autoritate sua tumultum sedarent, certé dici non potest, quód nõ præstiterit Senatus omne id, quantum in se fuerit: unde succedit Regula. SI * QUIS PRÆSTITIT ID QUANTUM IN SE EST, OPTIMO JURE EXCUSATUR, *& proinde culpa carere dicitur c.imputari de reg.jur. in 6. l. matrem ff.de his quibus ut ind. Bald. consil. 348. lib.5. Aymon.* 109

 Gra-

Gravet.consf.319.num.16. Jas. *in l.Polla C. de his quibus rit.indign. Cæpoll. caut.24. Petra Sanct.sing.57.* Et si quid ultrá á Senatu, vi & manu armata tentatum fuisset, absque discrimine vitæ non abiisset, cúm virib. longé inferiores fuerint, & tamen malo remedium non fuisset allatum.
110 Nemo * autem suæ saluti alienam anteponere tenetur *l.1.§. hoc autem Ad Sc. Syll.l.fin. C.de his qui latr.occult.* Ubi dicitur: Exemplum enim grave est, latronem sic requirere, ut innocentibus periculum fiat *l.3. Ad l. Jul. Majest. l.ult.ff.de Accus.l.nostros de Calumn. c.1.de Cler. non resid.glos.in c.culpa caret, de Regul.jur.in 6.c.ad reprimendum, de offic. ordin. Bald. in leg. ut vim de justit. & jur. Castr. in leg. fin. C. de his quibus ut indign. glos. in cap. 1. de postul. Bart. in leg. idemque ff. pro socio Matth. de Afflict. decis. 289. numer. 23. August. Berous consil. 179. numer. 3. vol.3.* Et hæc quidem interpretatio juri maximé est consona. Nam
111 * quando á lege requiritur potentia, intelligitur si commodé & sine periculo ac scandalo potest resisti, *Decius Cagnol. in leg. culpa caret, de regul. jur. Felin. in cap. 1. de offic. deleg. Aret. consil. 163. socin. consil. 20. inter consil. Curtii Senioris, Oldrad. consil. 315.*
112 Igitur * qui asserit prohibendi potestatem adfuisse, id probare tenetur *Bart. in l. si ab hostibus §. si vero sol. matr. l. idem erit pro socio, Alex. consil. 123. numer. 2. libr. 7. Ruin. consil. 12. num. 8. vol. 5. Dec. consil. 437. num. 3.* Ubi volunt hoc quoque esse articulandum.

Qua-

Quapropter cum Senatus ob multitudinem resistentium, nihil efficere potuerit, reliquũ nihil aliud fuit, quám rogando, obtestando & precando apud furentes insistere. Et nedum precibus locus ullus relictus fuit, cúm & ipsimet Senatores á vi atque insultu tuti non fuerint. Nam armata manu in Curiam pervenerunt atque clamoribus, minis, hastarum concussione & contusione, omnia compleverunt, Senatúmque eó coëgerunt, ut concives ex Scheda recitatos, inter quos & Decuriones relati fuerunt, eo momento ex civitate ejicerent, quibus parendum fuit, ut cives seditiosi sedatiori animo redderentur, & quám plurimorum injuriæ placarentur: Et tamen ne hoc quidem contẽti, sed ipsimet aliquos ex civitate fugarunt, spoliarunt & vulnerarunt. Cúm ergo & ipsis Decurionibus non pepercerint, quid sperandum fuisset de rebus eorum, qui in eos Imperium non habuerint.

Quando autem * quis aliter prohibere 113
non potest, nisi rogando & præcipiendo absque vitę periculo, tunc is culpa carere dicitur ita enim arguit *Petr. Foller. in consl. 138. num. 4. in 1. tomo. conf. crim. ubi allegat. l. Culpa caret, de regul. jur.* Et ita putat accipiendam *l. scientiam Ad leg. Aquil. secundúm Gandinum in tit. de Præsumt. & indub. indiciis : vers. non tamen potest.* Et quod

hæc omnia diligenter & bona fide á Decurionibus fuerint peracta, ut quibuscunque rationibus & modis possibile fuerit ad avertendum imminens malum, incubuerint, pro eis maximopere militat. Primó Juris præ-
114 sumtio. † In Officialibus enim bona fides præsumitur *l.1.C.de suscept.& Arch. lib.10. Moderni in l. Damni §. Sabini ff.de damn.inf.Decian. Resp. 2.num.213.vol.1. & Resp. 17. num. 28. vol. 2. Cyn. in Auth. Generaliter quæst.4.de Episc.& Cler. Alex.consil.47.num.8.vol.6.* Et est textus *in l.2.* Ibi *quod non arbitramur C. de offic.civil.judic.Bald.in l. errore C.de testamentis.* Et ideó præsumuntur omnia fideliter & legitimé peracta. Sic quoque probi & honesti viri, cādē juris p̄sumtionē ꝓ se habēt, omnia videlicet esse recté & legitimé peracta
115 *l.Titio fundus de cōdit.et demonstr. Curt. cōs. 70.* Et † præsumitur etiā Officialis magis q̄d fecisse vel omisse bona, quā mala mente *Burs. cōs.331. n.9.*
116 Pari etiam ratione † diligentia, cura, solicitudo, in Officialibus præsumitur *Bald.in l.2. num.3.C.de his qui accus.pos.Paris.de put.tract.de Syndic.in verb.Culpæ Officialis num.2.* Ubi, inquit, nō præsumi Officialem quid omittere: Nec etjam per eum stare nisi protestatione contra
117 eum adhibita. Et generaliter † quilibet præsumitur diligens, *laté Abb. consil.41.num.2.vol. 1. Bursat.cons.197.num.14. & d.cons.331. cum alleg. per Sebast.Medic.de cas.fort.quæst.18.num.46.* Igitur pro Senatu præsumtio est, omnia ab ipso diligen-

gentissima cura & solicitudine gesta esse, eóque invigilasse quo modo & via, motus exorti sedarentur, & flagitia ac scelera cohiberentur *Bart. in l. Divus C. de Restit. in integ. Bald. consil. 302. vol. 2. Vulgos cons. 173. Alex. cons. 77. vol. 1. Gram. voto. 3. num. 12. & voto. 23. num. 4. & 12.* Quibus
adde: quód † satis diligentia probetur accur- 118
sione & acclamatione: Imó ob periculum cui sese objecerunt *Jason. cons. 98. inter consilia Gratti vol. 2. Bursat. cons. 325. & cons. 326.* ubi putat in simili casu factíque specie eadem, Reos esse absolvendos *visitat. in cons. 96. Anton. Piperat. cons. 97. num. 7. in secundo Tomo cons. crim.* Cúm igitur
† Senatus præsumtionem juris pro se habeat, 119
ei qui contrarium adserit, & sic culpam ac negligentiam allegat, probatio incumbit *gloss. in l. super servis C. Qui mil. non pos. lib. 12. l. 1. & l. in testamento C. de testam. milit. glos. in l. creditor. C. de pignor. act. Bart. in l. alimenta de neg. gest. Jo. And. in c. 1. de homicid. in 6. Bald. in l. si quis non dicam C. de Epis. & Cler. Hippol. in rubr. de probat. num 437.* Et † re- 120
quiruntur contra eum qui ex delicto alterius convenitur, probationes pleniores, ac longé mitiús cum eo agitur *Bart. in d. l. ne quid Bald. in l. si quando C. vnde vi Decius cons. 38. Gravetta consil. 196. num. 8. Decian. in resp. 25. num. 19. vol. 2.* Hisce omnibus quodammodo accedat, impossibile sapientissimo Senatui fuisse, eo instanti, pro ut ex jam dictis apparet, deprædationes
impedire: Illud veró † quod impossibile est, 121

a legibus non exigitur. Nam leges & statuta non adaptantur ad impossibilia *l. Impossibilium ff. de reg. jur. l. Titius §. fin. ff. de excus. tut. l. prospexit §. Sextilii qui & á quibus l. fin. C. de Adult. leg. fin. §. in computatione, C. de jure delib. c. Daibertum 1. quæstion. 2.* Atque ex his infert. *Andr. Barbat.* in nostro proposito in *alleg. consil. 64. num. 8.* relato inter *consil. Calcan.* Quód nisi dispositio legis vel statuti restringeretur ad possibile, sequeretur quod esset Diabolica & horrenda.
122 Hinc quoque traditum est; *Si † intendo probare aliquem fuisse negligentem, in eo quod potuit per alium gerere, tunc & id probandum est, quod facile erat factum alteri committere leg. idemque ff. pro socio leg. 1. §. si quis in villa cum seqq. Ad Syllan. & leg. final. C. eod.* Præterea quia fecit Senatus in hoc tumultu, quod alioquin sedãdis tumultibus facere solitus & consuetus fuerat, nempe custodiis multiplicatis & Satellitibus ad locum oppugnatum missis, ut deprædantes depellerent, satis quoq; videtur esse
123 excusatus. Nam * sufficienter inde diligentia deprehenditur, si quis fecit, quod alioqui in similibus casibus facere cõsuetus erat *l. pignus de pig. act. l. non solúm Commod. Bart. in l. quis sit fugitivus §. apud Labeonem de Aedil. Ed. & in d. l. Quod Nerva ff. Depos. Ri nin. ald. cons. 95. nu. 25. & cons. 97.* Et quæ alii facere vel omittere solebant. *Bald. in l. pignus ff. de pign. act.* Et sic quoque in Officiali arguit. *Carol. Rudin. in d. cons. 12. num. 8.* Ubi excusa-

excuſatur Officialis ſi fecit ad cõſuetum modum; allegat. *Bart.in l.C.de pace.publ.lib.11. & leg. ult.de pign.act.* Et eſt text.*in l.qui foveas & l.ſed etſi §.quod autem Ad leg. Aquil.* vel qui facit quod multi facere ſolent,vel quod erat faciendum ſecundúm opinionem multorum *l.cum quidem ff.de acquir.hered. l.quæſtus §. Quod autem de* [illegible]*l.Edict.l.ſemiſſem §.quæſitum de uſur.l.ſi pignor. §. fin. de pign. act. Cataldinus de viso conſil. 22. numer. 6. vol. 2. conſil. crimin.* Cúm igitur Senatus in hoc tumultu, cum Conſiliariorum Principis præſcitu & conſilio fecerint, quicquid potuerint, eorúmque fortunæ periculo ſubjectæ fuerint, dubitandum plané non eſt, quód eam diligentiam & curam poſuerint,circa tumultum ſedandum & vulgum compeſcendum,quam in propriis rebus,jam maximoperé periclitantibus adhibuiſſent:igitur excuſandi erunt *l.ea igitur de pignor. Bart. & Dd.in d.l.Quod Nerva ff.Depoſ.Cagnolus in l. contractus de regul. jur. Bald. conſil.404.vol.2.* Nec etjam Senatus ampliſſimus inſimulari poterit, quód in adminiſtranda juſtitia, fuerit tardus & negligens: Nam ſtatim ac civiũ voluntaté præceptis eorum adverſam intellexit, magnis ſumtibus copias & cuſtodias militares inſtituit, malefactores deprehendit atque publicé de iis ſupplicium ſumſit & quám plures relegavit; Nec adhuc deſtitit, quin diligentiſſima & exactiſſima inquiſitio inſtitua-

instituatur contra tumultus ac seditionis au-
124 ctores & procuratores. Nam † ex his quæ ex post facto fiunt, satis de animo præcedenti colligitur, quód non minús in actibus antegredientibus ad motus sedandos & facinorosos reprimendos, & in procuranda salute publica, seduli & diligentes fuerint *l. sed Julianus. §. proinde ad Sc. Maced. l. si quis adulterum § adult. Bart. cons. 102. Bald. cons. 26.* Et in *l. data opera, qui accus. pos.* Et in *l. si ideó C. de his quibus ut indig.* Ubi etiam *Angel.* & in *cons. 319. num. 11.* Et ita in simili, Officialis diligentiam ex eo, quód de iis supplicium sit sumtum arguit. *Carol. Ruin. cons. 12. num. 6. vol. 5.* Cúm igitur Senatus amplist. diligentiam omnem in comprehendendo & puniendo criminosos adhibuerit, censebitur etiam diligens fuisse in alio. Nempe in eo quód deprædatores depulisset, si id téporis in ejus potestate fuisset *l. contra majores de milit. Test. l. si extraneus de condict. causa data l. fin. C. de iis qui á non dom.* Adeó ut Senatus sapientissimus, & ne arbitrio quidem boni viri, plus facere potuisset.

125 Factum † autem arbitrio boni viri, censetur diligenter esse factum *l. Labeo ff. de statu lib. Bald. in l. solum C. de testibus.* Addit *ad Bart. in cons. 102. in verbo diligentiam.* Nec enim credere vel sperare potuisset Magistratus, quód cives jurati, & vehementissimé adhortati, officium facere & mandata sua præsertim veró Domi-

ni

ni Administratoris Principis quæ satis ipsis nota & cognita fuerunt, insuper quoque enixas preces spernere, ac iis parêre non debuissent, cúm antea adeo obedientes & morigeri fuerint; et quod tam † repenté mali fieri & 126
habitum bonitatis tamdiu retentum, de ponere debuissent *contra c.pen.de præsumt.& c.si sermo de pœnit. dist. 2. Bertrand.cons. 37. vol.2. Decian. resp.4.num. 29. vol.3.* Ex quibus omnibus efficitur cum Senatus malefactores exhibuerit, atque ad pœnam traxerit, eoipso secundæ qualitati satisfactum esse videtur. Nam licet de jure civili,* de quocunq; crimine, ci- 127
viliter & criminaliter recté agatur, criminaliter quo ad pœnam imponendam: Et etiam civiliter, quoad damnum consequendum, nec criminalis præjudicat civili *l. fin. ubi Bart. & Dd. de privat. delict. l. unic. Quando civil. act. crim. præjud. l. qui nomine ubi Bart. l. q. hodie §. 1. ff. de Fals. l. Locatio §. quod illicité de public. l. 3. C. Ad l. Aquil. l. Nequicquam ubi glos. pro Socio Maranth. part. 4. Judic. dist. 1. num. 33. Bossius in pract. crim. de Furt. num. 17. Bart. in l. fin. ff. de Var. & Extraord. cogn.* Attamé secus esse videtur de Jure Saxonico Landr. *lib. 2. art. 13. & secundum constit. Elect. 12. lib. 2.* Ubi si † quis corporaliter punitur, ad expensas li- 128
tis ac reparationem damni non tenetur. Preterea † quando utraque actio & civilis & cri- 129
minalis tendunt ad vindictam, tunc una tollitur per aliam *l. quod Senatus de injur.* Sed in no-

stro proposito utraq; est ad vindictam. Quia petitur damnum á clarissimo Senatu ubi nihil ad eum pervenit. Pulcré *Bald. in consil. 203. Præsupposito statuto num.3.vol.1. Bart. in l. Prætor edixit §.1.de injur.& in l.2.§.1. vi bon.rapt. Dd. in §. si minus, instit.de act.* Igitur cúm & hæc pœnalis sit, una alteram tollit. Quocirca Mercatores, quibus merces sunt ablatæ, acquiescere debent, cúm supplicium á malefactoribus sit sumtum & sanguine commissum luerit *l. interdum §.qui furem ff.de furt.* Cúm ut jam dictum est, jure Saxonico pœna capitalis tollat actioné civilem, & satis factum videtur per pœnā corporis, loco pecuniæ *l. sed si unius §. si ante ff. de jur. l. Divus Vespasianus ff. de injur. patron.*

Secundó pro hac sententia comprobanda urget, quód etsi clarissimus Senatus aliquid omisisset, quod tamen in præjudicium veritatis minimé conceditur, illud adeo culpabile non est, nec etiam grave delictum *glo. in c.*
130 *si moræ, ubi Dd. solut.matr.* Nam † quando quis agit vel omittit ex quo nullum commodum sive utilitatem percipit, dolo id egisse non præsumitur, adeó quidem, ut contra eum omnis cesset sinistra suspicio *l. quod si cum sciens de dolo. Bald.cons.282 lib.5. Gravet.cons.18. num. 22. & cons.319.num.13. Menoch.cons.22.num.24. & 25.*
131 *& cons.145. num.30.* Et † quod bona fide omittitur, aliis confidens puta subditis juratis, quod suis, superiorum, mandatis sint obtem-

peraturi, pœnam mereri non debet *gloss. in l. si servum §. Non dixi in verb. amoveri. De aquir. hered. l. quamvis de Condit. & demonstr.* Et † quod bona fide fit, bené fieri dicitur *Bald. consil. 414. lib. 1. l. cum qui §. in popularibus ubi gloss. in verb. fuerit, de Injur.* Unde cúm delictum absque dolo non committatur, pœna quoque cessare debet. Et proinde † nec levissima culpa quæ in omittendo consistit, considerabilis erit: Nec in lege Aquilia continetur *l. si ususfr. §. denique ff. de usufr. Joan. Gadel. in l. Quod te, num. 16. si cert. pet. Joseph. Ludovicus decis. Perus. 25. num. 24.* Inde etjam fit, quod in jure nostro † argumentum á delicto in committendo, ad delictum in omittendo rejiciatur, & é contra· *Decius consil. 151. num. 9. & consil. 178. & cons. 605. num. 1. Aret. in l. si is ad quem de acquir. hered. Decius in l. quod te, nu. 45. ff. si cert. pet.*

132

133

134

Tertió confirmatur. Nam si verum esset, quód Dominus sive Universitates, simpliciter tenerentur de damno dato ad quid opus fuisset, hæc statuto præcavere in Italia, & aliis plerisq; locis, de quibus per *Bart. & alios*, supra in hanc rem citatis. Et *Matth. de Afflict. in d. §. Illicitas, num. 6. de pac. jur. firm.* asserit *Constitutione Regni, Caroli Regis 2* Universitaté teneri de roboria, non de furto, q; in *alia constitutione Regis Roberti* est repetitũ. Quib. in casib. diligẽtia satis abundé ꝓbatur, si † quis diligens fuerit, in insequẽdo latrones *l. fin. de his q. latr. occult. l. 2. §. fin.* 135

sin autem Cod. de rapt. Virg. vel quia rumorem fecerit ad malefactores deprehendendos *l. prætor. §. si quis ad inventum, vi bon. rapt.* vel quod campanæ pulsatę fuerint *l. sed si ex dolo §. 1. ff. de Dolo l. aliud §. refertur. De Reg. Jur. Franc. de Capic. cons. 40. inter cons. Calcanei num. 3.* Quæ omnia in nostra proposita facti specie intervenerunt, cúm tamen extra locum versemur, ubi ejusmodi statuta extant & vigent: Igitur Senatus prudentiss. de damno dato non tenebitur.

136 Quartó negari non potest, quin † si merces istæ penes Senatum clariss. depositæ, & á prædonibus ablatæ vel alioqui amissæ essent, eum non teneri *l. 1. §. illud §. si convenit. §. cúm sæpe l. Quod Nerva ff. Depos.* Ita nec pro furto & rapina *l. fin. C. Depos. §. præterea Institut. Quibus mod. re contrah. obligatio.* Quod etiam obtinet, si pro custodia mercedem accepissent *l. 1. §. si vestimenta servanda ff. Depositi d. §. præterea & in §. fin. instit. pro socio. Grattus cons. 95. vol. 2.* Quantó minus igitur amplissimus Senatus tenebitur, quando apud alium, merces, & res deprædatæ sint invectæ atque illatæ.

137 Quintó etiam hoc confirmatur † in custode: qui etsi teneatur de damno dato in re custodita *d. l. si mercedem locat. l. 3. §. Effracturæ.* Et quod ibi Interpp. notant de off. præf. Vigil. *l. fin. ubi Ang. de Custod. reorum.* Attamen de damno dato non tenetur, Quando eidem negligentia

imputari nequit *l. si quis domum §. Imperator* *toninus locati: Albert. Brun. in tract. statut. part. 2.* *est. 8.* Quod & in nostro casu sibi locum vē- cabit.

Sextó: † Dominus territorii, etsi securi- 138
tem, recepta pecunia sive mercede, expres- in se suscepisset, & contractus incideret in ntractum locationis & conductionis, sive alium quemcúnque: attamen de casu for- ito non tenebitur *l. 3. §. Inde Labeo scribit ff.* *ut. Caup. Stab.* ubi textus inqt: *Inde Labeo scri- , si quid naufragio aut per vim piratarum periit, aut nnum datum sit, non esse iniquum, ei exceptionem ri:* Idem erit dicendum, etsi in Stabulo aut upona vis major contigerit *l. Nauta ubi glos. tit. l. in duobus §. damna pro soluto, l. 1. l. in judicio ocati gloss. in l. ob. æs C. de præd. minorum.* Opti- is est textus in proposito nostro in *l. 1. §. 3. gistratus de Magistrat. conven.* Ibi; *Non enim de- t Magistratus futuros casus præstare.* Casus enim tuitus, qui prævideri nequit, pœnam con- hendi inferre non debet *l. si res pupillares de in. tut. l. 1. ff. de neg. gest. l. si negotium ff. eod. l. 1. C. mmodati l. & ita de facto §. sed si gravis Naut. Caup. bul.* Similiter quoq; si statutum disponat, damno dato, ut quis ad id resarciendum eatur, non comprehendit casum fortui- n *Bald. consi. 174. volum. 2. Cuman. in l. nemo de uir. poss. Sebastian. Medic. de casu fortuit. quæst. 16. n. 45.* † Inter casus autem furtuitos & da- 139

mna fatalia numerari aggressorũ & latronũ damna, dubium plané nullũ est *d.l.3.§.Inde Labeo et §.Itẽ 15.cui.Inst.q̃b.mod.re.contrah.oblig.l.q̃ fortuitis C.de pign.act.l.1. C.depositi l.cũ duob.§.damna.ff.p Socio: Medic.d.tract.q.8.n.7.* Quin etsi † qs
140 ex cõtractu ad casum fortuitum esset obligatus, tamẽ non teneretur de insolito *l.si qs fundum ff.Locati l.sed etsi qs §.q̃situm.Si qs Caut.Bart.in l.Seio §.Medico ff.de ann.leg. Et in tract.de Gabell.q.25.part.2.Bald.in l.falsus C.de furtis.Bald.et Salic.in l.licet C.locati.Alberic.in l.fistulas per illũ text.de contrah.empt.Felin.in c.sedes de rescript.Ant.de Butr.in c.1.cõmodati.Imola.in l.pretia rerum ff.ad L.Falcid.* ubi dicit: *q suscepit casum fortuitũ, nõ intelligitur suscepisse extraordinariũ. Angel.cõs.176.Oldr.cons.266.n.6.Alex.cons.28.lib.1.& cõs.108.lib.3.Socin.cons.123.lib.4.Fulg.cons.139.Comẽs.cons.282.lib.4.Gravetta cons.95.Rimin.cons.210.n.18.* Casum aũt de quo hîc in ꝑposito agitur, omnino insolitũ esse, dubium prorsus nullum est: quis enim unquã credidisset, quód cives, & subditi hujus urbis, qui alioq, tam obediẽtes, morigeri & obtẽperantes fuerunt, se contra Senatũ, contra Principẽ, & suæ Celsitud. cõsiliarios, adeò cõtumaces, resistentes & facinorosos, contra juramenta præstita se præbere debuissent? Ut non solúm ædium expugnationem & deprædationem permitterẽt, sed ex eorũ quoque medio in tantam furoris audaciam quidã prorepere, & tantum facinus perpetrare
141 auderẽt. † Casus veró insolitus is dicitur, qui

cõmuniter evenire non solet, *Alex.cons. 107. n. 16.lib.3.Albã.cons.1.n.8.Alciat.Resp. 157. n. 6. Crott. cons.143.* vel ut alii existimant q in centũ annis non semel cõtingit. *Corneus cons.23. lib. 2. Hierõ. Gratt.cons.94.Rube.cons.153.n. 2.* Alii vero tẽpus 40.annorũ definierunt. *Ripa de privil.causa pest. n.101.* At dubiũ non est, q ejusmodi casus, de quo hîc q̃ritur cõmuniter evenire nõ soleat, ut nec in centũ annis retró contigerit, nedũ in quadraginta. Idcirco clarissim⁹ Senatus, etjamsi aliâs de casu fortuito teneretur, in hac ꝓposita facti specie, ad dãni emendationẽ nõ obligabitur, cũ de hoc casu insolito et rarissimé contingẽte, neq; , unq̃ cogitatum, multó minus de eo uspiam aliquid dispositum fuerit, prout Interpretes in jam citatis locis fusiús traditum reliquerunt.

Septimó, si amplissimus Senatus de damno reparãdo condẽnaretur, hæc condẽnatio esset exemplo perniciosa: Nã inde maxima occasio p̃beretur latrociniis & rapinis ꝑpetrãdis: Hoc.n.malitioso & deplorato mũdi seculo, reperientur homines, q per collusionẽ se paterentur exspoliari, si á Dominis territorii rursus consequi possunt, quod vellent: Et sic non solúm Senatus sed & summa Magistratus autoritas illuderetur, atque malis artibus, pecunia ab eis extorqueretur, cum jactura bonorum, & rerum publicarum, & ut majori sumtu custodias militares ale-

re, & pecuniam publicam actu facinorosorũ
142 profundere cogeretur. At † hominibus ad delicta perpetranda, occasio minimé concedenda, quin potius omnis materia, & fomentum criminum amputandum & iniquitates, summa diligentia & cura reprimendæ sunt, magisque delictis obviandum, quám indulgendum *§. 1. in proem. Instit. l. convenire de pactis dota l. clem. 1. & ibi Cardin. de testib. c. 2. de concess. præbend. & in c. ne captando eod. in 6. Francisc. Marc. decis. 771. num. 7. Thom. Gram. consi. 21. num. 14. Cephal. consi. 87. num. 34. Simon. de prætis consil. 191. n. 19. Jacob. Phil. porc. consi. 160. num. 11.* Quod certé in proposito committeretur, si Senatus clariss. ad refundendum damnum actoribus urgeretur, quod sané minimé permittendum videtur.
143 Nam † quod cum alterius jactura, de pecunia aliena præsertim veró communitatis, actu & fraude quis locupletetur, id magis contra naturam esse, quám mortem, testatur *Cicero in lib. 3. off. Ripa. in l. quominus §. fluminum ff. de flumin. na.*

Octavó: pro hac sententia confirmanda
144 affertur: Quód † si adhuc in dubio versaremur, utrúm Senatus fecisset omnia ea, quæ potuerit; magis tamen judicandum esset pro reis contra actores, cúm jura in dubio magis reis faveant *l. favorabiliores de Reg. Jur. l. cum sint eod tit. in 6. c. cum ex literis de probat c. inter dilectos de fide instrum. l. Arrianus de obl. & act.* Quod etiam obti-

obtinet, quamvis jura actoris in aliquo excederint jura Regi. *Abb. in d. c. ex literis, Decius consil. 564.* Quin & † in dubio ea sentẽtia est amplectenda, ubi evitatur delictum *Bursat. consi. 410. num. 68.* Et per quam evitatur pœna *l. si præses: cum ibi not. de pœnis.* Et sané † meliús est, nocentem relinquere impunitum, quám innocentem condemnare. *l. absentem de pœnis.* Neque his quæ hactenus, in favorem ampliss. Senatus adducta fuerũt, adversantur ea, quę supra pro contraria opinione in medium protulimus. Nam ad primum & secundum fundamentum, jam supra satis abundé responsum fuit, in secundo argumento pro defensione Senatus allato, ubi cõmunes illas Interpretum conclusiones, non simpliciter procedere ostẽdimus, sed cum modificatione, & certis adjunctis quibusdã qualitatibus. † Qualitatis autem ea est natura, ut restringat subjectum cui adjicitur, ut proinde actus & dispositiones ob qualitatem adjectam diversificétur ac varientur *l. præter. §. docere vi bon. rapt. l. Fulcinius §. 2. ubi gloss. & Bart. ex quib. causis in possess. eat. Bart. in l. 1. §. 1. ne quid in loco publ. Castr. in l. si per alium §. docere ne quis eum qui in jus. voc. l. cogi. de petit. hæred. Joan. Andr. in c. 1. de homicid. c. comperimus 14. quæst. 6. c. susceptum de rescript. in 6.* Cúm igitur hę qualitates, nempe quód sapientissimus Senatus deprædationem violentã prohibere non potuerit; Deinde etiam, quód

145 146 147

rei & criminosi fuerint exhibiti, deq; iis quoque publicé supplicium sumtum: Absonum sané non est, quód & ipsa dispositio secundũ qualitatem adjectam reguletur, licet alteretur & mutetur. Idque maximé, cúm & alioqui qualitates, ab Interpretibus aspersæ, de naturà actus necessarió insint, videlicet, ut quis ad impossibile nõ obstringatur, & quod is, qui in subsidium duntaxat sit obligatus, exhibitione malefactorum liberetur.

Non obest tertio loco recitatum, quamvis enim is qui ex locato & conducto vel alio ex contractu, ad aliquid faciẽdum sit obligatus, si id non præstet, ad interesse obligetur: tamen & in illis contractibus, si incursus latronum á contrahentibus prohiberi non possit, nec hi quoq; obligabuntur *d.l. quæ fortuitis ubi omnes C. de pignor. act. d.l. cum duobus §. damna pro socio.* ubi etiam tradunt, quód nec furti actione teneantur, si culpa & negligentia eis imputari nequeat. Quocirca & in nostro casu Senatus amplissimus á reparatione dãni excusandus erit, cũ fecerit, qcquid potuerit, nec impediendi aut ꝓhibendi vim deprædãtium, ꝓpter multitudinẽ sævientium, & aliis de causis, supra in contrariũ productis, facultatẽ habuerit, ut ꝓinde, cum etiã idem in locatione militet, id multo magis in nostra facti specie, ubi qs ex crimine alterius, & quidẽ
48 in subsidiũ cõvenitur obtinebit. † Nec quoq; admittimus, Magistratũ de levissima culpa

teneri, ꝑut docuit *Paris de put. in trac. de Syndic. in verb. Neglig̃etia c. 3. n. 19. Grat. conſ. 100. n. 12. volum. 2. Burſat. conſ. 193. n. 55. Bald. in d. l. quæ fortuitis n. 13. 15. 26. C. de pignor. act. quẽ vide.* Quartum etiam argumentum nõ urget: nam etſi maximé Senatus ampliſs. vectigal recepiſſet, & etiam expreſsé de ſecuritate, ſive conventione tacita, ſive expreſſa eſſet obligatus: nõ tamen teneretur, ſi poteſtatem impediendi & ꝓhibendi non habuiſſet, propter rationẽ illam naturalẽ, quæ quibuslibet cõtractib. ineſt & pauló ante id relatũ fuit, ne ſcilicet qs, ultrá q̃ ꝙ ſit poſſibile, aſtringatur, cũ quilibet actus & cõtractus, illam conditionẽ & interpretationẽ poſſibilitatis in ſe cõtineat, & ꝑterea caſum, adverſamq; fortunam á ſe rejiciat *l. ex conducto §. ſi vis tempeſtatis l. ſi merces Locati l. licet C. eod. c. ꝓpter ſterilitatẽ ext. eo.* ubi laté Canoniſtę & Legiſtæ. Inſup & in privilegio impetrato, ſuſcepit Senatus ſecuritatem, in itineribus & viis publicis duntaxat, quatenus ejus imperio & jurisdictioni ſubjectæ ſunt: non veró in civitate aliisq; in locis: Undę ſuccedunt regulæ, ꝙ †quãdo verba privilegii, aliquid nõ dicunt, nec etiã nos id dicere debeamus. Igitur 149
cúm ſaltem de viis & itineribus, quibus mercatores eũt & redeũt, ex preſſum ſit, certé ultrá, q dictum eſt, & verba ipſa ſonãt, extenſio faciẽda nõ erit *l. ſi de certa C. de trãſ. l. hos accuſare §. omnib. de accuſat.* †. Unius. n. caſus incluſio di- 150

citur alterius esse exclusio *l. cum prætor ff. de judic. l. maritus C. de procurat. gloss. in c. disciplina 45. dist.* Cúm ergo casus itinerum & viarum inclusus sit, cætera loca exclusa & exempta censebuntur. Atque hinc quoque efficitur, quód
151 † si quis extra itinera solita deprædatus fuerit, Dominus damnum non præstabit *Bart. in d.l.1. de his qui dejec. vel eff. & in d.l. ne quid de incend. ruin. naufr.* Quia in eum casum Dominus non videtur se adstrinxisse, nec etiam lex eum obligat, cum saltem de viis & itineribus iisdémque solitis loquatur. Ut proinde manifesté appareat, securitatis præsidium, non absque discrimine ad quæcúnq; loca protendi. Ne-
152 que sané injuria. Nam † limitata causa, limitatum debet producere effectum *l. in agris de acquir. rer. dom. l. actione de transact. Angel. consi. 226.* Unde cum securitas ad certum modum & ad certa loca sit limitata & restricta, vires ejus ad alia loca, quibus verba non consonant, porrigi non poterunt. Porró valdé absonum vi-
153 deretur, quód † cúm privilegium, in gratiam & favorem Senatus & civitatis, sit cōcessum, id in ejus odium & detrimentum deberet retorqueri. *contra c. quod in gratiam de Reg. J. in 6. l. quod favore de ll. ubi Bart. Bald. Salic. Jas. c. dilectus ubi Felin. de rescript. Bald. consi. 39. lib. 1.* Itaque ad refusionem damni, Senatus obstrictus non erit, cúm nō in viis publicis sed in civitate deprædatio sit facta. Quapropter sufficit, si Senatus

natus clariſs. ad requiſitionem accuſatorum juſtitiam adminiſtret,& in delinquentes, ſeveriſſimis pœnis animadvertat. Nam † ubi 154
ordinaria via juſtitię extat, ad extraordinariã non eſt tranſeundum *l.1.C.de Theſaur.* Nec in fidem datam Senatus comittit, qui ad juſtitiã adminiſtrandam, cuilibet ſe offert, hoc petenti, cúm etiam hoc proprio motu, juſtitiæ zelo,absque alterius inſtigatione perfecerit, & etiamnum id facere non deſtiterit,ut proinde ad aliud, quod videatur quodammodo iniquum,non ſit compellandus, & ita aliorũ quaſi delicta luat. Nõ obſtat,quód plura vincula arctiús uno conſtringant. Nã talis promiſſio, ſecundúm verba & naturam contractus, ſunt accipienda *Bald. c.1. §. conventicula de pace juram.firm.*ut quis tum ad damnum teneatur, quando prohibere potuerit, & non fecerit, et ſi in juſtitia adminiſtranda tardus & negligens reperiatur. Caſum enim & adverſam fortunam Magiſtratus minimé præſtat. Non movet quinto loco adductũ, quód Officialis teneatur de neglectis & culpa. Nam ſatis jam antea oſtenſum fuit,Senatum ea feciſſe,ad quæ ex neceſſitate officii ſibi incumbente, facienda obſtrictus erat, maximé veró,cúm & præſumtio diligentiæ pro eo militet,qua quis potius judicandus ſit probus,diligens,ſolicitus,quám negligens & culpabilis. † Culpa enim & negligentia non præſu- 155

 mitur

mitur, *l. meritó pro socio l. quoties §. dolo de probat. Salic. in fin. de fid. instrument. Grat. consi. 99. num. 4. Plott. in l. si quando, numer. 7. C. unde vi.* Ideóq; nō immeritó jure cautum reperitur, ꝙ qui dolū, culpam, & negligentiam allegat, ad probationem ejus quod asserit adstringatur. *l. interpositos. ubi Bald. Aret. C. de transact. l. quod Nerva ff. depositi l. dolum de dolo l. quoties §. dolo de probat. Grat. d. consi. 99. num. 4. & consi. 10. num. 14. vol. 2. & consi. 100. n. 11. Berous cōs. 195. vol. 1. Bursatus cons. 325. n. 46. Riminald. consi. 97. n. 5. & cons. 98. n. 5.* Et ꝓpter hanc juris præsumtionē, exactiores & evidētiores probationes, cōtra Officiales exiguntur, quám aliâs requirerentur, *Gramma. cons. 35. n. 36. Port. consi. 95. n. 24.* & longé mitius cum eo agi debet, quám si ageretur cōtra veré delinquentem, ut supra quoq; dictum fuit. Et ꝙ hæc probatio negligentiæ & culpæ aliquató sit difficilior, ex eo patet. nā † si alicui
156 culpa objiciatur, sive excipiendo, sive agēdo sive denunciādo, objici debet certa & limitata, nec sufficit in genere objicere & probare, quod qs fuerit negligens in providendo, adhibendo remedia competentia, & q̄ hisce sunt similia *l. prætor ff. de injuriis l. libellorū de accusat. c. ut circa c. præsentia de elect. in 6. l. Denunciasse §. quid tamē de adult. l. aut qui aliter §. 1. ꝙ vi aut clam.* Et sic in nostra materia contra Officialem arguit, *Ruin. d. consi. 12. n. 1. vol. 5.* ubi rationē subjungit, *Nam † negligentia,* inquit, *est privatio dili-*
157 *gentiæ.*

gentiæ. Omnis autem privatio est negatio *l. inter stipulantem de v. obl.* Igitur sicuti negativa loco & tempore debet esse adstricta, in probatione facienda, *c. cum Ecclesia sutrina ext. de causa possess. & propriet.* † Ita quoq; & in hoc proposi- 158
to sic restringenda erit. Præterea etiam probandum est, quód facultas faciendi pręsto atque in promtu fuerit *l. tutor secundũ dignitatem §. 1. de admin. tut. & in l. tutor. qui repertorium §. si post depositionẽ ff. eod.* ubi ad hoc ut tutor obligetur de negligentia, ꝙ non collocaverit pecuniã pupilli in emtionẽ ꝑdiorum; probandum est prædia fuisse venalia: Itẽ in civitate fuisse homines idoneos, qbus pecunia pupillaris ad honestũ lucrum potuisset credi. Unde eũ omnia ea, q̃ sub hoc fundamento fuerũt allata, ꝙ quis nõ adhibuerit cõpetentia remedia, exequẽda non fuerit executus, dilatione admissa nõ fecerit ea, q̃ debuit, q non inquisivit inquirenda, non restitit violentis & resistentib. non punivit punienda, q dissimulavit nõ dissimulãda, qui licentiã delinquendi ꝑbuerit, cũ ꝑbenda nõ esset &c. omnia, inq̃, sint ꝓbanda, túm ꝙ cõtra juris præsum tionẽ objiciantur, tum etiã quod hæc omnia in facto cõsistant, simplici sané assertioni standum non erit. Unde in nostro quoq; ꝓposito, nõ erit sufficiens probare, quód quis non fecerit, sed etiã necesse erit docere, ꝙ facere potuerit. *Bald. in l. juris ignorantia C. qui admitti.* ubi

non

non sufficit probare, quod maritus non adhibuerit medicos, uxori infirmæ, sed necesse est probare, quod facere potuerit, & non fecerit: *Ruin. d. consi. 17. num. 8. vol. 5.* Et quamvis aliquoties ædium expugnationes fuerint susceptæ, eæ tamen solent á scholaribus, non deprædationis sed petulantiæ causæ fieri, qui scilicet Jurisdictioni Senatus nõ subsunt. Ideóq; etiam in eos animadvertere non licet, ut proinde hujus omissionis gratia, nulla Senatui clarifs. negligentia imputari queat.

Sextó loco consideratum non adversatur, dum dictum fuit adeó superiorem, ad damni restitutionem obligari, ut etiam ignorãs obligetur. Nam præter id, quód ad probationem scientiæ, qui eam allegat, sit obstrictus: *Bart. in consi. 202.* cúm ibi per eum allegatis; requiritur etiam ad hoc, ut negligẽtia in omittendo convincatur, & alia probatio, nempe Officialem interpellatum fuisse, ad hoc ut pœna committatur *Innoc. in c. extirpandæ §. Quia*
159 *veró de præbend.* † Pœna enim apposita judici, aliquid non facienti, tum demum commissa intelligitur, si monitus fuerit, & non fecerit *gloss. Immol. & Ant. de Butrio in c. fin. ext. de rescript. Bald. in c. 1. §. Judices de pace juram firm. Alex. in l. properandum C. de Judic. Castr. in l. peto. §. fin. de leg. 2. gloss. in l. universa C. de precib. imper. off. c. fin ubi gloss. et Dd. ext. de rescriptis:* Cæterúm nec solius scientiæ probatio in nostro casu ad condemnatio-

mnationem esset sufficiens, sed deberet etiã doceri, de potestate, quod scilicet Senatus potuerit impedire, & non fecerit, quod hic nondum est probatum, probari etiam difficulter potest.

Non refragatur septimum, Senatum ad damni reparationem teneri, & quidem personas singulas in solidum, non de pecunia publica, sed de propriis facultatibus, & de proprio patrimonio. Nam id procedere potest, iis in casibus, in quibus Senatui dolus & culpa imputari possit; quod in proposito dici nequit, cúm á Senatu sapientissimo omnia fideliter gesta, suscepta & tentata fuerint, quæ in similibus casibus ad tumultos sedandos suscipi solent, & quantum etiam in ea temporis angustia fieri possibile fuerit: Quibus equidem remediis, satis sufficienter provisum fuisset, si cives in contumacia illa, erga superiores perfidé, atque in se, & suos contumeliosos pertinaciter non perstitisśét, ejúsq; autoritatem, quæ alioqui eis sancta & honorabilis fuerat, quasi uno momento jam projectã & prostratam toti provinciæ & tot nationibus exteris ludibrio nõ exposuissent. Tantum autem abfuit, ut ad officium & obedientiam debitam redierint, ut & ipsum clarissimum Senatum, legibus ab ipsis ei præscriptis, morem gerere coëgerint. Ubi igitur nulla est culpa, ibi quoque nulla pœna, & per conse-

consequens, nulla etiam patrimonii jactura & imminutio.

Octavum quoq; contrarię opinionis fundamentũ non facit: nam cúm ex supioribus liqueat, Senatũ excusari, quod deprædationẽ post omnem adhibitã diligentiam reprimere non potuerit, multó igitur magis Principem excusandum, q hoc facinus ignoraverit, nec tam citó ꝓhibere, & remedium oportunũ afferre potuerit. Deindẽ ꝙ superior teneatur de facto Officialiũ, illud contingit ꝓpter malã electionẽ, ut infra suo loco dicetur: Sed horũ Officialiũ electio, nõ est facta ab ipso Principe, sed ab ipso Senatu, ideóq; pro mala electione nõ obligabitur. Proinde si Officiales in culpa essent, ꝙ tamẽ in ꝓposito dici neqt, ipsi Officiales nõ Dominus tenerẽtur. Ut interim omittamus, optimum & laudatissimũ Principẽ in animadvertẽdo cõtra facinorosos, & ad reliquorum seditiosoru hominum petulantiã compescẽdam, quæq; ad tranqllitatẽ, securitatẽ & pacem publicã ꝓcurandam & ꝓmovendã conducunt, & necessaria sunt, omne studiũ, operam & diligẽtiam tam anxié & solicité adhibuisse, ut nihil hac in parte in sua Celsitudine possit requiri: Utpote, qui sibi justitiam tanq̃ Reipub. basin unicam atq; immotã, semper præ oculis ꝓposuerit, á qua etiã, ne latum qdem unguẽ, etsi id variis modis tentatum fuerit, discedendendenden-

den-

dendum, recté & pié existimaverit, ac etiamnum, nemini petenti, in justitia administrâda officio deerit, quin potius ꝓpositum hoc laudabile, firmiter & cõstâtissimé retinebit.

Nono item loco adductum, huic sententiæ non obstat. Clari .n. juris est, cauponam, nautam & stabularium, non teneri, si vi majori detrimentum & damnum datum sit, ubi extra omnem culpâ sint positi. Sed hic casus deprædationis violentus cũ sit; nec & hi tenebuntur; quorum tamen causam propter malitiâ frequẽtissimé ingruentem, odiosam esse, nemo inficias ibit. Et ob id ut majori diligentia delictum evitaretur, edicto locus factus est *l.3.Naut.Caup.Stab.* ut pauló quoq; ante in sexto fundamento pro sententia amplissimi Senatus latiús fuit deductum.

Decimó non obstat, quód violentiæ sint odiosæ, ut oppressis & dãnificatis subveniatur. Nam ea remedia, de quibus ibi agitur, á legis-latoribus sunt prodita, cõtra ipsos delinquentes & facinorosos, qui in dolo & nequitia versantur, in quo casu in nostro proposito non versantur, sed ubi quis ob alterius delictum, ad damni reparationem convenitur contra regulas juris: Unde cúm supra in primo fundamento hujus opinionis ostensum fuerit, strictam faciendam esse interpretationem, ut tertius, quantó id minus fieri possit, non lædatur præser-

tim

tim cúm sit recessus á regulis juris cõmunis. Id certé multo maximé in hac nostra facti specie dicendum erit, ubi Senatus nulla culpa vel negligentia sit convictus, nec etiã qcquam commiserit, ut proinde á damni reparatione illum vacuum atque immunem esse, optima ratione statuendum videatur.

Non impedimento est undecimo loco
160 allatum. Nam † communitas non tenetur de delicto, nisi communicato consilio & precedenti deliberatione ad delinquendũ processerit *l. semper §. 2. quod vi aut clam. gloss. in l. aliud §. refertur ff. de R. Jur. Bart. communiter approbatus in l. aut facta §. fin. de pœn. Curt. Jun. consilio 174. n. 30. & consil. fin. Dec. consi. 221. num. 2. Oldrad. consi. 315. Corneus consi. 224. volum. 4. & Villalob. com. opin. lit. V. Jul. Clar. lib. 5. sent. §. fin. quæst. 16.* ubi etiam de communi attestantur. Sed agendum est contra singulares personas, qui deliquerunt *gloss. in l. aliud §. refertur de Reg. Jur. l. sed ei si ex dolo §. 1. de dolo l. sicut §. 1. quod cujusque univer. nom. Bart. in d. l. aut facta §. fin. de pœnis. Jo. Andr. Gemin. in c. felicis §. fin. de pœnis in 6. Abb. in c. in genesi de elect. & in c. dilectus de Simonia, Angel. in consi. 163. Castr. consi. 86. & consi. 104. volum. 2.* Sed Senatui clarissimo adversum non est, ut delinquentium quisque pro suo commisso, & quoq; ad reparationem damni, conveniatur, quibus omnibus & singulis justitiam facere, sese liberaliter offert. Et sané iniquum esset, alterius odio, alios, præ-

præsertim senes, pupillos, mulieres, absentes, innocentes, ægrotos, & alios, quibus hoc grave scelus, summopere displicuit prægravari *c. non debet de reg. jur. in 6. l. si quis suo §. legis C. de inoff. test.* Quibus addatur, quód constet de delinquentibus, de aliquibus etiam supplicium sumtum sit: Igitur maximé iniquum esset, quód universitas de aliorum delicto puniri debeat. *Castr. cons. 423. vol. 2. Aret. cons. 163.* cum iis quæ supra allegavimus, cúm de autoribus delicti, & malefactoribus ipsis satis cõstet. Cæterúm alii, cúm incertum sit, utrúm delicti sint participes, sive non, pœna affici non possunt, neque etiam ad damni restitutionem condemnari debent, cum † in pœnalibus liquida debet esse probatio, *Jason. in l. 1. C. de milit. testamento. l. si quis mihi bona §. sed quid ff. de acquir. hered.* Nec super incerto ferenda sententia. Cúm igitur hoc factum non sit totius communitatis, sed saltem quorundam seditiosorum, ad totam universitatem traducendum nõ erit, cúm ut pauló ante ostendimus, delicta suos debeãt autores tenere, nec quisquam ex alterius delicto vel maleficio sit prægravandus. Quibus adde, de jure cautum nõ reperiri, quód communitas teneatur locum custodire, nisi per statuta locorum, expresśé hoc cautum reperiatur. Atque hinc est, pro ut Interpretes in jam citatis locis testantur, de statutis hac de re disponẽtibus per totam

161

feré Italiam, & facit *d. §. quoniam, cum gloss. in d. Auth. ut nulli judic.* ubi etiam & id notandum, custodiam territorii non communitati, sed præsidi injungi. Et est text. *in d. §. congruit.*

161 † Nec etiam admittitur verum esse quem teneri prohibere delictum, quamvis scientiã habeat, puta revelando vel alio modo etiamsi absque suo periculo hoc facere possit, prout tradit *glos. in l. culpa caret de reg. jur. Bart. & communiter Dd. in l. utrum de parricid. & in l. 1. §. si in eo ad Sc. Syllan. & in l. ut vim de iust. & jure & l. metum §. sed licet quod met. causa.* Nam secundúm illum textum, licitum est alicui pecuniam accipere, pro alicujus defensione. Ergo infertur, quód non tenebatur, alioqui turpitur acciperet *glos. in c. non inferenda 23. quæst. 3.* Atque ex his infertur, si negligentiam communitatis velimus arguere, probanda esset sciẽtia, & quód ad defensionem teneatur *glos. in l. ex maleficiis §. longé minus de Obl. & Act. Bald. in l. 1. C. qui accus. non pos. Jas. cons. 46. num. 2. vol. 3. Dec. cons. 437. num. 3.* Quibus accedat, quód delinquentes ab iis, qui in ędibus fuerint instrumentis tormentariis petiti, plures lethaliter sauciati & vulnerati fuerint, qua provocatione in eum furorem & sævitiam tandem agitati, ad destructionem ædium, & rapinam processerunt. Quod si ab inhabitantibus hoc intermissum fuisset, ad illam rabiem multó minus ad deprædationem progressum fecissent,

ſent, flagrante præſertim in Dominum ædium odio, per religionis ſuſpicionem comitato. Unde † cúm inhabitatores, cauſam damni 163 dederint, ſibiipſis non aliis acceptum hoc ferre debent *l. prætor §. ſi non ſervum ff. vi bon. rapt. l. qui occidit §. in hac ad l. Aquil.* Et communitati uti incitatæ & provocatæ ignoſcendum *Dd. in l. ut vim. ff. de juſt. & jure.*

Verum-enimveró, quamvis quæ pro defendendo ampliſſimo Senatu hactenus in medium fuerunt prolata, non exiguum juris colorem prę ſe ferre videantur; verendum tamen maximopere eſt, ne judices contrariæ ſentētiæ, adverſus Senatum primo loco relatæ, in favorem mercatorū agentium, & damna repoſcentium ſint adhæſituri, eā potiſſimū ob cauſam, quód † ipſe uſus & juris Saxonici diſ- 164 poſitio, hanc ſententiā comprobat. Nā feré in ſimili caſu iiſdēq; pené in terminis in judicio Camerę impialis & partim in Germania, ſic eſt pronūciatū ac á plurib. noſtri ſeculi Juręconſultis in hanc rē ita cōſultū, inſuper etjam in lecturis ab ipſis firmatum id reperitur. Atq; hujus rei initio locupletiſſimi ac probatiſſimi autores & teſtes ſeſe offerūt; imprimis veró Joachim Mynſing. *in ſing. obſ. judic. Cā. obſ. 70. cent. 5.* Ubi determinat Dominos terrarum, quādo pedagia colligunt, vel ſalvū conductū præſtant, teneri de deprædatione facta, etiāſi ignorent, quis damnum dederit, ſive ea in re

vel familiares ipsius Domini, sive etiam re-
165 gentes culpabiles fuerint. Nam † Officialium & subditorum negligentiā de Dominorum voluntate factam præsumi, allegans *Roman. consl.152. Felin. in c. nulli de Accusat.* Nec etiam dicitur, Dominum territorii, in ejusmodi casu, de alieno puniri delicto, sed de proprio & propria negligentia, ex qua pravum animum colligendum & præsumendum putat, *d. l. reprehendenda C. de instit. & substit.* Et hanc determinationem optimé notare jubet, cū hac nostra ętate dep̄dationes admodū sint frequentissimæ. De hac camerali observatione in judicādo testatur quoq; Hartman. Hartmanni in observat. in Cameræ judicio collectis *obs. 6. lib. 10. mihi folio 172.* Ubi dicit ex mente Bartoli *in d. l. Nequid: Dominum loci teneri de Robaria facta, in territorio suo, maximé si prohiberi potuerit.* Ut inde satis eliciatur, quód etsi Dominus ignorans sit, nec etiam prohibere possit, vel alia de causa sit impeditus, nihilominus illū
166 de damno dato teneri. † Dictionis enim (MAXIME) ea est natura, ut includat casum magis dubitabilé, & tam expressum, quā etiā nō exp̄ssum, cū sit dictio implicativa *l. qui si patris ibi maximé emācipatis C. unde liberi, & ibi not. Dd. et in l. Rogasti si cert. pet. in verb. Maximé l. Decurionib. ff. de Decur. Joā. Crott. cōs. 144. n. 14. Paris cōs. 90. n. 17. & cons. 65. n. 18. vol. 1. Com. cōs. 69. n. 21. vol. 1. Alex. cons. 2. n. 9. lib. 5. Gratt. cons. 4. nu. 62. vol. 1.* Similiter quoque

que de hac pronunciandi obſervatione, ſcriptum reliquit *Andr.Gail.in Obſ.judicialis Cameræ obſ.64.lib.2.* Ubi magis in ſpecie exprimit, in quo caſu in Camera ſic fuerit pronunciatum, videlicet cōtra Epiſcopum Herbipolenſem, ubi Mercator in itinere, præſentibus conductoribus ſecuritatis, rapinam paſſus & rebus ſuis deprædatus fuerit. Quód in primis notandum eſt deprædationem ibi fuiſſe factam, præſentibus conductoribus non impedire valentibus: prout in noſtro quoque caſu accidit, ubi deprædatio quoque facta, in præſentia Senatus, Conſiliariorum Principis, cuſtodiis & Satellitibus ad prædones arcendos ad locum delicti miſſis: & tamen illam qualitatem, á Dd. requiſitam, Camera non attenderit. Quam etiam ſententiam, tam firmam eſſe exiſtimaverunt Judices Camerales, ut eam procedere exiſtimaverint, etſi nullum pedagium Dominus collegerit, vel aliquam penſitationem pro ſecuritate acceperit. Quo poſtremo caſu, longé evidentiús apparet, Dominum ad reparationem damni teneri; multó ergó magis id obtinebit accedente receptione vectigalis, & conventione expreſſa: Atque in caſu Epiſcopi Herbipolenſis pro eadem ſententia conſuluit Udalricus Zaſius *conſil.9.& conſ.10.* Quæ conſilia relata ſunt *in tomo 1.cōſ.* J C. *Germaniæ* & extāt *in lib.1.conſ.Zaſii conſ.14.et 15.* Ubi teſtatur de cōſuetudine Ger-

maniæ sic observari, ut jacturæ damnum passis á Dominis territorii resarciatur, & in eodẽ casu in hanc sententiã consuluit Jacob. Henrichman. *cons. 10. Quidã negociator in reditu ex nundinis autumnalib.* in appendice suorũ consiliorum, cui Zasii jam citata consilia quoq; sunt inserta. Ubi eo in casu, in deprędati putat esse potestate & electione positum: utrúm cõtra Dominum territorii, an veró contra deprædantem velit experiri. Sic etiã sentiunt in lecturis *Jochim. á Beust. in Rubr. de jure-jur. in tit. Spoliatus an contra Dominum loci fol. 35. & 36.* Ubi generaliter statuit, Dominũ territorii teneri deprædatis de damno dato. Et pro confirmanda hac sententia allegat *jus Saxonicum in art. 27. lib. 2.* ubi disponitur: wem er aber Geleitte gibt / der sol jhn für Schaden bewahren / bey seinem geleitte / oder er sol jhme den Schaden gelten. cui textui adde *glos.* Weichbild *art. 8. in verb.* (Muh vnd Zoll) vbi habetur: Zoll seyn auffkommen vnd zum gemeinen Nutz gesetzet / dann vormals wie die Leute mit-einander krigeten / vnd sich das Volck nicht geregen kondte / da satzten die Römer im Lande / daß man Bolleten nemen solte / das seynd Geleitsbrieffe / vnd von dem man die Bolleten nahme / solte den Nehmer Schadloß halten / binnen seinem Geleite / vnd das war von deß Reichtsgunst zugeben den Fürsten / daß sie Strassen-reutter hielten / die das Volck beschirmen solten / das Gastes weise in jr Gebiete kõmt.

Et

Et de his Bolletis sive tesseris publicæ securitatis, passim meminerunt juris Interpretes *ut Jacob. de S. Georg. supra citato tract. feud. in verb. Marchio. §. Quæritur, numer. 4. Et Andr. Gail. in d. obs. 64. num. 5. libr. 2.* Ex quo textu juncta gloss. satis manifesté apparet, Dominum qui præstat salvum conductum sive securitatem, debere indemnem viatorem conservare, ideó quód pecuniam pro salvo conductu sive securitate recipiat. Et cúm textus juris Saxonici generaliter loquatur, absque ulla distinctione adhibita; igitur & nos generaliter illum accipiamus necesse est. Nam quemadmodum ex eo, quod jus Saxonicum ei qui homicidium perpetravit, pœnam mortis dictat, neque de damnis & expensis mentionem facit, ex hac generalitate determinatur, ad damna & expensas reum non teneri, propter generalitatem ejus dispositionis. Quam interpretationem secutus est illustrissimus Elector in præcitata *constitutione 12. part. 4.* Ubi dispositio illa etjam ad pœnam corporalem, etsi non sit mortis, protenditur. Et ratio est: nam † sta- 167
tutum ad unguem servari debet, ut aliquid addat juri communi *Bartol. in leg. 3. §. Prætor de damn. inf.* cúm semper illa quid operari debeant, ultra jus commune ne fiat frustratoria *leg. si quando ff. de leg. prima. Alexand. consi. centesimo decimo-nono, libri septimi, & cons. 35.*

lib.6.Martin.Laudens cons. 36.num.3. Nevizan. cons.
168 *95.nu.15*: Et † dispositio generaliter loquens, generaliter quoque est intelligenda *l. 1.§. & generaliter de legat. præstād.c.solito de major. & obed. Bened.Capra.cons.8.num.8.* Itaque cum Mercatores, de quibus hic sermonem facimus, pro securitate depensum debitum solverint, necessarió etiam sequitur, quod ab amplissimo Senatu indemnes sint cōservandi. Nec quicquā inique petunt, sed id, quod tam juri communi, quā juri Saxonico est conforme, quodque etiā usus Gemaniæ & imperii apꝓbavit.

Verúm adhærendo huic opinioni videamus, quomodo fundamenta, pro clarissimo Senatu allata possint evitari; videntur enim non usq; adeó esse firma. Nam quantū ad primū fundamētū attinet, quod regulariter quis pro delicto alterius non teneatur, etsi haud gravatim hoc concedamus, regulariter neminē ex alieno delicto cōdemnandum: Attamen hic casus de quo diu multúmque hîc sermonem fecimus, quando videlicet Mercatores, in aliquo territorio vel districtu deprædantur, secus est. Tunc enim dicitur delicto Dominus obligari ex quasi delicto; Ideóq; ad damni reparationem & sic ad pœnam pecuniariam obstringitur, quod fieri potest *glos. in Rubr. C. de decret. Decur, cum allegatis per Didac. Covarr. Var. resolut. cap. 8. num. 7.* Idque ex rationibus supra allegatis. Quod de jure com-

communi Dominus ad custodiam diligentissimam territorii ne deprædationes fiant, teneatur. Deinde quód pedagium accipiat, & tandem, quod Cæsarea Majestas, in privilegio concessò, Viatoribus & Mercatoribus, de securitate prospexit, promissione Senatus expressa intercedente. Et quod Dominus hoc in casu, ad restitutionem damni teneatur, prout jam supra dictum fuit, summa cum utilitate introductũ esse puto, ut scil. publica securitas cõservaretur, & pax ac tranqllitas 169
publica eó arctius stabiliretur. Ideóq; † dispositiones & statuta, quibus Dominis & communitatibus, villis & castris, restitutio damni injungitur, maximé sunt favorabilia, non autem injusta, impia vel iniqua, prout in primo fundamento deductum fuit. Nam ita traditum reliquit *Bald. in l. si quis non dicam rapere nu. 6. C. de Episc. & Cler.* ubi dicit statuta, quód villa teneatur custodire territoria sua, ne fiant robariæ, ut si in iis damnum accidat, quód ad emendationem teneatur esse æqua, allegat *d. l. ne quid §. facinora ff. de incẽd. ruin. naufr.* Sic *Jason. in l. si qs suo §. legis C. de inoff. testamẽto & in l. de quibus ff. de LL.* ubi cum Bart. concludit, quód statuta quib. villa tenatur pro facientibus furta, sint valida. Atque conclusionem hanc pluribus exemplis ibi exornat atque illustrat. Æquitas autem inde procedit, quód Domini terrarum, castra, civitates & comitatus, metu

pœnæ adigantur, ad custodiendos suos limites, & loca ac districtus, ut omnia á latronibus & facinorosis hominib quám tutissima conserventur, & ut publicæ securitati consulatur *d.l.1.§.in summa, de his q. dejec. vel eff. l.2. §. Hæc autē de offic. præsi. not. in c. sicut dignū de homicid. Igneus in l. 1. §. si q̃s in Villa n.86. Ad Syll. Alex. in apostil. ad Bart. in d.l. ne quid de incend. ruin. nauf. Carrerius in d. §. homicidiū. Bald. in d.l. si quis non dicā, Laur. Calcan. cons. 39.* ubi his verbis, inquit: *Nec est verum quód hoc statutum sit iniquissimum, quia ex delicto alterius tenetur:* Imo æquissimum & favorabile, † quia
170 est damni emendativum & culpę punitivum. *c. dispendia de rescript. in 6.* Et ideo servandū *l. quæsitum de sepul. viol. l. nō solū §.1. de injur. Bart. in Auth. omniū C. ne Vxor pro Marito & in tract. de Repressal.* ubi voluit: quód ex hac ratione valeat statutū, permittens Repressalia. *Et Roch. de Curte in d. cons. 63.* ubi hortatur judices, ut multúm sint promti hoc in casu, in subveniendo lęsis, & in cōdēnando sontes, in quorū ꝓvinciis delicta sunt cōmissa. Nec ad solemnitates & subtilitates *l. locatio §. Quod illicité, de probat.* respiciendū, ꝓpter securitatē & favorē publicū. Et sequitur Henrichman. *in d. cons.1. in appēdice cons. n.12. Grāmat. cons. 23. vol.1.* Injusta equidē ejusmodi statuta dici possent, quādo essent sine causa & ratione. *Bart. in 1. constit. digest. n.4.* Quem sequitur *Jason. in §. Actiones n. 83. & 85.* Deinde etiam, si culpa & negligentia alicui imputari non possit

possit *Aret.cons.87. Gravetta cons.3.num.16. Socin. cons.122.nu.1.vol.1.* Imó *Jacob.de Belvis.* ibi statuit Dominos pro robaria obligari. Nec obstaculo est † §. *Quoniam in Auth.ut nulli judic.* Nam 171
ille text. ibi *á glos. Jacob.de Belviso* & communiter á Dd. accipitur, quando universitati nulla culpa imputari potest, quæ pro alio condemnanda est *l. quód quis ex sua culpa ff. de reg. jur. c. damnum, de reg. jur. in 6. Cacheran.d.decis.88.n.26.* At secus est si subsit causa legitima & favorabilis *c. sine culpa, de reg. jur. in 6. glos. & Bald. in d. c.2. de constit. Bald. & Angel. in l. Sancimus C. de pœnis. Alex. in addit. ad Bart. in l. jure provisum C. de Fabricens. libr.11. Jason. in d.l. si quis in suo C. de inofficio. testament.* Satis autem justa causa dicitur, ut quisque suum, hac legitima & circumspecta provisione conservet, deprædationes & maleficia cohibeantur, hominésq; á delictis deterreantur, ac inde publicæ securitati & tranquillitati subveniatur. Quod ipsum publicá justitiá & publicam æquitatem requirere fatetur etiá *Cato Schacchus in subscriptione ad d. cons. Rolandi á Curt. cons. 63. inter cons. Calcanei: & Octau. Cacher. d. decis.88. nu.18. & nu.25.* ubi voluit statuta & consuetudinem ejusmodi valere, etsi nihil veré vel etiá præsumtivé sit commissum. Et optimé probatur *in l. 3. §. ait Prætor: Naut. Caup. Stab.* ubi Jurisconsultus ait, Prætorem actionem honorariá induxisse, ut q̃s pro alio teneatur ut innotesceret Prætoré curá age-

agere reprimendæ improbitatis in hoc genere hominum. Et per *text. in c. quoniam frequenter* §. *si veró, ut lite non contest. c. quantó de divort.* Nam delinquentes, hac dispositione fiunt timidiores, & remissores *Joan. Crott. consl. 6. num. 15.* Itaque & Magistratus, ad damni reparationem, tam jure civili, quám etiã Saxonum legibus, adstringitur; ut eó sint diligentiores, obviando delictis, & ut securos reddãt quorum res salvas fore in se receperunt. Cæterũ quæ de mandato dicta fuerunt, ut hoc requiratur ad id ut quis pro delicto alterius puniatur; id quidem procedere potest, quoad pœnam corporalem, sed quoad pœnam pecuniariam, ob publicam utilitaté, & ex caussa relevante, qua culpa & negligentia omissionis arguitur, & corrigitur, cúm etiam quis ultró sponte periculum in se suscipit; tum enim bené & recté quis potest ad damni reparationé condemnari, cúm & pauló ante ostéderimus, aliquem ex causa etiã sine culpa posse puniri.
172 Et satis est, quód † patientia habeatur instar mandati, qui enim fieri quid patitur, idem est ac si ipse faceret *l. q. patitur Mandati. Jason in d. cõs. 139. vol. 4.* Cúm ergo & in nostro proposito, p damni restitutioné, reddantur in officiis constituti, diligentiores & accuratiores, ut magis vigilanter & solicité, in securitate & salute publica procuranda, laborent: æqua lex erit, publicũ bonum respiciens *l. 1. l. 3. §. sed si tota ff.*
Naut.

*Naut.Caup.Stab.*Nam si homines &subditi intelligerent, nihil Dominorũ interesse, si viatores & mercatores offenderẽtur, audacius procul dubio essent grassaturi,& per hæc, ut ante dictum est, aditus ad maleficia patefieret.Facilitas enim veniæ, delinquendi occasionem præbet.*Bart,in l.1.§.occisorũ ad Syllan.* & non solúm extraneis,sed & propriis subditis, hoc seculo egentissimo, daretur materia & occasio,cum prædonibus & furibus coeundi *d.l.1.§.1.Naut.Caup.Stab.* Maximé veró, quoad subditos,tenentur Magistratus & judices obviare futuris delictis *Dec.in l. nullum crimen & in l.culpa caret ff.de reg.jur. & in culpa caret ff. eod.* Et probatur *per c.quãta de Sent. excom.*Unde & hoc profluit,nõ sufficere á malo abstinere, nisi & fiat bonũ *l.in illa stipulatione per te nõ fieri ff.de V.O.*

Ad secundum veró fundamentum,in quo feré cardo totius negotii vertitur,diligẽtissimé est advertendum.Quód etsi admittamus, majorem partem Interpretum eó oculos habuisse intentos; utrúm Magistratus scientiã habuerit,&potuerit prohibere, vel malefactorem exhibere· nam quod ad scientiã, primúm,attinet,necesse non est insistere,cũ hęc delicta palam,de die, in loco ad forum eminenti,sint perpetrata,omnibus scientibus & intuentibus.Utrũ veró Senatus amplissimus prohibere deprædationem potuerit nec ne; hìc pauló accuratiús, ut in arcem quæstionis ascen-

ascendamus,insistendũ erit.Initio igitur negari nõ potest, subditos & cives, anteq̃ ad deprędationes ędium,de quib.nunc agitur,perventum est, se opposuisse Senatui, in quamplurimis,diversisq; articulis, & exitus illius controversiæ probavit,satis injusté & temeré amplissimo Senatui á cõmunitate,molestiam fuisse exhibitam, qua in re tanta audacia, & tanta procacitate se opposuerunt, ut nisi ab ipso Principe,Domino nostro clemẽtissimo, & ejus Consiliariis, autoritate & cõsilio pollentib.comperta negocii iniquitate,id interceptũ atq; diremtum fuisset, vel inde quoq; ejusmodi malum emergere potuisset.Ex quo sané de eorum animo, erga Senatũ, & Magistratũ arguere licet, & quód malũ intẽtarint, haud obscuré deprehẽditur,ut dubio procul in omnẽ occasionẽ se vindicãdi intẽti fuerint.

Secundó & id in aperto est,sæpius ante hac, ędes quorundã civiũ,& etiã Senatorum,ex odio & sub quodã religionis ꝑtextu tanq̃ delicti & turpitudinis velamẽto, fuisse expugnatas.Nec tamen in malefactores severiús animadversum.Ex qua licentia ad delinquendũ, homines alioq odio flagrãtes,& vindictæ cupidissimi,facti fuerũt audaciores, insolentiores & magis petulantes,unde nõ mirũ, ꝙ hoc

173 facinus inde fuerit subsecutum. † Hæc enim pœnę intermissio,plura & varia mala gignit. Nã hinc publica lætitia interturbatur *l.Nemo. Ubi Bald.C.de Episc.& Cler.* Ira Dei in nos ꝓvoca-

tur, á quo delictorū venia ſperatur *l. provinciarū C. de feriis.* Siqdē pœnis populi incolumitas ſervatur & procuratur *Paul. Merēda cōſ. 88. in fin. in 2. tom. cōſ. crim.* Et dicitur *in c. eſt injuſta 23. q̄ſt. 4. Nonne cū uni indulget indigno. ad plapſionis contagiū ꝓvocat univerſos? Facilitas enim veniæ, incētivū tribuit delinquēdi.* Nā qui nō impedit principia & media, dicitur ꝑmittere finē *d. l. 1. §. 1. de mort. infer.* Et ſufficit ut trāſeat tēpus, quod facere potuerit & non fecerit *Bart. in l. 1. C. de his quib. ut indign.* Et ibi *Angel.* ſequitur.

Tertió, quód Senatus nō ſolúm monitus fuerit, ꝑ motus & tumultus antegredientes, ſed ēt ꝑ ſchedas publicé affixas, quib. de expugnatione ędiū, ſcholares & cives adhortabantur, & quoq; inſuꝑ civiū concurſationes & cōſultationes Senatui nō incognitę fuerint, hoc palā eſt omnib. † Præſumitur quoq; in Magiſtratu, notitia facti, *Bald. Felin. in. c. quoſdā de præſumt.* 174
Deinde ꝙ diſtinctis dieb. inſultꝰ ædiū, ubi deꝑdatio facta eſt, renovatus fuerit, nemo eſt, q ignorat: nā cū ſibi hoc permitti animadverterēt, quaſi re bené geſta, alacriús ꝙ cœptū erat, poſtero die aggreſſi, ad ædiū deſtructionē & deꝑdationē tandē proceſſerunt. Et cúm ꝑcedente die Senatus intellexerat, 30. cives ſufficientes nōn fuiſſe, ut inde latrones & tumultuātes depellerētur; niſi hi, q in ædib. fuiſſent, eo die armis ſe defendiſſent: ad eorū ſané officium maximé ſpectaſſet, hac de cauſa majori numero cuſtodias, & excubias multiplicare,

præſertim tempore nundinarum, quó certé plus periculi á prædonibus imminet, & tempore conſpirationis, quo & Senatus autoritati plurimũ inſidiatum fuerit, publicæ conſervandæ ſecuritatis & cõmunis utilitatis ꝓmovendæ gratia, diu noctuq; eis ex legũ preſcripto vigilare, & omnia quæcunq; ad loci defenſionem conducerent, preparare, inque facinoroſos é veſtigio graviter animadvertere, incubuiſſet *d.l.2.C.de off.præf.præt.Affr.* Quód cúm omiſſum fuerit, & latrones ſenſerint, ſe ſatis validos eſſe ad reſiſtendum Senatus imbecillimę proviſioni, quę ſat frigidé ſuſcepta fuerat, factum eſt ut animo audaciori, poſtero die ędes, quaſi ab omni tam Senatus, quám etiam communitatis præſidio derelictas ac prædæ expoſitas, cúm eis quaſi impuné graſſari liceret, adortę fuerint. Cúm igitur hac ſuſpicione negligentiæ & culpæ Senatus non careat propter metum & periculum deprædationis

175 ſubſiſtens: ac † metus iſte non minus æſtimetur in jure, quám ipſa deprædatio *l. habitatores §. ſi loca l. in hac ſtipulatione de damn. inf. Gravetta conſ. 319. num. 5.* magis inde quoque de negligentia convincitur. Nec refert, quód

176 aliquid factum ſit; nam cúm † non ſit legitimé perfectum, idem eſt, ac ſi nihil factum fuiſſet *l. fi. §. illud. C. de Codicil. §. pen Inſtit. Quib. mod. teſt. infirm. l. quoties, qui ſatisd. cog. l. ſi aut nullũ de le-*

177 *git. tutor.* † Paria enim reputãtur, nõ facere, vel in

in facto nō perseverare *l.quicqd calore, de reg.jur.* vel etiam non bené facere *Calcan. d. consi. 39.* unde cum subditorum institutum, á Dominorum voluntate dependere dicatur. *Bart. in l. de pupillo §. si quis ipsi de nov. op. nunc. num. 19. l. 1. quod vi aut clam. l. 4. ff. de minor.* Senatus hujus mali primam causam præstitisse videtur. Atque hæc suspicio adversus clarissimum Senatum, eó magis augetur, quód concursationes & consultationes delinquentium, non clam, sed omnino palam absque ullo metu, omnibus audientibus, quasi optimo jure illis hoc grave & enorme facinus perpetrare liceret. Et ob id Senatui non incognitæ hujusmodi machinationes fuerunt; & si fuissent, hóc explorare sui officii erat *l. 1. §. cura ff. de officio præf.*
ubi præcipitur; quód † Stationarios debeant 178
habere ad referendum sibi id, quod ubique agatur, cúm paria sint, scire, vel scire posse *l. pen. ad Macedon. l. in bonorum de bon. poss.* vel scire debere *l. quod te. ubi Dd. si cert. pet. l. qui fundum. §. servos ff. pro emtore.* † Putandum enim ea quæ 179
publicé & propalam fiunt, neminem latere *c. fin. ubi Canonistæ qui matr. accip. poss. gloss. in c. fin. 16. distinc. gloss. in c. 1. de postul. prælat.* Imó ignorātiā crassam dici, nescire quæ in civitate publicé fiunt. *Specul. in tit. de constitut. numero 8. Albert. in Auth. quod semel ff. quomodo & quando ad: Bart. in extravagant. in verb publice: & in l. sed etsi pupillus §. de quo palam. ubi Alex. ff. de institor. act. Canoni-*

stæ in c. præsumitur de R. J. in 6. Roman. consi. 59. ubi præsumtionem hanc adeo fortissimam esse existimat, ut juramentum in contrarium non admittatur *Hippol. in l. qui ignorans numer. 18. cum seq. et l. qui falsum num. 88. ad l. Cornel. de Falsar. gloss. in l. 1. C. qui & advers. quos in integ. restit. non &c.*

Quartó verisimile non est, quin Senatus ad defendendũ ac tuendum miseros atq; oppressos, lacrymis, ululatibus & clamorib. requisitus fuerit, unde etiã culpa argui solet, *Aret. cõs. 29. vers. si ibi ageret 68. et cõs. 68. vers. ꝑterea. Corn. consi. 183. lib. 4.* Et ita in syndico & consule arguitur & eorum officium perstringit *idẽ Corn.* 10 *cons. 132. num. 5.* † Oppressionibus enim hominum subveniendum *est l. si fundo ubi Bart. & Alber. ff. de rei vindic c. sedes de rescript. clem. 1. ubi Card. de usuris clem. 1. § de concess. præbend. Socin. consi. 115. num. 22. volum. 1. Hippol. in l. 1. §. cum quis latrones de quæstion. & singul. 177. Bald. in consi. 4. lib. 2.*

Quintó, Senatum potestatem & facultatẽ impediendi habuisse, si statim in principio, antequã cunctatione, & negligentia, facinorosi licẽtiosiores facti, obstitisset, ac remedia competentia adhibuisset & delicta antea cõmissa non ita impunita tulisset, verúm potius custodias arctas instruxisset, ꝑut in seditione & tumultu exorto, necessitas & usus requirit, dubium sané nullũ est. Et si locus iste hominum copiã nõ suppeditasset, ex locis vicinis, quę etiam impio & jurisdictioni Magistratus parent

parent evocãdi fuissent. Cúm † facultaté ha- 181
re p̃sumantur, qui impium & jurisdictionem habent; & ratione hujus suæ potestatis, & jurisdictictionis si non remedia adhibent, p̃ut necessitas & facti cõtingentia exigit, cõscr.tire dicũtur: Et ideo ex quasi maleficio obligãtur. *l. in delictis de noxal. act. ubi glos. in verb.* (Prohibere potest) asserit, † facultatem p̃hibendi 182
habere qui de facto & de jure prohibere potest: *& Innoc. in d c. quantæ de sent. excom.* Atq; est textus *in l. lege Cornelia ad l. Cornel. de Fals.* qui sic inquit: *lege Cornelia cavetur, ut qui in aurum vitii aliquid addiderit, quive argenteos nummos adulterinos conflaverit, falsi crimine teneatur. Eadem pœna is quoque afficitur, qui cum p̃hibere tale aliquid posset, etiam nõ prohibuit.* ubi etiã gloss. in verbo (probibuit) multa jura similia allegat. Itaq; custodias, tẽporibus periculosis ita instructas habere debẽt, ut vim, q̃ in p̃posito p̃cedenti die, in cõspectu & ore omniũ erat, postero die cohiberi & oppressis subveniri potuisset *d. l. 2.* ubi Officiales sufficiẽter instruũtur, quomodo exigẽte necessitate, qsque se gerere debeat. Atq; hinc etiam † territoria dicuntur á terrendo ꝙ 183
á Dominis oẽs qui nocere p̃nt terreantur *l. pupillos §. territoriũ ff. de verb. sig.* Quod si hoc prę-stare impossibile aut difficile esse existimetur cum, ut s̃ ostensum fuit, impossibiliũ nulla sit obligatio; quare igitur pedagia exigunt & commodo perfruuntur, cúm hoc adeó sit

 diffi-

difficile, aut impossibile? cur officia in procuranda Reipub. salute, in purganda provincia malis hominibus affectantur? Hinc est quod verisimile non reputetur, aliquem in civitate vim pati posse ubi Magistratus & potestas adiri potest, quæ vim prohibeat *l. non est verisimile ff. quod met. causa.* Et cúm Domini dicantur prohibendi potestatem habere, si diligentem inquisitionem & custodiã instituãt ac facinorosis, competentibus remediis & oportuno tempore occurrant: mirum sané non est, quód etiam ignorantes obligẽtur, ut jam pauló ante dictum fuit. Nec etiam remedia adhibita dicuntur, si non congruo tempore adhibeantur. *Bart. in l. 1. ff. de his quib. ut indig. l. in cognitione §. et pro ejus declaratione ff. eo. tit. Zasius d. consi. 10. n. 46.* PRINCIPIIS ENIM OBSTANDUM, CUM SERO MEDICINA PARETUR. Cogendi igitur potentia sufficit ad hoc, ut quis cogi atque á malo arceri possit *l. Labeo ff. de statu lib. Carol. Ruin. cons. 73. n. 7. volum. 5.*

184 Sexto, † cúm castrũ, & custodiæ militares ipsius Principis, in civitate sint; in auxilium urgente hac necessitate vocari potuissent: Et id ipsum ad arcendos latrones & malefactores, opem ferre, obligatum fuisse innuit *d. l. 2.* Etsi non habeant mandatum á Principe, cẽsetur tamen habere á lege *d. l. ne quid & argumento l. 1. ubi Salic. C. de fals. monet*: Et in specie tradit

tradit *Hieron.Schurf.conf.2.n.2.cent.2.* Sic etiam † quando Officiales nõ possunt subditos domare, tunc implorare debent auxilium aliorum judicum, & exequi, prout necessitas requirit *l.si quis in hoc genus C. de Epis.& Cler. Innoc. in c.licet ex suscepto de foro compet. Rol. á Valle consi. 37.num.18.& 20.vol.4.* Cúm igitur † Senatus clarissimus omnia hæc optimé pvidere potuit, ex eo quod antea perpetratum fuerit, nam in delictis á præteritis ad futura recté arguitur *c.1.de Cler.non resid. c.scribam de præsumt. Panorm. in c. ocyus de elect.* et qui semel malus semper præsumitur malus *C. qui semel malus de Reg Jur,in 6,* neque debito modo prospexit: Ipsi hoc imputandum est, *l. qui bona §. cum inter l.in hac ff.de damn. inf.l.si idem §.fin: ff. de Jurisd. omn. jud.l.habitatores §. fin. ff. locati. Alex. consi.52. lib.6.& consi.41:vol.3.Gravett.consi.79.num.4.& consi.170.num.11.& consi.179.num.8. Baldus consi. 395.volum.2.Riminald.consi.210.num.42.* teneturenim Magistratus, cives ad arma ruentes impedire, & in eos graviter animadvertere, *Dec.Cagnol.in d. l.nullum crimen & in d. l. culpa caret ff.de Reg.Jur.Felin.in d.c. quantæ de sent, excom. l. 2.ff.de noxal.act.ubi Bald.& Flor. Fernand. vasque de success.resolut. lib.1.§.2.num.19.20.& 21.* unde non immeritó inferiorum culpas, ad desides & negligentes Magistratus refert text, *in d. c. 1. d.distinct.86.* Et vehementior ea præsumtio insurgit, quod in civitate quæ castro & muris

186 187

cincta, optimè munita, & portis bene clausa est, delictum sit perpetratum in loco omniũ optimè securo, & quasi in ipsa securitate & justitiæ gremio. Quis, quæso, negabit Senatũ in defectu justitiæ hìc offendi? Atq; etiã huc plurimum confert ꝙ tradit *Petrus de Anchor.*
188 *cons.15*9. ubi statuit, quod † subditi & universitates, teneantur resistere Dominis, notoriè delinquentib. aliás videntur participes delictorum & eorũ vitia venerari *d.c. quãtæ de sent. excom. c. sicut dignum de homicid. c. si quis presbyterorum de reb. Eccles. non alien. c. admonendi c. negligere 2 q.7.* Multo ergó magis Domini tenebuntur resistere subditis notoriè delinquẽtib. cũ hoc utilitas & sal9 reipub. expostulet; & hoc facere in eorũ potestate & facultate positum sit, si participes delictorũ haberi recusent. Et huc pertinent & accõmodantur argumenta & rationes q̃ ab *Udalrico Zasio in d. consi. 9. &* 10. contra Episcopum Herbipolensem, qbus in illa causa, in impio, secundúm ejus consultationẽ respõsum & ꝓnunciatum fuit, ponuntur. Nã
189 † in illa facti specie Episcopus mercatori, qui ob depdatorum multitudinẽ per vim & violentiam fuerat spoliatus, comites dederat, in quorũ conspectu & præsentia, uti etiam ex *d. decis. 64. Andr. Gail.* colligitur, facinus hoc perpetratũ fuit. Et ante delictũ cõmissum mandata emissa fuerant, in qbus mãdavit loca insidiosa muniri & obstrui, vada fluminũ præverti, equites nõ recte itinere cõmeantes de-

tineri & ſimilia quæq, ꝓvideri. ſummam etiã diligentiam in perſequendis latronib. adhibuerat, multis in locis territorii campanę inſonuerãt, qbus populares & ruſtici ad cõcurrendũ excitabantur. Itẽ Epiſcopus atq; Officiales ex civitate, ex caſtris, aliiſq; locis, complures eqtes ut 50. & pedites 300. ad liberandũ captum mercatorẽ, & ad cõphendendos facinoroſos emiſerãt, quorũ aliqui ad 6. qdã ad 9. miliaria inſequẽdo perſeveraverãt. Præterea ex complicib. & malefactorib. illis, duo ultimo ſupplicio puniti fuerant. Hæc tamen omnia non relevarunt Epiſcopũ, quominus judicio Cameræ cõdẽnaretur ad reſtitutionẽ damni illati mercatori: Et hoc ideó, ꝙ inſufficientẽ cuſtodiã inſtituerat, Itẽ Officiales & Magiſtratus, nullã veram aut germanam, ſed frigidam & ſuſpectã adhibuerint diligentiã cũ non debito tẽpore fuerit ꝓviſio facta, ſed nimis tardé, addens ex Barbatia illud Vergilii: *tardi venêre bubulci*; cũ ſané oportunũ tempus arripere omniũ rerum ſit primum. Neq; etiã mãdata emiſſa ſufficere, multó minꝰ excuſare exiſtimat, cúm nõ verbis dũtaxat, ſed & facto opus fuerit: Nam qui ſolis mandatis, prout Zaſius refert, tutelã & ſecuritatem territorii parare ſtudẽt, ſimiles ſunt his, QUI EX MURO, ut in ꝓverbio eſt, AD PUGNAM COHORTANTUR. Nec etiã relevarę aſſerit, ꝙ duo malefactores ultimo ſupplicio ibi fuerint affecti.

cti. Ideó enim Episcopus non excusatur de sua negligentia, ab quam ad damni reparationem tenetur; allegans *Bald.in d.l.in cognitione versic.Item iste text.*ubi dicit: *Quod licet principalis sit punitus, Syndicos tamen, qui fuerunt in mora, nihilominus puniendos:* qui si non causam, occasionem tamen dedisse censentur *d. consi. 9. n. 48.& consi.10.num.67.* Atque ad horum comprobationem subjungit, in causis tam arduis nõ sufficere, si á Domino exacta diligẽtia adhibeatur, imó necessariam esse summam & exactissimam diligentiam: allegat *Bartol. in d. consi.102.Jacob.de Aret.Bald.Bart. in l. 1.§. occisorum Ad Sc.Syllan.cum aliis per eum* ibi *sub num.56.*allegatis. Quæ omnia, si ex illa facti specie, ad nostrum propositum casum traducantur, & diligentissimé ad invicem conferantur, propé est ut existimemus, iisdem rationibus & fundamentis, quibus motum fuit judicium camerale, ne & nostri judices commoveantur ad judicandum, Senatum amplissimum et in hac specie, certissimam facultatem & potestatem habuisse, impediendi deprædationes, & motus seditiosos exortos, si in tempore competentia remedia adhibuisset. Ut é converso, ad ostendendum, Senatum summam diligentiam præstitisse, ut inde vehementes præsumtiones jam antea relatæ, removeri possint, evidentior requiratur probatio, cúm id in facto consistat, illud veró in medio, & suæ

ſuæ ſorti, relinquendum. Nec etiam refert, quod ex póſt facto, Senatus omnem diligentiã adhibuerit in cõſcribendo milites & cuſtodes ſtipendiarios, & quod capitis ſupplicio in malefactores fuerit animadverſum, ut ita ex poſterioribus animus præcedẽs colligatur, † longé enim tutius eſt periculis ab 190
initio reſiſtere, quám poſt cauſam vulneratam remedium quærere, *Anchoran. conſi. 277. num. 12. Sebaſt. Medic. in trac. de caſu fort. quæſt. 11. n. 58.* & jam antea dictum fuit. Similiter quoque non obſtaculo eſt, de jure Saxonico, ob pœnam corporalem, civilem actionem, quæ ad damni æſtimationẽ conceditur, eſſe ſublatam: nam id ſolũ in homicidio obtinere memini, non autem in aliis delictis; quo in caſu etiam conſtitutio electoralis loquitur, *p.* ut nec hoc diſcrimen, autores differẽtiarum juris civilis & Saxonici annotarunt.

Proximum nunc eſt, ut ad ſecundam qualitatem, á juris Interpretibus requiſitam accedamus, videlicet ut Dominus territorii vel damna reparare debeat, vel malefactorẽ exhibere. Jam veró exhibiti ſunt, atque de iis quoque ſupplicium ſumptum, accedente juris Saxonici diſpoſitione, qua per pœnam corporalem tollitur actio civilis legis Aquiliæ: Et quód Senatus adhuc exhibendi facultatẽ habeat, cúm quilibet ex criminoſis teneatur in ſolidum, á quibus mercatores quod ami-

ferunt, repetendi facultatē habeānt. Nā quoad primū respōdet Zasius, de quo pauló anté,
191 ꝙ † licet supplicio afficiātur delinquētes, nihilominus teneri Dominos ex negligētia & sic ex ꝓprio delicto. Et anté eum hoc docuit *Rol. de Curt. in d. cons. 63. & not. Alberic. in 2. part. statut. ꝙ villa ex sua negligentia puniatur, etsi malefactorem ex alia causa ceperit, nec ideo sit excusata l. 2. §. confestim & si nunc ff. ad senatusc. Tertyll.* cum casum hunc culpa pręcesserit, ut infra dicemus. Nā si remedia adhibita fuissent, debito tempore, ad hūc miserabilē casum & statū res nō ꝑvenisset. *August. Bero. cōs. 92. vol. 1. Rim. cons. 210. n. 55.* Cúm igitur & in casibus antea occursis, ad accuratiorē diligentiā erat adstrictus Senatus, nec eam ꝓ̄stiterit, culpę etiā reus erit, *Bar. in d. cons. 102. Alex. in d. cons. 88. part. 3. Bald. in d. l. quæ fortuitis C. de pign. act. Ang. in d. l. ne quid ff. de incend. Ruin. naufr. Calcā. cons. 51.* Quin etiā nec postea, cúm ꝑ̄dium incendio fuerit absumtum, ꝙ ipsum ex eadem causa & ꝓpter odium in concives concitatum, ꝓfluxisse, conjecturâ fit ꝓbabile. Deinde mercatores, nō accusarūt delinquētes, sed laudatissimus Senatus, ex officio cōtra eos ꝓcessit, ob utilitatē publicā, & ad conservationē securitatis publicæ, ut criminosi posthac á maleficiis deterreantur, ꝙ certé inprimis & summopere necessariū fuit, ne omnia, adeóq; tota feré ꝓvincia, prædæ & latrociniis criminosis objicerentur. Nam antequam

teq̃ supplicium sumeretur, in aliis plerisq; civitatib. exẽplo Lipsensium exstimulati, similes motus ac tumultus excitarũt, q tamen ꝓpter justissimã executionem subsecutam, timore pœnæ, scelerati animi homines à proposito maligno fuerunt disturbati. Insuper & hujus qualitatis reqsitio oppugnatur p *text. in l. unic. §. servi furti advers. ff. Naut. Caup. Stab.* ubi Dominus deputatos ad aliquod exercitiũ, exhibendo, nõ liberatur, si sint liberi: Culpæ. n. suæ imputandum q tales adhibuerit *l. fin. §. fin. ff. Naut. Caup. Stab.* Ergo & hoc in casu Senatus, exhibendo reos, nõ excusabitur, cũ in culpa esse arguatur, eó, ꝗ delictum fieri non impediverit, cúm impediendi facultatẽ habuerit. Præterea hęc exhibitio duplicẽ poteſt habere effectum, ut sc. sit in poteſtate damnũ passi, agere, vel cõtra Dominũ, vel cõtra exhibitũ, vel ut eo meliꝰ possit fieri ꝓbatio allegata *l. si post C. de Assess. ubi glos.* Et quávis *Bar. in d. l. 1. §. familiæ,* distinguat, inter officiũ publicum & privatum; ut † publicũ officium exercẽs libe- 192
retur exhibẽdo, secus si privatũ: Hęc tamẽ distinctio cõfunditur p *textũ in l. 1. C. ad l. Jul. repet.* ubi in quadruplũ officialis, quod ipse vel ejus domestici, sive manipularii & ministri acceperunt, condemnatur, & illud invitus exsolvere tenetur. Si igitur in poteſtate Domini esset, liberare se exhibendo, ibi invitus ad quadruplum non condemnaretur.

Et

Et Joan. Mar. Jac. Rimin. consi. 391. num. 28. volum. 2. tradit, Dominum prius conveniendum, qui postea habet regressum contra famulos seu vicinos, allegat *l. 1. 2. & 3. C. quo quisque ord. conven. lib. 11. et l. 2. §. qui C. de conveniend. fisci debit. lib. 10.* Ex quo satis manifesté evincitur, quod nō sit in arbitrio Domini exhibitionem facere, ad se liberandum, sed fieri debere ad petitionem damnum passi, & quidem ad eum duntaxat effectum, ut in ejus sit electione, agere, contra quem velit, vel ut per exhibitum probatio contra Dominum fieri possit, quod ꝓbat *text. in l. 3. C. de offic. Assess.* ubi dicitur: *Pro confesso autem tenebitur, qui accusatus hujusmodi personam subtraxerit, eaque in quadruplum restitui jubemus.* Idem *in d. l. si post. C. eod. tit. ibi judicum praesentiam, vel exhibitionem domesticorum, quaerimoniā officialium postulaverit.* At exhibitio, quae noxali nomine fit, illa quidem fieri potest, etiamsi damnum passus hoc non petat, sed Domini arbitrio *l. 1. ff. si fam. furt. fec. dic. d. l. si cum exhibuissent §. ante autem actorem ff. de Publican:* Et statim *in princ. text. d. l. si cum exhib.* apparet, de noxali judicio agi, alioqui si servi non essent, Dominum non liberari, si petens á Domino malit consequi damnum, quám ab exhibito. Atque exhibitio etiam ibi fit, ut scilicet omnes exhibeantur, ad hoc ut damnum passus dignoscere possit, uter eorum damnum fecerit, ut si liber esset, Dominus noxae dedi-

tione

tione non liberatur. Nam ut text. *in d. l cúm si exhibuissent:* dicit: † *Mala electio Domini facit ut teneatur* utitur enim his verbis: *Idcirco autem tam dura eorum effecta conditio est, quia debēt bonos servos, ad hoc ministerium eligere; quæ ratio etjam in liberis militat.* Quin potius exhibitionem, & quem velit convenire, in arbitrio agentis esse, hæc ratio suggerit. Nam si contra ipsum delinquentem, vi bonorum raptorum, vel furti manifesti ageret: quadruplum consequeretur, vel in duplum condemnaretur, ex edicto *de Publicanis*, ubi dolum probare necesse non habet: Adversus Dominum veró datur in simplum *l. 1. §. dixerit.* Sicuti & supra in Dominio territorii demonstratũ fuit. Quod igitur in favorem alicuius dispositúm est, id in odium ejus detorqueri non debet *c. quod favore ff. de Reg. Jur.* Itaque Baldus asserit *in l. 1. C. de usur. rei judic.* Quod stante statuto quod pater teneatur, pro delicto filii, pater, repræsentando filium, in carcere, non evitaret illud onus, quia pater non potest filium dare noxæ *§. fin. Instit. de noxa*. Et sequitur *Jason in l. de quibus ff. de ll. num. 58.* Deniq; non agimus hìc, quod publica persona exhibere debeat eum quem officio præposuit: Sed versamur hìc in extraneis qui nulli officio adhibiti fuerint. Ac licet hæc, quæ jam deduximus, satis sint probabilia; tamen quia *Jacob. de Aret. Bartol. Joan. de Immol. Raph. Cuma. & communiter*

Dd in

Dd. in d. l. cum si exhibuissent, intelligant, quód Dominus liberetur, etiamsi liberi sint, qui exhibeantur. Et ita quoq; *Matth. de Affl. decis. 82.* teneat. Insuper quoq; doctrina Doctorum in Dominis territorii, exhibēdo malefactores, ut liberentur, generaliter loquatur: Et qdem de omnib. q delictum cōmiserint. Ideo alio
164 sané modo, hæc qualitas reqsita erit, ut sc. † tum demum exhibitio Dominum liberet, si exhibiti sint solvendo. Sic.n. tradiderunt; *Archidiac. in c. Dominus 22. q. 2.* ubi vult, q in damnū Reipub. vel Ecclesiæ, delictum non sit cōvertendum, si subditus, q deliqt, vel ꝑlatus sit solvendo, ut s̃ quoq; dictum fuit *Et Ang. in d. §. quoniā in Auth. ut nulli judic.* tradit, *q si in villa vel plebe ꝑ aliquē detur damnū, non debet gravari, de jactura reficiēda, quādo scitur, qs dānum dederit, et is sit solvēdo, secus quādo ignoratur, qs damnū dederit vel scitur & is nō sit solvendo.* Et hoc dicit de consuetudine observari. Quod etiā seqtur *Matth. de Affl. in d. §. illicitas n. 8. de pac. jurā. firm. et Octav. Cacherā. decis. pedem. 88. n. 3*1. ubi etiā citat *Andr. Barbat. cons. 66. n. 6.* Atq; ex nostris adstipulatur *Ludovicus Fachs. cons. 4. in 2. q. cons.* q̄ in calce *partis 2. cons. Modest. Pist* adjecta sunt: ubi asserit, magnū qddā esse, si qs salvam guardiā concessit, & cōtra factum sit; *ꝑ text. in l. desertorē §. in bello ff. de re milit.* subjiciēs, Dominos, q salvum cōductum concesserunt, in plus nō teneri, q̄ ut vim passum, ratione dāni ablegent ad malefactores, si hi solvēdo sint & facilis exactionis, argumē-

to *l.2.ff.ad l.Rhod.de jactu et ibi Bald.* notat. † *Si ex statuto Rustici teneantur ad dãna, et ad sarciendũ, collectã imposuerint, & contulerint, postea veró constet de eo q̃ damnũ intulerit, cessabit tunc collectio, & pductus erit is q̃ damnum dedit, si ille solvendo sit, & excuti possit, argumẽto l. si fullo cum glóss. ff. de condict. sine causa.* ubi pmittitur fulloni pretium, ꝙ Domino, p vestimentis amissis, q̃ lavãdi causa conduxerat, condicere vel ex conducto agere, si Dominus vestimẽta apud furem invenerit. Et est textus *in l. in cõmodato §. fin. ff. cõmod.* At quomodo ab iis exigi dãnũ poterit, q capitis pœnã sustinuerunt, & sanguine delictum expiarũt; idẽ certé habebitur, ac si solvẽdo nõ sint: Ab iis veró q relegati sunt, vel q exhiberi pos sunt cũ vel pauperes vel difficilis alioq exactionis sint; unde efficitur, ꝙ hęc qualitas nõ verificetur, & tenerẽtur unciatim colligere, ut ita lõgé cõmodius sit mercatorib. Senatũ dãna solvere & reservare sibi regressum cõtra delinquentes: ut ĩ dicemus p text. *l. si Magistr. ff. de Magistr. cõven.* Cũ alioq mercatores, hac p̃rogativa & privilegio gaudeãt, † ut apicib. & rigorib. juris non implicentur, & maximé æquũ est, ut securitatẽ plenã consequãtur. *Bart. in l. fidejussor. §. quædã ff. mãd. Aug. Bero. cons. 87. n. 13. volum. 3.* In causis. n. mercatorum, æqtas & bona fides attenditur *l. Quintus, ubi Bartol. ff. mand. Mar. Socin. cõsi. 106. n. 49. vol. 3.* Et sané ut ut hęc se habeant, si idonei á Senatu laudatissimo exhiberentur, credo mercatores actores facilé

acquieturos, nihil curantes, unde vel á quo
197 eis satisfieret. Et † quod gratia per Principem quibusdam sit facta, per hoc non censetur remissum jus partis offensæ *l. venia ibi Bart. & Bald. ff. de in jus voc. Bald. in l. transigere ff. de transact. Castr. consi. 423. vol. 1. Jas. consi. 227. lib. 2. Felin. in c. super de off. deleg.* videatur *Schneidevv. mihi, fol. 564. num. 5.* Item *Mollerus in semestribus lib. 3. c. 31.* Deinde cum ex superioribus constet, Senatum in providendo, negligentem fuisse, cúm prohibere potuerit, neque prohibuit; & sic ipsemet ex quasi delicto, & quidem proprio facto sit obligatus, electio penes Mercatores erit, utrúm ex his convenire velint, ut exhibitioni locus minimé relictus esse videa-
198 tur. † Paria enim sunt delinquere, vel delinquenti non resistere *l. 3. §. tantum deni. ff. de admin. tut.* Non obstat, quód sint probi, prudentes, & viri honesti, & quod præsumtio juris pro eis militet, insuper & bona fide quilibet in suo officio præsumatur diligens. Nã evidentia facti presumtionem illam tollit, ut
199 ita † Senatui incumbat probatio diligentiæ & quidem summæ, prout ante Zasium docuit *Grammat. consi. 22. n. 5. & Alex. de Nevo. consi. 87.* ubi allegat *l. si vendens ff. de petit. & comm. rei vend. & probatur in l. 1. §. si quis servum ff. depositi. l. Divus de off. præf. l. sed & ff. de damno inf. l. si in l. lege § si Colonus locati 7. ubi glos. in verb. statim et in l. qui mercedem, item in l. si fundus ff. eod. l. si ut certo §.*

nunc

nunc videndum commod. Quippe † qui custodiam sustinet, tenetur de levissima culpa *d.l.qui mercedem glos.in l.videamus, locati glos. & Bart.in l. eum qui §. qui epistolam de furt. Bart.in l.si quis ex argentariis §.an veró hæredi de edendo l.fin. de cust. reor. glos.in l.congruit de offic.præsid.* Præsertim veró si pecuniam, sive mercedem de publico habeant. *DD.in l.á Procuratore C. Mandati & ibi Jacob. de Aretio.Dyn.Dec.in l.contractus ff.de reg.jur.Paris de puteo in tract.Syndic.in verb.carceratus cap.3. num.2. Salicet.in l. in judicio C. locati com. consil. 242.lib.1. Bursat.cons.53.num.35.Grammat.decis. 40. num. 10. Jacob.Menoch.cons.118.num.3.* Etiamsi esset culpa in omittendo. *Cœpolla consil.69 . num. 5.* Omne enim negligenter factum, censetur pravé factũ *d.l.1.de p̃sumt c.si qs nõ irat.15.q̃st.1.* Alioqui facilé fingi posset, omnia diligentissimé peracta, cúm † aliud sit debité quid peragere, & aliud ficté, sive etiam negligenter. *Bart.in. l.1.§. excusatur ad Syllan.* Quorum alterum excusat, alterum minimé. Culpa enim abest, si omnia facta sunt, quæ diligens quisque fuisset observaturus *l.si merces §. qui columnam locati,* unde non sufficit, si faciat ea, quæ alii Officiales facere solebant: sed præcisé securitatem præstare debet, pro ut & id Saxones exigunt Et tenetur quis majorem præstare diligentiam in alienis rebus, quám suis. Quia † in suis culpa culpatur, in alienis damnatur *l. si constante § si maritus solut. matr.Angel. in §. Itẽ, cui instit. qui-*

200 201 202

K *bus*

bus mod.re.cōtrah.obl. Nec & culpa caret, q non cogitat id ꝙ facilé euenire pt *l. qui bona §. cum inter, de dān. infect. Alex. cōs. 41. n. 5. lib. 3. Bal. in l. ult. §. Sed ꝗa C. cōmunia de l.* Neq; etiam hāc sñtiam moratur, ꝙ is qui culpā & negligentiā allegat ad ꝓbationem cōpellatur; illud. n. nō ꝓcedit
203 in eo † q ratione officii ad custodiā tenetur. Nā is á casu culpam abesse ꝓbare debet *glos. et scrib. in l. cum ita legatur §. Species de l. 2. Pet. d. Anch. cons. 316. Alex. cons. 118. lib. 1. & cōs. 53. & cōs. 48. lib. 2. Aret. cōs. 120. Com. cōs. 138: vol. 1. & cōs. 28. vol. 3. Dec.*
204 *cōs. 473. Et in l. quod te ff. si cert. pet.* Sic ēt † Magistratus tenetur ꝓbare culpā & dolū absfuisse, cū tutores dederit, & ꝙ tū sufficiētes fuerint *l. 1. ff. de Magistr. conven.* Et est textus clar⁹ *in l. non est necesse ff. de ꝓbat.* ubi inqt textus: ꝙ probatio ducenda sit ab iis, quorū officii fuit ꝓvidere.
205 Statim. n. ac qd salvum nō est, † tenetur is, q securitatē suscipit, nisi doceat & ꝓbet caussas, qb. se liberet *glos. in l. 4. §. si qs curator, in verb. revolvitur ff. Rēpubl. salu. fore.* Nō facit, ꝙ qs non
206 teneatur se piculo subjicere. Nam † Rex sive Magistratus, dēt utilitatē publicā & suorum subditorū magis attēdere, q̄ propriā causam, ita ut posthabitis omnib. usq; ad sanguinē defensionē suscipiat *Bar. in l. ꝓhibet §. plané ꝙ vi aut clā l. si finita §. 1. de dān. inf. ubi Alex. et reliq: Spec. de instr. edit. §. nūc aūt. Oldrad. cōs. 211. et cōs. 94. August. Berous cōs. 18. n. 40. et 41. vol. 1.* Quod si aliter dicerem⁹, fragilis admodū & deceptoria esset sal-
vi

vi cõductus ꝑmiſſio,ut ꝑinde nemo alterius territorio ſe tuto cõmittere poſſet,cúm tã levi momẽto eluſio ꝑmitteretur.Ex q̃b. omnibus infertur, ꝙ etiãſi cũ p̃ſcitu & autoritate conſiliariorũ Principis,ad ſonũ cãpanæ cives cõvocati, atq; iiſdẽ defenſio impoſita fuerit: mirãdũ tñ nõ eſt, ꝙ mãdato nõ obtẽperaverint, cũ antea ſatis intellexerint,nullã pœnã, nec ẽt aliquod ꝑiculum,inde eis emergẽs eſſe extimeſcẽdũ, cum hactenus omnia, impuné ꝑagere aſſuefacti fuerint. Atq; ex his jã dictis ſatis cõſtat, de ſolutione ejus, dũ dicebatur, adeó culpabile nõ eſſe,ſi q̃d omiſſum ſit in eo ex quo nullũ cõmodũ ſentit: Nã cum ſatis ex p̃cedẽtib.appareat,Senatũ ampliſs.ad diligẽtiã exactã obſtrictũ,ac ẽt ꝑ cuſtodia,vectigal ſive pedagiũ,ꝑcipere, ideóq; & negligẽtiã ac omiſſionis culpã ſibi nocere,ut ꝑinde cũ cõmodũ,ex ea re ꝑcipiat, viciſſim quoq; exactã cuſtodiã & diligẽtiã p̃ſtare neceſſe habeat:ut ſic de leviſſima culpa obligetur. Nec ſané impoſſibilia dici poſſunt,q̃ in alicujus manu & poteſtate ſita ſunt; ut quæ porro ꝑ excuſanda Senatus negligentia adferũtur, propoſito minus apté accommodẽtur cũ remedia cõgruo tẽpore ſint adhibenda,atq;multa tarditate amittantur, q̃ facili negotio conſervari poſsẽt. Neq; obſtat delictum in omittendo, non eſſe ita conſiderabile ſicut in commitẽdo *gloſſ. in l. ſi moræ ſolut. matr.* Nam in noſtro

 caſu

casu punibile, est pœna pecuniaria, qua damnum resarciendum est. ut interim omittamus, † quando ex officii necessitate, alicui quid facere incumbit, si ea omittit, tunc gravius eum peccare, magísq; eum puniendum, quám si faceret malé & iniusté *l. fin. de var. & excrd. cognit. l. sancimus C. de judic.* Ubi traditur, judicem malé judicantem puniri, quatenus æquum fuerit visum; si veró omittat condénare pro ut debuit, & sic delinquat in omittendo & negligendo, tunc eum teneri ad totale interesse. *Et ibi Ang. notat: Quod plus puniatur judex, qui non condemnat, vbi debet, quám si condemnet ubi non debet*: subjungens, *quod etiam aliquando criminaliter puniatur*; quem ibi sequitur *Cast. & Jason.* Aliquando etiam æqualiter puniuntur, negligens facere officium, & malé administrans. *text est in l. pen. C. de Can. largit. tit. lib. 10.* Nam ibi † pari pœna afficiuntur Officiales, qui non inhibent extorsiones illicitas, & sic qui negligentes sunt, qua ii, qui eas faciunt, Quód autem dicebatur, antea cives ad mandata amplissimi Senatus obedientes, & obtemperantes fuisse: In hoc certé officio debuissent contineri, severitate pœnæ, & resistentia convenienti. Non etiam est, quód conqueratur, Senatũ, majori expensarũ onere prægravari, si excubias & custodias militares, vel alioqui multiplicatas, ob tumultus populi noviter exortos, ad defendendam

dam & conservandam securitatem alere teneatur. Nam pro ut supra ostensum fuit, tale vectigal, & aliorum onerum præmia, in hos usus ad securitatem præstandam, convertenda sunt. Nec reditus in melius collocari poterunt, quám ad justitiam administrandam, procurandam pacem, & securitatem publicam tuendam, & ut contra grassatores publicos auxilio sit & præsidio. Insuper quoq; † in 209
culpa lata is dicitur versari, qui non fecit curam & impensam necessariam, in custodiendis rebus, quæ sibi sunt commissæ. *Castr. in l. si servos num. 4. de pignor. act. Menoch. consil. 118, vol. 2.*

Ex his quæ hactenus diximus, satis apparet, de solutione ad primũ & secundũ fundamẽtũ, pro Senatus amplissimi sentẽtia ac defensione allatũ; & inde quoq; salvatur primũ & secundum argumentũ, contra eundẽ productum, ad ostendendum, distinctionem illam, circa communem conclusionem, qua Dominus territorii qui vectigal percipit, nõ teneatur, si delictum prohibere non potuerit, & in defectu justitiæ non reperiatur, vel malefactores exhibere paratus sit &c. ad propositum nostrum non rectè accomodari. Pariter quoq; & tertium fundamentum contrariæ opinionis subsistere, quo generaliter extructum fuit, quemlibet administratorem teneri de neglectis & omissis. Non aduersa-

tur, caussam excusanté, relevare á pœna con-cedendum enim vix erit, caussam sufficientem, q̃ excusationem mereretur, subesse, quin potius tot concurrunt p̃sumtionũ adminicula, cum facti ipsius evidentia ut á culpa omissionis nõ sit immunis, et quidem ejus, utpote delicto, jam in conspectu quasi & p̃ oculis omnium obversante, debito & convenienti modo, ꝑ ut tempus instantis periculi & summa necessitas exigebat, de remediis et succursu non prospexerit. Quid autem de bona civium voluntate ad defensionem suscipiendam, p̃sertim ad mandatũ & preces ipsius Senatꝰ amplissimi, sperandum fuisset, id satis ex p̃cedentibus resistentiæ actibus, non obscuré intellexerant, conspiratione unanimi consensu p̃cedente: Igitur hac Senatus cunctatione abutentes, occasionem vindictæ prosequendæ oblatam, non aspernandam, & Senatum in extremis jam angustiis constitutum eó redigendum, ut & ipse aliquando eorum arbitrio vivere cogeretur, si modo salvi & incolumes esse & seipsos, & plurimos alios bonos viros, á periculo jam imminente, quod alio modo jam averti nequibat, liberare vellent, ut qui antea imperare assueti, jam obtẽperare discerent. Quod & eos facere, & legibus præscriptis morem gerere necesse fuit. Quo quidem perverso consilio, Senatus autoritatem infregerunt,

miseros

miſeros homines, qui & forté inſtinctu aliorum, deprædationem fuerunt perſecuti, ſanguine & vitâ privarunt, quám pœnam quamplurimi absque dubio ſubiviſſent, niſi Principis gratia & clementia, in exilii mulctam converſa fuiſſet, atque etiam tandem ad hãc damni reparationis petitionem, cauſam & occaſionem dederunt. Nihil igitur urget confidentia, quam Senatus in ſubdïtos habuerit &c.

Nec quicquam facit, quod deprædantes, ſclopetorum exploſione, & vulnërum inflictione, ab inhabitatoribus ædium fuerint provocati. Nam cum licitæ rei operam dederint, nihil eis poteſt imputari, cum * defenſio, jure naturale ſit per- 210
miſſa *d. l. ut vim, ubi omnes ff. de juſtit. & jur.* Imó in jure cautum reperitur, quod † ædib. 211
carere debeat, qui eas non defendit *l. hoc. amplius ff. de damn. inf.*

Non repugnat tertium, ſi Dominus ſive communitas, teneretur de damno dato, ad quid opus fuiſſet ſtatutis proſpicere, prout paſſim in Italia factum, Interpretes annotarunt.

Nam ſi illorum ſtatutorum diſpoſitio, ad rationes exigatur, illud potiſſimum ad communitates villarum pertinet quæ jurisdictionem & jus ſuperioritatis non habert,

sed Dominis, & aliis superioribus sunt subditi, ut hisce statutis admoniti, atq; intelligentes periculum damni ad se spectare, si delictorum impedierdorum curam non agant, eo diligentiores & accuratiores in officio contineantur. Deinde negari non potest, statuta hæc cum jure communi optimé convenire, ut supra in primo & secundo fundamẽto ostensum fuit, præsertim cúm pro securitate, pecunia & vectigal accipiatur, & sic etiam ex eo cõmodum ad ipsam cõmunitatem perveniat: Insuper quoq; ex promissione Senatus in privilegio, de securitate præstita, ipsa civitas etiã, & consequenter cõmunitas obstricta est. Et deniq; jure etiam Saxonico, quod in his regionibus pro statutario jure observatur, reparatio damni eis imponetur.

Nec impedimento est quartum: si res penes Senatum depositæ fuissent eum duntaxat de dolo, & lata culpa teneri. Nam hoc ex natura ejus contractus obtinet, qua depositarius ad custodiam tam exactam obligatus non est, pro ut is, qui ratione custodiæ pecuniam sive mercedem accipit. Tunc enim custodiam in se suscipiens, ad exactissimam diligentiam & de levissima culpa est obstrictus, ut jam supra ostensum fuit & etiam traditum reliquit *Stephan. Bertrand. consil. 84. vol. 5. num. 1.*

Non obstat quintum. Nam etsi admittamus

tamus, cuſtodem de damno dato non teneri, ſi careat culpa: hoc tamen in propoſito dici nequit. Ex quo enim ob damnumdatum culpa præſumitur, is qui contrarium aſſerit, ad ejus probationem arctabitur, ut pauló ante pluribus fuit edoctum.

Non reluctatur ſexto loco adductum, Officialem de caſu fortuito non obligari. Nam hic † caſus, qui providentia humana 212
prævideri poteſt, caſus fortuitus dici nequit *l. qui fortuitis C. de pignor. act. l. ſi quis domum § Impera. ff. locati l. 2. §. ſi eo tempore de admin. rer. ad civit. perti:* Ubi dicitur: *caſum* fortuitum non eſſe, quem quiſque diligentiſſimus prævidiſſet *C. Iohannes ext. de Homicid.* Sed hic caſus non ſolúm prævideri, ſed etiam impediri & prohiberi potuiſſet, ſi legitima remedia opportuno tempore, à Senato clariſſimo fuiſſent adhibita. Cúm ergo damnum ex negligentia Senatus ſubſecutum fuerit, mirum non eſt, quód hic caſus inter fortuitos non recipiatur. Ut proinde Senatus vel ex hoc caſu obligetur *d. l. cum bona fide §. cum inter ff. de damn. inf.* Tunc enim incurſus latronum pro caſu fortuito habetur, ſi nulla diligentia præcaveri poſſit *l. Dd. in d. l. quæ fortuitis.* Et ideo, † 213
qui allegat caſum, tenetur ad ejus probationem *l. ſi creditor de pignor: act: & not. gl. Bart. & communiter Dd. in l. ſi quis ex argentariis §. fin. de Edend. §. fin. inſtit. Quibus mod. re. contrahitur oblig.*

Ubi gl. & in l. si quis fundum §. Imperato Locati: Bart. in l. 2. C. de Nau. lib. 11. l. cum duobus §. damna fatalia. ff. Pro socio. Ubi † furtum adscribitur ei, qui ad rem custodiendam tenetur; præsumitur enim eius culpa furtum evenisse *Bart.*
214 *& Dd. in d. l. si creditor. de pign. act.* Et in simili casu sic arguit negligentiam superioris *Henrickman in d. cons. 1. Quando is qui securitatem debet, misso speculatore, vel exploratore, maximè tempore nundinarum, potuisset inquirere, præsentire & evitare insidias ac periculum imminens, si hoc facere*
215 *omiserit, de damno illato tenetur.* Præterea † inter casus fortuitos etiam ille non numeratur, quando culpa casum præcedit *Bart. in l. si alius §. est & alia quod vi aut clam. Castr. in l. si vehenda §. 1. Ad L. Rhod. de jactu. Bald. cons. 145. num. 3. vol. 3. Bursat. cons. 197. num. 24. & 25. Hippol. Riminald. cons. 210. num. 78. Bertrand. d. cons. 84. num. 3. vol. 5.* Etiamsi sit culpa levissima, quando ad custodiam, qui de periculo obstrictus est, teneatur, ut supradictum est. Et facit *text. in l. sed & de damno &c. Locat. l. divus de off. præsid. l. si ut certò §. videndum ff. commod. Ubi Bart. Salic. Fulgos & l. si servus servum §. Tertio autem capite ad L. Aql. d. l. qui mercedem locati & Salic. Fulgos l. in judicio C. Locati.* Quia promissio custodiæ illud operatur, ultra provisionem juris communis, nec talis promissio superflua sit, & aliquid operetur. *Bald. in Rubr. C. de contrahend. emt. Bertrand. d. cons. 84. num. 10. vol. 5.* Quini-

mó

mó in noſtro propoſito, per vectigalis perceptionem, expreſsé conventum videtur, ut de caſu deprædationis latronum & violenter graſſantium quis ſit tutus atque ſecurus. Igitur cúm in hunc caſum expreſsé conventum ſit, excipi is non poterit, cúm & in privilegio hoc expreſsé actum ſit *d.l.ſi ut certo §.ſi de me petiiſſes ff. mandati.*

Non obſtaculo eſt ſeptima ratio, quod latronibus anſa præberetur, ut Magiſtratui negocium faceſſerent, eó quód ſe expoliari procurarent, ut ita pecuniam malis artibus, á Dominis terrarum extorquerent. Nam cum † dolus & fraus non præſumatur niſi 216 probetur *l.ſi mulier ff.Rer. amot. Authent. ſed jam neceſſe C.de donat. ant. nupt. Bartol. conſil. 65. Corn. conſi. 189. lib. 2. & conſi. 103. lib. 3. Gravett. conſi. 7. numero 19.*

Nam ſi hoc maleficium doli & fraudis detegeretur, probatione facta, pœna condigna impoſtores plecterentur. Et maximé iniquũ videretur id, quod optima ratione eſt diſpoſitum, ac propter quorundam inſidias & technas, quæ aliquo caſu accidere poſſent, perverteretur. Publica enim utilitas & ſecuritas, privato quodam detrimento, non eſt violanda *d. l. jus publicum de pactis.* Ultimó non reſiſtit, quód in dubio magis reis quám actoribus ſit favendum. Nam cúm penſionem pro cuſtodia & ſecuritate acceperint, id

id certé eos præstare convenit, pro quo pensio soluta est, nempe ut indemnes conserventur illi, qui damna palám, & præ omnium oculis acceperunt. Imó damnum passi, etsi sint actores, longé tamen sunt favorabiliores, quám rei, cúm favorem publicæ utilitatis pro se militantem habeant, ut non immeritó eis damnum resarciatur, & id præstetur, quod conventum est & pro quo pecuniam acceperunt. Maximé enim naturæ consentaneum est, ut is qui lucrum & commodum sentit, etiam onus & incommodum sentiat, prout ex superiorib. fusius, patet &c.

Sic etiam salvũ & incolume servatur, tertium fundamentum, dum dicebatur, qui non præstat id, ad quod ex contractu obligatur, ad interesse illum obligari. Nam hîc neminem puto negaturum, factum non esse, quod in expressam & tacitam conventionem fuerat deductum. Securitas enim violata est, quam plenam, integram, illæsam, sartam & tectam mercatoribus conservare tenebantur. Igitur, vix est, vt asseveremus, Senatum damni reparationem evadere posse: Quin emendatione facta, indemnitatis promissioni satisfit, & legibus hoc requirentibus, quibus ab omnibus parendum est. Et facit *text. in §. fin. Instit. Ad L. Aquiliam & l. si hominem depositi.* Ubi custos carceris, ob cujus negligentiam evadunt captivi, etamsi in omittendo

culpa

culpa verſetur, obligatus manet. Nec impedimento eſt, ſolutio ſupra allata, quod incurſus latronum non obliget, quando à contrahente impediri non poſſit. Nam ad propoſitum noſtrum, ubi Senatus poteſtatem impediendi & reſiſtendi habuerit, non rectè accommodatur, maximè cùm de exactiſſima & ſumma diligentia, & quoq; de culpa leviſſima ſit obſtrictus.

Eadem ex cauſſa & quartum etiamnum ſubſiſtit fundamentum, Senatum non tam de jure communi ad ſecuritatem præſtandam, & per tacitam conventionem, ratione vectigalis percepti exorientem, eſſe devinctum, quàm etiam per expreſſam, qua in privilegio Imperatoris, ſecuritatem in ſe receperunt. Prout nec facit ſolutio ſupra accommodata; quód ſine verbis expreſſis quis non obligetur ad præſtationẽ ſecuritatis omniũ locorũ, ſed ſaltẽ itinerum: cúm cauſa limitata, limitatũ producat effectũ, & ꝙ unius incluſio ſit alterius excluſio: itẽ quæ in alicujus favorem ſunt inducta, in illius diſpendium non eſſe retorquenda: Nam ex ſupra deductis ſatis conſtat, Senatum ampliſſimũ etiam absq; privilegio nundinarum, ad damnũ reparandum eſſe obligatum. Deinde † quando aliquis ſecuritate publica perfruitur, nullo modo, neque per directum neque per indirectum, vexari, & incommodo affligi de- 217

bet,

bet, alioq nō diceretur is, cui cautū est esse securus. ita tradit *Ang. in l. Papinianus § si qs de inoff. Test. ubi alleg. l. 1. ad l. Jul. Majest. et l. 1. ff. de ptor. stipul.*
218 Et is † q securitatē pmisit, efficere dēt, ut modis omnib. is, cui ea pmissa est, nullā læsionē incurrat *gl. in l. si mādato Titii § fin. mand.* At hic negari non pt mercatores depdatos fuisse, itaq; necesse est fateri, securitatē esse violatā.
219 Nec ēt illud inficiari poterit, † mercatores ad nūdinas, intuitu securitatis cōcessæ, se & fortunas suas, in fidē & tutelā Senatus amplifs. cōmisisse. Igitur hac spe & fiducia defraudari no dnt. *Bal. in l. 2. C. de testā. l. si libertus de oper. liber.* Quin potius eū fructū capere dnt, quē pub-
220 lica securitas illis pstat † Est. n. securitas, ut dictū est, legitimum psidium, qd nulli denegandū est *Bar. in l. illicitas § ne potētiores de offi. præsid.* sit ēt quocūq; in loco, ne fraudi & captioni securitas subjaceat; q̄ uti inter se contraria, & pugnātia, in codē subjecto subsistere nequeūt *l. inter stipul. de verb. obl.* nec sub nomine securitatis latrocinia sunt ferēda. Et quāvis saltē viarū & itinerum mētio facta esset, id ideo est, qd casus magis necessarius fuerit expressus, nō qd ideó min9 necessarius exclusus videatur *d. l. 1. C. de Thesaur. l. in his. § idē aūt de solut. Corn. cōs. 337. vol. 4.* Cúm. n. in civitatib. alioq securitas esse soleat, & ibi ēt á legib. maximé psumatur: igitur nullo modo poterit hæc securitatis ratio ad eam restrictionē reduci, ut inde manca &
221 impfecta efficiatur, Hinc est, qd † q securitatē

habeat eundi, censeatur quoq; eã habere & redeũdi *Bar. in l. utimur de sepulcr. viol. Abb. Felin. in c. 2. ext. de Treuga et pace.* † Est. n. tuitio territorii 222
indivisibilis, igitur ad certũ locũ restringi nõ dẽt. *argumẽto l. ex contractu de re jud. l. in execut. §. in solidũ de V. O.* Seq; custodia & securitas mutuo cõplexu adeó cõtingunt, ut separationẽ minimé patiãtur, id eóq, & cõjunctim se favore ꝓsequuntur publico *d. l. 1. §. summa de his q. dejec. vel effud. d. l. 2. C. de p̃fect. p̃tor. Affr.* Nã ad q̃d viæ securitas ꝓdesset, si in loco nundinarũ, mercator tutus nõ esset. † Per q̃ .n. unũ q̃q; tale est, 223
id magis tale erit reputãdũ. *Auth. multó magis C. de sacros. Eccles. l. ex divortio §. 1. ff. sol. matr.* Et † qui 224
vult alicuj' antecedens; vult ẽt & necessariũ ejus cõsequens *l. 1. illud de acqr. hered. l. 2. de jurisd. omn. jud. l. veteres de itin. actuq; priv.* † Nec dici p̃t 225
totũ habere, q ejus partẽ duntaxat hẽt, *Ang. in l. Papinianus §. si qs metu de inoffi. testã.* Nõ obstat; q̃is q vias insolitas inseqtur, nõ gaudeat privilegio securitatis. Nã id ideo est, q̃ in culpa esse p̃sumatur, cũ p̃sionẽ vectigalis effugere intendat, vel alia ex cã id faciat, cú & supior custodiã ad vias publicas potissimũ dirigere & instituere soleat. Cúm ergo palã sit, securitatem, publicã utilitatẽ respicere, ideoq; summé favorabilem cẽsendã esse. Quin etsi á Senatu amplissimo, in eum casum, si in civitate fieret deprædatio, quod tunc de damno dato teneri non vellet, expressé conventum esset:

tamen

tamen † ejusmodi pactio de jure invalida es-
226 set, cúm jus publicum inde lædatur *l. jus publ. de pact.* Et ad delinquendum facinorosos invitet, contra jura supra adducta. *Et Bald. in l. si ideo C. de his quibus ut indign.* Insuper quoque Magistratũ in officio redderet negligentiotem adversus leges, quæ facinora & rapinas maximo studio præcavere incubuerunt. *l. 1. l. 3. §. Sed si tota ff. Naut. Caup. Stab.*

Eadem ratione, illæsum & incorruptum remanet quintum fundamentũ, de neglectis Magistrat. obligari: Nã cũ de levissima culpa teneatur, & ad exactissimam ac summam diligentiam sit adstrictus; necessarió sequitur, cúm casus damni contigerit, culpa & negligentia accidisse ejus, qui summam diligentiam debet, donec levissimam culpam abesse doceatur.

Sextum quoq; argumẽtũ adhuc sibi constat. Nam cúm etiam ignorans obligetur, siquidem paria sint, scire, vel scire debere: multó magis sciens, ut-puta, quando delictum fit palám, in loco publico, & eminenti, omnibus videntibus & accurrentibus, obligabitur. Et quód hic casus provisu fuit facilimus, ex iis, quæ supra ad hoc ostendendum
227 collegimus, facilé cuiquàm liquebit. † Nec etiam Magistratus est interpellandus, cúm hîc non agatur de officio judicis mercenario, quod actioni deservit, sed præses pro-

vinciæ

vinciæ tenetur ad purgandam provinciam à malis hominibus, & ut resistat violentis deprædationibus; quod si non faciat, pœnam legis incurrit *d. l. 2. C. de offic. præf. prӕt. Affr. & in c. 1. de Treug. & pac. Angel. in l. 2. ff. de his qui sunt sui vel al. jur.* † Tenetur quoque actione injuriarum, necnon ad refusionem damnorum interesse & expensas *l. nec magistratus de injur. glos. in l. 2. §. fin. si quis caution. d. l. quemadmodum §. magistratus ff. Ad L. Aquiliam. Grammat. decis 11. num. 16. Gravet. consf. 132. num. 3.* Nec abire potest, quin Senatus ab oppressis ad succurrendum, non fuerit interpellatus. Ex iisdem rationibus, immotum & firmum septimum argumentum conservatur. Nam cúm Senat⁹ à culpa se eximere vult, necesse est, ut legitimis probationibus factis, hoc ostendat, sin minus in culpa esse reputatur, ut proinde damni reparationem, de proprio patrimonio facere teneatur, non veró de pecunia Reipub. *d. l. 1. ff. de magistr. conven.* 228

Octavum quoq, fundamentum inexpugnatum remanet. Nam absq; dubio superior & princeps tenentur refundere damna læsis, si convenirentur, licet per exhibitionem officialium liberentur, sive officiales ab iis essent electi sive non: Cúm tamen in nostro proposito † confirmatio principis interveniat, quæ plus operatur quám ipsa electio *Bart. in l. 2. C. de defensf. civit. Angel. in §. Decreto in Auth. eod. tit.* Et * q confirmat censetur dare 229 230

Alex. in l. more ff. de jurisd. omniũ jud. n. 12. Quod veró ad eos, de qb. est suppliciũ sumtũ, attinet, superiorẽ á dãni reparatione, non excusari, já ante satis ostẽsum fuit. Quæ veró nono loco adducta fuerunt, in suo valore adhuc ꝑsistũt. Nam ꝓut Caupo & Nauta, tenẽtur de dãno, nisi se ꝓbationib. culpę eximãt: Ita quoq; Magistratus, nõ ostendẽdo de exactissima diligẽtia, & se eximẽdo á levissima culpa, nõ liberabitur. Quin & supior priori in loco est, quám Nauta & Caupo, cũ hi casum violentũ non ꝑ-stent, sec⁹ veró in Domino territorii, q hunc casum depdationis violẽtę, in se suscepisse videatur. Decimũ quoq; adhuc viget; violẽtias esse odiosas, & depdatis tanq favorabilib. variis remediis fuisse succursũ, ut indẽnes conservẽtur. Nã hoc non solũ ꝓcedit, quo ad reos q dãnum dederũt, sed ẽt ad Magistratũ & Dominos ptinet, q remedia cõpetentia oportuno tẽpore non adhibuerint, *d. l. ne q d ff. de incẽd. ruin. naufr.* cúm iis q̃ s̃ pluri b. in hãc rẽ adducta fuerũt. Min⁹ quoq; satisfactũ fuit undecimo fundamẽto, quo firmatũ fuit, cõitatẽ obstrictã esse, tã de jure cõi, q̃ de jure Saxonico, ac deniq; ẽt ex tacita & expressa cõventione, itidẽq; ad Magistrat⁹ pceptum, cui obediẽtiã dñt, depdantib. resistere. Ad rẽ. n. non ptinet, cõitatẽ nõ delinquere, nisi cõicato cõsilio & deliberatione pcedẽte omnib. cõvocatis deliquerit. Nã satis in apto est, cõitatẽ á Senatu p pulsum cãpanę convocatã ad defensionẽ &

de-

depulsioné depẽdãtiũ adhortatã fuisse. Quod nedũ cõi consensu, conspirõe pcedente, hoc facere detrectarint, sed ẽt eos, quos Senatus ad arcẽdos pdones miserat repulerint, ac omni conatu se opposuerint, ut ab his, q ex eorũ medio erãt, non solũ, q institutum ab ipsis erat, pficeretur: Insup & Senatum honestissimũ, eó vi coëgerint, ut cõcives ex scripto recitatos, é civitate expellerẽt, & ne qdem ipsis decurionib. pepcerint, neq; ẽt alibi passim á vi & injuria verberib. vulnerib. & spolio abstinuerint. Quotusqsq; igitur est, q manifestó & oculariter nõ deprehẽdat, cõitatem in culpa & in dolo fuisse, eo ipso, q ex eorũ medio, qdã, pdam vi insecuti sint, alii veró assistẽtiâ & resistentiâ cõtra eos, quos Senat⁹ ad defensionẽ ablegaverat, opẽ tulerint. † Delictũ 231 aũt cõmissum per populũ, nocet universitati, & singulis, q illud tolerârint, & ratũ habuerint, ita ut teneãtur, licet veré nõ fecerint, & ẽt q á principio nõ fuerint obnoxii. *Bar. in d. l. aut facta §. nõnunq ff. de pœnis. Felin. in c. dilectus de Simõ & in c. cũ oẽs de cõstit. Paris cõs. 74. n. 23. & 24. vol. 1.* Et ita ẽt cõtra cõitatẽ cõclusum & pnũciatũ fuit in cõcilio Neapolitano put refert. *Matt. de Affl. decis. 376.* Neq; ẽt p defensione cõitatis qcq facit, fundamẽtũ, q moveri intelligo, damnũ hoc, q mercatorib. fuit illatũ, non principaliter accipisse, sed accessorié, & p accidẽs, cum dãna voluerint inferre hospiti, qui causam tumult⁹ dederit: Sed ita est, † q dãnũ 232

per accidens datum, non venire soleat in cõsiderationé *l. si quis nec caus. Si cert. pet. l. 1. ff. de auct. tut. Bart. in l. quo minus in 11. quæst. de fluminib.* Quem refert & sequitur *Alex. consil. 194. num. 11. vol. 2.* Verúm illud procedit, quando aliquid fit licité, & jure permittente, quod hîc dici nequit, prout ex resolutione tertiæ quæstionis, luculentiús apparebit. Ex actu enim illicito licitũ oriri nequit *l. cum lex de fidejuss. l. non dubium C. de LL.* Et non adeó pridem ostendimus, ei, qui securitate potitur, nec directó neq; indirectó incommodari debere. Nihil igitur refert, utrúm omnes ex communitate deprædationem fecerint, an veró ex eorum medio aliqui duntaxat, reliquis consentientibus, assistentibus & opem ferentibus, licet ad eos nihil pervenerit. *l. fine, de Vi & Vi arm. l. dolo & DD. in Rubr. Instit. de oblig. quæ ex quo delict.* Neq; etiam quis sibi patiatur hîc persuaderi, cives defensionem loci in se suscipere non teneri. Nam prout pauló ante dictum fuit, non solúm ad defensionem sed & ad custodiam loci tenentur, præsertim si ma-

233 gistratus auctoritas, & jussus accedat. Et † magistratũ posse convocare inhabitãtes & incolas, p arcẽdis pdonib. & q loco vim inferre conãtur; & subditos quoq; ad hoc faciẽdũ obstrictos esse tradit *Bald. in l. si quis in hoc grave C. d. Ep.*

234 *& Cler.* ubi subdit. † *Si Auxilium præstare recusaverint, teneri ex condictione l. 2. C. de his qui latron. occult. Angel. in l. 1. C. de Nili agger. rump. Paris. de puteo de Syndic. in verb. Brach. Roland. á valle. cons. 37. nu.*

19. vol. 4. Imó quod plus eſt, quando univerſitas tenetur aliq̃d facere, idq; ab ea omittatur, dicũtur omnes omittere, ac † licet hoc cõtigerit p̃ negligentiã regentiũ civitatẽ, nihilominus tamen ipſa univerſitas negligere dicitur *l. jubemus nullã navẽ C. de ſacroſ. Eccl. juncta l. ſi procurator §. ſi tutorib. Mandati: Bart. in l. aut facta §. nõnunquã, n. 4. de pœnis.* Quantó igitur magis hoc obtinebit, ſi & ipſa univerſitas delictũ cõmiſerit, adſtiterit & opẽ delinquentibus tulerit. Et profectó hoc ſcelus, à cõmunitate p̃petratũ, graviſſimum eſt. Quid enim quæſo gravius eſſe poteſt, quám in propria viſcera invehere deprædationes, in civitate optimé munita, in Republ. bené conſtituta, in gremio ac ſinu ipſius juſtitiæ & ſecuritatis latrocinia exercere. Ut prorſus dubiũ nõ ſit, quod peccatũ fuerit contra leges divinas, naturales, patrias, & civiles, contra imperatoriã majeſtatem, contra principẽ, contra ejus regalia, contra Senatum & Magiſtratum, contra publicam ſecuritatẽ & pacem imperii contra propria privilegia, contra obedientiã debitã, cõtra fidem juratã, & deniquæ cõtra caritatẽ & dilectionẽ proximi. Quod igitur excuſationis genus hic produci poterit? prætextúsne religionis? Quaſi illuſtriſſimus princeps, Dominus noſter clementiſſimus & Senatus ampliſſimus judicis partes non amplius ſuſtineant, & officio ſuo non legitimé p̃fungãtur, atq; ignobili vulgo omnia prædæ 235

exposita sint; quasi Religionis p̃text⁹, sit turpitudinis flagitii atq; imꝓbitatis velamentũ ac justitiæ p̃sternendæ, ex rapto vivendi, vim inferendi effrenis licẽtia? O væ justitię sacrosanctæ, his legislatorib. ꝓtervis & procacib. gubernãdæ? Quod igitur impedimentũ subesse poterit, quo min⁹ ꝑ eos, á q̃b. damnũ datum sit, & q jussi nõ restiterint, id similiter reparetur ac restituatur, ꝑ regulá ex rõe naturali desumtã; damnum ꝙ qs patitur alicujus culpa, id ab eo esse sarciendũ *d.l.unic. C. de sent. q̃ ꝓ eo ꝙ inter ẽ prof.* Jacob. *Men.cõs.118.n.25.* Et hic sané locus unicus, est, quo videatur Senatũ ab impetitione mercatorũ evadere posse, ut videlicet exceptioné ordinis opponat ex *l. 1. de Magistr. cõven. argumẽto l. quoniã Angerio C. de cõven. fisc. debit. lib. 9.* Cúm in subsidiũ duntaxat, supior in cã dãni dati sit obligatus, adeó ut prius cõveniendi sint q delictũ ꝑpetrarunt, & cãm proximã assistendo & opé ferendo p̃stiterunt. Et quamvis dici posset, Senatum quoq; in culpa
236 omssionis esse, erit tñ cã magis remota † In delictis aũt semper cã proximior est inspicienda *l. fin. C. de natur. lib l. ligni in fin. ff. de leg. 2. l. si plures §. in arrogato de vulg. & pupil. substit. August. Berous cons. 15. n. 23. vol. 3. Socin. cons. 87. vol. ult. Menoch. cons. 152. n. 4.* Deinde cũ Senatus potestaté ex hibẽdi habeat, vel cõitatis, vel majoris partis, vel eorũ q cõi cõspiratione facta p̃cepto & jussui Senatus, nõ solúm nõ paruerint, sed & restiterint, eóq; missos depulerint, & manũ quoq; adhi-

adhibuerint,ac deniq; vi coëgerint, ut Senatus eorũ arbitrio,quos vellent, é civitate ejiceret.Itẽ cúm s̃ cõi & recepta Interpretũ cõclusione ostensum fuerit,p exhibitionẽ,si exhibiti solvendo sint,Magistratũ liberari: seqtur & hoc casu cõem hãc conclusionem ex usu Senatus amplifs. futurã, ut videlicet exhibitione facta im̃unis evadat. Quod certé eó magis in nostro casu hoc obtinebit cúm qualitates á Dd.alternativé sint reqsitæ,de quorũ natura est,ad hoc ut dispositio obtineat,sufficere ut† alterũ saltẽ ex qualitatib.alternativé 237
reqsitis, verificetur. Igitur si illa qualitas exhibitionis verificabitur,Senatum qualitatib. satisfecisse dicendũ est, ut pinde ad dãni reparationẽ nõ sit devinct⁹ *c.in alternativis de Reg. J.in 6.l.si heredi plures de cõdit.instit. l. cũ pupillus §.1. de cõdit.et demõstr.§.pen.Instit.de hered.instit.Cephal. cõs.437.n.9.* Et cúm† qlibet delinquẽtiũ in so- 238
lidum teneatur *l.si qs §.fin.et l.seq.de jurisd.omniũ jud.l.pen.§.hoc judiciũ.Ne qs eũ q.in jus.voc. l. itẽ Mela.§.sed etsi plures et §.si plures l.ita vulnerat⁹ §.fin.ad l.Aql. l.si plures de Injur.Schurf.cõs.57.n.8.cẽt.2.* Dici certé nõ p̃t,exhibẽdos difficilis fore exactionis.Deinde†p impositionem collectę,quoq; 239
mercatorib.poterit satisfieri, put in tali casu, ad collectam pcedendum tradidit *Panorm.& Canonistæ in c.1.de resti.spol.Bar.in l.ab omnib.§.si Titio de leg.1.* Et † q unus ex universitate solvere 240
nõ p̃t,id solvere tenetur,tota universitas, vel qui sunt culpabiles *l. sicut municipium §. fin.*

quod

Quod cujusq; universit. nomine l. proponebatur. De judic. cum alleg. p Thob. Nenniũ in. cõs. 46. n. 1. & 3. Ubi
241 voluit, quód † illi tantum collectari debeãt, quos cã tãgit, nõ alii, cũ in qualibet re, initiũ & caussa, ũde aliqd descendit, inspici debeat *argto l. tutor datus de fide juss. l. si pcurat. Mandati. c. dudum de elect.* Iniquũ enim existimatur, ex aliorũ delicto aliquẽ puniri, & qdem innocẽtẽ. Traditur etiam *p Innocẽt. in c. gravẽ de Sent. Excom. Bart. in l. aut facta §. fin. de pœn. Gravetta cons. 21. n. 8.* Ubi tamẽ limitat: nisi delictum fuisset perpetratũ p sonũ campanæ, fact. cõgregiõe. Atq; hæc exhibitio adeó difficilis atq; incerta
242 nõ est; cúm † exhibere nihil aliud sit quám ostẽdere, & facere in publico potestatẽ, ut ei q agit, expiundi sit copia *l. 2. ad exhib.* Sic etiã dicitur exhiberi reus in *l. si qs Reũ de custod. &*
243 *exhib. reorũ.* Ubi † exhibere reũ, est repsentare, ꝙ Senatũ facere posse, nulla videtur subesse dubitatio. Et posito, nõ tamẽ in pjudiciũ veritatis cõcesso, ꝙ Senat⁹, ob exactionis difficultatẽ cõdẽnaretur ad hoc tamẽ cõduceret, except. oppõere, ut reservaretur Senatui regress⁹ cõtra cõmũitatẽ, ne de suo patrimõio ad reparationẽ dãni urgeatur, ꝙ fieri posse, satis ex supra deductis colligitur. Cæterúm hæc cõsultatio ex eo difficilior reddi videtur. Nã si exactio cõtr. cõmũitatẽ institueretur, timor nõ levis subesset, ne res denuó, ad tumultũ & seditionẽ spectet & devolvatur. Utrúm autẽ Senat⁹ hoc metu, de suo jure poti⁹ cedere, & cõmũitati se submittere velit; An veró

illi sati⁹ sit respicere ad autoritatē legis & ad disciplinā publicā, ut homines in obedientia metu & officio cōtineātur, & á delicto & maleficiis deterreātur: ꝓ sua prudētia eximia diligēter cōsiderabit: ne forté impunitate freti, totā Rēpub. ac totā ꝓvinciā quoq;, si aliquādo simile qd occurreret, ubi defensio ab ipsis exigeretur, pessūdēt. cúm eo ipso Princeps, Senat⁹ & ōnia mādata eluderētur; quod sané videtur exēplo maximé esse pniciosū, ut lōgé meli⁹, cōmodius & utili⁹ sit existimādū in tēpore ejusmodi malis imminētib. obviā ꝓcedere, ut intelligat cōitas, picula seditiōis & q̄ inde dāna oriātur, ad se & nō ad alios ptinere. Itaq; cum principis auxilio, tota caussa sic institui poterit, ne seditio iteretur. † Boni 244 enim regis est, scādala & seditiones, q̄ pacē & q̄etēpublicā pturbāt, removere *c. sup. cathed. de sepulcr. l. 1. & 2. C. de seditiosis. Bero⁹ c.̄ 18. n. 40. vol. 3.* Atq; Senatus ipsemet, ut ex ante deductis apparet, potestatē impediēdi habet, si quā celer rimé in autores tumultus, q diu latere nōpossūt animadvertat, & initiis bené munit⁹ resistat; deinde, si p sentētiā ad hoc faciēdū cōitas cōdēnaretur, cúm qb. erit expostulatura quā cum seipsa, q̄ in hūc furorē & rabiē, ex mera petulātia inciderit? Neq; obstat text. juris Saxonici: nā ille secūdū jus cōmune erit intelligēdus: cū multa in jure Saxonico, sint disposita, q̄ cū jure cōmuni optimé cōveniunt. Ut hac in parte nulla sit dissonātia, cum nihil

expreſsé contra ius commune reperiatur diſpoſitū. Igitur † talis juris Saxonici diſpoſitio nes ſecundúm jus cōe accipiendæ erunt. *Canoniſtæ in c.1.de cōſti.in 6.Marſi.in l.ſi qs nec q̃ſtio ff.de q̃ſtiō.Bar.et Dd.in l.oēs populi ff.de juſt.et jur.* Quibus accedat, ꝙ noſtri Practici, q̄ juris Saxonici fuerunt expertiſſimi, textus juris Saxonici, ſecúdúm diſtinctionē cōem Interpretū accipiāt, *Melchior Cling.in d.c.1. de reſti.ſpol. Jo. Schneidvv. in d.§.itē is Inſtit.de obl.q̃ ex q.delict.naſc.* Neq; etiá obſtaculo ſunt deciſiones Cameræ impialis: quia illæ intelligendæ ſunt, ſecundúm jura, q̄ ab ipſis allegantur, *Bar.in l.non ſolū §.ſi liberationis verba de lib.leg.* Sic quoq; intelligēda ſunt tradita *á Joch.á Beuſt.in d.tract.de jurejur.* Ex q̄bus & illud colligi p̄t, *Hartmā. Hartmāni in alleg. obſervat.* ſatis incōmodé locutū fuiſſe ꝑ dictionē (Maximé) cúm diſtinctio Dd. ſuperiorem eó caſu, quādo ꝓhibere non p̄t, á dāni reparatione eximat, ꝓut claré p̄ter ſ̄ allegatos, firmat *ad lit.ad Roman.conſ.7.in verb.ignorare.* Non obſervatio Andreę Guils adverſatur, ubi in p̄ſentia cōductorum ſecuritatis, mercator fuerat dep̄datus, & nihilominus, ſupior ad dāna cōdemnatus, etſi ꝓhibere delictū nō potuerit. Nā potuiſſet Epiſcop⁹ illo piculoſo tēpore diffidationis & nundinarū, plures ꝓ defenſione & tuitione trāſeūtium mittere, ꝙ cū in illa ꝓpoſita facti ſpecie, factū nō ſit, & ita culpæ omiſſionis redarguatur: mirū ſane nō eſt, ꝙ Epiſcopus ſn̄tiā tulerit condēnatoriā. Et ex conſiliis quoque Zaſii nō obſcuré colligitur,

ſi Epiſcop⁹ pſtatẽ exhibẽdi malefactores habuiſſet,& illi ſolvendo fuiſſent,Epiſcopũ in judicio nõ ſuccubuiſſe.Uti apparet ex *alleg.cõſ. 10.n.69.* ubi arguit negligẽtiã Epiſcopi,ꝙ perſonã,res & bona malefactoris nõ vindicaverit.Itẽ ꝙ uxoris dos ſalva,& ꝓprietas domicilii aliis principib.ſarta tecta pmanſerit.Min⁹ ẽt cõcedendũ eſt,ſecundũ *Henrikmannũ* in electione dãnum paſſi eſſe,utrũ Dominũ,an veró depdatorẽ cõvenire velit. Nã id duntaxat ꝓcedit in iis,q privato nõ publico officio fũguntur *Bart in d.l.1.§.familiæ de publ.et ſeqtur Auguſt.Berous q.39.n.3.* Si veró Senatus ampliſs. ꝓnior eſſet ad trãſigendũ cũ mercatorib. ut eó magis cõmercia & nũdinationes ꝓmoverentur,laudabilius eſſe exiſtimãs,dãna ſine judicio,ſine litigio absq; expẽſis, exteris reſarcire,illud ſané in medio relinquo.Et certé mercatores absq;dubio,plurimũ hoc in caſu,á jure ſuo remitterẽt,ꝓpter onus ꝓbãdi,ꝙ eis incũberet, ut ex reſolutiõe ſubſeqntis qſtionis demõſtrabitur fuſi⁹. Quæ ꝓbatio cũ non parũ difficultatis cõtineat, & inſup ẽt absq; expẽſis graviorib.ſuſcipi neqat;igitur ex re eorũ eſt,ut quovis modo illã ſubterfugiãt. *Interim tamẽ & id hîc admonitũ volo, ſi Senatus clariſs. cũ mercatorib.trãſactionẽ iniret,ex eodẽ capite, et hoſpitẽ mercatorũ.Item hos q incẽdium paſſi ſint,dãnorũ ꝓpeſſorũ nomine ſatisfactionẽ á Senatu petituros,ut vel hoc pjudicio ſe intẽtionẽ adverſus eũ, magis fũdatã habere exiſtimẽt.Ideo et hac quoq; in re circũſpectione op⁹ erit accuratiori, ut ex 3.qſt.exãine luculentius patebit*

QUÆSTIO II. EIUSQUE RESOLUTIO ET DECISIO.

Quanam ratione Mercatores damnum rerum ſpoliatarum teneantur probare?

SVMMARIA.

1. *Damnum prius à iudice æſtimandum, ut is qui vim paſſus eſt iuramento æſtimationem manifeſtet.*
2. *In dolo eſſe dicitur is qui omittit ea, ad quæ officii ratione tenebatur,*
3. *Ex negligentia pravus animus colligitur.*
4. *Iuramentum in litem conceditur propter difficultatem probationis.*
5. *Iuramentum in litem defertur ob latam culpam.*
6. *Sic etiam ob dolum præſumtum ut quando quis facit contra præſcriptum ſive præceptum legis.*
7. *Iuramentum in litem datur contra dominum terræ, qui iniuſtè aliquem bannivit ob quod bannito mobilia fuerunt ablata.*
8. *Iuramentum in litem obtinet ob levem culpam.*
9. *Iuramentum in litem locum habet contra eum qui rei cuſtodiam debet, & res fuerit amiſſa.*
10. *Conventio, quæ ſuper actu aliquo interponitur, ſequitur eius naturam, ſuper quo interponitur.*
11. *Actioni alicui, ſi quid ineſt, quod habet reſpectum ad illius cauſam, tunc illud ineſt non ſolum quo ad hoc, quod directò cauſſatur ab illa cauſa, ſed etiam quod indirectò & occaſionabiliter.*
12. *Promiſſio cenſetur facta, prout demonſtratur ex cauſa præcedente.*

13. pactum

13. *Pactum contractui in continenti appositum, dicitur pars contractus.*
14. *Iuramentum minorationis de iure Saxonico locum & iuramento in litem subrogatur.*
15. *Iuramentum minorationis etiam locum habet quo ad personas,*
16. *Iuramentum in litem requirit dolum, & ut quis conveniatur ex proprio delicto non alterius.*
17. *Dolus in libello de necessitate est exprimendus ut iuramento in litem locus sit.*
18. *Iuramentum in litem est introductum odio violenti.*
19. *Delictum in omittendo non ita aggravat, ut delictũ in committendo.*
20. *Et necesse est ut quis de delicto veré sit convictus non per contumaciam.*
21. *Iuramentũ in litem non habet locum ex dolo p̃sumto.*
22. *Promissum intelligitur, ad quod de iure quis tenebatur.*
23. *Probatio liquida requiritur, ut quis condemnetur.*
24. *Obligans non videtur se pro indebito obligasse.*
25. *Iuramentum in litem non habet locum contra fideiussorem.*
26. *Probationis verb. á lege prolatum, non de ficta, sed vera intelligitur probatione.*
27. *Probatio per iuramentum dicitur, ficta probatio,*
28. *Probatio legitima non dicitur quae fit per iuramẽtũ.*
29. *Probatio dubia non relevat.*
30. *Iuramentum in litem non habet locum contra dominum territorii, civitatem, castrum, villam, quando pro alio tenentur.*
31. *Subrogatum sapit naturam eius, in cuius locum subrogatur.*
32. *Iuramentum in litem non habet locum ex lata culpa secundum communem.*
33. *Iuramentum in litem non obtinet contra hospitem, nisi constet de dolo & ꝙ ab hospite maleficium fuerit commissum, qua in re Bart. sibi cõtrarius esse reperitur.*

34. *Ratio*

34. *Ratione cessante, cessat & ipsa dispositio, quamvis sit accessoria.*
35. *Ratio diversa, diversum ius constituit.*
36. *Conventio non recipit naturam actus odiosam, licet in eius locum subrogetur.*

AD secundam igitur quæstioně accedamus, in qua quæritur: Quanam ratione Mercatores damnum rerum deprædatarũ probare teneantur? In hac quæstione, quoad fieri potest, brevitati studebimus, cúm eam difficultatem, quam præcedens quæstio habuit, non contineat. Et quidem initio videtur asseverandum, nullam aliam probationem damni vel etiam interesse requiri, quám ut per juramentum in litem damnum passo credatur,
1 † facta prius á judice æstimatione, quoad damnum & interesse rerum deprædatarum & vi ablatarum, quoad videlicet earũ quátitatem & qualitatem, sive deprædatio facta fuerit p vim, palám, sive clam, modó de crimine constet. *l. semper* §. *in hoc interdicto quod vi aut clam. l. 2. l. in actionibus de in lit. jur. l. si quando C. unde vi.* ubi fit taxatio á judice, ut pro personarum qualitate & negotii, Sacramento æstimationem rerum, quas perdidit manifestet & *c. fin. extra quod met. causa.* Sed hic negari non potest, Mercatores deprædatos fuisse vi, palam, de die, in loco eminēti & publico, omnibus concurrentibus, & conspicientibus.

entibus, adeó ut delictum ipsum nulla probatione indigeat, nec etiam quisquam est, qui hoc sit negaturus, quamvis non constet de quantitate & qualitate mercium. Itaque standum videtur juramento damnum passi, quod in casibus violentiæ est introductum, & qando dolus subest.

† Nam dubium non est, quin in dolo esse 2
dicatur, is qui omittit ea, ad quæ officii ratione tenebatur *l. tutor qui repertorium de admin. tut. l. dolo ad l. Falcid. Dec. consi. 110. numero 9.* Igitur juramentum hoc locum obtinebit *l. 2. d. l. in actionib. de in lit. jur.* Et convenitur Senatus clarissimus, hoc in casu ex proprio delicto, & ex propria negligentia, † ex qua 3
pravus animus colligitur *l. reprehendenda C. de instit. & substitut. d. c. constitui. extra de testib.* Quia Magistratus consensit, dum scivit & non prohibuit, ita tenet *Berous in c. 1. de restitut. spoliat. numer. 47.* ubi dicit sic tenere Bartolum *in l. nequid l. de incend. ruin. naufr.* Per quem etiam textum hæc opinio satis probatur, intelligendo verbum testari, pro simplici attestatione, damnum passi. Et in proposito quoque militat ipsa ratio, quare † ad jura- 4
mentũ in ejusmodi casib. perveniatur, nempe difficultas probationis *l. semper §. in hoc interdicto. Quod vi aut clam §. pen. instit. de verb. obl. l. si quando C. unde vi. Canonistæ in c. fin. quod met. causa.*

Sed negari non potest, maximam hic difficul-

cul-

cultatem probationis subesse, quid & quantum in ea deprædatorum multitudine, mercatoribus fuerit ablatum. Et cujusnam, res amissæ, bonitatis, qualitatis & quantitatis fuerint, ut ita maximé congruum esse videatur læsis, quú amissa recuperent, per juramentum in litem subvenire, cum eorum caussa adeó in jure sit favorabilis, ut ex præcedente quæstione constat. Secundó ad hoc
5 * ut juramentum in litem obtineat, non solúm consideratur, quis sit in dolo, sed etiam sufficit quod sit in lata culpa *l. quod Nerva Depositi* ubi lata culpa æquiparatur dolo *l. 1.* §. 1. *si mens fals. mod. dix. juncto* §. *seq.* Ubi dolus & lata culpa promiscué ponuntur. Et est *text. in l. quæsitum* §. *Eum quoq; de precario.* Sic etiam probatur in *l. 1. juncto* §. *non autem si quis testamẽt.* Et probatur *in l. actio C. de in lit. jur.* Ubi contra heredem juratur in litem, propter latam culpam conjungendo cum *l. is qui eod. tit.*
6 Sic quoq; sufficit, * si reus sit in dolo præsumto, quæ præsumtio contra omnes eos militat, q contra juris præceptum, sive præscriptum faciunt *c. 1. de præsumt. not. in l. 1. C. ad L. Cornel. de Sicar.* Quod etiam in nostro proposito dicendum videtur, cúm quis securitatem publicam non conservet, cúm tamẽ id facere possit, ex legis præscripto, exemplum affertur in Mercatore, qui non dedit librum rationum ut arguit *Plot. in tractat. de in litem jur. num. 848. & numero 15.*

Ad

Ad quod comprobandum optimé facit id, quod tradũt. *Dd. in d. c. fin. ex. de his quæ vi vel met. causa.* † de Domino terræ, qui injuste bannivit 7
eum, qui multa habebat mobilia, cui bannito postea bona sua sunt ablata, & quidem per alios, Dominus certé tenebitur, ad rerum restitutionem, juramento earum facta æstimatione *d. c. fin. ubi Joan. ab Immola numer. 4. versic. & per prædicta & l si cum exceptione §. Pedius quod met. causa.* † Nec etiam juratur solúm in litem ob 8
dolum, sed quoque ob levem culpam *l. alio jure C. de in lit. jur.* ubi Salic. notare jubet contra tutorem etiam propter levem culpam jurari in litem.

Tertió † qui tenetur ad custodiam rei, si 9
illam rem non custodiat, ita ut ammittatur, contra eum, ratione damni & interesse, locũ habet hoc juramentum *Corn. consi. 318. volu. 4. cum allegatis per eum num. 7. Bald. consi. 80. volum. 3.* Quas autoritates in hanc rem allegat. *Joan. Babt. Plot. in tract. de juram. in lit. §. 48. n. 11.* Et inde infert ad quæstionem: si Mercatór vel aliquis alius dederit vectori, rem aliquam vehendam vel transportandam, puta capsam vel valisiam, si id nõ fiat, & res dicatur amissa: jurabitur in litem contra vectorem vel alium, qui titulo conductionis vel depositi vel alio quovis titulo rem vehendam receperit, nec crederetur juramento vectoris super amissione. *Specul. in tit. de furtis.* Atq; inde quo-

que infertur ad commentarienſem. Pari etiã
ratione, ſi quis in hoſpitium diverteretur &
penes hoſpitem deponeret valiſiam clauſam
& ſigillatam, in qua res ſuas & pecunias bené
cuſtoditas aſſervabat: vel ſcholaris, ſi domum
iret, interim capſam ſive ciſtam in domum a-
licuius, ut ibi aſſervaretur, poneret & tem-
pore reverſionis illi redderetur valiſia diſſi-
gillata & ciſta aperta: tunc ſtabitur cõtra ho-
ſpitem de dãno dato, ipſius viatoris, vel ſcho-
laris juramento, ad æſtimationem rei, præce-
dente taxatione judicis. *Innoc. Hoſt. et alii Cano-
niſtæ in d. c. fin. ꝙ met. cauſa Bar. Bal. Rom. in act. de in
lit. jur. Fulgos in l. cũ furis eo. tit. Spec. in tit. de furt. §. 1.*
10 *verſi. qd ſi reus.* Quartó † conventio q̃ ſuper actu
aliquo interponitur, ſeqtur ejus naturam,
ſuper quo interponitur *l. ſtipulationem §. convẽ-
tionales de verb. obl. l. triticum eo. tit.* Sed hîc convẽ-
tio tam expreſſa q̃ etiam tacita, ſolutione ve-
ctigalis interponitur ſup materia delicti. Igi-
tur quoq; ejus naturã ſeq debet, ut ſicuti ju-
ramẽtum in litẽ defertur, contra delinquen-
tem, ita quoq; cõtra eum, cúm quo pactio ini-
ta fuit *l. ſtipulatio habere licere et l. ſi qs cum aliter, cũ
gl. ff. de verb. obl. l. emt. §. q autẽ de act. emt. l. ſi ſtipula-
latus de uſuris.* Quintó cõfirmatur. Nã † quan-
11 do aliquid ineſt alicui actioni ꝙ habet reſpe-
ctum ad illius cauſam, tunc non ſolũ illud re-
ſpiciẽs ineſt, ꝙ directé & immediaté cauſatur
ab illa cauſa: verum quoq; & illa veniunt, quę

occa-

occaſionaliter ab ea cauſa ꝑcedunt *l. q. id qꝫ d^e donat l. tutor. ff. de fidejuſ.* Sed hęc facultas ꝓbandi p juramentum ineſt actioni reſpicięti cauſam, q̃ eſt, ut propter p̃ſtitam ſecuritatem cõſervet viatores indemnes, & ut publicæ utilitati cõſulatur. Ergó ſeq̃tur, ut ſecundũ naturã illius actus reguletur, adeó ut etiã ꝓbationes eodem mõdo admittantur, ſicuti natura illius actus hoc exigit *l. quidã cum filiũſ. de verb. obl.* Nã † promiſſio intelligitur facta ꝓut de- 12
monſtratur ex cauſa p̃cedente. *Et Bald. in l. 1. C. ſi cert. pet. n. 2. tradit.* Quod diſpoſitio porrigatur ad omnia ea q̃ illã cauſam contingunt. Sic etjã dicitur † pactum, qꝫ contractui incõtinenti 13
opponitur, pars ipſius cõtractus *l. ſi ſterilis §. ſi tibi de act. emt. l. fin. de cõtrah. emt. l. juris gentium §. qꝫ feré de pactis l. ſcire debemus: de verb. obl.* Atq; hanc ſententiã tenet *gloſ. in d. l. in act. de in lit. jur. et in l. bonæ fidei C. de reb. cred.* Jacob. *de Are. in l. ſi quãdo C. unde vi.* Atqui juramentum hoc in litem, de jure civili quidẽ obtinet: † de jure veró Sa- 14
xonico, is q violentiam paſſus eſt admittitur, ut poſſit valorem ſuæ rei, & damni perpeſſi æſtimationem facere, & taxare. Quo facto reus ad æſtimationem factam condemnandus eſt, & damna taxata præſtare & perſolvere cogitur. Niſi ipſe reus proprio juramento damna diminuerit, ad quam diminutionem eſt admittendus: Sic traditum reperitur *in lib. 3.* Landtrecht *art. 47. & Chilian.*

König *in processu* Judic.*cap.136.numer.4. cum seqq.* Et annotavit differ.*Juris Sax.87.part.2. & differ. 70.part.1.*Et hæc dispositio Juris Saxonici fa-
15 vorabilis est. † Non enim solummodo locũ habet quoad damna illata circa res,sed etiam circa ipsas personas;nã si actor læsus vel vulneratus æstimaret damnum, & operas amissas;tunc probata violentia,reus teneretur actori summam taxatam, quatenus eam juramento diminuere non posset,persolvere. Itaque magis locum habebit, in casu nostro, ubi solúm rerum amissarum æstimatio & restitutio petitur &c,

Pro contraria veró sententia adducuntur.
16 Primó. Quia † juramentum in litem,ut habeat locum requiritur dolus, ita ut quis conveniatur ex proprio delicto & dolo, non ex dolo sive delicto alterius *l.1.quando ex fact. tut. secund.Dyn.& Bart.*Ibi enim juramentum in litem non habet locum adversus pupillũ,conventum ex delicto, sive dolo tutoris. Ex quo textu generaliter colligitur contra conventum ex dolo alterius non jurare in litem. Sic tenent J*acob.de Butr.Cyn.Bartol.* & omnes in *l.si quando C unde vi:* Quæ sententia adeó vera esse
17 existimatur,ut † dolus in libello, de necessitate sit exprimendus, alioquin juramentum in litem de jure non admittitur prout sentit J*oan.Babt.Plott.in d.tract.de in litem jur.§.50. num.* 46.cum ibi per eum alleg. *Steph. Bertrandus*

consi.

consi.136.num.2.part.6. Et † quod cōtra deprædantem admittatur juramentum in litem, illud est in ejus odium introductū *gloss. & Bart. in d.l.si quando C.unde vi.* Et quod ab ipso delictum sit perpetratum, ut sic ex ipso maleficio commisso sit obligatus. Sed Dominus territorii, qui ad custodiam loci obstrictus est, tenetur duntaxat ex quasi maleficio: Igitur cōtra eum probatio cum Sacramento in litem non erit admittenda, cùm non versetur in dolo, sed saltem † in culpa in omittendo, quę non ita aggravat, nec tale odiū inducit, quale culpa in cōmittendo *l.ex maleficiis §. his quoque de act. & obl. & Instit. de oblig.quæ ex q.de l.or.* confirmatur. Nam si ex statuto pater teneatur pro filio delinquente, non tenebitur, si filius per contumaciam sit proscriptus. Nam † statutum intelligendum est de eo, qui veré de crimine convictus est, non autem fictè. *Salicet. in d.l.si quando num.3.*

18

19

20

Secundó: dolus verus ita præcisé requiritu,;ut † non sufficiat dolus præsumtus, ad hoc, ut contra aliquem locum habeat juramentum in litem *Jason.in d. l. si quādo C.unde vi. Joan. Andr.in addit.ad Specul. in titul. de raptor.circa princ.Felin.in c. si autem de rescript. Cotta in memorab.in verb.juramentum.Plot.in d.trac.de in lit.jur.§. 50.num.29.* 21

Tertió, † in qualibet promissione, id intelligitur promissum ad quod de jure quis 22

 tene-

tenebatur *l. cum de indebito de probat. l. iis cui §.*
23 *Flavius de solut.* Sed de jure cõmuni † qs nõ tenetur aliquid pręstare, nisi contra eum liquida sit probatio, *l. 1. quando ex fact. tut. d. l. si quando C. unde vi ubi Cyn.* unde sequitur qui emendationem damni in se suscipit, de eo damno id accipiẽdum, ꝙ legitimis probationib. factis, potest doceri, ut secundúm jus cõmune ac-
24 cipiatur promissio. † Nec etiã est verisimile, ꝙ quis obligando, pro alio se velit obligare pro indebito, cum nec in ꝓpria obligatione hoc præsumatur, idq; maximé, quando obligatio est pœnalis, & odiosa *l. 2 §. circa, de except. doli.*

Quartó confirmatur. Nam si hoc est in obligationib. principalib. multo magis in iis, qbus quis pro alio se obligat. *l. & magis de so-*
25 *lut.* Atque hinc est, ꝙ etiam † hoc juramentum in litem, nõ habeat locum cõtra fidejussorem tutoris vel juratoris, q nõ fecit inventarium, vel alio modo dolum commiserit, ex quo obligatus est, quãvis contra principalem id admittatur *l. 1. ubi Dd. de in lit. jur. l. 3. ubi Bart. & Dd. de fidejus. Bossius tit. de Rapin.*
26 Quintó † verbum probationis, quando á lege vel statuto profertur, non intelligitur de probatione ficta sed de vera, *l. Lucius de condit. & demonst. l. 1. §. si ea de ventr. in poss. mitt. l. 3. §. causæ, de arbitr. Bald. in c. 1. §. Item si vasallus, de cõtrovers. invest. et in c. si vasallus, si de feud. fuer. controver.*
l. in

l. in bonæ fidei. C. de reb. cred. & Dec. in Rubr. de probat. † Probatio autem per juramentum est pro- 27
batio ficta *l. fin. §. in cõputatione, ubi Dd. de jure delib.* Ideoq; non censetur probasse, qui probavit per juramentum *d. l. publica Mævia. Depositi, ubi gloss. l. cum de indebito de probat. Bald. in l. fin. C. de secund. nupt. Ludov. Rom. in l. non erit §. dato de jurejur. Canonistæ in c. 2. ext. de probat.* † Nec quoq; di- 28
citur probatio per juramentum legitima *d. c. fin. quod met. caus. l. semper §. fin. quod vi aut clam.*

Sextó, † dubia probatio non relevat *c. in* 29
præsentia de probat. Sed probatio per juramentum est dubia cũ subsit timor, ꝙ deprædatus spe lucri maiorem quantitatem, juramento sit æstimaturus quám veré fuerit. Igitur probatio ipsius damni veré, liquido & cõcludenter peragenda est. *Bart. in l. Divus de milit. test.* Et † ꝙ contra Dominum territorii, sive civita- 30
tem, villam vel castrum quãdo pro alio obligantur, juramentum in litem non habeat locũ, cõmunis est recepta Interpretum sententia, q̃ secuti fuerunt tam in lecturis & consiliis, quám etiã in causarũ decisionibus, sic etiã catervatim senserunt *Bart. in l. nequid de incend. ruin. naufr. ubi etiam Angel. & idem Bartol. in l. 1. furt. advers. naut. caup. Bartol. post Dynum in d. l. 1. Quando ex facto tutor. Bartol. in l. semper §. ex hoc interdicto quod vi aut clam. & in d. l. si quando.* Ubi etiam *gloss. Angel. Joan. Fab. & Salic. et Jas.* de communi ibi attestantur & Alberic

 asserit,

asserit, judiciorum usum hanc opinionem approbare. Ac quod de facto ita obtinuerit idem tenet *Bald. in c. conventicula de pac. juramen. firm. Matth. de Affl. in §. illicitas eo. tit. & super prima part. constit. regni. Rubr. 27. num. 54. Jacob. de Belviso & Angel. in d. §. quoniam in Auth. ut nulli judic. Dd. in l. in actionib. de in lit. jur. ubi Jas. num. 34. in versic. Septimó requiritur*, ubi dicit: *Quod quando villa tenetur pro Robaria alterius, tūc nunquam habeat locum juramentum in litem:* Sic etiā sentiunt *Panorm. Berous & reliqui Canonistæ in c. 1. de restit. spol. & in d. c. fin. ubi Anton. de Butr. & Immol. quod met. causa.* ubi quoque de hac opinione, tanquam veriori & communiori fidem faciunt & *Dd. in d. l. admonendi de jurejur. ubi Curt. n. 215. & Cato Sacchus num. 54. Joan. Andr. in addit. ad specul. de raptor. circa princip. & in tit. de fructibus & interesse. Hippol. de Marsiliis in l. de quæstionib. August. in addit. ad Angel. de malefic. in verb. nec non ad denunciationem num. 16. decis. consi. 410. num. 13. & consi. 83. & in Rubr. de probat. Grammat. super constit. regni num. 16. & 39. Bertrand. cons. 298. volum. 8. Jul. Clar. lib. 5. Senatus §. fin. quæst. 82. sub tit. de statutis pœnal. in genere versic. quæro nūquid stante hoc statuto.* ubi quoq; de communi attestatur. *Com. consi. 123. volum. 1. Gravetta consil. 166.* Etsi abundé satis *Paris consil. 158. num. 28. volum. 4. Barbat. consi. 76. volu. 4. Cæpoll. consi. 18. num. 24. Joan. Babt. Plot. de in lit. jur. §. 49. numer. 17. Andr. Gail. d. decis. 64. numer. 8. Joachim. Mynsing. obs. 71. cent. 5.* Et ex nostris *Hieron.*

Schurf.

Schurf.d. conf. 2.n.4. Joachim. á Beust. in d. tract. de jurejuran. nihil fol.36.num.170.& fol.292.num.184. Leges tamen, probationem hanc agentibus, aliquantum indulſerunt, ut non ita exacté eam exigant, & ideó poterit fieri per familiam, & per ſocios ſuos, qui alioqui ad probãdum non admitterentur. Item per conjecturas probabiles *Bart. in d.l. ſi quando num.4. Jas. n. 43. per text. in l. conſenſus C. de repud. l. de ſubmerſis & l. quoties C. de naufrag. lib. 11.* Cúm igitur adverſus Dominum, civitatem & villam, juramento in litem locus non ſit, minus quoque locum ſibi vendicabit juramentum minorationis, quod in hujus locum de jure Saxonico ſucceſſit, quod æqué dolum & maleficiũ in perſona conventi requirit, prout fit in juramento in litem, cum † ſubrogatum ſapiat 31 naturam ſui ſubrogati *l. ſi dum §. qui injuriarum ſi quis caut. c. translato ext. de conſtitut. l. 1. C. de noxal. act. §. fuerat. Inſtit. de action. c. recolentes de ſtatu Monach. gloſſ. in c. & temporis 16. quæſt. 1. l. 4. §. ſi ex conventione de re judic. not. in c. hi qui de præbend. in 6. l. ſed et ſi mente. De Precario. Berous conſi. 51. volu. 2.* Quibus ita fixis & ſtabilitis, nõ adverſantur, ea, quæ non pridem adeó pro contraria ſententia, primo & ſecundo loco fuerunt adducta. Et inprimis non facit *d. l. 2. d. l. in actionib. de in lit. jur. cum aliis ibi allegatis.* Nam jura illa loquuntur in iis caſibus, ubi agitur contra ipſum delinquentem, qui veré delictum &

violentiam commisit, & q veré in dolo esse dicitur, pro ut ibi Dd. unanimiter cõcludunt & generaliter etiam statuũt, quód ob levem sive levissimam culpã, juramentũ hoc nõ de-
52 feratur.† Ubi quoque ex communi asserunt: Nec latam quidem sufficere culpam ut *ex Decio sub num. 17. in vers. in gloss. culpam & consi. 83. colligercre licet, et ex l. 2. ubi Bal. et Dd. C. de noxal. act.* Nec etiam concedimus, dolum tunc subesse dici, quando quis committit, quod alicui ex officii necessitate incumbit. Nam ex supradictis satis colligitur, culpam duntaxat subesse. Nec quoque sola difficultas probationis, in consideratione est ad hoc, ut juramentum in litem admittatur, sed necesse est ut maleficium veré sit ab eo perpetratum, cõtra quem jurandum est, & quod fuerit in dolo, q͏ sané hic subesse, dici neqt. Nec quoq; obstat *text. in l. ne quid de incen. ruin. naufr. Intelligendo verbũ testatori, de simplici attestatione damnũ passi.* Nam expositio illa est contra *glos. ibi* quæ tamen á Dd. communiter est recepta, q͏ scilicet probatio fieri debeat, testib. idoneis, ideóq; favor considerabilis non est, deficientib. iis, quæ de necessitate intervenire debent. Sic etiam pauló ante ostensum fuit, ex dolo præsumto juramentum in litem non deferri; & est ratio: ne duo specialia concurrant. Nam speciale est, ut actori credatur tanquam testi in propria causa *contra l. nullus, de testib.* Item & secundum

dum ſpeciale erit in eo quod dolus præſumatur, contra *l. meritó C. pro ſocio. Bart. in d. l. tutor. qui repertorium, de admin. tut. Comēns. conſi. 81. vol. 4. Jaſ. conſ. 174. vol. 2.* Cúm igitur clariſs. Senatus hìc ſaltem obligetur ex quaſi delicto & quidem pro alio, qui maleficium & dolum veré commiſit, conſentaneum eſt, juramentum in litem in hoc caſu ceſſare. Nec quoque ſufficit dolus præſumtus, ut & pauló antea diximus. Multó minus huc pertinet, contra Dominum terræ, qui aliquem injuſté bannivit, & cujus bona ſunt ablata, juramentum in litem admitti. Nam Dominus qui aliquem injuſté bannivit, eſt in dolo, & metum fecit injuſté: Unde non mirum, quod de iis etiam teneatur, quæ ejus occaſione & culpa fuerint ablata *& c. fin. de his quæ met. cauſa*, locum habeat ut difficultati probationis ſubveniatur. Non obſtat *text. in l. alio jure cum gloſſ. ibi C. de in lit. jur.* q̃a gloſ. & Dd. admittunt hoc in tutore, ut juramentum ex levi culpa, contra tutorem admittatur, ſpecialiter eſſe receptum. Igitur jus commune erit in contrarium. Et ideo Salicet· titulum illum *C. de in litem jurãdo, poſitum eſſe in tractatum tutelarum ibi affirmat.* Minimé etiam tertió, impedimento eſt, de eo q̃ rem cuſtodire tenetur, ſi ea amittatur, contra eundem jurari in litem. Nam ſi conſtaret absque ejus dolo malo, rem eſſe amiſſam, quamvis in culpa

lata

lata levi vel levissima deprehendatur, non tamen juramentum in litem obtineret, sed testibus res & rerum quantitas ac interesse probandum esset, prout ipsemet Corneus respondet *in d. consi.318.num. 8. per text. in d. l. in actionib. de in lit. jur.* Sed in proposito satis constat res vi ablatas esse, non ex dolo sive vero delicto Senatus clarissimi, sed potius omissionis culpa, & ex maleficio alterius. Igitur ad nostrum propositum, illa objectio non recté accommodatur. Sicuti nec & id quod de valisia apud hospitem, vel cista scholaris, quæ ad asservandum apud aliquem, clausa & sigillata fuerit deposita, & dissigillata ac aperta reddita, dictum fuit. Si enim constaret, id nō dolo, sed culpa esse factum, juramento in li-
33 tem quoque locus non erit &c. Et † in hoc ipso casu, quoad juramentum in litem, contrarium tenet. Bart. qui hac in re sibi ipsi obloquitur *in l. 1. §. 1, furt. advers. Naut. Caup.* Ea ratione: Nam *d. l. si quando & d. l. semper §. hoc interdicto*, loquuntur in eo, qui dolum commisit; sed quando non constat, utrum ipse caupo fecerit, an veró alius & sic manifestum nō sit, utrúm ex facto suo, vel ex quasi maleficio, propter factum alterius conveniatur, juramentum in litem non obtinebit, sed probãdum erit, quid fuerit in valisia. Bart. tamen consilium ibi addit, judicem debere tormẽtis subjicere familiares & alios qui fuerint in domo

domo & procedere summatim ad indagandá veritatem *l. quoties & l. de submersis C. de naufrag.* Et dicit se ita in facto observasse Pisis. Idem *Bart. in l. 1 §. si cista deposi. Bald. in Rubr. C. depositi & in l. 1. C. locati. Jason in d. l. si quando numer. 48. & 49.* ubi dicit Bartolum hoc postremo casu forté meliùs loqui.

Nihil quoque refragatur quartum, quód conventio assumat naturam actus, super quo interponitur; nam cúm requisita quæ juramentum in litem inducunt non interveniát, inconveniens non est, ut & dispositio veluti † ratione legis cessante, cesset & ipsa, quam- 34
vis sit accessoria *gloss. & Bald. in l. eos C. de usur. l. adigere §. quamvis de jur. patron. c. tutelas, ubi Bart. de capit. demin. Jacob. Phil. Port. consi. 65. num. 35. Joan. Cephal. consil. 229. num. 11. Alex. consi. 123. volum. 5.* Eadem etiam solutione tollitur quintum: Quando aliquid inest alicui actioni, quod habet respectum ad illius causam, non solúm ea venire, quæ directó & immediaté ab illa causa procedunt: sed etiam ea quę occasionaliter. Nam cúm ex diversitate rationis cõtrarium suadeatur, mirum non est, quód † di- 35
versa ratio, diversum quoque jus constituat, *l. interpositas C. de transact. l. inter stipulantem §. Sacram. de verb. obl. l. fin. de ritu nupt.* † Nec etiam 36
conventio solet recipere naturam actus odiosam, licet in locum ejus subrogetur, *l. item veniunt §. cum prædiximus de pedit. hered. notatur in*

l. cer-

l. certi condictio si cert. pet. Atque in pactis, in continenti adjectis, diversa quoque militat ratio, quia illa contractum informant, ex dispositione legis & contrahentes obligantur, prout conventum fuit, cum nihil ex requisitis ibi desit. Nos autem hìc versamur ubi quis ex delicto alterius obligatur, dolo cessante, qui á lege necessarió requiritur, ad hoc ut juramentum in litem obtineat. Unde de uno ad aliud tanquam de separatis non rectè infertur. Et quia ex jam dictis, decisio hujus quæstionis clara, manifesta & cum cōmuni schola Interpretum conveniens est, ulterius hìc non insistendum puto, sed ad tertiam quoque quæstionem progrediendum esse existimo.

QUÆSTIO III. EIUSQUE RESOLUTIO ET DECISIO.

Num Adolphus VVeinhausen ratione damni perpessi, possit clariss. Senatum Lipsensem convenire, adeó ut de ejus reparatione & restitutione d. Senatus teneatur.

SVMMARIA.

1. *Damni causam qui dat, censetur ipsum damnum dedisse.*
2. *Damnum quod quis sua culpa sentit, sibi non aliis imputandum.*
3. *Promittens aliquem non inquietare, intelligitur nisi fiat eius culpa.*
4. *Causam qui dat causæ, censetur etiam dedisse causam causati.*
5. *De periculo obligatus intelligitur, nisi culpa adversæ partis accidat.*
6. *Causa quod est causæ, censetur quoque esse causam causati.*
7. *Evictio non præstatur emtori, quæ culpa eius accidit.*
8. *Victus etsi victori condemnetur in expensis, intelligitur de iis quas victor sine culpa sua soluit.*
9. *Emphyteusis non recuperatur si culpa Emphyteuticarii sit amissa.*
10. *Possessio non restituitur ei, cuius culpa amittitur, unde Reg. Iuris, quod spoliatus ante omnia sit restituen-*
11. *dus, limitatur, nisi culpa eius amittatur No. 11*
12. *Causam qui dedit repressaliis, tenetur ad damnum sarciendum.*
13. *Conventicula de iure sunt prohibita.*
14. *Quandoque puniuntur transgressores exilio, aliquando capite, aliquando etiam domus confiscatur & destruitur in qua congregationes fiunt.*
15. *Propter illicita etiam interitus illicitus non curatur.*
16. *Domus potest destrui, ob contumaciam.*
17. *Domo destructa ob delictum, potest Respub. vendere aream Domino invito.*

18. Sub-

18. *Subveniendum ei non est, qui se ultró in necessitatem coniecit.*
19. *Damnum quod quis patitur ab inimicis, censetur sua culpa sentire, sic etiam:*
20. *Si ob eius odium.*
21. *Provocans qui aliquid committit excusatur.*
22. *Opera malorum hominum utens, sibi imputare debet, damno inde aliquo subsecuto.*
23. *Causa qualibet á delicto & dolo excusat.*
24. *Nemini pœna infligenda absque delicto & dolo.*
25. *Hospes tenetur ad damnum sarciendum quod viatoribus in ædibus datum est.*
26. *Vindicare se propria autoritate nemini est permittendum.*
27. *Nemo sibiipsi ius dicere debet.*
28. *Incompatibilia sunt, sumere sibi personam iudicis & partis.*
29. *Ordinem iuris omittens, præsumitur iniusté procedere.*
30. *Ab executione non est incipiendum.*
31. *Possessio sua nemini auferenda absque causæ cognitione & ne á iudice quidem.*
32. *Possessione privatus ante omnia restituendus.*
33. *Violentiam non excusat autoritas iudicis.*
34. *Prædoni & iniusté possidenti possessio non auferen-*
35. *da & ne rescripto quidem principis n. 35.*
36. *Damnum illicité inferens, ad id sarciendum tenetur.*
37. *Armorum delatio malum animum gerentis arguit.*
38. *Nemo prægravandus ex alterius facto.*
39. *Vis & ne Iudæis quidem inferenda est, multó minus Christianis.*
40. *Afflicto non est addenda afflictio.*
41. *Magistratus tenetur defensionem suorum subditorum.*
42. *Bellum potest indici, pro defensione unius civis.*

43. De-

43. *Dominus tenetur subdito vices reddere, res & iura eius conservare, ex officio.*

44. *Prohibere qui alium ab officio habet, id ipsi committi non debet.*

45. *Regum officium proprium est, facere iudiciũ & iustitiam & liberare de manu calumniantiũ oppressos.*

46. *Nemo ad delinquendum invitari debet.*

47. *Magistratus munus est, audaciam facinorosorum reprimere & à novitatibus avertere.*

48. *Domus cuiusque sua tutissimum refugium.*

49. *Conventicula, causa devotionis non sunt improbata.*

50. *Præsumendum non est quem voluisse delinquere & sibi ipsi damnum inferre.*

51. *Domus ubi debet destrui, autoritate Magistratus nõ*
52. *privata fieri debet, & tali in casu creditorum habenda est ratio.*

53. *Creditores publicis pœnis præferuntur.*

54. *Pro defensione sui & rerum suarum permittitur offendentem occidere.*

55. *Licita rei operam danti nihil potest imputari.*

56. *Pro defensione licitum est amicos convocare: etiã*
57. *Quo ad possessionem, qua spoliatus quis est, recuperandam.*

58. *Iniuriam nemini facit qui iure suo utitur.*

59. *Licita rei operam dans, non censetur esse in dolo vel culpa.*

60. *Interpretatio regulæ qui causam damni dat, censetur ipsum damnum dedisse. Quod non procedat occa-*
61. *sione remota: Et quod necesse sit causam esse ordinatam ad damnum.*

62. *De casu fortuito ut quis teneatur, oportet ut culpa ad casum sit ordinata.*

63. *Causa in delictis ut excuset, non is qui iniuriam passus est, sed agens & inferens iniuriam inspiciendus est an licitè fecerit &c.*

IN hac tertia quæstione quæritur: Numne Senatú clarifs. Lipsensem, Adolph⁹ VVeinhausen, ratione damni, q̃ propter ædes expugnatas & dirutas, ac direptiones inde factas, fuit perpessus, convenire possit, adeó ut de ejus reparatione & restitutione teneatur. Et primo intuitu videbatur dicendum, nullam Adolpho actioné cōtra Senatum amplifs. cōpetere, cúm sit ju-
1 ris apertissimi, † eum qui cām damni dat, cénseri ipsum damnum dedisse *l. qui occidit §. in hac act. ad l. Aquil. l. nihil ad l. Cornel. de sicar. l. 4. vi. bon. rapt. l. prætor. §. si cum servum eod. tit. glos. in c. placuit. 1. q. 9. c. de occidendis 23. q. 5. & c. cum homo 26. q. 6. c. studeat 50. distinct. glos. in c. cum abstineas. 26. q. 2. c. est injusta 23. q. 4. c. de nuptiis 23. q. 5. Petr. Corn. consi. 219. volum. 4. Marsi. Socin. consi. 68. n. 147. volum. 3.*
2 *Henning. Gœden. consi. 103. num. 33.* Quinimo † naturali ratione æquum esse censetur, ut damnum, quod quis sua culpa sentit, sibi & non aliis imputetur. *c. qui damnum de Reg. Juris in 6. l. quod quis eod. tit. l. cum duobus §. fin. cum l. seq. Pro socio: ubi si socius damnum sua culpa sentit, sibi & non consocio imputandum est l. si ex duobus & l. cum duob. de noxal. l. qui patitur Mandati. l. rei communis nomine eod. tit. Grammat. decis. 71. numer. 10. Et traditur in l. inter coheredes §. quod ex facto ff. Famil. Et cis. c. l. qui foveas ad l. Aquil. Bartol. in l. si pignore de pignor. action. Roman. consi. 475. numer. 2.*

Angel. consil. 329. numer. 3. Bolognin. consi. 45. Et generaliter traditum reperitur: quoties quis ad damni emendationem teneatur, semper clausulam illam sub intelligi (nisi damnum passus, causum ipsius damni præstiterit.) *Bartol. in d. l. 1. §. in summa de his qui dejec. vel effud.* ubi tradit dominum non teneri, ad reparationem damni, ei qui ivit per vias insolitas quasi ipse in causa sit damni accepti: prout etiam supra in prima quæstione dictum fuit. Et docuit *Francisc. de Capit. in d. consi. 40. inter consi. Laurent. Calcanei numer. 4. ubi in casu statuti; si communitas ad damni reparationem, ex incendio sit obstricta, intelligitur, nisi is, qui damnum accepit, causam dederit incendio, puta per familiam suam, vel alio quoque modo.*

Similiter † si quis promisit, aliquem non 3
inquietare, intelligitur, nisi fiat ejus culpa *l. venditores de verbor. obligat. Bald. in l. cum proponas numer. 1. de nautico fœn.* Et huc optimé etiam facit, vulgata illa juris regula. † QUI 4
DAT CAUSAM CAUSÆ, DICITUR QUOQUE DEDISSE CAUSAM CAUSATI. *not. in l. ex hoc jure de just. & jur. & l. manumissiones eod. titul. l. dotem de die de collat. Bon. l. quemadmodum de judic. l. si quærarmus de testament. l. licet C. de probat. c. etsi Clerici ext. de judic. Bald. in l. ex placito C. de rer. permut. Com. cons. 144. Socin. cons. 136. vol. 2. Hippol. Marsil. in l. si qs ne quæst. n. 5. de quæst.* Eadem ex ratione id quoque pro-

5 manat. Quod † si quis de periculo sit obligatus, id intelligatur, nisi culpa partis adversæ illud accidat *l. cum proponas C. de Naut. fœn. l. qui insulam §. fin. locati Dd. in l. licet C. de locato & in l. si merces §. culpæ ff. eod. & in c. si propter sterilitatem ext. eod. Alexand. consi. 84. lib. 6. Socin. consi. 156. lib. 2. Comen. cons. 103. lib. 2. Rom. singul. 29. Jacob. Philip. Port. consi. 114. num. 1.* Eó etiam pertinet regula illa,
6 dum dicitur. † Quód est causa causæ, censetur & causa esse causati *d. c. studeat. 50. dist. c. fin. de injur. Barthol. Socin. consi. 156. num. 19. volum. 2.* Sic
7 quoque † evictio non præstatur emtori, quę culpa ejus evenit *l. si ideo l. si dictum §. si cōpromissero l. Herennius de evict.*

Atque inde quoque & id derivatur, quod
8 † licet victus victori sit condemnandus in expensis, non tenetur ad eas expensas, quas ꝓpria culpa victor solvit. *Matth. de Affl. decis. 177. num. 3. Prosper. Caravita consi. 116. numer. 16. tom. 2.*
9 *int. consi. crim.* Sic etiam † non recuperatur emphyteusis si culpa Emphyteuticarii sit amissa *Chassan. in Rubr. 11. §. sans plus estre tenu num. 1. & 2.* Quibus ex causis & id efficitur quod
10 † ei qui facto & culpa sua possessionem amittit, restitutio non concedatur *Dd. in c. sæpe de restit. spol. Socin. in l. rem quæ nobis numer. 8. de acquir. pos. Abb. in c. accedens ut lite non contest. Brun. consi. 21. num. 2. & 3. Gratt. consi. 50. num. 13. lib. 1. Paris consi. 1. num. 164. lib. 1. Socin. iun consi. 47. num. 14. & consi. 48. num. 6. lib. 2. Nevizan. consi. 79. numer. 24. ruin.*

consi.

consi.47.num.5.& consi.49.num.9. Et ſanè cauſa juſtior,ut quis de re ſua diſturbetur, non extabit illâ, quám quæ ex propria voluntate pvenit,ita ut de damno accepto, qui voluntatem ſuam accomodavit conqueri non poſſit. Ideoque regula illa (quód ſpoliatus ante omnia ſit reſtituendus) ſibi locum non védicat,quando ſpoliatus poſſeſſionem in adverſarium tranſtulìt.*c.ſuper de renunc.Orian.in Rubr. de cauſ.poſſ.& propr.Jacob.de S. Georg. in l. ſi.de vi n. 21.de judiciis.* Ex hoc quoq; fundamento fluit, quod is, qui dedit cauſam repſſaliis,ſive ſit communitas, ſive privatus,quiſpiam teneatur damnum paſſo omnia reſarcire incommoda.*Bart.in l. Neſennius de neg.geſt. Jaſ.in l. 2. §. ult.de verb.obl.ubi quoque Ang.in §.ex his.Idem Jaſ.in l.qui ſi putabat de condict.cauſa data.Bald.in Auth.omnino C.ne uxor pro marito. Bart. in Auth. ut non ſinat pign. & in l.ſi veró §. cum autem de his qui dejec. vel effud.Angel.in l.fin.ſi ſam.furt.fec. dic. Guido Pap. deciſ.34.Franciſ.Marc.deciſ.359.part.1. Alex.conſ.49. num.6.vol.1. Petrus de Santern. in tract. de aſſecuratione & ſpons.mercat.part.4. num.34. Burſat. conſi. 138.nu.64.Eman.Suarez.in recept.ſent. verb. repreſſaliæ num.52.& Vivius lib.2.com.opin.opin.35.Villalobos in verb. repreſſaliæ num. 10. & Matthæus Gribald.* 11

Quod autem Adolphus cauſam huic damno præbuerit,ex eo ſatis apparet,quód diſputationes in religione excitaverit, atque

etiam conventicula celebraverit, ob quod odium vulgi in se concitaverit, atque causam huic damno, & malo subsecuto dederit. At

13 † in jure veritum est, ne privati conventicula exerceant §.*conventicula de pac.iuram.firm.* Et solent contrá facientibus imponi certæ pœnæ.

14 † Aliquando enim puniuntur pœna exilii, ut si fiant ad monopolium constituendum. *l. 1. C. de monop.* Aliquando pœna capitis, ut si instituantur ad seditionem, vel tumultum excitandum vel ad turbationem publici status *l. 1. & 2. C. de seditiosis l. denunciamus de his qui ad Eccles. confug.* Sic etiam confiscatur domus, ubi fiunt illicitæ congregationes *l. conventicula C. de Episc. & Cler. d. l. denunciamus C. de his qui ad Eccles. confug.* imó destruenda est domus ejusmodi *d. §. conventicula.* Cúm igitur Adolphus conventicula illicita celebraverit, conqueri sané non potest, propter destructionem ędium & direptionem inde factã *Bart. in l. 1. C. de desert. Bald. in l. cum proponas C. de naut. fœn.* ubi traditur

15 q † propter illicita etiam pereãt ea, quæ sunt licita. Nam ibi confiscantur cum continente contenta, & sic consequenter res, quæ in ædibus continentur. Ut ita ratione rerum inde ablatarũ, Adolpho nulla in juria facta esse censeatur. *Bal. post Dyn. in l. cũ amplius. §. fin. de leg. cũ l. seq. facit 1. si quis C. de curs. publ. l. qui fiscales C. de Navicul. lib. 11. l. non solũ §. notionũ de excus. tut. l. eos §. fin. ad l. Cornel. de fals. et in Auth. de Cano. §. si quis autem.*

autē. Et cum generaliter traditum reperiatur † ꝑpter contumaciā poſſe deſtrui domos, ar- 16
bores, vineas ēt in cauſa civili *l. ſi is cum quo cō-mun. divid. ubi Bal.* multó magis eorum, ꝑ quos fuerit turbatus ſtatus publicus ſeditione excitata. Quinimó † ſi domus in illis caſib. eſt 17
diruta, p̄t Reſpub. vēdere aream invito Domino *l. fin. C. de jure Reipub. lib. 11. Alberic. de Roſat. in 1. part. ſtatut. q. 33.* Cúm igitur ob hæc illicita, Adolphus in ſe odiū plebis concitaverit, non eſt, ꝙ de damno accepto conqueratur, cúm cauſam ejus dederit. Unde hoc malū & incōmodum perpeſſum, ſibiipſi & nō aliis aſſcribere & imputare dēt. † Nec ei ſubveniendū 18
eſt, q ſe ultró in neceſſiatē conjecit *l. Papinianus de minorib. c. intelleximus de judic. Abb. in c. 2. n. 7. de procurat. capit. deciſ. 123. n. 3.* Atq; huc pertinet, quód * damnum quod quis patitur ab 19
inimicis ꝓpriis, id ſua culpa pati intelligitur. *Bar. in d. l. ſi merces §. culpæ aūt locati l. pen. ſol. matr. l. damnum C. locati. §. ult. de act. emti.* * Sic quoque 20
cenſentur is damnū dediſſe ſi ob alicujus odium datum *ſit gl. & Bart. in §. culpæ & in l. cotem §. qui maximos de publ. Decius conſi. 25. Ruin. cōſi. 23. n. 5. & conſi. 65. num. 2. in fin. & conſi. 85. n. 10. lib. 1. Joan. Cepabl. conſi. 117. nu. 14.* prout in hoc propoſito id factum eſt. Quibus accedat & alia cauſa quam inhabitatores ædium dederunt, quód ſcilicet partem adverſam, ictibus aliquot bombardarum, graviter vulnerarint

atque inde eos, qui alioqui ira & odio flagrarent, magis magisque inflammaverint, maxi-
21 méque provocaverint. † Qui autem provocatus aliquid committit de jure excusatur. *l. si ex plagiis §. Tabernarius ubi Bar. ad l. Aquil. l. 1. §. cum arietes. Si quadrup. paup. fec. dic. l. quoniam multa facinora C. ad l. Jul. de vi publ. c. fin. ext. de jurejur. Aymõ. Grau. consi. 119. num. 11.* Quapropter, cúm damnum provocantibus non autem provocatis sit imputandum, nõ est ut ab aliis quis pe-
22 tat, quod ipsemet promeritus est. Et † imputet sibi Adolphus, quod operâ malorum hominum in suis ædibus sit usus, per quos plebs fuerit concitata *l. fin. §. hac autem actione: Naut. Caup. Stab. Paris de put. in tract. de syndicatu in verb.*
23 *furtorum actio. num. 4.* Cúm ergo † quælibet causa á délicto seu dolo excuset *gloss. in l. plagii C. ad l. Jul. de Plagiis. Dd. in l. 1. §. fin. si quis jus dic. non obt.* videtur sané communitas satis excusata, postquam fuerit ab Adolpho, & ejus defen-
24 soribus læsa & provocata. † Nemini enim pœna infligenda est absque delicto vel dolo. *l. aliud est juris de verb. signifi. Comens consi. 205. vol 2. Dec. consi. 83. Marsil. consi. 91. num. 14.* Consequens igitur, modis omnibus videtur, ædium expugnatores, pœnam nullam promeritos esse. Nec etiam illos qui defensionem ædium suscipere detrectârunt, & ideó nec ad damnũ reparandum posse urgeri, multó minus veró Senatum amplissimum, qui duntaxat, si alii

obli-

obligarentur, in ſubſidium teneretur. Itaque Adolphus nõ ſolúm damnum, quod ipſe accepit, ſibi imputare debet, utpote qui ejus cauſam dederit, ſed & quod ſui hoſpites, hac occaſione perpeſſi ſunt, reſarcire tenetur. Cũ † quilibet hoſpes damnum, quod in diverſo- 25
rio viatoribus datum eſt, emendare & reſarcire teneatur *l. unic. furti adverſ. Naut. Caup. & in l. 1. cum multis ſeq. Naut. Caup. Stab.* Atque inde quoque ſequitur, Huberum, cum fuerit ex diſputationibus habitis acriter offenſus, non adeó injuſté feciſſe, quód ſcholares & plebẽ excitaverit, ut ædes, quæ alioqui ex jam dictis cauſis pro publicatis habebantur deſtructæ atque expilatæ fuerint.

Pro contraria veró ſententia, quam-plurima poſſunt adduci. Primó † nemini per- 26
mittendum eſſe ſeipſum vindicare propria autoritate *c. 1. & c. ea vindicta 23. quæſt. 4.* ubi refertur Matthæi illud *cap. 5. diligite inimicos veſtros, benefacite iis qui oderunt vos, & orate pro iis qui vos perſequuntur. & in c. cum in l. ſcriptum eod.* ubi & ne malis quidem, vindicta & vis inferẽda eſt. Et generaliter ſtatuitur, nemini abſque autoritate judicis ſe vindicare licere *l. 3. §. eum qui de vi & vi arm. l. 1. C. quando lic. unic. ſine judic. vindic. l. ſcientiam §. quod cum aliter & l. nullus C. de Judæis gloſſ. in l. devotum C. de Metat. lib. 12. Bar. in l. 1. ff. de his quib. ut indig. c. ſignificaſti ext. de homicid. Decian. reſp. 38. num. 3. vol. 1.* † Non enim quis 27

ſibiipſi jus dicere debet, ſed ſi quas putet ſe habere petitiones, actionibus experiatur *l. extat, quod met. cauſa l. pen. ad l. Jul. de vi priv. tot. tit. C. ne quis in ſua cauſa l. qui juriſdictionem de juriſd. om. jud. l. Julianus ff. de judic.* ubi dicitur: *Iniquum*
28 *eſſe rei ſuæ judicem fieri.* * Sunt enim inter ſe omninó incompatibilia, ſumere ſibi perſonam judicis & partis *l. unica C. ne quis in ſua cauſa, ubi Bald. numer. 3. Panorm. in c. qualiter num. 2. de accuſat. Blanc. de compromiſſ. quæſt. 2. num. 52.* Et ideo vigor judiciorum, publicíque juris tutela in medio eſt conſtituta, ne quiſquam ſibi ipſi aſſumere ac permittere valeat vltionem *l. nullus C. de judic. l. ſi pacto C. de pactis.* ubi Imp. reſpondet: *Bona adverſarii in te transferri, citra ſolemnem juris ordinē fruſtra deſideras.* Cúm igitur in caſu propoſito, ꝓpria autoritate, ultio ſit ſuſcepta, apparet ædium expugnationem jure non factam eſſe, ſed injuriâ atq; injuſté: Et ſi quid ab Adolpho fuiſſet cōmiſſum, id in judicio, actionibus, & accuſationibus propoſitis deducendum: & accuſatus, legitimis probationibus convictus, pœnæ, cum cauſæ cognitione fuiſſet ſubjiciendus.
29 Secundó, † qui omittit ordinem juris, p̃ſumitur injuſté ꝓcedere, etiamſi princeps eſſet. *Canoniſtæ in c. quoniam ext. de probat & in c. Eccleſiarum de conſtit. Dec. conſi. 376. & conſi. 366. Ang. conſi. 3.* Cúm igitur ordo hic fuerit omiſſus juris, & de facto, modo illicito, proceſſum:
ad

ad interesse & damni reparationem, qui hoc admiserunt tenebuntur. Atque hinc etiam deducitur, quód † ab executione non sit in- 30
cipiendum, & ne á judice quidem *l.1.ff. de exec. rei judic. Prius est ergo, inquiunt, Impp. Severus & Antonius, ut servato ordine, actionem adversus eum dirigas, & causa cognita sententiam accipias. & l. fin. ff. eod. tit. l. prolatam C. de sent. & interloc. omnium &c.* Si igitur ab executione non sit inchoandum, multo minus á delicto, & eo quod passim in jure est prohibitum.

Tertió in universum statutum reperitur, quód † nemini pessessio sive res sua sit aufe- 31
renda, absque sufficienti causæ cognitione, ne á judice quidem, nedum á parte adversa *l. si deserta C. si propter publ. pensit. l. fin. C. si per vim vel al. mod. l. meminerint C. unde vi. Dd. omnes in l. unic. C. de prohib. sequestr. Panorm. in c. 2. ext. de sequest. poss. c. ex literis de dolo & contum. Jas. in l. jubemus de arquir. pos. Bald. consi. 135. lib. 2. & consil. 135. lib. 3. Alexand. consi. 5. lib. 2. Socin. consi. 12. numer. 6. lib. 1. Grat. consi. 76. lib. 2.*

Ideoq; † is qui violenter & injusté privatus 32
est, sua possessione, etiãsi id per judicem factũ esset, ante omnia est restituendus. *Dec. in l. factum á judice eod. tit. gloss. in l. non videntur §. qui jussu ff. de Reg. Jur. Roman. in l. 1. numer. 15. de re judicat. Jas. in l. ut vim de just. & jure, et Dec. num. 24. Roman. consil. 158. numer. 6. Bartol. & Jas. in l. justé de acquir. poss. l. 2. C. si per vim c. redintegranda.*

Quippe

33 Quippe † á raptu vel violentia non excusat autoritas, sive jussus judicis, quādo absq; causæ cognitione & juris ordine proceditur *Bar. Jas. & Dd. in d. l. justé de arquir. poss. Petr. de Anchor. consil. 292, num. 2. per l. 2. C. si per vim. Roman. d. cons.*
34 *159.* Imó † nec prædoni, & injusté possidenti auferri possessio sine causæ cognitione potest *c. in literis ubi Canonistæ ext. de restit. spol. Schurf. consi. 6. num. 8. cent. 3.* Quæ adeó vera esse existi-
35 mantur † ut ne quidem rescripto principis alicui possit auferri possessio rerum suarum, ne scilicet injuriarum inde nascatur occasio, unde jura nasci debent *l. meminerint C. unde vi l. exprimere ubi Bald. C. de duob. reis.* Atque his omnino cōsequens esse videtur, injustissimé Adolphum ædium & rerum suarum possessione fuisse spoliatum, itaque etiam ante omnia restituendum *c. 5. de restit. spol. Bart. in disput. 6. Lapris num. 1. Dec. consi. 366. num. 13,*

36 Quartó † dubium non est, quin omnes hi, qui ad expugnationem ædium, & direptionem opem tulerunt, operam dederint rei illicitæ. Is autem qui illicité damnum dat, ad ejus restitutionem tenetur *c. fin. de homicid. in 6. l. utique §. culpa ubi Angel. Dd. in §. fin. instit. ad l. Aquil.* Est enim hæc expugnatio & expilatio ædium, de genere prohibitorum *l. fin. C. unde vi. Plott. de in lit. jur. §. 49 num 14.* Non enim habuerunt mandatum á superiore, quód etsi id habuissent, nihilominus tamen rei illicitæ o-

peram

peram dedissent *gloss. in l. in rem §. tignum de rei vindic. Dec. in l. velle num. 8. ff. de Reg. J. Roland. á Valle consi. 54. num. 6. volum. 1. Menoch. de arbitr. casu 314. num. 6. & 36. & 39.* Atque vel hinc etiam, mali animi intentio colligitur, quód armati expugnationem ædium fuerint aggressi. Nam * 37
armorum delatio, malum animum gerentis arguit. *Bart. in l. 1. ad l. Jul. de vi publ. ubi etiam Alex. in addit & in consi. 103. lib. 1. Cæpol. consi. 2. Jas. in §. ex maleficiis num. 81. instit. de act.* Deinde etiam ex concursitationibus & conventiculis celebratis, & quód antehac seditiones & turbas excitaverint, malus animus colligitur prout in simili arguit *Menoch. consi. 175. numer. 6. cum seqq.* ubi etiam tradit, *quód hi, qui recusant Magistratui parêre, manifesté ostendant defectionem ab eo. Et quod sibi majorem arrogent autoritatem, quám ipse Magistratus sibi assumit.* unde qui semel malus, semper præsumitur malus in eodem delicti genere *c. qui semel de reg. J. in 6.*

Quintó, * ex alterius facto nemo est prægravandus. 38
l. nemo debet de reg. jur. l. ex duob. de neg. gest. l. 1. ff. de alien. jud. mut. causa fact. l. si servus de divers. & tem. præscript. l. si qs in suo §. legis ff. de in integr. restit. l. pater-familias de hered. instit. Menoch. consi. 52. num 11. Imó juri naturali repugnat, ut qs ex facto alieno lædatur *l. 1. C. ut null. ex vica. lib. 11. §. quoniam Authent. ut nulli judicum. Roman. consi. 508. num. 5.* Adeó quidem, ut ne factum patris filio obsit *l. 2. §. Solut. matr. l. ex repudiatione C.*

ne C. de fideicom. & tt. tt. C. ne filius pro patre. Minus etiam ex delicto alterius quis gravari debet *l. Sancimus C. de pœn. Crott, consi. 90. num. 3.* Atq; ex his apparet, nõ solúm eum qui scholares & cõmunitatem excitaverit, sed & hos, qui damnum dederint, & delictum cõmiserint, ad reparationem damni teneri, prout etiam cõsuluit *Bertrad. in d. consi. 298. vol. 8.* ubi existimat
39 † universitaté sive cõmunitaté teneri de insultu facto Judæis, & ob damnum & furta illis illata, cúm potuerint prohibere, & non prohibuerint. Quantó igitur magis, si Christianis & quidem subditis, violentia tam insignis sit illata, contra caritatem proximi & verbum sacræ paginæ, ubi præcipitur: alteri fieri debere, quod sibi quis vellet fieri. *Mat. cap. 7. & cap. 22. Lucæ cap. 6.* Quod & juri naturæ est consentaneum. unde si quis damnum inde passus est, id recuperare debet. *l. quod si nolit. §. Pomponius de Edil. edict. ubi gloss. plura allegat Abb. consi. 21. numer. 1. lib. 2. Paris consil. 78. numer. 24. lib. 3. Simon de Pratis consi. 186. numer. 22.* Et valdé iniquum imó impium esset, cum Adolphus in exilium fuerit pulsus, cúm uxore & liberis rebúsque suis omnibus injusté expoliatus; quod etiam domo, & rebus suis penitus carere, ac damnum perpessum ferre & sic multiplici incommodo affici debe-
40 ret: † afflicto enim non est addenda afflictio *l. Divus de off. præsid. l. tam dementis C. de Episc.*

aud.

eud.c.cum percussio 7.quæst 1.Berous consi.170.numer. 14.vol.10.Cœphal.consi.217.num.12. Quod hìc fieret, si ædibus & rebus, quib. spoliatus est carere deberet. Jura siquidem damnum passis, summoperé favent *l.fin.de litig. ut supra in quæst. 1.sub num.68.dictum fuit.* Igitur dicẽdum est, damni restitutionem fieri debere.

Sextó. * Magistratus tenetur ad defensionem sui subditi *l.non dubito de capt. & postlim, revers.l.2. C.de off.præf.p̃t. Aphr.& Bald. in cap. 1. §. Marchio qui feud.dar. poss.tradit, quod Domini teneantur suos subditos ab alienis injuriis tueri & defendere non deglutire.* Idq, maximé quando pro defensione singulis annis quid penditur *Roman. laté in consi.417.* Atque tutela hæc adeó est favorabilis, ut * civitas possit ob tutelam unius civis bellum indicere *Bartol.in tract. de repress.quæst.4.numer.13.* 41 42

† Debet enim Dominus suo subdito reddere vices & res ejus ac jura conservare *Bald. consi. 439.volum.3.* Quamvis subditus de hoc non conqueratur, attamen ex officio providere debet *l. illicitas § .ne potentiores ubi gloss. in verb.Nec in nocentibus ubi Bald.de offic.præsid.Jo. Fab. Instit.de his qui sunt sui vel al.jur.* Et est hujus rei ratio. Nam * qui alium prohibere ab officio habet, id ipsi commiti non debet *l. altius, si servit. vindic. Grammat. decis. 104. numero 14. & probatur in cap. Regum 23. quæst. quinto* ubi dici- 43 44

45 *dicitur.* † *Regum officium est proprium, facere judicium atque justitiam, & liberare de manu calumniantium vi oppressos.* Si igitur pro extraneis ad hoc sunt obstricti, multó magis pro subditis, qui pro defensione, census tributa, gabellas, vectigalia & alias pensitationes persolvunt, atque onera agnoscunt; alioqui tenebuntur ad interesse, pro ut hoc pluribus prosequitur *Ne-*
46 *vizan. in sylv nupt. lib. 5. num. 100.* Nam * si hoc non fieret, subditi & criminosi invitarentur ad delinquendum *Bart. in l. 1. §. occisorum ad Syllan. Bald. in l. si ideo C. eod. Henrickman. d. consi. 1. n. 40. in 1. quæst.* Atque imprimis Magistratus ejusmodi deliberationibus, ac violentiis ex mero odio, invidia & petulãtia provenientibus, & exitu infelicibus, quantis viribus possit resistere, & gladio ultore gravissimé in facinorosos animadvertere debet. Igitur illum in subsidium teneri prout in prima quæstione fuit cõclusum nulla amplius videtur subesse dubitatio. Cúm igitur ex concursione & ex aliis aggressionibus factis, insuper & armorum delatione, malus animus plebis sa-
47 tis fuerit manifestus: * Magistratus certé munus fuisset, horum audaciam reprimere *c. irrefragabili de off. ord. Menoch. de arbitr. lib. 2. cent. 4. num. 26.* atque á novitatibus, quibus quotidie studebant, pro viribus & serió avertere, prout in simili casu traditum reliquit *idem Menoch. d. consi. 157. numer. 8.* Quod eó magis in hac

hac proposita facti specie dicendũ est: quandoquidem ipse Adolphus, tanquã mercator, vectigal, pedagium, tributũ, & alias onerosas pensiunculas, ꝓ securitate rerũ suarũ persolvit. Igitur ab hac violentia, sibi & propriis suis ædibus illata, liberandus fuisset ab iis, quibus talia penduntur: cum leges cuilibet in ædibus suis maximam securitatem constituant. Dicitur enim; quód † domus 48
cujusque sua sit tutissimum refugium & receptaculum, adeo ut nemo invitus inde extrahi debeat, alioqui tanquam spoliatus, ante omnia est restituendus *l. plerique de in jus voc. l. nemo de domo ff. de Reg. Jur. l. lex Cornelia §. domum de injur. Bereus consil. 11. num. 1. & 3. volum. 3. Chassan. in consuetud. Burg. §. 1. tit. des justices & droict. d'i cell. in verb. advenues n. 6.*

Non obstant modo quæ in contrarium superius fuerunt adducta. Quamvis enim in transmissa facti specie relatum fuerit, Adolphum præter inhibitionem á Senatu amplißimo sibi factam, conventicula in suis ædibus exercuisse, quia tamen expressum non fuit, ad quem finem ea conventicula fuerint instituta, & quid mali ab ipso commissum fuerit, non potuit inde firmum desumi fundamentum. Nam si ad bonum finem celebrata essent, non usque adeo sunt reprehensibilia; cum † conventicula causâ 49
devotionis instituta, de jure non sint impro-

bata *l. 1. §. si religionis. ubi Bar. et Dd de colleg. illici. & tradunt Bart. & Angel. in l. 1. C. de delator.* Quod ubi congregatio sit ad bonum finem, illa non sit punibilis, † cúm non præsumendum
50 sit quem voluisse delinquere *l. meritó Pro socio.* & sibi ipsi damnũ inferre *l. cũ de indebito. de pb. l. si cum aurum de solutionib. Grat. cõsi. 128. n. 10. lib. 1.*

Nec quoque disputationes religionis causa institutæ, sunt prohibitæ. Et posito: quód ab Adolpho aliquid illicité per conventicula habita vel alia ex causa commissum fuisset, de quo tamen nondum convictus est, tunc ad Magistratum, & ejus cognitionem id spectasset ut legitimis pœnis in eum animadverteret. Et si vel communitas vel Huberus aliqua injuria vel incommodo ab Adolpho affectus fuisset, tunc ordine juris & actionibus legitimis cum ipso experiundum fuisset. Non autem vi atque injuria, & modo á legibus in totum prohibito, ut pauló ante diximus. Unde satis liquet, neque Hubero licuisse (si fecit) scholares & aliam plebem ut pax & trãquillitas publica violaretur, excitare, ac talia facinorosa, quæ contra Impp. principum, & omnium legis-latorum sunt placita, atq; decreta, perpetrare, cum gravissimé, maximísq; pœnis statutis, in ejusmodi facinorósos ac delinquentes animadversum reperiatur, ac nemini permissum sit propria autoritate se vindicare,

dicare, sed potius litem cœptam, coram Senatu prosequi; Huberi partium fuisset, ut ita sententia judiciali negotium cœptum, finem accepisset: ut proinde huc non incõmodé referantur quæ tradunt *Bartol. & communiter Dd. in l. non solum §. si manda. vero de injur. Canon. in c. 1. ext. de offic. deleg. c. sicut dignum ex. de homicid. Ang. in tract. de malef. in verb. Sempronium mandatorem.* Neq; etiam excusanda est communitas, quæ vel ipsa ad hoc facinus perpetrandum, incitata & commota fuerit. Nam si qua in re læsa & offensa fuisset, id sané ad Magistratum suum ordinariũ & ejus cognitionem fuisset deferendum; ut extra omnem controversiam sit positum, rei illicitæ & prohibitæ ab his omnib. operam fuisse datã, ideóq; ad dãni reparationẽ illos esse obstrictos. Etsi versaremur in casu, in quo propter delictum domus fuisset destruenda, quod tamen in proposito non accidit, attamen † hoc 51
nõ fieri debuisset autoritate privatorum, sed autoritate Magistratus *Lucas de Penna in l. 1. C. de petit. bon. subl. lib. 10.* Eo quoque in casu, quo domus jure propter delictum esset destruẽda, possunt creditores, quib. ædes oppignoratæ sunt, ejusmodi demolitionem vel impedire aut † si propter enormitatem delicti 52
Magistratus ad demolitionem properet, tenetur creditoribus satisfacere. *Jacob. de Aret. in l. 1. §. servus ad Syllan. ubi Bartol. & alii. Cyn. in l.*

l.pignus C.de pign.act.Anton. Capic. decis. 130.nu.73.
53 Atque ratio est, † quia creditores publicis pœnis præferuntur *l. 1. C.de pœn. fisc.lib. 10. & l. quod placuit de jure fisci. Angel. in tract. de malefic. in verb.& ejus bona publicamus Bald. Angel. Raph. cum Immola in l.si marito solut. matr.* ubi loquuntur de uxore, quæ publicata domo, á fisco dotem repetit *l.2.C.ad l.Jul.de vi publ.* Nisi tamen res, sive domus, propria esset uxoris, per virum retenta, tunc enim destrui non poterit. *August. ad Ang. in d.loco & idem Angel. in l. si quis C. de bon.damnat. Alber. de Rosat. in 3.part. stat. quæst. 7.* Cõvincendus igitur Adolpus ex delicto prius fuisset, præmissa causæ cognitione, antequam re sua privaretur & spoliaretur: Ideóque ante omnia restituendus, et damnum acceptum illi resarciẽdum erit: et si ob aliquod delictum esset accusandus, ordine juris contra eum esset procendum.

Nec etiam quicquam facit, quód ædium defensores ictu globulorum quosdam offenderint & vulneraverint, ex quo alii fuerint exacerbati, ut ad ædium expugnationem & deprædationem tandem fuerit deventum: Nam cum cuilibet sit permissum, se suáque omnia defendere, contra vim inferentes; dicendum sané erit defensores hos rei licitæ
54 operam dedisse. † Cúm & de jure licitum sit ad tuendum se, honorem & bona sua, etiam occidere eos qui ad offendendum veniunt.

Cano-

Canonistæ in c.2. & in c.significasti & in c.suscepimus ext.de homicid.& in c.olim. de restit.spol. Legistæ in l. 1.C. unde vi & in l. ut vim de just. & jure. Igitur † 55
cum rei licitæ operam dederint, nihil illis erit imputandum *c.dilectus de homic. l.si putator ad l.Aquil.§.item si putator Instit.eod.* Quinimó † li- 56
citum est amicos cővocare ut aliquem adjuvent ne expolietur, cúm melius sit in tempore occurrere, quám post vulneratam causam remedium quærere *l.fin. C. in quibus causis, in integ. restit. non est necess. l. 1. C. quand. lic. sin. jud. se vind.* Sic * etiam hoc permittitur fieri, ad 57
possessionem, qua quis deturbatus & spoliatus fuit recuperandam *l.3.§.tum de vi & vi arm. Matth.de Afflict.in d.§.conventicula numero 8.de pac. juram.firm. & est text. in l. si quis per imprudentiam de evict.Bartol. in l. except.de fidejuss. Curt.jun.consi. 137.nu.21.* * Nemini enim injuriam facit, qui 58
jure suo utitur *l injuriarum §.1. de injur. l. Proculus §.fluminum de damn.inf.* Igitur * cum quis in 59
permissis versetur, nullus dolus aut culpa in eo argui poterit. *Bartol. in l.si de pignore §.fin. de pign.act. Gravett. consi. 6. numer. 78.Simon de Pratis consi.166.num.13.*

Neque etiam quicquam movebunt Juris regulæ, quib.traditur: qui causam damni dat, illum cẽseri ipsum dedisse damnum: Et, quod quis sua culpa incommodum sentit, sibi & non aliis imputandum esse, cum iis quæ pauló ante in hanc rem cumulavimus: quia ad-

mittendum minimé est, Adolphum ullam hujus mali causam dedisse; verúm si quis ex disputationibus vel alio modo læsus fuisset, jure experiri debuisset ordinario, ut jam aliquoties monuimus. Præterea † occasio remota non habenda est in consideratione, ut regulæ prædictæ locum inveniāt *l. socium pro Socio. l. pen. de condict. ob turp. causam l. cum de hoc de except. rei jud. l. si mulier rer. amot. per tradita á Bald. in l. data opera C. qui accus. poss.* ubi has regulas intelligunt iis in casib, ubi quis damni dat cām proximam & talē ex qua causa immediaté causatum sit dānum. Sic quoq; docuit *idem Bald. in l. 1. C. unde vi: Gravet. cons. 264. n. 3. & etiam Felin. in c. Petrus ext. de homicid. ubi Host. & Jo. Andr.*
60 quoties monuimus.
61 volunt, ad hoc, † ut qs cām dedisse intelligatur, necesse esse ut cā sit ordinata ad damnū datum. *Henrich. Boich. in c de cætero eod. tit.* Et supra ostendimus in resolutione primæ quæ-
62 stionis *nu. 212. & 215.* ad hoc † ut quis teneatur de casu fortuito necesse esse, ut culpa ad casum sit ordinata *Socin. in d. consi. 156. num. 20. lib. 2.* Quomodo igitur dici pt, Adolphū esse cām damni, cum hoc non ab ipso, sed ab alterius incitatione illicita proveniat, cum quo in judicio experiebatur, q potius modo illicito & in jure ꝓhibito, rem finiri, ac se ꝓpria autoritate vindicare maluerit, quám ordinario experiri jure. Præterea posito, quód aliqua in culpa sit Adolphus, illa tamen non

est

eſt cauſa immediata illius damni, ſed ſpoliatio & præda *c. quia diverſitatem de conceſſ. præbend.* Nec etiam recté diceretur cauſa, cúm ſit nimis remota: *Petr. de Santern de Aſſecur. & ſpons. mercat. part. 4. numer. 37.*

Deinde † ſi cauſa delicti inſpicienda eſſet, 63
tunc non is, qui injuriam paſſus eſt, ſed agens & inferens injuriam cõſideratur, utrúm modo licito ad hoc faciendum fuerit incitatus & impulſus an non? *d. l. qui occidit §. 1. ad l. Aquil. l. ſi ab hoſtib. §. ſi vir ſol. matr. c. ult. de homicid.* Sed hoc in propoſito dici nequit, cum id, quod perpetratum fuerit, ſit factum ex intervallo ad alterius inſtigationem, qui hoc non jure, ſed maxima injuria, & cauſa ſe vindicandi fecerit. Quinimó illa inimicitia, & odium excitatum facit præſumi dolum *Boſſ. in tit. de Indic. & conf. aut tort. numer. 48.* ut proinde hoc facinus ſubſecutum ita excuſari nequeat, non minus ac ſi homicidium ob odium aliquod conceptum, eſſet commiſſum. Cauſa enim odii non eſſet cauſa juſta & legitima ad ſe vindicandum. Ex quibus facilé cuivis obvium eſt, quisnam in cauſa damni fuerit; Numne Adolphus, an veró alii? Et quinam pœnam ſint promeriti. *Corneus conſi. 38. n. 18.* ubi conſideratur ad cujus inſtantiam aliquid ſit factum.

Non obſtat, quód damnum datum ab inimicis, cenſeatur culpa ejus datum: Quia il-

sibiipsi jus dicere debet, sed si quas putet se habere petitiones, actionibus experiatur *l. extat, quod met. causa l. pen. ad l. Jul. de vi priv. tot. tit. C. ne quis in sua causa l. qui jurisdictionem de jurisd. om. jud. l. Julianus ff. de judic.* ubi dicitur: *Iniquum*
28 *esse rei suæ judicem fieri.* * Sunt enim inter se omninó incompatibilia, sumere sibi personam judicis & partis *l. unica C. ne quis in sua causa, ubi Bald. numer. 3. Panorm. in c. qualiter num. 2. de accusat. Blanc. de compromiss. quæst. 2. num. 52.* Et ideo vigor judiciorum, publicíque juris tutela in medio est constituta, ne quisquam sibi ipsi assumere ac permittere valeat vltionem *l. nullus C. de judic. l. si pacto C. de pactis.* ubi Imp. respondet: *Bona adversarii in te transferri, citra solemnem juris ordinē frustra desideras.* Cúm igitur in casu proposito, ꝓpria autoritate, ultio sit suscepta, apparet ædium expugnationem jure non factam esse, sed injuriâ atq; injusté: Et si quid ab Adolpho fuisset cōmissum, id in judicio, actionibus, & accusationibus propositis deducendum: & accusatus, legitimis probationibus convictus, pœnæ, cum causæ cognitione fuisset subjiciendus.

29 Secundó; † qui omittit ordinem juris, ꝓsumitur injusté ꝓcedere, etiamsi princeps esset. *Canonistæ in c. quoniam ext. de probat & in c. Ecclesiarum de constit. Dec. consi. 376. & consi. 366. Ang. consi. 3.* Cúm igitur ordo hic fuerit omissus juris, & de facto, modo illicito, processum:

ad intereſſe & damni reparationem, qui hoc admiſerunt tenebuntur. Atque hinc etiam deducitur, quód † ab executione non ſit in- 30
cipiendum, & ne á judice quidem *l.1.ff. de exec. rei judic. Prius eſt ergo, inquiunt, Impp. Severus & Antonius, ut ſervato ordine, actionem adverſus eum dirigas, & cauſa cognita ſententiam accipias. & l. fin. ff. eod. tit. l. prolatam C. de ſent. & interloc. omnium &c.* Si igitur ab executione non ſit inchoandum, multo minus á delicto, & eo quod paſſim in jure eſt prohibitum.

Tertió in univerſum ſtatutum reperitur, quód † nemini peſſeſſio ſive res ſua ſit aufe- 31
renda, absque ſufficienti cauſæ cognitione, ne á judice quidem, nedum á parte adverſa *l. ſi deſerta C. ſi propter publ. penſit. l. fin. C. ſi per vim vel al. mod. l. meminerint C. unde vi. Dd. omnes in l. unic. C. de prohib. ſequeſtr. Panorm. in c. 2. ext. de ſequeſt. poſſ. c. ex literis de dolo & contum.* Jaſ. *in l. jubemus de arquir. poſ. Bald. conſi. 135. lib. 2. & conſil. 135. lib. 3. Alexand. conſi. 5. lib. 2. Socin. conſi. 12. numer. 6. lib. 1. Grat. conſi. 76. lib. 2.*

Ideoq; † is qui violenter & injuſté privatus 32
eſt, ſua poſſeſſione, etiãſi id per judicem factũ eſſet, ante omnia eſt reſtituendus. *Dec. in l. factum á judice eod. tit. gloſſ. in l. non videntur §. qui juſſu ff. de Reg.* J*ur. Roman. in l. 1. numer. 15. de re judicat.* J*aſ. in l. ut vim de juſt. & jure, et Dec. num. 24. Roman. conſil. 158. numer. 6. Bartol. &* J*aſ. in l. juſté de acquir. poſſ. l. 2. C. ſi per vim c. redintegranda.*

Quippe

33 Quippe † á raptu vel violentia non excusat autoritas, sive jussus judicis, quãdo absq; causæ cognitione & juris ordine proceditur *Bar. Jas. & Dd. in d. l. justé de arquir. poss. Petr. de Anchor. consil. 292, num. 2. per l. 2. C. si per vim. Roman. d. cons.*
34 *159.* Imó † nec prædoni, & injusté possidenti auferri possessio sine causæ cognitione potest *c. in literis ubi Canonistæ ext. de restit. spol. Schurf. consi. 6. num. 8. cent. 3.* Quæ adeó vera esse existi-
35 mantur † ut ne quidem rescripto principis alicui possit auferri possessio rerum suarum, ne scilicet injuriarum inde nascatur occasio, unde jura nasci debent *l. meminerint C. unde vi l. exprimere ubi Bald. C. de duob. reis.* Atque his omnino cõsequens esse videtur, injustissimé Adolphum ædium & rerum suarum possessione fuisse spoliatum, itaque etiam ante omnia restituendum *c. 5. de restit. spol. Bart. in disput. 6. L. apris num.* 1. *Dec. consi. 366. num. 13,*

36 Quartó † dubium non est, quin omnes hi, qui ad expugnationem ædium, & direptionem opem tulerunt, operam dederint rei illicitæ. Is autem qui illicité damnum dat, ad ejus restitutionem tenetur *c. fin. de homicid. in 6. l. utique §. culpa ubi Angel. Dd. in §. fin. instit. ad l. Aquil.* Est enim hæc expugnatio & expilatio ædium, de genere prohibitorum *l. fin. C. unde vi. Plott. de in lit. jur. §. 49 num 14.* Non enim habuerunt mandatum á superiore, quód etsi id habuissent, nihilominus tamen rei illicitæ operam

peram dediſſent *gloſſ. in l. in rem §. tignum de rei vindic. Dec. in l. velle num. 8. ff. de Reg. J. Roland. á Valle conſi. 54. num. 6. volum. 1. Menoch. de arbitr. caſu 314. num. 6. & 36. & 39.* Atque vel hinc etiam, mali animi intentio colligitur, quód armati expugnationem ædium fuerint aggreſſi. Nam * 37
armorum delatio, malum animum gerentis arguit. *Bart. in l. 1. ad l. Jul. de vi publ. ubi etiam Alex. in addit & in conſi. 103. lib. 1. Cœpol. conſi. 2. Jaſ. in §. ex maleficiis num. 81. inſtit. de act.* Deinde etiam ex concurſitationibus & conventiculis celebratis, & quód antehac ſeditiones & turbas excitaverint, malus animus colligitur prout in ſimili arguit *Menoch. conſi. 175. numer. 6. cum ſeqq.* ubi etiam tradit, *quód hi, qui recuſant Magiſtratui parêre, manifeſté oſtendant defectionem ab eo. Et quod ſibi majorem arrogent autoritatem, quàm ipſe Magiſtratus ſibi aſſumit.* unde qui ſemel malus, ſemper præſumitur malus in eodem delicti genere *c. qui ſemel de reg. J. in 6.*

Quintó, * ex alterius facto nemo eſt præ- 38
gravandus. *l. nemo debet de reg. jur. l. ex duob. de neg. geſt. l. 1. ff. de alien. jud. mut. cauſa fact. l. ſi ſervus de diverſ. & tem. præſcript. l. ſi qs in ſuo §. legis ff. de in integr. reſtit. l. pater-familias de hered. inſtit. Menoch. conſi. 52. num 11.* Imó juri naturali repugnat, ut qs ex facto alieno lædatur *l. 1. C. ut null. ex vica. lib. 11. §. quoniam Authent. ut nulli judicum. Roman. conſi. 508. num. 5.* Adeó quidem, ut ne factum patris filio obſit *l. 2. §. Solut. matr. l. ex repudiatione C.*

ne C. de fideicom. & tt. tt. C. ne filius pro patre. Minus etiam ex delicto alterius quis gravari debet *l. Sancimus C. de pœn. Crott, consi. 90. num. 3.* Atq; ex his apparet, nō solúm eum qui scholares & cōmunitatem excitaverit, sed & hos, qui damnum dederint, & delictum cōmiserint, ad reparationem damni teneri, prout etiam cōsuluit *Bertrad. in d. consi. 298. vol. 8.* ubi existimat
39 † universitatē sive cōmunitatē teneri de insultu facto Judæis, & ob damnum & furta illis illata, cúm potuerint prohibere, & non prohibuerint. Quantó igitur magis, si Christianis & quidem subditis, violentia tam insignis sit illata, contra caritatem proximi & verbum sacræ paginæ, ubi præcipitur: alteri fieri debere, quod sibi quis vellet fieri. *Mat. cap. 7. & cap. 22. Lucæ cap. 6.* Quod & juri naturæ est consentaneum. unde si quis damnum inde passus est, id recuperare debet. *l. quod si nolit. §. Pomponius de Edil. edict. ubi gloss. plura allegat Abb. consi. 21. numer. 1. lib. 2. Paris consil. 78. numer. 24. lib. 3. Simon de Prætis consi. 186. numer. 22.* Et valdé iniquum imó impium esset, cum Adolphus in exilium fuerit pulsus, cúm uxore & liberis rebúsque suis omnibus injusté expoliatus; quod etiam domo, & rebus suis penitus carere, ac damnum perpessum ferre & sic multiplici incommodo affici debe-
40 ret: † afflicto enim non est addenda afflictio *l. Divus de off. præsid. l. tam dementis C. de Episc.*

aud.

aud.c.cum percussio 7.quæst 1.Berous consi.170.numer. 14.vol.10.Cæphal.consi.217.num.12. Quod hìc fieret, si ædibus & rebus, quib. spoliatus est carere deberet. Jura siquidem damnum passis, summoperé favent *l.fin.de litig. ut supra in quæst. 1.sub num.68.dictum fuit.* Igitur dicẽdum est, damni restitutionem fieri debere.

Sextó. * Magistratus tenetur ad defensionem sui subditi *l.non dubito de capt. & postlim, revers.l.2. C.de off.præf.p̃t. Aphr.& Bald. in cap.1.§. Marchio qui feud.dar.poss.tradit, quod Domini teneantur suos subditos ab alienis injuriis tueri & defendere non deglutire.* Idq, maximé quando pro defensione singulis annis quid penditur *Roman. laté in consi.417.* Atque tutela hæc adeó est favorabilis, ut * civitas possit ob tutelam unius civis bellum indicere *Bartol.in tract. de repress.quæst.4.numer.13.* 41 42

† Debet enim Dominus suo subdito reddere vices & res ejus ac jura conservare *Bald. consi. 439.volum.3.* Quamvis subditus de hoc non conqueratur, attamen ex officio providere debet *l.illicitas §.ne potentiores ubi gloss.in verb.Nec in nocentibus ubi Bald.de offic.præsid.Jo.Fab. Instit.de his qui sunt sui vel al.jur.* Et est hujus rei ratio. Nam * qui alium prohibere ab officio habet, id ipsi commiti non debet *l. altius, si servit.vindic. Grammat. decis. 104. numero 14. & probatur in cap. Regum 23. quæst. quinto* ubi 43 44

dici-

hac proposita facti specie dicendũ est: quandoquidem ipse Adolphus, tanquã mercator, vectigal, pedagium, tributũ, & alias onerosas pensiunculas, ꝓ securitate rerũ suarũ persolvit. Igitur ab hac violentia, sibi & propriis suis ædibus illata, liberandus fuisset ab iis, quibus talia penduntur: cum leges cuilibet in ædibus suis maximam securitatem constituant. Dicitur enim; quód † domus 48
cujusque sua sit tutissimum refugium & receptaculum, adeo ut nemo invitus inde extrahi debeat, alioqui tanquam spoliatus, ante omnia est restituendus *l. plerique de in jus voc. l. nemo de domo ff. de Reg. Jur. l. lex Cornelia §. domum de injur. Berous consil. 11. num. 1. & 3. volum. 3. Chassan. in consuetud. Burg. §. 1. tit. des justices & droict. d'i cell. in verb. advenues n. 6.*

Non obstant modo quæ in contrarium superius fuerunt adducta. Quamvis enim in transmissa facti specie relatum fuerit, Adolphum præter inhibitionem á Senatu amplissimo sibi factam, conventicula in suis ædibus exercuisse, quia tamen expressum non fuit, ad quem finem ea conventicula fuerint instituta, & quid mali ab ipso commissum fuerit, non potuit inde firmum desumi fundamentum. Nam si ad bonum finem celebrata essent, non usque adeo sunt reprehensibilia; cum † conventicula causâ 49
devotionis instituta, de jure non sint impro-

bata *l. 1. §. si religionis. ubi Bar. et Dd de colleg. illici. & tradunt Bart. & Angel. in l. 1. C. de delator.* Quod ubi congregatio fit ad bonum finem, illa non sit punibilis, † cúm non præsumendum
50 sit quem voluisse delinquere *l. meritó Pro socio.* & sibi ipsi damnũ inferre *l. cũ de indebito. de pb. l. si cum aurum de solutionib. Grat. cõsi. 128. n. 10. lib. 1.*

Nec quoque disputationes religionis causa institutæ, sunt prohibitæ. Et posito: quód ab Adolpho aliquid illicité per conventicula habita vel alia ex causa commissum fuisset, de quo tamen nondum convictus est, tunc ad Magistratum, & ejus cognitionem id spectasset ut legitimis pœnis in eum animadverteret. Et si vel communitas vel Huberus aliqua injuria vel incommodo ab Adolpho affectus fuisset, tunc ordine juris & actionibus legitimis cum ipso experiundum fuisset. Non autem vi atque injuria, & modo á legibus in totum prohibito, ut pauló ante diximus. Unde satis liquet, neque Hubero licuisse (si fecit) scholares & aliam plebem ut pax & trãquillitas publica violaretur, excitare, ac talia facinorosa, quæ contra Impp. principum, & omnium legis-latorum sunt placita, atq; decreta, perpetrare, cum gravissimé, maximísq; pœnis statutis, in ejusmodi facinorosos ac delinquentes animadversum reperiatur, ac nemini permissum sit propria autoritate se vindicare.

dicare, sed potius litem cœptam, coram Senatu prosequi; Huberi partium fuisset, ut ita sententia judiciali negotium cœptum, finem accepisset: ut proinde huc non incōmodé referantur quæ tradunt *Bartol. & communiter Dd. in l. non solum §. si manda. vero de injur. Canon. in c. 1. ext. de offic. deleg. c. sicut dignum ex. de homicid. Ang. in tract. de malef. in verb. Sempronium mandatorem.* Neq; etiam excusanda est communitas, quæ vel ipsa ad hoc facinus perpetrandum, incitata & commota fuerit. Nam si quá in re læsa & offensa fuisset, id sané ad Magistratum suum ordinariū & ejus cognitionem fuisset deferendum; ut extra omnem controversiam sit positum, rei illicitæ & prohibitæ ab his omnib. operam fuisse datā, ideóq; ad dāni reparationē illos esse obstrictos. Etsi versaremur in casu, in quo propter delictum domus fuisset destruenda, quod tamen in proposito non accidit, attamen † hoc nō fieri debuisset autoritate privatorum, sed autoritate Magistratus *Lucas de Penna in l. 1. C. de petit. bon. subl. lib. 10.* Eo quoque in casu, quo domus jure propter delictum esset destruēda, possunt creditores, quib. ædes oppignoratæ sunt, ejusmodi demolitionem vel impedire aut † si propter enormitatem delicti Magistratus ad demolitionem properet, tenetur creditoribus satisfacere. *Jacob. de Aret. in l. 1. §. servus ad Syllan. ubi Bartol. & alii. Cyn. in l.*

51 (margin, beside "attamen † hoc")
52 (margin, beside "delicti")

l. pignus C. de pign. act. Anton. Capic. decis. 130. nu. 73.
53 Atque ratio est, † quia creditores publicis pœnis præferuntur *l. 1. C. de pœn. fisc. lib. 10. & l. quod placuit de jure fisci. Angel. in tract. de malefic. in verb. & ejus bona publicamus Bald. Angel. Raph. cum Immola in l. si marito solut. matr.* ubi loquuntur de uxore, quæ publicata domo, á fisco dotem repetit *l. 2. C. ad l. Jul. de vi publ.* Nisi tamen res, sive domus, propria esset uxoris, per virum retenta, tunc enim destrui non poterit. *August. ad Ang. in d. loco & idem Angel. in l. si quis C. de bon. damnat. Alber. de Rosat. in 3. part. stat. quæst. 7.* Cõvincendus igitur Adolpus ex delicto prius fuisset, præmissa causæ cognitione, antequam re sua privaretur & spoliaretur: Ideóque ante omnia restituendus, et damnum acceptum illi resarciẽdum erit: et si ob aliquod delictum esset accusandus, ordine juris contra eum esset procendum.

Nec etiam quicquam facit, quód ædium defensores ictu globulorum quosdam offenderint & vulneraverint, ex quo alii fuerint exacerbati, ut ad ædium expugnationem & deprædationem tandem fuerit deventum: Nam cum cuilibet sit permissum, se suáque omnia defendere, contra vim inferentes; dicendum sané erit defensores hos rei licitæ
54 operam dedisse. † Cúm & de jure licitum sit ad tuendum se, honorem & bona sua, etiam occidere eos qui ad offendendum veniunt.

Cano-

Canonistæ in c.2. & in c.significasti & in c.suscepimus ext.de homicid.& in c.olim. de restit. spol. Legistæ in l. 1.C. unde vi & in l. ut vim de just. & jure. Igitur † 55
cum rei licitæ operam dederint, nihil illis erit imputandum *c.dilectus de homic. l.si putator ad l.Aquil.§.item si putator Instit.eod.* Quinimó † li- 56
citum est amicos cõvocare ut aliquem adjuvent ne expolietur, cúm melius sit in tempore occurrere, quám post vulneratam causam remedium quærere *l.fin. C. in quibus causis, in integ. restit. non est necess. l. 1. C. quand. lic. sin. jud. se vind.* Sic * etiam hoc permittitur fieri, ad 57
possessionem, qua quis deturbatus & spoliatus fuit recuperandam *l.3.§.tum de vi & vi arm. Matth.de Afflict.in d.§.conventicula numero 8.de pac. juram.firm. & est text. in l. si quis per imprudentiam de evict.Bartol. in l. except.de fidejuss. Curt.jun.consi. 137.nu.21.* * Nemini enim injuriam facit, qui 58
jure suo utitur *l injuriarum §. 1. de injur. l. Proculus § fluminum de damn.inf.* Igitur * cum quis in 59
permissis versetur, nullus dolus aut culpa in eo argui poterit. *Bartol. in l.si de pignore §.fin. de pign.act. Gravett. consi. 6. numer. 78.Simon de Pratis consi.166.num.13.*

Neque etiam quicquam movebunt Juris regulæ, quib. traditur: qui causam damni dat, illum céseri ipsum dedisse damnum: Et, quod quis sua culpa incommodum sentit, sibi & non aliis imputandum esse, cum iis quæ pauló ante in hanc rem cumulavimus; quia ad-

mittendum minimé est, Adolphum ullam hujus mali causam dedisse; verúm si quis ex disputationibus vel alio modo læsus fuisset, jure experiri debuisset ordinario, ut jam aliquoties monuimus. Præterea † occasio re-
60 quoties monuimus. Præterea † occasio remota non habenda est in consideratione, ut regulæ prædictæ locum inveniát *l. socium pro Socio. l. pen. de condict. ob turp. causam l. cum de hoc de except. rei jud. l. si mulier rer. amot. per tradita á Bald. in l. data opera C. qui accus. poss.* ubi has regulas intelligunt iis in casib, ubi quis damni dat cám proximam & talé ex qua causa immediaté causatum sit dãnum. Sic quoq; docuit *idem Bald. in l. 1. C. unde vi: Gravet. cons. 264. n. 3. & etiam Felin. in c. Petrus ext. de homicid. ubi Host. & Jo. Andr.*
61 volunt, ad hoc, † ut qs cám dedisse intelligatur, necesse esse ut cã sit ordinata ad damnũ datum. *Henrich. Boich. in c de cætero eod. tit.* Et supra ostendimus in resolutione primæ quæ-
62 stionis *nu. 212. & 215.* ad hoc † ut quis teneatur de casu fortuito necesse esse, ut culpa ad casum sit ordinata *Socin. in d. consi. 156. num. 20. lib. 2.* Quomodo igitur dici pt, Adolphũ esse cám damni, cum hoc non ab ipso, sed ab alterius incitatione illicita proveniat, cum quo in judicio experiebatur, q potius modo illicito & in jure ꝓhibito, rem finiri, ac se ꝓpria autoritate vindicare maluerit, quám ordinario experiri jure. Præterea posito, quód aliqua in culpa sit Adolphus, illa tamen non

est

eſt cauſa immediata illius damni, ſed ſpoliatio & præda *c. quia diverſitatem de conceſſ. præbend.* Nec etiam rectè diceretur cauſa, cúm ſit nimis remota: *Petr. de Santern de Aſſecur. & ſpons. mercat. part. 4. numer. 37.*

Deinde † ſi cauſa delicti inſpicienda eſſet, 63
tunc non is, qui injuriam paſſus eſt, ſed agens & inferens injuriam cõſideratur, utrúm modo licito ad hoc faciendum fuerit incitatus & impulſus an non? *d. l. qui occidit* §. *1. ad l. Aquil. l. ſi ab hoſtib.* §. *ſi vir ſol. matr. c. ult. de homicid.* Sed hoc in propoſito dici nequit, cum id, quod perpetratum fuerit, ſit factum ex intervallo ad alterius inſtigationem, qui hoc non jure, ſed maxima injuria, & cauſa ſe vindicandi fecerit. Quinimó illa inimicitia, & odium excitatum facit præſumi dolum *Boſſ. in tit. de Indic. & conſ. aut tort. numer. 48.* ut proinde hoc facinus ſubſecutum ita excuſari nequeat, non minus ac ſi homicidium ob odium aliquod conceptum, eſſet commiſſum. Cauſa enim odii non eſſet cauſa juſta & legitima ad ſe vindicandum. Ex quibus facilé cuivis obvium eſt, quisnam in cauſa damni fuerit; Numne Adolphus, an veró alii? Et quinam pœnam ſint promeriti. *Corneus conſi. 38. n. 18.* ubi conſideratur ad cujus inſtantiam aliquid ſit factum.

Non obſtat, quód damnum datum ab inimicis, cenſeatur culpa ejus datum: Quia il-

lud procedit in locatione ubi conductori nõ præstatur liberatio, cúm non ex facto locatoris contingat, sed potius ex facto cõductoris. At hîc versamur in illicitis, non de alicujus contractus interpretatione, ubi malefactores ob delictum perpetratum, ultimo supplicio fuerint affecti, & aliis pœnis condignis subditi. Quis autem negabit, causam inimicitiæ justam non esse, ad se vindicandum: Et omnia quæ sunt illicita & facinorosa, in eum, contra quem odium cœptũ, perpetrata sunt ad propriam vindictam & ultionem pertinere absq; juris ordine & causæ cognitione instituta? præsertim cúm per hoc facinus tranquillitas & securitas publica sit violata.

Ut proinde hi, qui contra leges, & publicam utilitatem fecerint, de damno dato obligentur. Non autem Adolphus, qui nihil commisit, hac pœna & violentia dignum. Alii veró qui facinus hoc perpetrarunt á dolo & pœna non sint immunes. Sed si quid is commisisset, quod tamen in præjudicium veritatis non conceditur, ordinario jure contra eum esset experiundum. Quapropter damnum ei sarciendum erit, secundúm eum modum, & distinctionem adhibitam, prout in prima quæstione fuit determinatum, quæ cúm satis abũdé & prolixé sint decisa, supervacaneum esse duxi, rationes & argumenta illa

illa superiús relata hoc in loco iterum repetere, sed potius filum instituti hîc abrumpere malui.

Et ita secundúm ea quæ fuerũt proposita, & ad quæstiones supra formatas; de jure respondendum esse existimo, ego Hieronymus Pansemannus JC. *in Mokeritz & Jesenitz, salvo tamen meliori & rectiús cujusque sentientis judicio, in cujus fidem propria manu subscripsi.*

VERBORUM AC SENTENTIARUM MEMORABILIUM Index.

A.

Abbatis delictum, nō tollit Monasterii possessionem 70
Actionū et civilium et criminalium ad vindictam tendentium altera alterā tollit. 91
Adolphus cum uxore, ac liberis in exilium eiectus. 204
Administrator quivis de neglectis levi culpa tenetur. 46
Aestimatio dāni á iudice facienda, ita ut damnum passus, iuramento aestimationem manifestet. 172
Afflicto afflictio non addenda. 244
affligi—Verisimile nonreputatur, aliquem in civitate affligi posse, ubi Magistratū est adeūdi facultas. 130
Agens vel omittens, nullo cōmodo intercedente, dolo egisse non praesumitur. 92
Antecedēs alicuius qui vult, vult & necessarium eius consequens. 157
Animi dissimulatio ex coniecturis perspicitur. 53
Animus praecedens colligitur ex actione sequente. 90
Arbitrio boni viri factum, cēsetur diligenter factum. 90
Arma & in armatos sumere iura sinunt: 149
Autoritas iudicis violentiam non excusat. 203

B.

Bartolus in iuramento in litem, sibi ipse cōtrarius. 186
Bello gens ē petēda, quae in improbē á suis commissa non animadvertit. 36
Bolleten. 116

C.

Casus fortuitus qui praevideri nequit, poenam contrahēdi inferre non debet. 95
Casus ad fortuitos, referuntur damna fatalia latronum. 95
Casum fortuitum praestans, non praestat insolitum. 96
Casus insolitus est, qui frequenter evenire non solet. 96
Casus unius inclusio, alterius dicitur exclusio. 101
Casus qui humanitus praecaveri potest, non est fortuitus. 151
Casum allegans eundem tenetur probare. 151

Casus

Casus fortuitus non dicitur, quem culpa praecedit. 152
Causa delictorum propior inspicienda. 164
Causa & initium rei inspici debet. 166
Causam qui dat causa, censetur causam dedisse causati. 193
Causa quod est causa, censetur causa causati. 194
Causa bonorum amissionis nulla iustior, quàm quae á propria voluntate provenit. 195
Causā qui dat repressaliis, tenetur de resarciendo damno. 195
Causa qualibet á delicto excusat. 198
Causa restricta, restrictum producit effectum. 102
Castrum & custodia militaris, ad arcendos latrones, opem ferre tenētur, ac si non á principe, at á lege mandatum habere putandum est. 130
Civitatis rectores frugi, totam repraesentant civitatem. 57
Civitas Principi subdita, non potest securitatem cōcedere. 61
Civitas tolerando illicita, delinquere dicitur. 64
Civitas non puniendo, delictum committit. 64
Cives, & ad defensionem & custodiam loci tenentur 162
collectae—in delicto universitatis procedendū ad collectas. 165
Communitas ut teneatur requiritur convocatio. 65
Communitas ut obligetur, sufficit factū maioris partis. 66
Communitas resarcire damnum tenetur, licet non adeó fecerit, quod facere debuit. 66
Communitatis convocatio non requiritur in delicto causa successiva. 66
Communitas tenetur commissis spolis, in loco eminēti & publico. 65
Cōmunitas eó fortius astringitur si omnino nō restiterit. 67
Cōmunitas tenetur, quod nō modó nō restiterit sed et maleficium promoverit. 67
ex—Communitate qui contradixerunt non tenētur. 67
Communitas per incendium aliquod se oblectando, obligatur. 67.

ligatur. 67
Communitas facinore,regentium tenetur, attamen ei contra hos, datur regressus de interesse. 67
Communitas non capiens quos capere tenetur malefactores, non liberatur, licet aliam ob causam sint capti. 68
Communitas tenetur reparare ab hostibus damnum, etiamsi id datum sit á persona incerta. 69
Communitas non tenetur, nisi communicato consilio delictum susceptum fuerit. 110
Commodum qui sentit, incōmodum sentire æquū est. 46
Conventio de actu aliquo interposita, sequitur naturā eius de quo interponitur. 176
Conventio non recipit naturam actus odiosam, etiāsi in locum eius subrogetur. 187
Conventicula á privatis in iure prohibita. 196
Conventiculorum illicitorū pœna. 196
Convēticula devotionis causa instituta, á iure nō improbantur. 207
Confirmatio plus operatur, quám electio. 159
Confirmās censetur dare. 159
Conditio iniqua alteri per alterum non inferenda. 71
Contractus innominatus ad naturam se refert nominati. 43
Consentit perversis, qui obviam non procedit. 52
Corporaliter qui punitur, iure Saxonico non tenetur de damno & expensis. 91
Creditores pœnis publicis præferuntur. 210
Culpa est, omne reprehensibile in publ. administrationibus. 47
Culpa arguitur, qui differt exequenda. 48
Culpa non caret non exequēs quæ exequi potest. 48
Culpa insimulatur, non adhibens competentia remedia. 48
Culpa tenetur non prospiciēs, quæ diligens prospexisset. 49
Culpa haud vacare dicitur, qui non diligēter inquirit. 50
Culpa est non inquirere, quæ alii inquirunt. 50
Culpa inferiorum, imputantur desidi rectori. 52
Culpa ubi nulla: ibi nec pœna. 70

Cul-

Culpa ciuilis ignoranti imputari non potest. 76
Culpa & negligentia non præsumuntur. 103
Culpam & negligentiam alleganti, probatio incumbit. 104
Culpa certa ac definita, generatim non probanda. 104
Culpa subditorũ, meritò adscribitur negligentia Magistratus. 131
Culpa non caret, qui non facit impensas necessarias rerum sibi cõmissarum. 147
Culpa lata æqui-paratur dolo. 174
Culpa rei omissa, leuior delicto commissa. 179
ad--Custodiendũ, rem recipiens, censetur saluam fore promisisse. 45
Custos de damno dato nõ tenetur, negligentia non intercedente. 94
Custodiam sustinens, tenetur leuissima culpa. 143
Custodiam præstare obligatus, á casu culpam abesse probare tenetur. 144

D.

Damnum videns dari, tenetur resistere. 63
Damno alterius per fraudem ditari, magis contra naturam quàm mors. 98
Damni causa existens, ferre id debet. 113
Damnum per accidens datum, non venit in consideratione. 162
Damnũ ab inferẽtibus resarciendum, ipsa dictat ratio naturalis. 164
Damnum qui suâ culpâ sentit, sibi id non aliis imputabit. 192
Damni causam dans, censetur ipsam dedisse. 192
Damnum quod quis patitur ab inimicis, sua pati culpâ intelligitur. 197
Debitor cunctabundus, tenetur resarcire damnum. 48
Debité (quod excusat) & fictè seu negligenter (quod accusat) agere: planè diuersa. 143
Defensio iure naturali permissa. 149
Defendendi unius ciuis gratia, bellum ciuitas indicere potest. 205
pro--Defensione, licitũ est cõuocare amicos. 210
Defendendi sui rerũq; suarũ gratia, offendentem occidere licet. 210
Delinquentibus aperit aditũ, qui iungit cum prauitate consensum. 53

Delictum Domini non convertendum in detrimentũ reipub. 56
Delinquere dicitur, approbãs delicta eorum é quorum est societate. 65
Delictis potius occurrendũ, q̃ indulgendum. 96
Delicto alterius nemo obligandus. 69
Delictum nemo tenetur patefacere. 112
á Delictis p̃teritis ad futura rectè arguitur. 131
Delinquere, & delinquenti non resistere, paria. 142
Delictum populi, nocet universitati, & singulis, id tolerantibus. 161
Delinquentium quilibet tenetur in solidum. 165
de--Delicto, non nisi cõvictus tenetur. 179
ad--Delinquendum nemo illectari debet. 206
Delatio armorum, malum gerentis arguit animum. 203
Depradationes in propria viscera invehere gravissimum scelus, adeó, ut sit contra leges & divinas & humanas. 163
Diligentia satis probatur accursione. 87
Diligentia declaratur, si quis facit, quod in similibus rebus facere solitus est. 88
Dictionis (maximé) natura est, ut includat casum dubitationis. 114
Dispositio generaliter loquẽs, generaliter intelligenda. 118
Disputationes religiosæ non sunt prohibitæ. 208
Diligentia maior in rebus alienis, quàm propriis præstanda. 143
Dolus & fraus, non nisi probata, præsumuntur. 153
in--Dolo esse dicitur is, qui suũ negligit officium. 173
Dominus territorii, villæ, tenẽtur defendere locum. 33
Dominus territorii, tenetur viatoribus salvum præstare conductum. 34
Dominus qui vectigal percipit, arctius ad loci defensionem astringitur. 37
Domini, iure communi vias securas reddere tenẽtur. 38
Dominis hodie concessum est, vectigalia percipere. 38
Domini de damno dato, etiam tenentur extraneis. 39
Dominus damna resarciat, qua

qua á suis stipẽdiariis sunt illata. 60
Dominus non tenetur delicto subditi, nec civitas, civis. 71
Domini terrarum vel resarcire damnum, vel exhibere delinquentes tenẽtur. 77
Domini terrarum ut ad damni restitutionem teneantur, duo requiruntur, quorum utrunque suum est vel in damni anteverdi, vel facinorosi exhibendi neglectione. 79
Dominus non tenetur spoliato, extra itinera solita. 102
Dominum territorii teneri de facta spoliatione: usus, camera, ac ius Saxonicũ approbant. 113
Domus potest destrui ob contumaciam. 197
Domus ob delictum destructæ, aream respub. vendere potest, Domino invito. 197
Domus destruenda, non privata sed publ. Magistratus autoritate, suscipi debet. 200
Domus cuiusque sua tutissimum asylum. 206
in-Dubio ea amplectenda sentẽtia, qua evitatur delictum. 99

E.

Emphyteusis, culpâ Emphyteuticarii amissa non recuperatur. 194
Episcopus Herbipolensis, camera iudicio dãnatur ad restitutionem damni mercatori illati. 133
Evictio non præstatur emtori, qua culpa eius accidit. 194
Exhibitio reorum, duplicem habere potest effectum. 137
Exhibitio locum habet in iis, qui publicum officium exercent. 137
Exhibitio Dominum liberat, si exhibiti sint solvendo. 140
Exhibere quid. 166
Exhibere reum, est repræsentare. 166
ab-Executione non incipiẽdum. 201
Expugnatio & expilatio ædium, é genere est prohibitorum. 202

F.

Facti quæ sunt nõ præsumuntur. 74
Factum non perfectum, nihili æstimandum. 126
Fidem tollere grave. 44
Fides data á persona publica, fides publica dicitur: ac religiosé servanda. 44

non-Fa-

non—Faciens facienda, cēſetur adverſus ea, quæ fieri debebant feciſſe. 49
Fidem datam ſervare Reipub. nervus. 44
Fide bona quod ſit, bené fieri dicitur. 93
Fortuito caſu ut quis teneatur, eſt, ut culpa ad caſum ſit ordinata. 212
Furtum adſcribitur ei, cuius culpâ commiſſum eſt. 152

G.

Geleitsbrieffe ſind Bolletē genant worden. 116
Gubernatoribus hoc intercedit vinculum, ut maior pars definiat. 57
Gubernator ſuperior, tenetur de culpa Officialis. 58
Gubernatorum qui calculum non addit: nec tenetur. 58

H.

Habitus multo uſu firmatus, non præſumitur depoſitus. 91
Hominem á malo non liberans, quum liberare poſſit: eum occidit. 53
Hoſpes reſarcire damnum tenetur, a viatoribus in domo illatum. 199

I.

Ignorans etiam, damnū tenetur reſtituere. 54
Ignorantia rerum ſibi commiſſarum, eſt inevilis. 55
ob Illicita, interitus illicitus non curatur. 196
Illicité damnum dans, id reſarcire tenetur, 202
Impoſſibile a legibus non exigitur. 87
Impoſſibilium nulla obligatio. 129
Impoſſibile non dicitur, quod in alicuius poteſtate eſt ſitum. 145
Itinera ut ſint tuta, eſt é republica. 35
Iter faciētibus ſi quid damni datur, á terræ Dominis reſtituendum. 35
Incommodum pro vicinis ferendum. 46
Inhabitatores auxilium negantes, tenētur condictione. 162
Inhabitātes Magiſtratus cōvocare poteſt adverſus arcēdos prædones. 162
Innocentia primus gradus, odiſſe nefanda. 53
Iudex non condemnans ubi debet, gravius eſt puniendus, quám condemnans ubi non debet. 146
Iudicis ac partis ſibi ſumere perſonam, incompatibilia. 200
Iuris interpretes damni emēdationē Dominus loci imponunt

pponunt non simpliciter, sed secundum quid. 75
Iura in dubio reis potius fauent. 98
Ius sibiipsi dicere nefas. 200
Iura damna passis plurimum fauent. 205
Iure suo qui utitur, nulli iniuriam facit. 210
Iuramentum concedit probationis difficultas. 173
Iuramentum locū habet aduersus eum, cuius incuria res custodienda est amissa. 175
Iuramentum in litem datur contra Dominum terræ, iniustè bannientem alios, quibus bannitis, mobilia fuêre ablata. 175
Iuramentum præstatur in litem, non solum ob dolum, sed & leuem culpam. 175
Iuramentum in litem ut habeat locum, requiritur dolus, secus non admittitur. 178
Iuramentum in litem est introductū odio violenti. 179
Iuramentū in litem nō habet locum, ex dolo præsumto. 179
Iuramentum in litem non pcedit contra fideiussorem. 180
Iuramentum in litem contra Dominum territorii, ciuitatem & c non conceditur, quando pro alio obligatur. 181
Iurament. in lit. nō defertur, nec ex lata culpa. 184
Iustinian. Imper. ad trāquillitatem reipub. conciliandam, nihil non tentauit. 50
Iustitiæ seruus á suo ipsius officio petat, quid sit faciendum. 59

L.

Latronem cum periculo innocentis requirere, exemplum graue. 84
Leges, summo studio spoliatis subuenire, sunt paratæ. 63
Lex iniusta: qua pater ob delictum filii feudo priuatur. 70
Legis ipsa est essentia, ut sit ab iniquitate aliena. 73
Legis dispositio ad possibile nō restricta, est diabolica. 88
Licita rei dās operam, est extra culpam. 149
Licitum ex actu illicito oriri nequit. 162
Licitæ rei operam danti, nihil imputandum. 210
Lucrum sentiens, incommodum sentire par est. 154

M.

Magistratui officii ratione, exactissima incumbit diligentia,

P.

gentia, nec non culpa leuissima is tenetur. 43
Magistratus malo intempestiuè prospiciens, tenetur de interesse. 51
Magistratus de alterius delicto compellatus, tenetur saltem de subsidio. 79
Magistratum a culpa excusat multitudo resistentiũ. 82
Magistratus excusatur, male factore ad alterius districtum elapso. 82
Magistratus non tenetur delictis, absque culpa. 101
Magistratus tenetur ciues ad arma ruentes inhibere grauiterque punire. 131
Magistratus subditorũ causam, vel cum capitis periculo suscipere debet. 144
Magistratus non est interpellandus de iis, quæ officii necessitate illi incumbunt. 158
Magistratus tenetur defendere suos subditos. 205
Magistratus officium est, improborum reprimere audaciam. 206
Malum non inhibens, societatis occultæ insimulatur. 53
Malè aut ineptè factum, præsumitur prauè factum. 68
Malus semel, semper præsumitur malus. 131
Malorum hominum opera utens, damnum inde profectum sibi imputare debet. 198
Mercedem accipiens, ut aliquid faciat, si non fiat obligatur. 41
Mercatores iuris apice seu rigore non implicandi. 141
Mercatorum causæ, ad æquitatem & fidem bonã exiguntur. 141
Metus despoliationis, in iure æstimatur ipsa despoliatio. 126
Mora sit sui ipsius non aliorũ noxa. 42
murus--Prouerb. (Ex muro ad pugnam cohortari) accommodatur. 133

N.

Nauta, furti ab alio in naui commissi astringitur, licet saluum fore non receperit. 61. Idem iudicium de caupon. & stabul.
Negatiua loco & tempore astringenda. 105
Negligentia puniendi, est fauere delinquenti. 52
Negligentia officii, peccatum dicitur mortale. 52
Negligentia officii Magistratus facit, ut is resarcire damnum teneatur, non de publ.

publ.pecun. sed de proprio patrimonio. 55
ad--Negligentiam convincẽdam non satis est probare, quod non fecit, sed quod facere potuit ac neglexit. 81
Negligentia est privatio diligentiæ. 104
Negligentia subditorum, Dominorum voluntate extitisse præsumitur. 114
Negligentia arguit pravum animum, 173
Negotiatores vectigalia solvẽdo, nihil nisi à prædonibus securitatem respiciũt. 42
Nescire, & prohibere nõ possesparia. 76
Nocentem dimittere impunitum melius, quàm innocentem condemnare. 99
Notitia facti præsumitur in Magistratu. 125
Nundinæ terram pinguẽ reddunt. 46

O.

Obligatur quandóque Dominus scientiâ alterius delicti, mandato non intercedente. 40
Obligans non videtur pro indebito se obligasse. 180
Officialis, subditis negantibus opem ferre, aliorum iudicum imploret auxiliũ. 131
Officialis tenetur probare summam diligentiam. 142
Officialis suum non faciens officium, gravius peccat, ac si malè aut iniustè ageret. 146
Officii necessitate quod erat præstandum: pecuniâ fieri, turpe olim videbatur. 38
Oppressionib. hominum subveniendum. 128
Ordinarium facit cessare extraordinarium. 80
Ordinaria iustitiæ via patẽte, per extraordinariâ non incedendum. 130
Ordinem iuris omittens, iniustè procedere p̃sumitur. 200

P.

Pactum inter consortes infirmum, quo quis eorum delinquens, maleficio condemnatur. 70
Pactio contra salutem publicam, est infirma. 158
Pactum contractui in contiunente oppositum, pars dicitur contractus. 177
Participes iudicantur qui faciunt non solum, sed etiam qui consentiunt facientib. 53
Paria sunt, non facere, in c pto nõ perseverare ac le ti

timè non procedere. 126
Pastore nihil miserius, in perniciem ouium, lupo inseruiente, 51
Patiētia habetur instar mādati. 122
Pœna grauissima coërcendi: qui tolerant despoliationes. 36
Pœna suos teneat autores. 70
Pœna intermissio, publicam lætitiam interturbat. 124
Pœnâ, populi salus conseruatur. 125
Pœna sumenda, si delictorum venia à Deo speranda. 125
Pœna negligentis et malè administrantis, æqualis. 146
Pœna nemini absque delicto vel dolo inferenda. 198
Periculum quo maius, eo maior requiritur prudentia maiórque custodia. 51
Periculo alterius obligatus intelligitur, nisi culpa partis aduersæ, id acciderit. 194
Possessione sua violenter ac iniustè priuatus, ante omnia restituendus. 201
Possessio sua nemini auferenda, absque causæ cognitione, ne à iudice quidē. 201
Possessio, ne prædoni aut iniustè possidenti auferēda, vel rescripto Principis, 202
Potentia à lege requisita excludit alterius periculum. 84
Præsumitur in officialibus ac viris honestis, fides bona, diligentia, cura, solicitudo. 86
Præsumitur generatim quilibet diligens. 86
contra—Præsumtionem iuris quid asserenti, probatio incumbit. 87
non—Præsumendum quempiam delinquere voluisse 208
Prægrauandus est nemo, ex facto alterius. 203
Principum animus sit intrepidus: secus in toto terrarum orbe quid tutum erit? 51
Principis officium est, suos aduersus aliorum iniuriam defendere. 59
Principi concessa regalia, ut iis regio more utatur. 59
Princeps non præsumitur abuti regalibus. 59
Principis gratia criminosis collata, nihil remittit ius partis offensæ. 142
Principia & media qui non inhibet, finem promouet. 48
Principiis obstandum quùm sero medicina paretur, 130

Pri-

Priuatis licitum est,pro alterius defensione mercedem accipere , quod Dominis territorii olim non licebat. 37

Priuatio omnis est negatio. 105

Priuilegii verba quod non afferunt,nec nos afferere debemus. 101

Priuilegium fauoris, in odiū ac damnum (respectu eiusdem) non conuertendum. 102

Probatio liquida requiritur in puniendo. 111

Probationis (verbum) non nisi de vera intelligitur probatione. 180

Probatio liquida exigitur in condemnando. 180

Probatio dubia non releuat. 181

Probatio damni veré,liquidó peragenda. 181

Probatio per iuramentū est probatio ficta, ideóque illegitima. 181

Probatio ducenda à testibus idoneis 184

Procurator tenetur leuissima culpa,ob tacitā assertionem industriæ suscipiētis mandatum. 47

Prohibendi potestatē affuisse qui dicit,probare id tenetur. 84

Prohibere non potens,nisi rogando : carere culpa dicitur. 85

Prohibendi facultatem habere præsumitur, Imperiū ac iurisdictionem qui obtinet. 129

Propulsandi mali remedia non adhibens , consentire dicitur, et ex quasi maleficio obligatur. 129

Prohibendi facultatem habet,qui ipso iure prohibere potest. 129

Promissio intelligatur facta, prout demōstratur ex causa præcedente. 177

Promissum intelligitur , ad quod ipso iure quis tenebatur. 179

Propria saluti,alienam anteponere nemo tenetur. 84

Prouincia pacata & quieta ut reddatur, reipub. interest. 34

Prouocatus aliquid committens excusatur. 198

Publicé quæ fiunt, neminem latere putandum est. 127

Publica salus,priuato detrimento non violanda. 153

Q.

Qualitatis natura est , restringere suū subiectum. 99

quantum — Reg. Qui præstat

quantum in se est, optimo iure excusatur. 83
R.
Ratione cessante, cessat ipsa dispositio, licet accessoria. 187
Ratio diversa, diversum ius constituit. 187
Regis est seditiones populi antevertere. 50
Regis ob defectum, insurgunt latrones in territorio. 60
Regi, reditus regni penduntur: ut exerceat propriis stipendiis iustitiam. 60
Regis est scandala et seditiones propulsare. 167
Regis officium quod. 206
Remedia sunt bona: at eorū nō indigere multo melius. 51
Remedia non adhibita suo tempore, haud adhibita dicuntur. 130
Resistendum non cedendū. 51
Restitutio nō conceditur, possessionē amittenti sua culpa. 194
S.
Saxonici iuris dispositio, secundum ius commune accipienda. 168
Sciētia in iure spectatur, quæ est cū volūtate cōiuncta. 76
Scire etiam dicitur, qui potest prohibere. 76
Scire & scire posse, paria. 127
Securitas non modo terra, sed & mari concessa. 35
Securitas viatorib. attribuitur iure publico. 35
Securitas & pax ut in Provinciis colatur, divinum est implorandum auxiliū, secundum aureum illum textum Imperat. 36
Securitati nihil adeo contrarium, ac periculum & damnum. 45
Securitas dicitur legitimū p̄sidium. 46
Securitatis violata actio quia est publica, ideo & popularis. 37
Senatus repræsentat communitatem. 69
Securitas ibi, ubi Princeps. 83
Securitatis præsidiū, ad quavis loca non extenditur. 102
Securitatē habens eundi, habere & redeundi censetur. 157
Securitate publica qui p̄fruitur, vexari ac damno affici omnino non debet. 155
Securitatem promittens, securitatē præstare debet. 156
Securitatis fiducia nemo defraudandus, 156
Securitas est legitimum præsidium, quod nulli est denegandum. 156

Secu-

Securitas & fraus, ut contraria, in eodem subiecto subsistere nequeunt, 156
Securitatis sub nomine, latrocinia non ferenda. 156
Senatus obligat communitatem de securitate Nundinarum. 69
Specialia duo in iuramento in litem, nõ concurrãt. 184
Spoliato plus favetur quàm Domino. 42
Spoliatus — Regul. iuris (ante omnia spoliatus restituendus) restringitur ad propriam culpam, 195
Statuta quibus alter alterius delicto obligatur odiosa sunt, iniusta, iniquá, ac cõtra ius divinum. 72
Statutum ad unguem servãdum. 117
Statuta de damno restituendo, sunt iusta, pia, favorabilia. 119. 120. 121.
Stationarios, Magistratus habeat ad cognoscendũ ex iis quid rerum ubíque agatur. 127
Subditorum defensio eleemosynæ nomẽ meretur apud Deum. 36
Subditi tenẽtur iniuriam propulsare, ne delicti participes reddantur. 65
Subditi puniuntur non resistentes præsidi, Ecclesiam spolianti. 65
Subrogatum induit naturã sui subrogati. 183
Subveniendum non est, ultró in periculum se conicienti. 197
Superiori etiam resistendum, si iniustè agat. 64
Supplicium, quo afficiuntur delinquentes, non liberat Dominum negligentẽ. 136

T.

tale — Per quod unũquodque tale: illud magis tale est. 157
tardi — Vergilii illud (tardi venère bubulci) citatur. 133
in — Territorio suo, maleficiũ qui committi patitur, non est ferendus. 34
Territorii tuitio indivisibilis. 157
Territoria dicuntur á terrẽdo, quod qui nocere possunt, á Dominis absterreãtur. 129
Totũ non obtinet, partem qui tenet. 157
Tutus dici non potest, qui pro moribus loci tutus nõ existit. 45

V.

Universitas tenetur resistere Dominis manifestè delinquentibus. 132
Universitas negligere dicitur, licet id fiat negligentiá regen-

gentium. 163
Vniuersitas tota seu qui obnoxii sunt, soluere tenentur, quod unus soluere nõ potest. 165
Vectigalia pendẽs pro repressaliis non capiendus, vel tempore Nundinarum. 40
Vectigal percipiens, tacitè se astringere videtur de securitate praestanda. 40
Vectigalia ad salutẽ reipubl. soluũtur, ut iustitia ac vita tranquillitas conseruetur. 41
Vectigal bona fide non percipitur, nisi in securitatis p̃standa usum tranferatur. 41
Vim omnem ac iniuriam ut ppulsemus, ratio ipsa suadet. 33
Vincula plura plus ligant. 44
Vinco — Reg. si vinco vincẽtem te, multò magis vinco te. 83
Vindicare se propria autoritate nemini permittitur. 199
Violentia & rapina ipso iure sunt exosa. 63
Violentia ne iudaeis quidẽ inferenda. nedum Christianis. 204
Vulnus praecauere satius: quam vulneri mederi. 51

Z.

Zasii argumenta aduersus Episcopum Herbipolensem in simili facti specie accõmodantur. 132
Zoll Welcher gestalt sie auffkommen. 116

F I N I S.